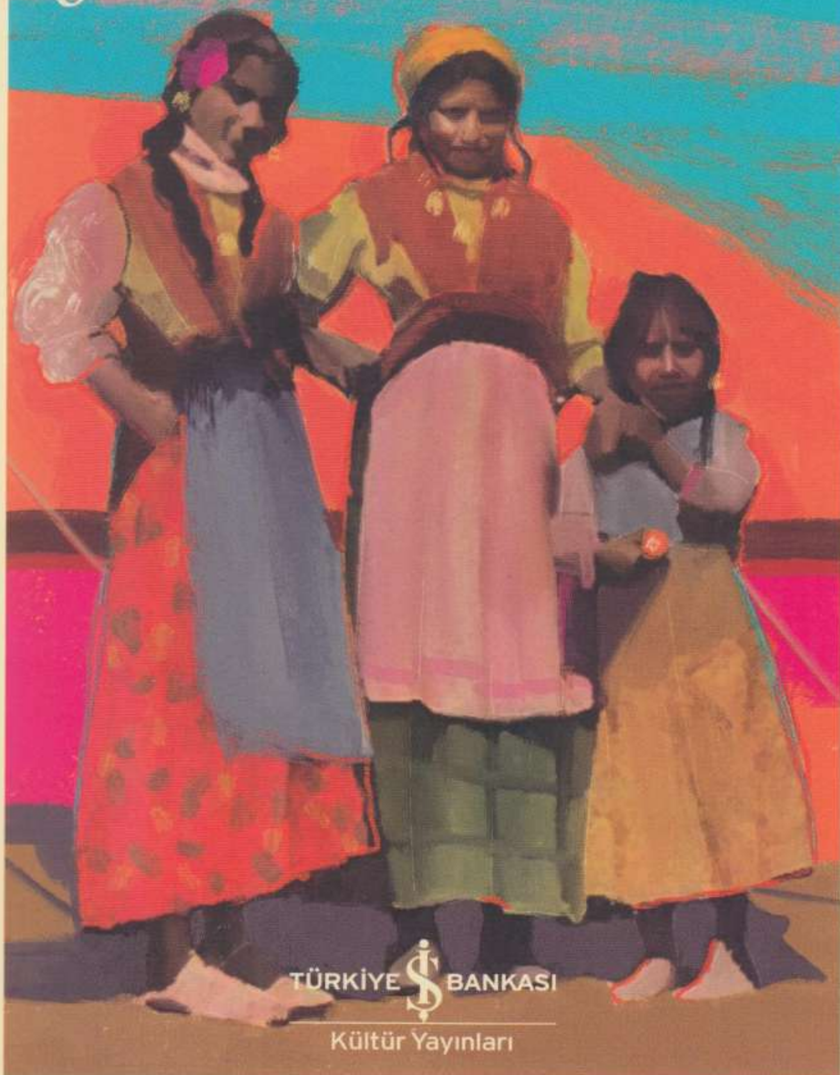
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 69

OSMAN CEMAL KAYGILI

ÇİNGENELER

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5547

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

OSMAN CEMAL KAYGILI
ÇİNGENELER

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
SEMİH LÜTFİ KİTABEVİ, İSTANBUL, 1943

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ÖMER ASLAN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
IŞIK M. ERDAL

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: MAYIS 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-093-0

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel. (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 69

Roman

çingeneler

OSMAN CEMAL KAYGILI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Editörün Notu

Osman Cemal Kaygılı'nın *Çingeneler*'i ilk olarak 6 Temmuz–21 Eylül 1935 tarihleri arasında *Haber* gazetesinde *Çingeneler Arasında: Hayattan Alınmış Hakiki Bir Macera* başlığıyla tefrika edildi. İlk baskısı 1939, ikinci baskısı da 1943 yılında yapıldı.

Kitap yayıma hazırlanırken 1943 baskısı esas alındı. Tefrikadan da yararlanıldı. Ayrıca Osman Cemal Kaygılı'nın tefrikada kullanmış olduğu fotoğraflar kitabın sonuna eklendi. Fotoğraflar Beyazıt Devlet Kütüphanesi Süreli Yayınlar Arşivi'ndeki *Haber* gazetesinden alındı.

Osman Cemal'in "Çingeneler"i[1]

Osman Cemal'in *Çingeneler*'i muhakkak bir şaheserdir. Osman Cemal şimdiden sonra bir tek yazı yazmasa Türk edebiyatına kazandırdığı bu şaheserle gene mahzun ve gene yarı meçhul aramızda dolaşsa, bu, hiçbir zaman değeri birdenbire, bir çığlık halinde meydana çıkarmayı unutmayan edebiyat denilen şey ona bu şaheserinin layık olduğu mevkii vermekte gecikmeyecektir. Okudukça şaşırıyorum. Sayfaları çevirdikçe içim hüzün, sevinç ile dolu karmakarışık bir âleme giriyor.

Gâvur Etem kitaptan fırlıyor, karşımda Apukur Çorbacı'nın kim olduğunu izah ediyor. Akman Ağa'yı arabasını sürerken, yaz yağmurlarını, çadırı, böğürtlen dolu sepeti, ayaklarını köpekler dalamış tirşe gözlü Gülizar'ı, Büyükdere köylerine giden musiki ve avantür delisi delikanlıyı, yılanları, Nazlı'yı görüyorum, duyuyorum.

Bir reel âlemini bu kadar masala ve destana yakın şekilde bir de Alaine Fournier'de okumuştum.

Osman Cemal'in bu kitabı için biraz röportaj kokuyor, demişlerdi. Kokladım. Mis gibi bir şaheser, bir hakiki *roman d'avanture (macera romanı)*, avantür romanı kokuyor. Fazla olarak bir de hakiki bir örf ve âdet romanı. Bu iki janrı birleştirerek bize Türk edebiyatının en güzel eserini veren

1 "Osman Cemal'in *Çingeneler*'i", Sait Faik Abasıyanık, *Vakit*, 23 Haziran 1939, s. 6.

Osman Cemal'e, beni okuyanlar birer tane o kitaptan edinerek hayran olsunlar.

Bazen bizi inandırmak, bizi sürüklemek için o kadar ustalık ve tabiilikle bulduğu entrikler bize Osman Cemal'in hakikaten harikulade ve anadan doğma olan artist kıymetine bir de ustalık, olmuşluk ifadesi veriyor.

Osman Cemal'i bu kitapla ben daha yeni tanıyorum. Fakat başkaları hiç tanımıyorlar. Bu kitap hakkında bir iki yazı okudum. Bir tanesi hiç okumadığını ayan beyan gösteriyor. Bir diğeri de ancak şöyle böyle hakiki kıymetine temas ediyordu. Ben o kadar yakın bir istikbalde Osman Cemal'in bu kitabının yüzüncü tabı yapılacağına ve Türk edebiyatının ilk avantür roman tarzının bir şaheser numunesi olduğu anlaşılacağına yüzde yüz eminim.

Sait Faik Abasıyanık

Çingene Bizzat Bahardır

> Çingene, insanın tabiata en yakın kalan güzel bir cinsidir. Zannedilir ki bu tunç yüzlü ve fağfur dişli kır sakinleri, beşeri[2] şekle istihale etmiş[3] birtakım neşeli yeşil ağaçlardır. Çingene bizzat bahardır. Çocukluğumda gördüğüm baharlardan bugün hatırımda kalan hayal; yeşil, kırmızı, sarı şalvarlar giymiş, şarkı söyleyen ve el çırpan bir alay genç kız içinde tahta zurnasını çalıp bu musikinin vahşi kahkahaları andıran müşabih[4] akisleriyle yeşil vadileri uzun uzun inleten genç bir Çingenedir![5]
>
> Ahmet Haşim

Bu fantezi yazısıyla Çingeneleri pek ballandıran Ahmet Haşim, ne yazık ki yazısının sonunda Çingeneleri birbirine karıştırmış; bahar günleri Kâğıthane'de, Göksu'da, Çırpıcı'da çalgı çalıp şarkı söyleyen ve göbek atan Çingenelere, tıpkı oba Çingeneleri denilen göçebe Çingene karıları gibi şalvar giydirmiş... Halbuki bahar günlerinde, düğünlerde, eğlentilerde çalgı çalıp şarkı söyleyen ve göbek atan Çingeneler başka; oba Çingeneleri denilen eski ayıcılar, maymuncular, falcılar, sepetçiler, demirciler, değirmenciler, tarakçılar, harmancılar başka. Ve zannedersem rahmetli Haşim, o yazı-

2 İnsan.

3 Dönüşmüş.

4 Benzer.

5 Ahmet Haşim, *Bize Göre*, İstanbul: Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1928, s. 16.

sıyla oba Çingenelerini kastetmiş. Ancak her iki cinsi de iyi tanımadığı için onlara bir bahar günü belki Kâğıthane'de, belki Göksu'da, belki de Kurbağalıdere'nin kenarında ve belki de hayalinde şarkı söyletip zurna çaldırmış!

Vakıa[6] pek eskiden yollarda, mahalle aralarında, seyir yerlerinde oba Çingenelerinden de ara sıra, tek tük çalgı çalan, türkü söyleyen ve göbek atanlar vardı, vardı amma onlar pek de devede kulaktı ve öz çalgıcı, öz şarkıcı İstanbul Çingenelerinin yanında berikilerin adları bile okunmazdı.

İstanbul'un öz çalgıcı ve şarkıcı Çingene kız ve kadınlarıysa şalvar değil, yeldirme,[7] entari; erkekleri de ötekilerin erkekleri gibi potur[8] değil, ceket, pantolon giyerlerdi. Sonra bu iki çeşit Kıptilerin yaşayışları, geçinişleri, dilleri, şiveleri arasında pek çok fark vardı. Birinciler hemen daima göçebe olarak kırlarda, bayırlarda, ormanlarda, çayırlarda, su başlarında, harman yerlerinde yaşadıkları için Haşim'in, "İnsanın tabiata en yakın kalan tunç yüzlü, fağfur dişli güzel bir cinsi ve bizzat bahar" dediği Çingeneler bunlar olacak. Ve işte ben de yazıma önce bunlardan başlıyorum...

O. C. K

---

6 Gerçi, her ne kadar.

7 Eskiden kadınların rahat gezmek için giydikleri, kolları ve bedeni bol sokak kıyafeti.

8 Dizkapağının arkasına kadar şalvar gibi bol ve kırmalı sarktıktan sonra baldırları sımsıkı saracak şekilde darlaşan bir tür pantolon.

Birinci Kısım

Bundan yirmi yirmi beş yıl önce, az aydınlık, çok durgun bir temmuz gecesiydi. Ortada ağustosböcekleriyle karakurbağalarının hiç durmadan ötüşlerinden başka ses yoktu. Vakit tam yatsı zamanıydı.

Bir arkadaşla birlikte Topçular'daki Toskaların Bağları denilen yerin biraz ilerisinde oturmuş, ağustosböcekleriyle karakurbağalarının tatlı tatlı ötüşlerini dinliyorduk.

Ayıp değil ya, kimi kanarya, florya,[1] papağan dinler, zevk alır; kimi de bizim gibi işte böyle ağustosböceği, kurbağa dinlemekten hoşlanır.

Bu saatte gündüzden pek yorgun düşen harmancı[2] Çingeneler çoktan yatmışlardı. Elli altmış adım kadar ötemizdeki çadırlarda tıs bile yoktu. Bol buğdaylı, bol arpalı harman yerlerinde akşamdan tıkabasa tıkınarak karınları davul gibi şişmiş olan beygirlerle taylar, eşeklerle sıpalar öyle derin birer uykuya dalmışlardı ki bunları bacaklarından sürükleseler haberleri olmayacaktı. Kadın erkek, çoluk çocuk Çingenelerin bir kısmı sıcaktan çadırların biraz ilerisindeki incir ağaçlarının altlarına devrilmiş, sere serpe uyuyorlardı.

Oturduğumuz yer, o mevkiin en yüksek ve bütün İstanbul'un görünüşüne hâkim, güzel bir yeriydi. Şehrin Haliç ve Fatih tarafları da şimdi mışıl mışıl uyuyorlardı. Yalnız

1 İspinozgillerden güzel ötüşlü bir kuş.

2 Biçildikten sonra ekin demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklardan ayrılması işini yapan, harman işiyle uğraşan.

Beyoğlu yakası henüz ışıl ışıl ışıldıyor; Tepebaşı Bahçesi[1] ise pırıl pırıl yanıyordu. Öyle ki tam bir saatlik yerden çalınan havaların bazılarına biz de olduğumuz yerden ıslıkla iştirak bile ediyorduk.

Bir aralık Tepebaşı bandosu meşhur *Carmen*'e[2] başladı ve tam biz de gene ıslıkla ona karışalım derken elli altmış adım kadar ilerimizdeki çadırların birinden bir kımıldama oldu. Bu çadır, öteki çadırların en sonunda ve onlardan yirmi yirmi beş adım kadar açıkta bir çadırdı.

Arkadaş, "Çingenelerden biri uyandı galiba" dedi. Dikkatle baktım, hakikaten çadırın kapısından dışarıya bir baş uzanmıştı ve bu uzanan baş, bir kadın başına benziyordu. Biraz sonra çadırdan tamamıyla dışarıya çıkan bir kadın, ayaklarının ucuna basarak pıtırtısız bir halde gitti, biraz ötedeki harman yığınlarından birine yaslandı.

Tepebaşı Bahçesi bu gece inadına *Carmen*'i ne de hoş ne de yanık çalıyordu. Oturduğumuz yerin sağ tarafı böğürtlenlikti. Biz kendimizi bu böğürtlenlerle sipere aldığımız için kadın bizi göremiyordu. Biz şimdi onun böyle vakitsiz olarak çadırdan yavaşça çıkıp, çıtırtısız pıtırtısız gidip ilerideki ekin yığınlarına yaslanmasına şu manayı veriyor, "Mutlaka hatuncağızın ya sıcaktan ya pireden uykusu kaçtı ve kalktı, öteki uyuyanları rahatsız etmeden usul usul gidip ekin yığınlarına yaslandı" diyorduk.

Karşı yakada *Carmen* alabildiğine gidiyor; arada bir flütlerin bülbülleşen nağmeleri sanki yanı başımızda ötüyormuş gibi kulaklarımızı nefesliyordu. Opera yarıya gelmişti, klarnetlerle fanyollar[3] ağır, yalvarıcı, gevrek nağmelere dökülmüş, davulla birlikte trampetler bu nağmelere tek değnek ve ağır aksakla tempo tutuyordu.

---

1 Eskiden Beyoğlu'nda, Küçük Mezarlık veya Pötişan olarak da bilinen mekân. 1870'lerde Tünel'den çıkan hafriyat dökülerek oluşturulan ve 1880 yılında açılan Tepebaşı Bahçesi'nin içinde 1892 yılında Tepebaşı Dram Tiyatrosu, 1911-39 yılları arasında meşhur Garden Bar yer aldı.

2 Fransız besteci Bizet'nin 1875 yılında sahnelenen opera eseri. Konusunu Prosper Mérimée'nin *Carmen* adlı romanından almıştır. Romanın başkahramanı Carmen, Çingene bir kadındır.

3 Bariton veya tenor ses veren, bakırdan yapılmış çalgı.

İşte tam bu aralık usulca çadırdan çıkıp da sessizce ekin demetlerinin üstüne yaslanmış olan kadının derin ve tatlı bir "Aaaah!" çektiği duyuldu. Biz şaşırdık ve arkadaş bana yavaşça sordu:

— Galiba gacoya (kadına) *Carmen* dokundu!

— Öyle mi? Yoksa başka bir derdi mi var zavallının?

Çok geçmeden ahlar, oflar birbirini kovalamaya başladı. Daha sonra kadın ekin yığınından ayrıldı; uzakta çalan bandonun ahengine ayak uydurur gibi biraz ileriye doğru açıldı. Ondan sonra da döndü, gene geldi, gene ekin yığınına yaslandı, orada biraz daha inledi ve nihayet *Carmen* bitince tekrar döndü, gene aynı sessizlik içinde yürüdü, çadırına girdi.

Arkadaş:

— Garip şey, dedi, bizim bir harmancı Çingene, *Carmen*'den bu kadar müteessir olsun![1]

— Gerçekten garip! Ancak kalpten kalbe yol olduğunu unutmayalım... Biz ki *Carmen* denilen bu şaheser Çingene operasına bu kadar bayılıyoruz, öz Çingene nasıl bayılmaz?

— Fakat bunlarda *Carmen*'i anlayıp ondan müteessir olacak musiki kültür ve duygusu ne gezer?

— Artık orasını bilmem... Benim anladığım bu kadın, çadırında sıcaktan, pireden sağa sola dönerken *Carmen*'i duydu, çıktı ve bir âşık gibi ahlarla, oflarla onu dinleyip mest olduktan sonra gene yatağına döndü...

***

Artık bizim için kalkma zamanı gelmişti. İkimiz de esniyorduk; uyku bastırıyordu. Birer cıgara daha tellendirip tam kalkarken baktık, o kadının girdiği çadırın içinden ezgin, baygın bir mırıltı gelmeye başladı. Kulak verdik... Bu mırıltı, şimdiye kadar hiç duymadığımız yepyeni bir şeydi. Şarkı desek pek şarkıya, türkü desek pek türküye benzemiyor ancak gecenin bu vaktinde, bu ıssız, yarı aydınlık ve çok durgun bir yerde kulaklarımıza çalınan bu makamlı mırıltının tatlı bir yürek duygusunu anlatan hafif

1 Etkilenmek.

bir ezgi olduğu seziliyordu. Hey gidi gençlik hey! Şimdiki aklımız olsaydı hiç kalkar da usul usul çadırın yanına sokulur, kulağımızı seksen yerinden yamalı çadırın kenarına, gözlerimizi küçücük yırtıklara dayayarak bu mırıltının ne olduğunu anlamaya çalışır mıydık?

Çadırın içi karanlıktı; kapıdan vuran pek az bir aydınlıkla bir kenarda küçücük, külüstür bir salıncak görünüyor ve yerde yatan bir kadının eli yavaş yavaş o salıncağı sallayarak mırıldanıyordu. Belliydi ki anası dışarıdan içeriye girerken çocuk uyanmış, şimdi onu tekrar uyutmak için kadın, alçak sesle o ezgin ve baygın nağmeli şu ninniyi söylüyordu:

Rağduk kele kana, beşe kana,
Avrupa dana dana dana!
Rağduk dana, tospaaa dana dana,
Kele kana, beşe kana!
Rağduk dana dana,
Dana din nan... Dan din nan...
Dini dini dini... din nani dini
Dina dina dina dinana dina![1]

Ninni biteli, çocuk uyuyalı, salıncak duralı ve ninniyi söyleyen anne kendinden geçeli belki bir hayli olmuştu. Ancak biz hâlâ çadırın yanında duraklıyor, ne olur, çocuğun kulağını pire yahut burnunu sivrisinek ısırsa da o gene uyansa ve anası şu tatlı ninniyi tekrar söylese diye bekliyorduk!

***

Arkadaş biraz musikiden çaktığı için, o gece çadırın kenarında dikkatle birkaç kere dinlediği bu ninninin zor anlaşılan güftesini değil de kulağa pek tatlı gelen bestesini zihnine oldukça perçinlemişti. Hatta gece eve gelirken yolda bu nağmeyi durmadan, boyuna tekrarlıyor ve ertesi gün bunu notaya alarak akşamüstü aynı yerde bana büyükçe bir ağız

---

1 Git yavrum, oyna, sıçra, hopla, yol al! Yorulursan otur, dinlen... Uyu! Mışıl mışıl uyu! (Yazarın notu)

armoniğiyle[1] çalarak Çingeneleri bile şaşırtacağını söylüyordu. Ertesi akşam gene onunla aynı yerde erkenden, daha güneş batmasına yarım saat kala buluştuk. Çingeneler harmanı yeni paydos etmişler; erkekler birer gölgeye yanüstü uzanmışlar, cıgaralarını tüttürüyorlar; çocuklar atları, tayları, eşekleri, sıpaları harman yerinin alt tarafındaki yalaklara sulamaya götürüyorlar; kadınlar da çadırların önündeki yer ocaklarında çalı çırpıları buram buram tüttürerek akşam yemeklerini hazırlıyorlardı.

Arkadaş oraya benden önce gelmiş, dört gözle beni bekliyordu. Ben yanına gelir gelmez cebinden ağız armoniğini çıkarıp güldü. Sonra çadırların solundaki incirliği göstererek, kucağındaki torbaya sarılı çocuğa, oradaki gölgelikte meme emzirmekte olan kadını göstererek:

— Akşamki bu olmalı, dedi.

Gece yüzünü iyice görmediğimiz için o muydu, değil miydi pek kestiremiyorduk.

Ben yanına oturur oturmaz, arkadaş armoniği ağzına yanaştırdı. Yanaştırdı amma o daha üflemeye başlamadan kızlı oğlanlı ve kahverengi yedi sekiz şopar (çocuk) etrafımızı sardı ve oracıkta eşi görülmemiş arsız bir cıvıltıdır başladı:

— Ha veresin ağabeyciğim beş paracık bana!

— Ha ver bana da beş paracık efendim, paşam!

— Ver derim sana, biraz harçlık bize... (Yerde yuvarlanan dört beş yaşındaki bir çocuğu göstererek) Te bu şoparcığın (çocukcağızın) yoktur babası... Kalmıştır öksüz...

— Ha beyefendi, ağabeyciğim, on paracıklar verseniz bize... Çekeriz birer kıyak hampur size!

Bütün bu zırıltılara biz hiç aldırmıyor, gülüyorduk. Derken gülmemizden hıza gelen şoparlar (çocuklar) bu sefer de eteklerimizden çekerek asılmaya koyuldular:

— Ha versene be ağam beş paracık, Odel (Allah) versin sana daha çok!

---

1 Armonika.

— Ah lâçı (güzel) ağabeyciğim, (yerde sürünen bir meme yavrusunu göstererek) toslayasın (veresin) buncağıza yarım metelik! Zere (zira) nenesi hastadır, yatar çadır içinde...

Bu aralık az esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe[1] gözlü, sarı zemin üzerine siyah çiçek işlenmiş cepkenli, morla karışık turuncu beneklerle dolu şalvarlı, belinde lahuraki[2] taklidi şal sarılı, başı alaca yemenili, ayakları püsküllü iskarpinli, her iki bileği ve parmakları gümüş ve altın yaldızlı bilezik ve yüzüklerle süslü, yirmi yirmi iki yaşlarında bir kız yanımıza sokuldu. Sırnaşan arsız çocukları yarı gerçekten, yarı şakadan azarladıktan sonra kendisi yılıştı:

— Ha tutun birer niyet de açayım size, birer maydanozlu fal!

— Biz maydanozlu istemeyiz!

— Ebegömeçli açayım!

— Ebegömeçli de istemeyiz!

— Neli istersiniz ya civan beylerim?

— Biz karanfilli isteriz!

— Hay kokasınız karanfil gibi. Anlaşılan sizin karanfil gibi birer esmer sevgiliniz var. Allah artırsın muhabbetinizi, ille velakin açayım size birer fal da okuyayım kalpciklerinizi!

— Peki, aç bakalım!

Hemen elindeki bakla çıkınını açıp önümüze uzatarak:

— Atın birer metelik içine! (O zaman on para yüz para yerine geçerdi.)

Meteliği önce bizim arkadaş attı ve esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe gözlü kız metelikle baklaları bir iki çalkaladıktan sonra açtı ağzını:

— Bak benim karanfilli Beyciğim, şimcik senin var bir sevdan, ille velakin var bir sevdan. Amma demem ben ona kara sevda. Senin bu sevdan bembeyaz, aynalı bir sevda. Amma tuttuğun niyetle iyi bir haber alacaksın sevgilinden. İyi bir haber alacaksın, iyi bir söz alacaksın. Şimcik bugünlerde biraz üzüntü içindeysen de kasavetlenmiyesin öyle uzun uzun. Zere kavuşacaksın yakında sevgiline. Onunla bir araya geleceksin, gözyaşını sileceksin. Kör kuyuyu deleceksin!

---

1 Yeşil ile mavi arası renk.

2 Lahor'da yapılan bir tür şak kumaşı, lahuri.

— Kör kuyuyu da nereden çıkardın?

— Ben çıkarmadım onu. Onu çıkardı senin sevdan. Senin ki yüreciğin şimcik sevda ilen susamıştır; yanar fırının içi gibi. Lazımdır onu söndürsün bir kuyu su. İlle kuyu var ortada, suyu görünmez içinde. Zere kapalıdır üstü. Örtülüdür toprakla. Derler buna kör kuyu. İster ki delmek bu kör kuyuyu çıksın içinden bir tatlı su. Ha içesin o suyu, serinlesin yüreciğin. Ona sebepten derim işte sana ki sen kasavetlenmeyesin, yakında alacaksın iyi bir haber, kavuşacaksın şirinciğine. Yalnız merak ederim ki sen mi verdin ona gönül yoksa o mu yaktı sana daha önce abayı?

— Hayır, ben vermiştim daha önce ona feryadı![1]

— Hah... Öyleyse geçmiş olsun, sen savdın şinci nöbetini... O çeksin artık kasavetini! Üzülme, üzülüp de süzülme, tosba gibi üzülme! Sabrın sonu selamet! (Çadırdan kendisine doğru gelen yağız bir delikanlıyı göstererek) İşte geldi Kel Ahmet! Hay sağlıcağılan Paşacığım!

Bu sefer fal çıkınını bana doğru uzatarak:

— Ha at meteliği de bakayım senin de niyetine!

— Benim niyetime bakılmış!

— Kim dersin bakmış senin niyetine?

— (Alay için) Kaynanam bakmış!

— Kaynanan mı? Sen daha çocuk sayılırsın, hiç olur mu senin kaynanan?

— Olmuş işte!..

— Öyleyse hay o kaynananın başına kaynar sular yağsın! Niçin ya dememişler:

Kaynana kaynana,
Kalk gelin oynana
Oynaması senden,
Çalması benden
Hülürük yavrum hülürük,
Avşama kalmaz gelürük!

---

1 (Argo) Feryadı vermek: Abayı yakmak, âşık olmak.

— Oldu olacak bunu makamla söyle de bari biraz eğlenelim!

— Toslarsın bir gıroşçuk (kuruşçuk) makamla da söylerim!

Kuruşu eline dayayınca beriki ellerini çırparak başladı kaynana türküsünü makamla söylemeye! Tabii buna etrafındaki şoparlar da karışınca iş büyüdü ve bir iki dakikanın içinde etrafımız panayır yerine döndü.

Yalnız oradaki Çingene çocukları ve karıları değil, civarda akşam keyfi yapan birçok başka kadınla çocuk da başımıza üşüştü. Hatta biraz ilerideki incirlerin gölgesinde kucağındaki çocuğu emziren genç kadın da çocuğu elleriyle sallayıp ona, "Kış, kış, kış!" yaparak yanımıza sokuldu.

Arkadaş artık işin tam kıvamına geldiğini anlamıştı. Cebinden armoniği çıkarıp dudaklarına yanaştırdı, Çingenelerin şaşkınca bakışları arasında bir gece önce çadırın kenarında dinlediğimiz o ezgin, baygın nağmeyi tutturdu. Önce birkaç saniye kadar bundan pek bir şey anlamayan Çingene çocukları biraz sonra birdenbire afalladılar ve hep analarının, ablalarının yüzlerine bakarak bağırdılar:

— Hoy miday, hoy miday! (Hey anne, hey anne!) Hoy peral, hoy peral! (Hey abla, hey abla!) Bu ne çalar, bu ne çalar?

Şimdi kadınlar da alık alık birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı. Arkadaş çalgısını bir iki daha üfledikten sonra döndü, kucağında çocuk olan genç kadına:

— Haydi kız, şimdi benim bu çaldığımı sen ağızdan söyle, ben de gene çalgıyla çalayım, dedi.

O, biraz utanır gibi oldu, başı çatkılı[1] suratsız kocakarılardan birinin yüzüne bakarak Çingenece bir şeyler söyledi... Kocakarı da ona ters bir karşılık verince zavallı somurtarak çadırının yolunu tuttu. Sonra suratsız kocakarı, giden kadın için:

---

1 Kadınların alın hizasından başlarına bağladıkları iki parmak kalınlığındaki işlemeli şerit, kaşbastı.

— O bilmez söylemesini... Hem o hastadır, hasta... (Öteki esmer, narin ve tirşe gözlüyü göstererek) Te bu söylesin, siz çalarsınız! dedi.

Arkadaş sordu:

— O giden hasta dedin, nedir hastalığı?

— Yok bir şeyciği amma temelden... Kocasını kurar bazı bazı, düşünür ağlar.

— Kocası nerede?

— Kocası ölmüştür bu İdirellez'den[1] bir gün öncesinde...

— Vah zavallı vah!

— Vah ki vah! Hep acırız ona şinci bütün obacak!

— Bu kadının başka kimsesi yok mu?

— Var te kucağındaki çocucağı... Bir de ben varım, kaynanası...

— Demek o senin gelinin!

— Haha!..

Etraftaki çocuklar gene arsızlanmaya başladılar.

— Ha veresin ağabeyciğim, beş paracık bana!

— Ha buyurasın bana bir metelikçik, Odel sana bereket versin!

— Te bu şoparın babası yeni ölmüştür, kalmıştır şinci yetim, veresin buncağıza birkaç paracık!

Çocukların bu arsızlıkları üzerine esmer, narin, tirşe gözlü kız onlara bağırdı:

— Susun da, susun! Haydi cakana serha! (Haydi çadırlara gidin!) Haydi cakana miday! (Haydi annelerinizin yanına gidin!)

Çocuklar susup bir iki adım öteye çekildiler. Suratsız kocakarı, esmer, narin, tirşe gözlü kıza uzunca ve Çingenece bir şeyler söyleyerek bizim arkadaşı sıkı bir göz baskınına aldı. Kocakarının durumundan, bakımından öyle anlaşılıyordu ki o, bizim arkadaşı oraya dilber Çingene kızlarıyla gönlünü eğlendirmeye gelmiş paralıca bir delikanlı sanıyordu. Oysaki bizim arkadaş daha çok kır, köy, orman, sahra

1 Her yıl 6 Mayıs'ta kutlanan Hıdrellez Bayramı.

hayatını seven, sonra da musikiye pek bayılan sanatkâr yaradılışlı bir gençti. Bir gece önce bu çok güzel, pastoral yerde dinlediğimiz Çingene ninnisini şimdi aynı kadına bir daha söyletmek ve kendi ağız armoniğiyle ona ortaklık etmek için can atıyordu.

Tekrar armoniğini hazırlayarak suratsız kocakarıya işmar etti:[1]

— Şu sizin ninniyi hep bir ağızdan bir daha söyleyelim haydi!

Kocakarı:

— Ben kocakarıyım... Benden geçmiş öyle şeyler, dedi.

Sonra çocuklara esmer, narin, tirşe gözlü kızı göstererek:

— Te söyleyin ep birlikte bunlarla.

Tirşe gözlü kız önce utanır gibi nazlandı. Sonra arkadaşımın gösterdiği bir çil kuruşu görünce:

— Ha bakayım, dedi, sen bulaş çalmaya, biz de tutturalım peşinden!..

Ahenk bu sefer daha şatafatlı başladı. Tirşe gözlü kızın billur gibi, pürüzsüz bir sesi vardı. Kız ve oğlan çocukların da karışık, alacalı sesleri pek fena kaçmıyordu. Şimdi etrafımızı sarmış olan seyirciler gülmekten katılıyordu. Ahenk böylece birkaç defa tekrarlandı... Bizim arkadaş bir gece önce yarım yamalak bellemiş olduğu Çingene ninnisini böylelikle adamakıllı pişirmiş oldu.

O gece, bizim kır tarafındaki mahalle kahvesinin aylandızlı, kahkahalı, havuzlu bahçesinde bu ninni belki yirmi kere çalındı ve genç arkadaşlardan birçoğu armonik çalan arkadaşla hep şöyle alay ettiler:

— Bravo sana yahu, sen anadan doğma Çingeneymişsin de haberimiz yok!

***

Bizim arkadaşı artık her gün, ikindiden sonra, koydunuzsa bulun... Eskiden yaz akşamları ara sıra gittiği harman yerine şimdi her akşam damlıyordu. Zavallı artık başka gezme

---

1 Bir şey anlatmak için el, göz veya baş ile yapılan işaret.

yerlerini, civardaki başka bağları, bahçeleri, su başlarını hep unutmuştu. Varsa Toskaların harman yeri, yoksa Toskaların harman yeri...

* * *

Aradan bir hafta geçmişti ki bir akşam bizim musikisever arkadaş bana geldi:

— Ayol, sen artık harman yerine hiç gelmez oldun, kalk bu akşam yine birlikte gidelim!

— Gidip de ne olacak, hep aynı durum, aynı görüş değil mi?

— Hep aynı durum, aynı görüş olur mu? Bu bir hafta içinde ben onlardan birkaç ninniyle birkaç türkü daha öğrendim!

— Oh, âlâ! Tanrı feyzini artırsın!

— Sonra ben de onlara armonikle, kemanla bazı şeyler öğrettim.

— Desene artık onlarla iyice içli dışlı oldun.

— İçli dışlı oldum amma birkaç akşamdır orada kısarak boylu, köse suratlı, sırım gibi; elleri, kolları, yüzü dövmeler içinde bir herif peyda oldu. Bu herif bana bir tuhaf bakıyor!

— Nasıl bir tuhaf bakıyor?

— Ne bileyim ben... İşte öyle bir tuhaf... Hani seninle gittiğimiz akşam, benim falıma bakan, sonra çocuklarla ve benim armonikle birlikte, "Rağduk kele kana, beşe kana!" ninnisini söyleyen o esmer, narin, tirşe gözlü kız yok mu?

— Ey, ne olmuş?

— Galiba bu herif o kızın eniştesiymiş...

— Peki, sonra?

— Sonrası herif, nasıl anlatayım... Ben oraya gidince hemen yanıma damlıyor, biraz hoşbeşten sonra, "Bir cıgara var mı?" falan derken bana birtakım acayip şeyler söylüyor, sonra boyuna, "Bir kat eski elbisen, bir çift eski pabucun varsa bana getir, sevaptır!" diyor.

— Bu sözlerin acayiplik neresinde?

— Sade o kadar değil, başka şeyler de söylüyor.

— Başka şeyler de neler?

— O esmer, narin, tirşe gözlü kız için, "Bu kız içli bir kızdır, bu gidişle korkarım, günün birinde sana abayı yakacak, onun için ayağını tetik al!" diyor. Oysaki ben...

— Yoksa ki sen... Anlaşılan, ilk gece *Carmen*'i dinledikten sonra çadırında baygın baygın, "Rağduk kele kana..."

— Allah etmeye! Bilirsin ki ben sanatkâr yaradılışlı ve tabiatın güzelliklerine, başıboşluklarına vurgun, hassas bir gencimdir.

— İyi ya işte... Zaten bu dalga da en çok senin gibilere musallat olur ve böyle başlar!

— Hangi dalga?

— Feryadı vermek dalgası!

— Adam, alayı bırak şimdi de haydi kalk bu akşam yine seninle oraya gidelim, şu herifi bir de sen gör, onunla bir de sen konuş bakalım! Herifin ağzında bir bakla var, sen kendisiyle biraz konuşunca ne demek istediğini iyice anlarsın.

— Herif seni, "eski elbise, eski pabuç" falan diye sızdırmak istiyor. Kim bilir onların arkasından daha neler isteyecek!

— Haaa! Dün akşam da bana, "Küçük Beyağa! Bir akşam şunun şurasındaki incirlerin altında çilingir sofrasını kurup bir papaz uçuralım!"[1] dedi.

— Dediğim gibi, anlaşılıyor Vehbi'nin kerrakesi![2] Ancak sana peşin haber vereyim ki onlar, kızlarının dünyada başkasıyla sevdalanmasını, âşıkdaşlık yapmasını istemezler.

— Canım, zaten ortada böyle bir şey yok!

— Yok amma, herifin, günün birinde kızın sana abayı yakacağını söylemesinde dalavere var!

— İşte ben de onun için işi sana açıyorum; bu akşam birlikte gidelim diyorum ya!

---

1 (Argo) İçki âlemi yapmak.

2 Dış görünüşüyle içi, amacı aynı olmayan işler için kullanılır bir deyim. Hikâyesi Şari Sümbülzade Vehbi Efendi ile Padişah III. Selim arasındaki bir diyaloğa dayandırılır. Kerrake; Osmanlıda kibar sınıfın ve ilmiye sınıfının giydiği ince softan, hafif ve dar bir kıyafettir.

— Peki, gidelim bakalım, devran aynası[1] ne çehre gösterecek?

***

— Vay Küçük Beyağalar, hoş geldiniz!

— Hoş bulduk!

Herifi dikkatli bir süzdüm, gerçekten kısarak boylu, kösele çehreli, sırım gibi; elleri, kolları, yüzü koyu kurşuni dövmeler içindeydi.

Küçük, çekik ve biraz ağrıklı[2] gözleri insanın yüzüne bakarken velfecri okuyordu. Alnındaki kırışıklar, bir hayli macera geçirmiş insanların alınlarındaki ve yüzlerindeki kırışıklara benziyordu.

Kömürden daha kara olan sivri uçlu uzun bıyıkları, şakaklarından sarkan kahve telvesi rengindeki saçlarına pek uymuyor, boyama bıyığa benziyordu. Yaşı kırkla kırk beş arası görünüyordu. Sırtında kolları, yakaları kırmızı iplikle Hristo teyelli,[3] düz siyah bir mintan; belinde vişneçürüğü bir kuşak; dizlerinde arkası avcı yamalı, paçaları dar bir avcı pantolonu; çıplak ayaklarında da ipince, tığ gibi tulumbacı yemenileri[4] vardı. Sol omzundan kuşağının arasına doğru kalınca gümüş bir köstek sarkıyor, kuşağının sol tarafında da tersine sokulmuş koskoca bir kiraz sigara ağızlığı görünüyordu.

Biz incirlerin altına oturur oturmaz hemen Çingene çocukları etrafımızı sarmaya başladılar. Ancak beriki buna engel oldu; çok sert bir sesle onlara Çingenece bağırdı. Çocuklar süklüm büklüm geriye döndüler. Esmer, ince, tirşe gözlü kız meydanda yoktu. Ona çok benzeyen ve ondan oldukça yaşlı görünen bir kadın, çadırlardan birinin önünde buram buram tüten bir ocakta yemek pişiriyordu. Bize ilk Çingene ninnisini dinleten hasta kadın da kucağındaki asma torbanın içinde çocuğu ve bir omzunda kocaman testisiyle böğürtlenler

1 Kader, felek, zaman.
2 Hastalıklı, ağrılı.
3 Çaprazlama yapılan teyel, kazayağı.
4 Kısa kenarlı, hafif bir papuç.

arasına, maslağa[1] su doldurmaya gidiyordu. Öteki kadınların çoğu, henüz İstanbul mahalleleri arasında ızgara, maşa, ateş küreği, çamaşır sepeti satmaktan, fal bakmaktan dönmemişlerdi. Harman yerinde şimdi yalnız bir kocakarı, iki orta yaşlı kadın, iki küçük kız ve beş erkek çalışıyorlardı. Erkeklerin en ihtiyarı köse sakallı, belki de doksanlık bir tirit;[2] en baştaki çadırın önünde kara burunlu, kara gözlü, saman renginde, uzun tüylü bir çoban köpeğiyle aynı heybenin ayrı ayrı gözlerine yanüstü başlarını koymuşlar, koyun koyuna ve koklaşa koklaşa çok rahat, çok tatlı bir akşam uykusu çekiyorlardı. Karşımızdaki kösele yüzlü, sırım gibi herif iri fakfon[3] tabakasını bize uzatırken arkadaşa beni sordu:

— Bu Beyağa da sizin gibi meraklı olmalı cümbüşe!

— Biraz öyledir!

— Bağışlayın göreyim, bu Beyağa'nın adını bana!

— Hayri!

— Hayri mi? Haydi hayırlısı... Ha, yaşayasın adınla Beyağam! Çalar mı Beyağa da sizin gibi kemançe falan filan?

— Hayır, o çalmaz, dinler!

— Desene o da bizim gibi.

— Öyle! Ey Etem Ağa, nasıl, çocuklar bellediler mi dün akşamki Todi kantosunu?[4]

— Dedim ya size üncesinden... Bizimkiler biraz güç bellerler bu işleri! Çalgı çernek işi vergidir asıl Sulukulelilere... Daha kibarcası Ayvansaray'dakilere... Hoş bizde de yok değildir hiç... Bizde de vardır iyi çalanlar, söyleyenler. İlle velakin onlar daha başkadır. Söz misali bizde de menşur Zurnacı Vidoslu Yakomi, Zurnacı Üsküdarlı Arap Mehmet, ondan sonracığıma efendim, Klarnetçi Camba Mestan var. Amma asıl çalgı çernek işi ötekilerdedir. Malum ya niçin demişler:

---

1 Maslak: Su yolları üzerinde bulunan, içinde toplanan suyun ufak boru veya künklerle çeşitli yönlere dağıtıldığı küçük havuz.

2 Yaşlı ve zayıf kimse.

3 Bakır, nikel ve çinko karışımı, rengi ve görünüşü gümüşe benzer alaşım, bir nevi Alman gümüşü. Bu alaşımdan yapılmış şey.

4 Konusu Çingenelerle ilgili olan kanto.

Bir gülle bahar olmaz!.. Bizde bir Yakomi, bir Arap Mehmet, bir Camba Mestan çıkmış... Halbu ise onlarda tükenmez saymakla çalgıcılar... Onlarda zurna mı dersin, klarnet mi, kemançe mi, ut mu, kanunça mı, hanende[1] mi, çengi mi gırladır. Hem de hepsi kıyak ustadır!

Ben sordum:

— Sen ötekileri tanır, bilir misin?

O, kendisinin çok şey bildiğini anlatan bir duruş ve bir göz süzüşüyle:

— Ben ne bilmem ki Beyağa... Benim bilmediğim sadece beş vakit namazdır.

— İyi amma sizinkilerin onlarla araları iyi değildir, nasıl oluyor da sen şimdi onları methediyorsun?

— Onu ne sen sor, ne ben süyliyeyim Beyağa!

— Niçin ya?

— Sormayın şinci, niçin ya?.. (Çakmağını uzatarak) Yakın yakın, cıgaraları için ya!

Ben cıgaramı yakarken usulca herifin ellerinin üstündeki ve bileklerindeki koyu kurşuni dövmeleri süzmeye başladım. Bunlardan biri, yani sağ elinin başparmağıyla şahadet parmağının arasındaki dövme, ortasına sivri bir ok saplanmış bir yürek resmiydi. Ötekisi, yani sol elinin üstünden koluna doğru uzanan dövmede de eski harflerle şu yazı yazılıydı: "Ah mine'l-aşk!"[2]

Ve düzgünce bir sülüs[3] yazıyla yazılmış olan bu yazının başındaki âhın gözlerinden yaşlar akıyordu. Sonra herifçioğlunun açık kıllı göğsünün sol memesi tarafına gelen yerde de yarım yamalak bir yılan resmi gözüküyordu. Kendisi, benim bunları süzdüğümü çakmış olmalı ki:

— Nişan onlar, dedi, nişan... Onların yüzünden değil mi ki şinci büylece bekleriz bu kısraklar, sıpalar arasında bu çadırcıkları!

— Niçin onların yüzünden?

---

1 Şarkıcı, şarkı okuyan.

2 "Ah, aşk elinden, aşk yüzünden!" anlamında Arapça ibare.

3 Hat sanatındaki altı yazı çeşidinden biri.

— Orasını bilir altık Cenabı Mevlam!

— Anlaşılan sen de ateşi bol tekkelilerdensin imanım![1]

— Ateşimiz bol amma dumanımız tütmez!

— Neden tütmez?

Ensesi, yanları kahverengi saçlarla örtülü ve ön tarafı uzunca perçemli olduğu halde tepesi usturayla kazınmış başına eliyle vurarak:

— Bacamız yok da ona sebep tütmez! Haçan olsaydı buracıkta bir baca, sen görürdün nasıl tüterdi dumanım o zaman! (Arkadaşa dönerek) Yine huylandı damarcıklarım bu avşam... Ah, şinci olsaydı birazıcık piriz de (rakı) kaysaydık ona şuracıkta tatlı tatlı. Haniya, getirmedin mi bu avşam kemançeni birlikte?

— Kemanı getirmedim, armoniği getirdim.

— Olmadı bu işte... Getirseydin kemançeyi daha kıyak kaçacaktı. Ha çıkar bari armoniği de biraz üfle yanık yanık sesliyelim![2]

— Şoparlar da gelsinler de hep beraber çalıp söyleyelim!

— Abe, bırağ şinci şoparları da biz bize yapalım bir tıngırdıcık!

— Biz bize sonra da yaparız... Şimdi çocuklarla birlikte bir kere yapalım da...

— Siz bilirsiniz, çağıralım çocukları üyleyse...

Biraz sonra kız, oğlan yedi sekiz çocuk etrafımıza doldular. Arkadaş bana:

— Bak, dedi, kaç gündür bunlara neler meşk ettim.

— Neler meşk ettin?

— Karagöz'de seyredip dinlediğimiz Hayalî Kâtip Salih'in[3] meşhur Todi kantolarını hep öğrettim! Bak, şimdi görürsün!..

Arkadaş ayağa kalktı, bir eline armoniğini, bir eline de orkestra maestroları gibi bir incir dalı aldı, karşısına dizilen çocuklara:

---

1 "İmanım" kelimesi dönem argosunda "kardeşim, azizim, arkadaşım" anlamlarında kullanılır.

2 Kulak vermek, dinlemek.

3 Karagöz oynatanlara hayalî yani hayalci denir. Kâtip Salih Efendi de meşhur karagözcülerdendir.

— Hazır ol! Dikkat! diye bir iki işmar verdikten sonra marşı bastırdı:

— Marş!

Ve bu marşla birlikte Hayalî Kâtip Salih'in en meşhur, en ahenkli, en kıvrak, en oynak ve ara nağmesi çok sanatkârane olan, sonra biraz da son tarafları alafrangaya çalan şu Todi kantosu başladı:

Todilerde çengi çıkar
Nazik, dilber, hem şivekâr
Nerede duysa düğün, dernek
Koşar gider, göbek atar, oynar
Kızlar sarılar giyince
Papatyalara dönünce
Zurma davul çalınınca
Gönüllerde cümbüş oynar.

Nakarat

Haydin kızlar, bahar geldi:
Giyinelim hep beyazlar!

Kanto çalınıp söylendiği müddetçe kösele yüzlü, sırım gibi adam boyuna ellerini çırpıyor; ah, of çekiyor, ikide bir, "Hoooyda!" diye bağırıyor, coşkunluktan ayaklarının topuklarını yerlere vuruyordu. Ahenk biter bitmez beriki büyücek çocuklardan birisine emretti:

— Ha, keteha, serha pelâçi davuli! (Git bizim çadıra da davulu al gel!)

Çocuk hemen seğirtti. Arkadaş, aynı kantoya aynı takımla tekrar başlarken, o:

— Durasanız birazcık, dedi, durasanız, zere şinci gelecek bir de davul!

Davul sözü bizim musikici arkadaşın çok hoşuna gitti:

— Aman, dedi, davul olursa daha dört başı bayındır olur. Çünkü bu kanto zaten davul için yapılmıştır. Karagöz bunu her zaman davul boynunda olarak söyler.

Biraz sonra davul da geldi ve sırım gibi adam onu boynuna takıp da ahenk bir daha başlayınca civardan davul sesini duyan bir sürü insan oraya koşuşmaya başladı. Bunların arasında oraya hava almaya çıkmış birçok da maşlahlı,[1] yeldirmeli, genç kadın vardı.

Kanto böylece bir kere daha tekrarlandıktan sonra arkadaş:

— Güzel, dedi, çocuklar kavramışlar, şimdi geçelim ötekilere!

Ve sırayla yine Karagözlerde Todi kantosu olarak söylenmek için birçoğu Kâtip Salih, ötekileri de başka besteciler tarafından yapılmış olan diğer kantolara geçildi.

Bunlar da el şakırtıları, kahkahalar, ahlar, oflar, hoydalar, haydalar arasında çalınıp söylendi. Bunlardan şu kanto çalınırken, oraya yazlık hava tebdiline gelmiş olan maşlahlı, yeldirmeli kadınlar gülmekten katılıyorlardı:

Maşacıyım maşacı,
Ah kokozluk[2] pek acı!
Kocam değirmen yapar,
Kaynatam da sıpacı!
Maşa yapar, satarım
Çayırlarda yatarım,
Öğer alan olursa,
Bir de göbek atarım!

Nakarat

Haydi haydi keriz edelim,[3]
Ebegümeciyle perhiz edelim!

Bu da bittikten sonra arkadaş, kösele suratlı, sırım gibi adama döndü:

---

1 Kol yerleri yarık, uzun, geniş ve giyilmesi kolay, hafif bir kadın üstlüğü.
2 (Argo) Parasızlık, züğürtlük.
3 (Argo) Çalgılı, sazlı sözlü eğlenti, göbek havası.

— Bak, dedi, iki günün içinde nasıl alıştılar, becerdiler şoparlar? Sen bir de diyorsun ki bizimkilerde bu iş yavandır. Bu işi daha çok Sulukulelilerle Ayvansaraylılar yapar. Oysaki sizinkiler de biraz talim ve terbiye görecek olurlarsa onlardan hiç de aşağı kalmayacaklar...

— Orası öyle amma kim uğraşacak bunlarla... Te görüyorsun bunları; zanaatları, işleri güçleri hepten başka. Bunların kimi te gördüğün gibi sepetçi, kimi demirci, kimi diyirmen, tarak tamiratçısı, kimi orakçı, kimi harmancı, kimi falcı, kimi de ayıcı, maymuncu, şebekçi, kuklacı... Amma yine ayıcılarla maymuncuların, şebekçilerin, kuklacıların çoğu da Rom'dur.

— Rum mudur?

— Biz hep Rumuz ya! İlle velakin onlar Hıristiyandır, biz elhamdülillah Müslümanız!

— Hep Rumuz dedin ya...

— Yani ya efendim, sizin anlayacağınız, bizim bütün Çingenelerin adı Rom'dur. Ne yana gitseniz, Çingenelerin hepciğine birden Rom denir. Çingene adı sonradan uydurmadır. Hani ya kendi aramızda biz öyle biliriz.

— Ya Todi ne demek?

— Todi de Çingene demek ya. Amma sanırım o da yine sonradan konmadır. Bizim aslımız Rom'dur. Ve ki konuştuğumuz bile de Romcadır.

— Sulukuleliler filan da öyle midir?

— Yok be Beyağacığım, onlar büsbütün başkadır, bakarsan aslına onlar da bizdendir. İlle velakin onlar bilmezler şinci Romcayı, yani ya ki Çingeneceyi... Onlar şinci olmuştur şehirli artık... Hem onlarda büyük adam da var. Büyük adam... Yani ya, ağa var, efendi var, belki de paşa bile var!

— Paşa bile mi var?

— Belkim var ya... Zere onların içinden öyle menşur hanendeler, menşur çalgıcılar var ki saraydan yetişmedir.

— Nasıl saraydan, Ayvansaray'dan mı?

— Yok, Tekirsarayı'ndan. Büyük saraydan, büyük! Yok mudur sarayın çalgıcıları, incesaz takımları? Hani diyorlar adına mabeyin muzikası.

— Ey?

— Eysi işte onların içinden bile var ki söz misali Ayvansaraylı hanende Kurban İsmail Bey, hanende Mehmet Bey, Mehmet Bey'in babası, Hurşit Efendi hep oradan yetişmedir. Sonra kemaneci Meftun Bey, menşur klarnetçilerin piri İbrahim Bey ki alaturka incesaza klarneti ilk iptida bu adam sokmuştur ve bunlar İstanbul'un en hatırlı beylerindendir.

— Peki, sen bunları nereden biliyorsun?

— Temin söylemedik mi, benim bilmediğim bu dünya yüzünde beş vakit namaz!

— Onu niçin bilmezsin?

— Onu da bilirdim eskiden memleketteyken amma sonradan unuttum!

— Senin memleketin neresi?

— Benim memleket... Ah benim memleket... Neyse çok konuştuk, verin siz şinci şu şoparlara birkaç para ufaklık da yarın avşım yine konuşuruz. Zere geldi (uzaktan gelen bir falcı kadını göstererek) bizim baş belası... O açmadan ağzını, ben gideyim serha (çadır) yanına...

***

Herifin benim yanımda, bizim arkadaşa tirşe gözlü, ince, esmer kızdan filan hiç söz açmaması; lafı hep başka şeyler üzerinde dolaştırması benim dikkatime çarpmıştı. Kurnaz Çingene belki de benden çekiniyor, arkadaşı daha hassas, daha saf, daha hayalsever gördüğü için onu benden gizli sızdırmak istiyordu.

İki gün sonra bizim arkadaş bir sabah erkenden ve daha gün doğmadan gelip beni uyandırdı.

— Haydi, dedi, bugün de harmanlara sabahtan gideceğiz... Çünkü oranın sabah keyfi akşamdan çok güzel oluyormuş. Hem bu sabah keyfine bizi dün akşamdan Etem davet etti.

— Etem de kim?

— Hani iki akşam önce görüştüğümüz herif!

— Yalnız seni mi davet etti, yoksa beni de birlikte mi?

— Beni seni var mı canım? Herif çağırdı işte, kalk gidelim! Hatta adamcağız bu sabah bizim için incirlikte, sütüyle kahvesiyle güzel bir de Çingene kahvaltısı hazırlayacak!

Bu teklif, hiç fena ve kaçırılır bir teklif değildi. Hem benim gibi, çocukluğundan beri hayat sahnelerini etütten zevk alan bir genç için Topçular'daki harman yerinde, henüz güneş doğarken bir Çingene kahvaltısında bulunmak pek kolay kolay bulunamayacak bir fırsattı... Baktım arkadaşın kolunda keman kutusu da vardı. Anlaşılan bu sabah kahvaltısından sonra yapılacak cümbüş, ağız armoniğiyle yapılan akşam cümbüşlerinden çok hoş kaçacaktı...

Bir çeyrek sonra harman yerine geldiğimiz vakit, Çingenelerin çoğu uyanmış, çadırların önündeki ocaklarda sabah kahvelerini pişiriyorlardı.

Etem bizi uzaktan görünce önce iki elini birden alnına doğru kaldırıp sallayarak selamladı. Sonra esmer, narin, tirşe gözlü kıza incirlerin dibini işmarladı.

Zaten orada kilimden, hasırdan, çaputtan, minderden bir misafir salonu (!) hazırlanmış ve bu hazırlanmış yerin yanı başında da küçük bir ocak kurulmuştu. Ocağın üzerinde yeni kalaylı bakır bir güğüm fıkır fıkır kaynıyor, hasırlardan birinin üstünde tahtadan, yuvarlak bir yemek tablası duruyordu.

Oraya yaklaşınca Etem gülerek bize yer gösterdi:

— Buyurun te şöyle kilimlerin üzerine... Bakmayın kusura... Zere harman yerinde Çingene ikramı bu kadar olur...

Ben karşılık verdim:

— Bundan âlâsı can sağlığı be hemşerim. Daha ne olsun ki?

— Sizin gibi beyzade değiliz ki olsun bizim de kanepemiz, koltuğumuz, aynamız, masamız... Malum ya, Çingenelik demek, fıkaralık demektir.

— Haydi canım, bırak şimdi o lakırdıları...

— Ey hoş geldiniz, sabahınız şerif olsun!

— Hoş bulduk, sizin de sabahınız şerif olsun!

Tirşe gözlü kıza seslenerek:

— Hayda kız, hayda kız! Tut elini çabuk, bulaşalım kahvaltıya...

Kız, çadırdan bağırarak:

— Ha geldi, ha geldi...

Etem gülümseyerek bize döndü:

— Ha geldi, ha geldi velakin yok daha ortada bir şey. Kız hamarat kızdır amma, nedense bakarım kaç gündür var bir dalgınlık onun kafasında... Sabah beri kalkalı yarım saatten ziyadece oldu... Hâlâ mı hâlâ pişiremedi bir sütü!

Tekrar kıza haykırdı:

— Hoy Nigâr, sokerana, sokerana? Haydi mani, haydi mani! (Ne yapıyorsun, ne yapıyorsun? Haydi çabuk, haydi çabuk!)

Bu sefer kız, kucağında yepyeni, hiç kullanılmamış sakız gibi bir çamaşır sepetiyle çadırdan çıktı:

— Ha geldim, mokamotro (enişte) ha geldim!

Esmer, ince, tirşe gözlü kızın bu sabahki tuvaleti pek başkaydı. Başında, kenarları yeşil oyalı mor bir gaz boyaması[1] krep[2] bağlıydı. Mintanı, açık tozpembe zemin üstüne birkaç renk ince çizgiyle türlü çiçekler işlenmiş basmadandı...

Belinde kuşak yerine koyu turuncu ve ipek bir keyfiye[3] sarılıydı. Şalvarı dümdüz, sapsarı ve canfes gibi pırıldıyordu. Çıplak ayaklarında yüksek ökçeli ve üstleri fiyangolu[4] beyaz podösüet[5] iskarpinler vardı.

Yeni örülmüş, hiç kullanılmamış, sakız gibi bembeyaz çamaşır sepeti kucağında, yanımıza geldiği vakit candan gelen hafif bir gülüşle bizi selamlayarak sepeti önümüze indirdi. Amanın dostlar, bembeyaz, sakız gibi çamaşır sepetinin içinde neler yoktu!

Dilim dilim, ince ince kızartılmış ekmekler, küçücük toprak çanaklar içinde zeytin, peynir, domates, soğan, sarımsak, şeftali, kavurma...

---

1 Eskiden başa, hediyelik eşyaya, loğusa şerbeti güğümlerine sarılıp bağlanan kırmızı ya da mor renkli kolalı tülbent.

2 Çok bükümlü iplikle dokunmuş ince kumaş.

3 Gökkuşağı renklerinde poşu, Yörük poşusu.

4 Fiyonk.

5 Süet.

Ve sonra yeni kalaylı koca bir güğüm içinde ağız ağıza dolu kaynamış süt... Çocuklara mahsus küçücük bir kocayemiş[1] sepetinin içinde tepeleme dolu kesme şeker. Kısa saplı bir yemek tavasının içinde yarı böreğe, yarı poğaçaya, yarı gözlemeye, yarı bilmem neye benzeyen hamur işi bir şeyler...

Kız, sepeti önümüze indirir indirmez, ellerini kalçalarına dayayıp karşımıza dikildi. Etem, kıza kendi dillerinde uzun uzun bir şeyler söyledikten sonra bize:

— Ha buyurun, dedi, sofra bizim değil, sizin!

Biz çamaşır sepetine yanaşırken arkadaş kızı da çağırdı:

— Haydi gel kız, sen de otur, ayakta ne duruyorsun?

Kız daha ağzını açmadan Etem atıldı:

— Yo, yo, yo! Düşmez onun şanına ki otursun beyzadelerin yanında sofraya... O duracak şinci ayakça sofra bitesiye kadar... Ha, bulaşalım biz habe kaymaya (yemek yemeye) o dikizlesin bizi ayaküstü!

Biz kahvaltı ederken bir tek çocuğun yanımıza gelmemesinden, bizi rahatsız etmemesinden anlaşılıyordu ki arsız çocukların hepsine, Etem akşamdan sıkı bir diskur geçmişti.

Hem yalnız çocuklar değil, şimdi öteki kadın ve erkeklerden de kimsecikler yanımıza sokulmuyor, salt arada bir çadırların önünden, incirlerin dibinden başlarını çevirerek birbirlerine bizi gösteriyorlardı.

Ancak kahvaltının ortalarına doğru harman yerinde bize ilk Çingene ninnisini dinleten dul kadın kucağında çocuğuyla ağır ağır yanımıza yaklaştı, o durgun haliyle bizi selamladı:

— Hoş gelmişsiniz, bereketli olsun!

— Hoş bulduk, buyurun!..

— Yeyin afiyet ilen... Biz yaptık serhada (çadırda) o işi... Siz bakın keyficiğinize!

Etem, kadını çağırdı:

— Gel, gel Nazlı; yemesen de gel, otur yanı başımıza. Muhabbet edelim!..

---

1 Fundagillerden bir ağaç.

Kadın, çekinerek bize daha yaklaştı ve oracığa, toprağın üzerine çöktü... Uzunca boylu ve kalın kemikli, yüzünün elmacık kemikleri çıkıkça, kapkara ve ipiri gözleri çukura kaçmış, dalgın bakışlı ve orta yaşlıya yakın kadın oturur oturmaz inledi:

— Ah belim! Belim ağırır birkaç gün var... Nedendir bilmem...

Etem:

— Suğuklamışsındır...

— Ne suvuklaması be Etem? Diyil suvuklama işi bu! (Eliyle sol böğrünü göstererek) Ne varsa benim te var buramda... İçeriden boyuna karıncalanır durur burası... Sonra da böyle bazı bazı belim ağrıyor.

Siz hiç esmerin sarısını gördünüz mü? Esmerin sarısı büsbütün başka türlü oluyor. Bu kadın da obadaki bütün kadınlar gibi koyu esmer... Ancak bu esmerliğin üstüne öyle açık bir sarılık çökmüştü ki insan onun yüzüne biraz derinden bakınca sanki bu kadının kendi esmer yüzüne hafif bir sarı boyayla mahsus makyaj yapmış olduğunu sanırdı.

Onun da kıyafeti bu sabah başkalaşmıştı.

Başında alaca dallı[1] siyah bir başörtüsü, sırtında narçiçeği ipincecik bir cepken vardı. Beli kuşaksızdı. Şalvarı her vakitki lacivertle beyaz karışık satrançlı[2] şalvardı. Ayaklarına burunları pembe püsküllü siyah rugandan iskarpinler giymişti.

Kucağındaki çocuk tıpkı kendisine benziyordu. Fakat bu çocuğun saçları anasınınki gibi simsiyah değil, onun aksine olarak sarımtıraktı.

Kadın, belinin ve sol böğrünün ağrısını anlattıktan sonra bizden bir cıgara istedi:

— Var ise şinci bir cıgaranızı içerim!..

Arkadaş hemen ona cıgarayı uzattı, arkasından da kibriti çaktı:

— Buyurun, yakın!

---

1 Dal ve çiçek motifi olan kumaş.

2 Satranç tahtası gibi kareli.

O, cıgarayı öyle zorlu, öyle derin çekiyordu ki mübareğin ciğerleri sanki kendi çadırlarının önündeki demirci körüğü gibi alıp veriyordu.

Hoşbeşle, yârenlikle kahvaltımız bitince tirşe gözlü kız hemen ortadaki takımı taklavatı topladı ve gitti, çadırdan bize dört tane de köpüklü kahve getirdi.

Kahvelerden ikişer yudum aldık almadık Etem bizim arkadaşa kemanı işmarladı:

— Haydi bakalım Beyağa, tam sırasıdır işte... Çamlıca'nın tepesinden sarıoğlan (güneş) yükselirken sen de buradan başla kemanenle oğlancığı karşılamaya!

Arkadaş, biraz nazdan sonra kemanı eline aldı... Şöyle telleri bir iki tıngırdattı ve çocuklu dul kadının yüzüne bakarak:

— Nasıl, dedi, *Carmen*'i çalayım mı?

Kadınla Etem, ikisi birden sordular:

— Kalmen de nedir?

— (Eliyle uzaktaki Tepebaşı Bahçesi'ni göstererek) Hani bazı geceler ta o yanda muzika onu çalar...

Etem gülerek:

— Ah, ne anlar o zavallıcık muzikadan falan filan... Onun muzikası İdrellez'den İdrellez'e ya bir davul zurna ya bir klarnetle çifte naradır![1]

— Bak, ben şimdi biraz çalayım da *Carmen*'i nasıl anlar o!

— Mademki arzularsın sen çalmasını, çal görelim, nasıl şeymiş o Kalmen...

Arkadaş çalmaya başladı. Ancak Etem bunu çiftetelli, ağırlama, köçek havası çeşidinden bir şey sanarak o çaldıkça, o da sözde, kemana tempo tutar gibi ellerini çırpıyor, çocuklu dul kadın ise ağzını açmış, gözlerini süzmüş, dalgın dalgın kemana bakıyordu.

Şimdi çalgı sesini duyan bütün şoparlar çadırlardan birer ikişer fırlayıp çevremizi kuşatıyorlardı. Arkadaş yarım

---

1 Çifte nağra: Birbirine bağlı iki küçük dümbelekten oluşan müzik aleti.

yamalak çalabildiği *Carmen*'i yarıda kesti ve yine kadına sordu:

— Biraz da senin ninniyi çalayım mı?

— Hangi ninniyi?

— "Rağduk kele kana, beşe kana"yı...

Etem hiddetle çocuklara bağırıp, onları hep birden geldikleri yere çıkıladı. Sonra kurnaz bir bakışla dul kadına:

— Nazlanma be, dedi. Mademki ister küçük beyağa senin ninniyi, şinci ha bakalım sen söyle ağazlan... O da tıngırdatsın kemançe barabar!..

Kadın önce çok mırın kırın etti, hastalığından, şundan bundan söz vurarak bir hayli nazlandı. Nihayet edilen ısrarlar karşısında dayanamadı. Hazır kucağındaki etrafa fıldır fıldır bakan minimini şoparcığı dizinin üstüne yatırarak o yanık ve baygın ninniyi arkadaşın kemanıyla birlikte tutturdu. Dikkat ettim, ahenk sürüp giderken kadın olduğu yerde süzüldükçe süzülüyor, bizim arkadaş ise ezildikçe eziliyor gibiydi.

Ninniden sonra Etem kalktı:

— Darılmayın Beyağalar amma şimdiye kadar yapılan cümbüş sizin keyfinizcesi oldu. Şinci olsun birazıcık da bizim keyfimizce...

Ve gitti çadırın birinden ucu kamışlı bir tulum alıp yanımıza geldi.

— Bu ne yahu?

— Buna derler tulum!

Sonra peşi sıra, bir de kalın kasnaklı ve kenarları zil yerine küçük küçük zincirli bir ayıcı tefi getiren şoparın elinden tefi kaparak:

— Bu da, dedi, bizim göçebelerin tefi! Al bakalım sen şunu eline!

Tirşe gözlü kız tefi aldı, kendi de nefesinin olanca gücü ve hızıyla şişirdiği tulumu dudaklarına yanaştırdı. Oh, artık sabahın bu vaktinde güneş henüz doğarken bu serin harman yerinde gel keyfim gel!

Önce kendi anlayacakları bir iki göçebe havası, arkasından bir çiftetelli çalıp o zamanın modası olan:

Oğlan kolunu sallama
Nafile benim için ağlama
Annem beni sana vermiyor
Ağlayıp da siyahlar bağlama

türküsüne geçtiler. Bu türküye tef çalan tirşe gözlü kızla çocuklu dul kadın da ağızla karıştılar. Artık bizim oturduğumuz koca incirin altı dolmuş, kadın, erkek, çoluk çocuk, bütün öteki Çingenelerle tam yükünü almıştı.

Şimdi curcuna göklere çıkıyor; sabahın bu vaktinde oralarda böyle cümbüş nedir görmeyen etraftaki korucular, bahçıvanlar, çobanlar, köşklerden fırlayan ahretlikler,[1] hizmetçiler boyuna bize doğru koşuyorlardı.

Nihayet çadırların en yaşlısı ve hatırlısı olan beyaz köse sakallı adam yanımıza yanaştı, önce yerden temennayla[2] bizi selamladı. Sonra Etem'e dönerek:

— Kesin gayrik, dedi, zere dayandı iş zamanı, bulaşsın her kişi işine artık!

Cümbüş durunca şoparlar başladılar:

— Ha veresin bir beş paracık bana Paşa Beyim!

— Ha buyurasın bir metelikçik te bu öksüze, Mevlam bereket versin kesenize!

— Ha toslayasın bana da bir iki mangırcık, çok mudarla (hazin) bir dua edeyim size!

Ben çocuğa dört metelik göstererek:

— Haydi et sen duanı da vereyim sana bunları!

Şoparın sevinçten ağzı kulaklarına vararak ellerini havaya doğru açtı ve sırıtarak şu duayı tutturdu:

Yalvarırım Mevla'ya
Düşmeyesin belaya!
Düşesin genç yaşında
Bir gözleri elaya!

---

1 Eskiden sevabına küçükken eve alınıp büyütülen kız çocuğu, evlatlık, besleme.

2 Öne doğru eğildikten sonra, doğrulurken eli başa götürerek verilen selam.

Arkadaşla ben:

— Âmin!

Şopar:

Şoparlar oynar hampor
Dalemin (babamın) sırtı kambur
Ha versin Odel (Allah) sana
Çil çil altın bir kalbur!

Biz:

— Âmin!

Şopar:

Pınar başı serindir
Cinçukuru derindir
Bu çukurdan korkarsan
Şoparları sevindir!

Biz artık âmin demedik çünkü bu Çingene duasının âmin denecek yeri kalmamıştı artık.

Çocuklar hâlâ durmadan arsızlıklarına devam ediyorlardı. Etem sıkılarak bizden izin istedi:

— De bize artık veresiniz misade!

— Müsaade sizin...

— Siz bakın keyfinize... Biz bulaşalım harmana! İster kalkın ister oturun. Nasıl ki arzularsanız... Burası sizin...

— Haydi kalkalım, kalkalım!

Arkadaşın hiç kalkmaya niyeti yok gibiydi, zaten onun hayatta çalgıdan ve yaz günleri böyle yerlerde gezip tozmaktan başka bir işi de yoktu. Benimse iş vaktim yaklaşıyordu. Arkadaşa:

— Haydi kalkalım bari, dedim. O, nazlanarak:

— Ben, dedi, biraz daha kalayım, istersen sen git, akşama kahvenin bahçesinde buluşuruz.

Çaresiz, ben kalktım, harmandakilere:

— Allahaısmarladık ağalar, şoparlar, kadınlar, kızlar! deyip caddeyi tuttum. Ben harman yerinden açılırken bana o hazin duayı(!) eden çocuk peşim sıra şöyle bağırıyordu:

— Hoy Efendi, hoy Efendi! Akete nanay, makete nanay! İlle velakin sağına pırnay, soluna pırnay! Çali lûm güle güle... Toptan savrange selam, dacalana havla muğli!

Bunun manası şu demek olacaktı: Hey Efendi, hey Efendi! Size lazım gelen saygı ve ikramda bulunmadıksa da kusura bakma, haydi şükür, güle güle, yine buyur, soranlara cümleten selam!

***

Bu birkaç gün içinde biz artık Çingeneceyi çatra patra ilerletmeye başlamıştık. Biz bu dile Çingenece diyoruz amma onlar kendi aralarında Romanes diyorlar. Zaten kendilerine de Rom dedikleri gibi... Çingeneceyi, İstanbul'un şurasında burasında yerleşmiş, oturmuş olan çalgıcı Çingeneler bilmezler...

Yalnız onların kendi aralarında, birçoğu da düğünlerde derneklerde parola yerine kullandıkları bazı tabirler, ıstılahlar vardır ki onların arasında da pek az, binde bir gerçek Çingenece kelime ya vardır ya yoktur. Onların kullandıkları bu tabirlerin çoğu argodur. Sözgelişi onların kullandıkları şu, "Sipari, piyiz, cızlam, toslamak, hındım, keriz, habe" kelimelerinden yalnız "yemek" anlamına gelen sondaki "habe" kelimesi Romanes dedikleri gerçek Çingenece olduğu halde, ötekiler tam birer kerizci[1] argosudur ki bunları yalnız çalgıcı Çingeneler değil, Karagözcüler, ortaoyuncuları, tuluatçılar[2] ve sonra argoyla konuşan herkes aynen kullanır. Romanes denilen Çingeneceye gelince; bu dil çok karışık bir dildir. İçinde hemen her milletin dilinden kelimeler vardır. Sonra bazı kelimeler de var ki Fransız, Macar, Romen, Bulgar Çingeneleri o kelimeyi hangi manada kullanıyorlarsa bunlar da öyle!..

Sözgelişi, "Odel" kelimesi Fransız Çingenelerinde "Allah" demektir. Bunlarda da öyle... "Benk" kelimesi Fransız Çingenelerinde "Şeytan" demektir. "Bengal" kelimesi de

---

1 (Argo) Çalgıcı, âlemci.

2 Tuluat: Yazılı bir metin olmadan ana hatları kabataslak beriltilmiş bir konuya oyuncuların sahnede yakıştırdıkları sözlerle oynanan sahne oyunu. Tuluatçı, tuluat oyuncusu.

bizimkilerde “cin, peri” demektir. Neyse biz şimdi burada Çingenece hakkında etüt yapacak değiliz. Maksadım, Çingenece denilince bunun İstanbul’daki bütün Çingeneler tarafından konuşulan bir dil olduğu sanılmasın diyedir. Arkadaşım, Çingeneler arasında sonradan geçirmiş olduğu uzun maceraları anlatırken, arada geçecek yine tek tük Çingenece, yani Romanes kelimelerle karşılaşınca bunların salt göçebe Çingenelere ait olduğunu unutmamalısınız.

Gelelim şimdi bizim hassas, musikisever, tabiat manzaralarına bayılır arkadaşın bundan sonra başından geçenlere...

Bizim arkadaş bir aralık bana darılır gibi olmuştu. Sebebi de kendisinin her istediği vakit benim onunla birlikte kalkıp Çingene çadırlarının olduğu yere gitmememdi. Hatta o, böylece birkaç gün bana selam bile vermemişti. Ancak zavallı bensiz de edemiyordu. Bir hafta kadar bana soğuk davrandıktan sonra dayanamadı. Yine geldi, bir gece beni kahvenin bahçesinde yakaladı:

— Sana yeni havadislerim var!

— Hayrola?

— Bize ilk defa Çingene ninnisini dinleten o çocuklu dul kadın dün sabah çadırlardan kaçmış!

— Nereye kaçmış?

— Nereye kaçtığını henüz bilen yok... Kimi diyor Vidos’taki,[1] kimi diyor Büyükdere’deki, kimi diyor Alemdağı taraflarındaki akrabalarının yanına kaçmış.

— Eh, ne yapalım, kaçmışsa sen sağ ol!..

— Sonra o esmer, ince, tirşe gözlü kızı da dün akşam köpek ısırmış, şimdi çadırda hasta yatıyor...

— Nasıl köpek ısırmış, kendi köpekleri mi?

— Hayır, yabancı bir köpek. Kızcağız, dün öğle sıcağında küçük oğlan kardeşiyle birlikte, sırtında heybelerle Topkapı’ya doğru giderken Şıllık Köprüsü denilen yerdeki sazlıkların arasından karşılarına koskoca bir köpek çıkmış, bunlar bağıra bağıra Maltepe’ye doğru koşarlarken oradaki

1 Vidos Köyü, İstanbul’un Güngören İlçesi’nin eski adı.

bahçe köpeklerinden biri üzerlerine saldırmış. Oğlan kaçıp kendini kurtarabilmiş amma köpoğlu köpek kaçamayan kızcağızı iki bacağından da adamakıllı dişlemiş.

— Ne yapalım, geçmiş olsun!

— Ben yarın sabah biraz kolonya, şeker filan alıp kendisine geçmiş olsuna, hatır sormaya gideceğim. İstersen sen de gel!

— Yok, artık ben gelemem, beni mazur gör...

— Niçin?

— Niçini var mı ya, gören ne der sonra bize? Çingenelerle bu kadar içli dışlı olmak hiç bana gelmez, sen istersen kendi başına caddeyi tut, istediğin vakit git oraya. Hatta istersen portatif bir karyola filan uydur, bu yazı geceli gündüzlü onlarla birlikte geçir!

Benim bu yarı gerçek yarı şaka ve biraz da dokunaklı laflarım ona dokunmuş olmalı ki hemen surat astı:

— Sen zaten böylesindir, insanı yarı yolda bırakırsın! dedi.

— Hangi yarı yolda azizim? Seninle önceden pazarlığımız mı vardı ki Tanrı'nın günü Çingenelerin çadırlarına birlikte gideceğiz diye?

— Öyleyse ben yarın oraya yalnız gideyim, tirşe gözlü kızın hatırını sorayım. Sonra gelip seni evden alayım, birlikte Vidos'a gidelim...

— Vidos'ta ne yapacağız?

— Biraz da oradaki Çingenelerin hayatlarını tetkik edelim!

— Anlıyorum, senin maksadın Çingenelerin hayatlarını tetkikten ziyade...

— Ey, ne olmuş tetkikten ziyade?..

— Sen şimdi anlat bakayım bana, bize o gece ilk ninniyi dinleten çocuklu dul kadın mı seni böyle sık sık oraya çekiyor; yoksa o esmer, narin, tirşe gözlü kız mı?

— Vallahi değil yahu, ben orada salt eğlenmek, vakit geçirmek, biraz da onların musikileri hakkında bir fikir elde etmek için gidiyorum!

— İyi amma onlarda musiki ne gezer? Onların bütün musikisi işte o dinlediğimiz ninniyle nihayet Çingenece bir iki türkü karikatüründen ibarettir. Sen mademki Çingene musikisi hakkında bir fikir elde etmek istiyorsun, şu halde kalk, Sulukule'ye, Feriköy taraflarına, Taksim'deki çöplüğe, bilhassa Ayvansaray'a git!

— Sonra oralara da gideriz. Hele önce şunları bir bitirelim!..

— Neyi bitireceksin yahu? Onlarda bitecek bir şey yok ki...

— Vidos taraflarında ayıcılar, maymuncular, şebekçiler, iskemle kuklacıları varmış ki bunlar hem oynatır, hem çalar, hem söylerlermiş...

— Kulak asma! Onların bütün çalıp söyledikleri şeyler, hep bildiğimiz şeylerdir. Hem onların çalıp söyledikleri şeyleri berikiler onlardan kat kat üstün, kat kat şatafatlı çalarlar.

— Yağma yok! İstanbul'un en meşhur zurnacısı Yakomi Vidosluymuş...

— Bunu da kim öğretti sana a çocuk?

— Etem öğretti!

— Hay o Etem'in boynu altında kala!

— Sonra Üsküdarlı Arap Mehmet'in de dünyada eşi yokmuş!

— Bir kere Yakomi öleli iki yıl oluyor. Arap Mehmet'e gelince; o da artık yaşlanmış, bitmiş gibidir. Zurnacı Arap Mehmet zurnasını hâlâ klasik çalar. Halbuki bugün Sulukule'de, Ayvansaray'da öyle zurnacılar vardır ki...

— Ha, bana Etem söylemişti, Sulukule'de de çok meşhur bir İbo varmış...

— O da klasiktir. Onun da modası geçmiştir. Bugün Sulukule'nin en iyi zurnacısı Şahin, Ayvansaray'ın en iyi zurnacısı Çakır Emin'dir.

— Peki, sen bunları nereden biliyorsun?

— Ben bunları mektep arkadaşlarımdan öğrendim.

— Hangi mektep arkadaşlarından?

— Malum ya, ben eskiden İğrikapı[1] Merkez Rüştiyesi'nde okumuştum. Burası Ayvansaray'a yakın olduğu için benim bu mektepte çalgıcı çocuklarından yedi sekiz arkadaşım vardı ki bunlardan bir kısmı bugün hâlâ piyasada alaturka çalgıcılığın en ileri gelenlerindendir. İçlerinde udi mi istersin, kemani mi, kanuni mi, hanende mi, klarnet mi...

— Mademki öyledir, şunları bir akşam bir araya toplayıp da bizim evin bahçesinde dört başı mamur bir âlem yapsak! Hem bu bahaneyle onlarla ahbap olur, ben onlardan yeni yazacağım eserlere, bestelere birtakım motifler alır, sonra da onlara alafranga öğretirim!..

— Hay senin hayaline ben turp sıkayım!

— Niçin hayal olsun?

— Peki, hayal olmasın da hakikat olsun. Yalnız sen darılma ve ikide bir, "Ah Çingeneler, vah Çingeneler!" diye gelip benim böyle başımı ağrıtma!

— Bir daha ağrıtmam! Ancak yarın son defa olarak benimle birlikte Vidos'a gelmen şartıyla!

— Sen şimdi beni dinlersen Vidos'u filan bırak da yarın akşam birkaç arkadaş olup sandalla Heybeli'ye gidelim!..

— Yapma da Vidos'a gidelim!

— İmkânı yok, ben gidemem!

Bu, "İmkânı yok, ben gidemem!" sözü üzerine bizim sinirli genç arkadaş tekrar somurttu ve bir iki dakika kadar yanımda sessiz oturduktan sonra yine hiç ses çıkarmadan hiddetle fırladı gitti.

Gidiş o gidişti. Ne ertesi günü ne de daha ertesi günü ve gecesi göründü. Üçüncü gün, Köprü'nün[2] Boğaziçi İskelesi'nin üstünde kendisiyle karşılaştık. Koltuğunda keman kutusu vardı. Hızlı hızlı Boğaziçi İskelesi'nin merdivenlerine doğru gidiyordu. Uzaktan beni gördü, görmemezliğe geldi. Anladım, kızgınlığı daha geçmemişti. Yanımdan süratle

---

1 Eğrikapı.

2 İstanbul'da Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü. Eskiden vapurlar Galata Köprüsü'ndeki iskelelerden hareket ediyordu.

geçerken seslenecek oldum ancak tabiatını bildiğim için bundan caydım. Çünkü bizim tabiat manzaraları ile musikiyi pek seven, sanatkâr ruhlu arkadaş çok sinirli bir gençti. Belki de benim kendisine seslenmemle Köprü'nün ortasında herkese karşı bar bar bağırarak koskoca bir pot kırar hem kendini hem beni oracıkta maskara eder bırakırdı.

Koltuğunda kemanla Boğaziçi İskelesi'ne inişinden belliydi ki zavallı bugün de Büyükdere'ye gidiyor; bize o apaydınlık, çok durgun gecede ilk olarak bir Çingene ninnisi dinleten çocuklu dul kadını aramaya koşuyordu!

***

Ben o gün öğleden sonra Bakırköy'deki akrabalarıma gitmiştim. Akşamüstü Bakırköy'den eve tek atlı bir briçkayla[1] dönüyordum. Ben Bakırköy'den çıktığım zaman zaten çok bulutlu olan hava, Kireç Ocakları'na yaklaştığımız vakit büsbütün kararmış, biraz önce uzaktan çakan hafif şimşekler şimdi gözlerimizi kamaştırmaya ve biraz önce derinlerden tatlı tatlı gelen gök gürültüleri şimdi tepemizde gümbürdemeye başlamıştı. Ben arabacıya:

— Çal kırbacı biraz, yol alalım! dedikçe o gülümseyerek:

— Aldırma, diyordu, yaz yağmurudur, geçer. Hem şeker değiliz ya eriyeceğiz!

Evet, şeker, tuz filan değildik; gel gelelim boşanacak yağmur da öyle pek kıvır zıvır yaz yağmurlarına benzemiyordu. Haznedar Çiftliği'nin oraya yaklaşınca ela gözlüm birden şarladı. Hem öyle bir şarlayış ki birkaç dakika içinde yamaçlardaki daracık hendekler birer çağlayana döndü. Artık beygir de arabacı da ben de sırılsıklam kesilmiştik. Biraz ilerideki Haznedar Çiftliği'ne sığınmaktan başka çare yoktu. Demin bana, "Şeker değiliz ya eriyeceğiz!" diyen arabacı artık beygiri çalakamçı sürüyor; genç, dinç hayvan da arabayı alabildiğine koşturuyordu. Biz tam Haznedar'a bükülürken yağmurun hızından önünü çok iyi göremeyen hayvanın ayağı bir taşa takıldı ve takılmasıyla birlikte zavallı hayvan oraya kapaklandı.

---

1 Briçka: Yaylı, hafif, tek atlı araba.

Şimdi vaziyetimiz çok güçleşmişti. Hayvan bardaktan boşanan yağmurun altında o kadar çabaladığı halde kapaklandığı yerden bir türlü kalkamıyor; aşağıya atlayan arabacı, boyama fesinden akan vişneçürüğü renkli sularla yüzü gözü pancar turşusuna batırılmış gibi, yerde debelenen hayvancığın kayışlarını sökmeye çalışıyordu. Şimşekler, gök gürültüleri tam tepemizde gittikçe artıyor, önce sicim gibi başlayan yağmur, gittikçe çamaşır ipi kalınlığını alıyordu.

Vakıa çiftlik binasıyla kahve, olduğumuz yere ancak iki üç dakikalık bir yerdi; fakat o kadar hızlı bir yağmurun altında arabacıyla beygiri o halde bırakıp oraya doğru koşmayı bir türlü kendime yediremiyordum. Birden, nasıl oldu bilmem, yere dizüstü kapaklanmış olan hayvan, kalksın diye sahibinin, sırtına indirdiği birkaç şiddetli kamçı üzerine olanca canını dişine taktı, acı acı kişneyip, kudurmuş gibi olduğu yerden fırladı ve fırlar fırlamaz da arabacının elinden dizginleri kurtarıp Vidos Köyü ile Davutpaşa Kışlası arasındaki bomboş tarlalara doğru alabildiğine arabayı sürüklemeye başladı. Aman ya Rabbim, o ne dehşetli, o ne korkunç, o ne akla hayale gelmez bir gidişti! Şimdi bile bu hal gözümün önüne geldikçe tüylerim hâlâ diken diken oluyor. İçinde bulunduğum bu dört tekerlekli nesne sanki araba değil, beni bir kasırga hızıyla sürükleyen korkunç bir ecel beşiğiydi. Esasen bozuk olan yolda bizim bu kudurmuşçasına gidişimiz her adımda beygiri biraz daha ürkütüyor, biraz daha çıldırtıyordu. Bir aralık arabadan yere atlamak aklıma geldi. Ancak bu kabil[1] değildi. Bu kadar hızla ve bu kadar kudurmuşçasına bir gidişte, kaldırıp kendimi arabadan, molozları dışarı fırlamış bozuk kaldırım üzerine atmam, her tarafımı parça parça edecekti.

Arabacı kim bilir ne kadar geride kalmıştı! Dışarıda bu kadar dehşetli yağmur olmasa elbet oralarda birkaç yolcu, rençper, ekinci karşımıza çıkar, bu kudurmuş hayvanı durdurabilirdi. Oysaki şimdi etrafta bizden başka in cin yoktu.

1 Mümkün, olabilir.

Bereket versin, beygir, biraz ileride ikiye ayrılan yolun sağına sapmadı. Eğer o hızla, dik aşağı inen sağdaki inişe sapsaydı, biraz sonra hem kendi hem araba hem ben hendeğin içine yuvarlanıp tuzla buz olacaktık. Bunu belki beygirin kendisi de anlamış olmalı ki sağdaki dimdik inişi bırakıp Vidos'a giden soldaki düz yolu tuttu.

Bu yol, yüz elli iki yüz metre kadar ileride yavaş yavaş bayırlaşıyordu. Tam yolun bayırlaştığı o yere geldiğimiz vakit beygir de biraz ağırlar gibi oldu. Artık korkunun yüzde yirmisi geçmiş gibiydi. Ancak burada da büsbütün başka ve belki birinciden daha korkunç bir manzara bizi sardı. Biri dişi, biri erkek, iki tane koskocaman çoban köpeği, Vidos tarafından acı acı havlayarak dörtnala üzerimize saldırdı.

Bunları görünce, beygir benden ziyade ürkmüş olmalı ki hemen sola doğru kıvırdı, yoldan fundalığa daldı. Beygirin ürktüğünü gören köpekler daha da hırçınlaşarak yolu bırakıp kendilerini birer ok gibi fundalığın üzerine fırlattılar. Artık ben arabanın içinde avazım çıktığı kadar bağırıyor, Tanrı'nın ıssız kırlarından imdat istiyordum. İki kocaman çoban köpeği bizim zavallı beygirin bacaklarını o kart dişleriyle baştan başa hacamat ederken, baktım, fundalığın alt tarafından şu sesler yükseldi: "Hoy breee, hoy breee! Hoy bre çom, hoy bre çomar!.. Oha!.. Yuha!.. Daha!.. Maha!.. Alakata, alakata! Gel bu yana, gel bu yana!"

Çomarlar bu sesleri duyunca beygiri bıraktılar; beygir tekrar kudurdu, bu sefer de alabildiğine fundalığın içinden Vidos'un dik sırtlarına doğru yollanırken arabanın sol tekerlekleri oradaki alçak bir hendeğin içine girdi. Araba da orada mıhlandı... O yağmurun altında uzaktan koşarak köpeklere bağıranlar iki erkek Çingene'ydi. Çomarlar sahiplerine doğru döndükleri zaman dişisi tekrar başını arabaya çevirdi, yüzüme bakarak bir iki homurdandı. Böylelikle, "Biz size daha gösterirdik amma dua edin ki bizim velinimetler çabuk yetişti!" demek istiyordu. Çingeneler arabanın yanına yaklaşınca, baktım, bunların bir tanesi, bizim Topçular'da Toskaların harmanında tanıştığımız kösele suratlı, sırım gövdeli Etem değil mi?

Ben artık bitmiştim, laf edecek durumda değildim. Etem beni görünce:

— Vay, dedi, Beyağam, vay Paşakam, nedir bu hal, nedir bu havada zorun buracıklarda? Geçmiş olsun, geçmiş olsun... Hani, nerede arabacı?

— Aman Etem, ben pek bittim... Arabacıyı marabacıyı bırak şimdi...

Etem, yanındakine bir işmar etti, delikanlı Çingene hemen arabaya atlayıp benim karşıma geçti. Kendisi de arabacının yerine fırlayıp dizginlere yapıştı; bacaklarından kanlar sızan hayvanı gayet ustaca dehleyerek birkaç dakika sonra beni Vidos'un Davutpaşa tarafındaki yamaçların altına rastlayan Çingene çadırlarına getirdi. Burası yamaçlardan akan sellerden hemen hemen Beyazıt Meydanı büyüklüğünde bir göle dönmüştü.

Arabadan beni, Etem elimden tutarak indirdi. Çadırlardan uzanan bir sürü kadın ve erkek, çoluk çocuk kafası, benim bu halimi şaşkınlıkla seyrediyorlardı. Yağmur biraz hafifler gibi olmuştu. Etem beni bir çadıra alırken arabada benimle birlikte gelmiş olan Çingene delikanlısı da hemen beygirin kayışlarını söküp onu çekti, oradaki bodur bir gürgen ağacının köküne sımsıkı bağladı. Kireç Ocakları'ndan beri başımızdan geçenleri anlatırken ufacık çadırın içini dolduran on on beş kişi şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyor, boyuna bana, "Geçmiş olsun!"ları bastırıyorlardı. Islak ıslak üşüyüp soğuk almayayım diye Etem, bana ceketimi çıkarttırdı, onun yerine, o zamanki Çeribaşı[1] Maruf Ağa'nın kışlık gocuğunu uzattı. Ben gocuğu omzuma alırken, her zaman mahalle aralarında, hususuyla Fatih, Aksaray, Şehremini, Yenibahçe, Şehzadebaşı, Beyazıt taraflarında gezgin falcılık yapan, topuklarına kadar çifte örgülü saçlı, az çiçek bozuğu, bir bacağı topalca bir kadın başka bir çadırdan bana, temiz bir teneke maşrapa içinde limonata getirdi:

— Ha buyurasın, buncağızı içesin, yüreğin biraz ferahlasın!

---

1 Çingenelerin başı, reisi.

Amma şimdi diyeceksiniz ki siz, "Hiç Çingene evinde musandıra aranır mı?[1] dedikleri gibi, Çingene evinde limonata ne arar?"

Fakat onlar çadırlarında misafir için yalnız limonata değil, icap ederse kuş sütü bile yaratırlar. Hele Hıdrellezlerde, düğünlerde, başka teferizlerde (eğlentilerde) kuzular, pilavlar, zerdeler, yoğurtlar, dolmalar, börekler, şerbetler, şaraplar, konyaklar gırla gider. Ya ötekilerin, ya İstanbul içinde yerleşmiş olan çalgıcı Çiganların bayramlarda, düğünlerde ve kendi aralarında yaptıkları her türlü kerizlerde öyle yiyintiler, içintiler yapılır; öyle sofralar kurulur; öyle ziyafetler verilir; ortaya öyle paralar saçılırdı ki bunu gören yabancıların parmakları ağızlarında kalırdı. Sırası gelince, bizim musikisever arkadaşın hatıra defterinde bütün bu düğünlerin, derneklerin, teferizlerin, kerizlerin en meraklı ve en şık tafsilatını göreceksiniz.

Biz gelelim şimdi lafı bıraktığımız yere: "Oh, afiyetler olsun... Oh, yağ olsun... Oh, yüreciğin açılsın!" diyor ve arada bir kendi dillerinde bir şeyler söyleyerek beni tepeden tırnağa süzüyorlardı.

Limonatanın arkasından kahve geldi ve ben Etem'in kendi tabakasından kendi eliyle sarıp bana uzattığı cıgara ile kahveyi höpürdetirken, bizim zavallı arabacı da fesin boyasından yüzü gözü, ensesi, kulağı, panayır palyaçoları gibi boyanmış ve gözleri fal taşı gibi açılmış olarak çadırların önüne damladı. Adamcağızın benim orada olduğumdan haberi yoktu. Çingeneleri tanıdığı için daha yirmi otuz adım ileriden bağırdı:

— Abe Salih, Abe Süleyman... Bu arabanın içinde bir bey vardı, gördünüz mü, o ne oldu?

Salih denen delikanlı, benimle birlikte arabada gelendi. Arabacıyı meraklandırmak için:

---

1 Musandıra: Gömme dolap, yüklük, mutfak rafı, büfe vb. ev eşyası. "Çingene evinde/çadırında musandıra ne arar", "Çingene çergesinde musandıra ne arar" gibi farklı söylenişleri de olan ve yoksulluk, düzensizlik, görgüsüzlük, olmayacak yerde olmayacak şey aramak anlamlarında atasözü.

— Biz bey mey görmedik... Biz, salt tuttuk yolda arabayla beygiri, getirdik te buraya.

— Abe demeyin, içindeki ne oldu acaba, yolda düşüp başına bir kaza filan gelmesin!

— Biz bilmeyiz ne oldu içindeki. Biz, beygir arabayı dörtnala uçururken çıktık, çevirdik... İlle velakin içinde kimsecikler yoktu.

Arabacı ellerini başına vurup beni aramak için tekrar geriye dönerken ben seslendim:

— Gel, gel Akman Ağa, gel, ben buradayım... (Bu arabacının adı Akman'dı. Doksan üç muhacirlerinden,[1] temiz kalpli, saf bir adamdı. Ben Bakırköy'e gittiğim zamanlar en çok bu adamın arabasıyla bizim Topçular'a dönerdim.)

Akman Ağa sesimi duyunca sevinçle çadıra koştu:

— Abe, dedi, geçmiş olsun! Beni öldürdün meraktan. Ben geçtim arabadan, beygirden... Hep düşünürdüm buraya gelinciyedek seni! Neyse verilmiş sadakan varmış... Allah anacığına, babacığına acımış. (Kendi halini göstererek) Bak hele ben de döndüm ada tavşanına...

Etem onun da sırtına eski bir cepken uzattı, sonra çiçek bozuğu kıza emretti:

— Çabuk yapasın bizim Akman Baba'ya da bir kahve, zere yorulmuştur adamcık çok...

Artık yağmur büsbütün kesilmiş; biraz önce tepemizde durmadan çakan şimşekler, kırk ikilik top gibi, hiç durmadan gürleyen gürültüler durmuş; barut rengindeki bulutlar Bakırköy, Zeytinburnu üstünden Marmara'ya doğru caddeyi tutmuştu. Akşam güneşi Vidos'un arkasından Davutpaşa, Maltepe sırtlarını hafif hafif yalıyor, bütün ortalık ıslak ekin, kekik, devedikeni, böğürtlen ve çamur kokuyordu.

O çok hızlı yağmurun altında, yarım saatten fazla yıkanan Çingenelerin beygirleri, tayları, eşekleri, sıpaları şimdi

1 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında (Rumi takvimde 1293 yılına denk geldiğinden 93 Harbi de denir) göçle Anadolu'ya gelenler.

akşamın çeşit çeşit kokulu ve belli belirsiz serinliğinde pırıl pırıl yanıyorlardı. Kahvesini bitirdikten sonra Akman Ağa bana:

— Ey, dedi, kalkalım mı yavaş yavaş, bulaşalım mı yola?

Etem atıldı:

— Sen istersen düzül kendi yoluna! Beyağa bu gece bizim misafirimizdir Allah bağışlarsa!

— Aman, dedim, ne söylüyorsun?

Etem:

— Sahi sülerim, kalasın bu gece buracıkta Tanrı misafiri bize...

— İmkânı yok, kalamam!

— Niçin ya? Sen meraklanmayasın beyim, bizim var temiz yatağımız da yorganımız da... Em yatırırız zatınızı bizim Çeribaşının çadırında!..

— Yok, gece yatamam, yani sabaha kadar burada kalamam... Evden merak ederler. Malum ya, bu kadar şimşek çaktı, gök gürledi, yağmur yağdı, seller aktı, şimdi onlar beni yolda bildikleri için, acaba bir kazaya mı uğradı, diye çok üzülürler. Onun için bana müsaade...

— Misaade sizin ya... İlle velakin demek istediğim burada bir avşam teferizi (eğlencesi) yapalım da göresiniz! Çünküleyim zatınız olsun, sizden iyi olmasın, öteki arkadaşınız olsun, çok meraklısınız bizim bu âlemlere de...

— Başka vakit inşallah!..

— Bari oldu olacak, avşam habesine (yemeğine) kalın, zati havamız da açtı, hazır araba da bekler buracıkta... Habeden sonra Akman Baba atar sizi yarım saat, daha bilemedin üç çeyrek içinde Topçular'a...

Akman Ağa, boynunu bükerek:

— Olur be, dedi, bey nasıl isterse... Yalnız bilmem ki beygirin bacakları biraz kanlı gözüktü bana... Gidip ona bir bakayım.

Akman Ağa beygirine bakmaya giderken Etem bana:

— Velakin, dedi, menşur kelamdır: Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer. Biz bilsekti ki zatınız bu avşam buralara gelecek...

— Ziyanı yok, hatta buna bile lüzum yok amma...

— Nasıl lüzum yok... Kırk yılda yol uğrağınız olmuş burası. Üyle bir acı kehveylen kalkmak olmaz!..

Deminden beri oturdukları yerde hiç lafa karışmamış olanlardan seyrek, beyaz sakallı, az beli bükük ve gözleri biraz baygın bir ihtiyar, oturduğu yerde iki büklüm duran belini biraz doğrultarak Etem'e Çingenece şunları söyledi:

— Oças aydınlık isi teçan bu şu karo o habe la çi misafir kerdan de... (Ne duruyorsunuz, ortalık aydınlıkken misafir için güzel bir yemek hazırlayacaksanız hazırlayın da...)

Etem bana:

— Biz, dedi, geçelim, te öte baştaki çadıra da bunlar sıvansınlar hazırlığa burada.

Kalktık, Etem'le birlikte en baştaki çadıra doğru yollandık. Biz oraya doğru giderken, öteki çadırlardan fırlayan kimi yarı çıplak kimi büsbütün anadan doğma çocuklar etrafımızı sardılar:

— Ha veresin bir beş paracık bana Efendi Paşam!

— Ha buyurasın bir metelik şu öksüze, benim lâçi (güzel) Beyim!

Etem birden köpürdü, kaşlarını çatıp bütün korkutucu tavrıyla onlara bağırdı:

— Hayda defolun oradan domuzun encikleri!

Çocuklar çil yavrusu gibi dağıldılar, biz de baştaki boş çadıra girdik, arkamızdan arabacı Akman Ağa da geldi ve Etem'e çıkıştı:

— Abe Etem, dişletmişsin gene sizin çomarlara bizim beygiri!

Etem:

— Ne yapalım, dedi, oldu bir kazadır. Sen gene dua et, beygirin kırılmadı bir yerciği, parçalanmadı paraşolun (araban).

Biz baştaki çadıra doğru yürürken, Çeribaşı da uzaktan sökün etti. O zaman bu civardaki göçebe Çingenelerin Çeribaşısı Maruf Ağa, posbıyıklı, orta boylu, tıknaz, kırçıl bir adamdı. Galiba kışı, kâh Büyükdere'de, kâh Unkapanı değirmeninin arkasında bir han odasında, yazı da en çok

buradaki Haznedar Çiftliği ile Litros,[1] Çiçoz,[2] Avas[3] köyleri taraflarında geçiriyordu. Kalın ve kalantor herif, arabacı Akman Ağa'yla beni görünce hemen işi çaktı ve daha on beş yirmi adım uzaktan elini uzatarak, "Hoş gelmişsiniz beyim!"'i bastırdı. Sonra eliyle kendi çadırını gösterdi:

— Buyurun da içeri, malum ya, dışarısı çamur, buyurun içeri!

Çadırın kapı tarafındaki büyücek bir yeşil sandığın üstüne ben; kilimlerin, keçelerin, yatakların üzerine onlar yerleştiler. Etem, çeribaşıyla Çingenece bir şeyler konuştu ve bana döndü:

— Bizim Kâhya Baba der ki Beyağa arzular mı getirtelim Vidos arkasından bir takım çalgı?

— Ne çalgısı?

— Ne çalgısı olacak bizde? Bizdekiler ufak tefek şeylerdir. (Başıyla Vidos Köyü'nün arkalarını göstererek) Te var o yanda, Çıfıtburgaz[4] önlerinde birtakım ayıcılar, şebekçiler, kuklacılar. Vardır onların elinde de iyi kötü bir klarnetle çifte nara çalan... Çağırtalım isterseniz onları!..

— Vallahi Etem Ağa, İstanbul'da bunların daniskasını çalanlar varken şimdi bu zahmetlere hiç hacet yok!

— E, siz bilirsiniz... Nasıl arzularsanız üyle olsun!..

Çeribaşı tekrar Etem'e kendi dillerinde bir şeyler söyledikten sonra Akman Ağa'ya takıldı:

— Abe Akman Baba, tuttur sen şinci Bulgariya işi bir türkü de dinleyelim!

Akman Ağa, bir hayli nazlandı, bin bir dereden bir hayli su getirdi. Sonra Çeribaşı'nın ısrarına dayanamayıp Rumeli'nin o çok meşhur, o çok güzel, o çok yanık "Ol civan Aliş'imi Tuna boyunda"[5] türküsünü tutturdu. Baktım,

1 Eski bir Rum köyü. 1939 yılında adı Esenler olarak değiştirilmiş, 1993 yılında ilçe statüsü almıştır.
2 Eskiden Taşlıtarla'da (günümüzdeki adı Gaziosmanpaşa) bir çiftlik.
3 Eski Rum köyü, günümüzdeki adı Atışalanı.
4 Bağcılar İlçesi'nin eski adı.
5 Türkünün adı "Aliş'imin Kaşları Kare"'dir.

Akman Baba türküye başlar başlamaz, öteki çadırların önünde küçük kızlar da hep bir ağızdan buna karıştılar.

Etem şimdi ikide bir zır zır çadırdan dışarıya fırlayıp yine geliyor ve her geldikçe Çeribaşı'nın kulağına bir şeyler fısıldıyordu.

Akman Baba'nın türküsü biter bitmez, az çiçek bozuğu bir kız çadıra geldi, yatak takımının arkasında dayalı olan yuvarlak bakır siniyi alıp alçak bir mum iskemlesinin üzerine yerleştirdi. Onun arkasından orta yaşlı, uzun boylu, kalın gövdeli, devanası gibi bir kadın, bakır bir tas içinde, üzeri kırmızı biberli, yağlı, sulu bir şey getirip bir kenara koydu. Daha arkadan, al zemin üzerine turuncu bir cepken ve sarılı karalı bir şalvar giymiş olan buğday renkli, badem gözlü bir kız, bir tepsi içinde dilim dilim ekmeklerle üstü kapalı bir sahan getirdi.

Çeribaşı:

— (Sofrayı gösterdi) De buyurun!

Yerdeki kilimlerin üzerine kurulup sofranın etrafına çevrelendik. Etem oturduğu yerden elini yana uzatıp oradaki su küpünün ardından koskoca bir binlik çıkardı.

Sordum:

— O ne Etem Ağa?

— O şerbet!..

— Ne şerbeti?

— Böğürtlen şerbeti!

— Ay siz böğürtlen şerbeti yapar mısınız?

— Niçin yapmayalım ya? Biz değil miyiz Allah'ın kulu? Siz İstanbullular bu böğürtleni alırsınız bizim Çingenelerden parayla, yaparsınız şerbetini, şurubunu da, biz Allah'ın kırlarından bedava topladığımız bu mübarek meyvenin, niçin yapmayalım şerbetini?

Sofraya ilk önce üzeri kırmızı biberli, yağlı çorba konuldu. Bu, harman yerinde yeni ayrılmış[1] o yılın taze buğdayıyla yoğurt ve sarımsaktan yapılıp üzerine kırmızı biberli tereyağı gezdirilmiş, fakat buz gibi soğuk ve enfes bir çorbaydı.

---

1 Ayıklanmış, harman edilmiş.

Arkasından gelen, Haznedar Çiftliği'nden henüz alınmış, taptaze, peynirli, domatesli yumurta; yani bir çeşit enfes Çingene omletiydi. Yumurta ortaya konduğu vakit Çeribaşı itizar etti:[1]

— Bakmayın kusura... Bu misafir yemeği değil, ille velakin ne yapalım, bilmezdik ki bize bu avşamlan misafir olacaksınız. Bizimkiler çabucacık bunu hazır edebilmişler.

Bu omletle birlikte sininin üzerine koskoca bir toprak çanakla, tartılsa hemen hemen bir okka gelir bir domates, soğan, zeytin salatası yerleştirildi.

O dehşetli yağmurlardan, sellerden, şimşeklerden, gök gürültülerinden ve o pek korkunç araba macerasından sonra, şimdi akşamın bu canlara can katan serinliğinde Akman Baba'nın öyle de iştahı açılmıştı ki, elindeki, Çeribaşı'nın sandığından çıkarılan içi çiçekli şimşir kaşıkla salatayı adeta pilav yer gibi tıkınıyordu. Böğürtlen şerbeti de pek güzel yapılmıştı.

Yemekten sonra bu küçük obanın hatırı sayılır erkek ve kadınları bizim çadırın çevresini kuşattılar. Üst üste birer sade, birer şekerli kahve içildi. Şuradan buradan tekrar biraz hoşbeş daha yapıldı. Çeribaşı, bu "Çingene" kelimesinin vaktiyle nasılsa kendilerine takılmış olduğunu ve "Çingene"nin manasının arsız, yüzsüz demek olduğunu; oysaki kendini bilen insanın hiçbir zaman arsızlık, yüzsüzlük yapmayacağını uzun uzun anlattı. Biraz eskiden geçirdiği hoş âlemlerden, gençlik maceralarından laf açtı; biraz orada bizi dinleyen karısını çekiştirdi, "Bu cenabet, her gün münasebetsiz birtakım vırvırlarla beni büle kocalttı, yoğise (yoksa) ben kolay kolay (pos ve kırçıl bıyıklarını göstererek) büyle çabucanak çomarlar mıydım" dedi.

Tabii başta kendisi ve karısı olmak üzere, hep birden kahkahaları salıverdik. Tam kalkma zamanımız gelmişti ki az çiçek bozuğu kız, elinde yepyeni, tertemiz, sakız gibi bembeyaz, hiç kullanılmamış ince uzun bir çilek sepetiyle çadıra

1 Özür dilemek, mazeret bildirmek.

girdi. Sepetin üstü koca koca incir yapraklarıyla tepeleme, sipsivri sarılmış ve sonra yaprakların üstü de sazlarla bağlanmıştı. Onu bir kenara bıraktıktan sonra kızcağız, bana yerden bir temenna edip çadırın kapısına dikildi.

Derhal kavramıştım. Bunlar bana bir sepette bir şey ikram ediyorlar ve buna karşılık benden bir bahşiş bekliyorlardı. Kalkarken Etem, sepeti Akman Ağa'ya tutuşturdu:

— Bunu, dedi, arabaya yerleştir, Beyağamıza Çingene hediyesidir buncağız...

Çeribaşı'yla el ele verip sıkı sıkıya tokalaştık. Ötekilere:

— Hoşça kalın, allahaısmarladık! diyerek çadırdan çıktık.

Çeribaşı da bizi selametlemek için kalktı. Sepeti getiren kıza bir gümüş çeyrek tosladım. O da beni etekledi.[1] Sonra Etem'in avcuna üç beş kuruş ufaklık sıkıştırıp:

— Bunları sen dağıt çocuklara! dedim.

Etem onları dağıtırken biz Çeribaşı'yla arabaya geldik. Orada tekrar sıkı sıkı tokalaştık. Ben arabaya girdim. Akman Baba arabacı yerine kuruldu ve tam kamçı şaklarken Etem geldi:

— Kabul ederseniz, dedi, ben de sizinle beraber geleceğim!

— Nereye geleceksin?

— Ne olur ne olmaz, ortalık kararmıştır, belki yolda gene başka köpekler saldırır, ona sebep...

— Yok yok, sen hiç zahmet etme...

— Zahmet değil, zati ben buraya bir gecelik misafir gelmiştim. Bu avşam Topçular'a dönecektim. Eğer kabul ederseniz sizinle birlikte geleyim.

— O başka! Öyleyse gel.

....

Etem de karşıma geçti ve ilk kırbaç şakladı. Şaak!

"Deeehh! Çığ çığ çığ! Çıc, Çıc, Çıccc!" Tekrar vedalaştık:

— Allahaısmarladık!

---

1 Selamlamak ve saygı göstermek için birinin eteğini öpmek veya eğilip öper gibi yapmak.

Çingeneler hep birden el çırparak bağırdılar:

— Güle güle! Güle güle! Selamet ilen, sağlıcağılen, unutmayınız, gene buyurasınız!

Etem'in bu akşam benimle birlikte gelmesi biraz gönlümü bunlandırır değil de, gıcıklar gibi olmuştu.

Onun bu akşam böyle benimle birlikte arabaya atlaması herhalde boşa değildi. O, bu geceyi hiç şüphesiz Haznedar Çiftliği'ndeki çadırlarda geçirecekti. Benimle gelmesinin elbette bir sebebi vardı. Hoş, buna ben bir yandan da sevinmemiş değildim. Çünkü kaç gündür benimle dargın olan bizim arkadaşa dair Etem'den belki de bir hayli malumat alacaktım.

Her tarafı dövmeler içinde, kösele suratlı, sırım gibi herif, araba yürürken karşımda divan durur gibi el pençe duruyor ve adeta arabanın içinde lafı benim açmamı bekliyordu.

Ben hiç oralı olmayınca nihayet dayanamadı. Davutpaşa'nın altındaki beylik fırının orada inerken çenesi açıldı:

— Görünmez oldunuz kaç zamandır bizim Topçular'daki harmanların önünde.

— Bütün yazı sizin harmanlarda geçirecek değiliz ya!

— Sizin arkadaş gelir amma sık sık! Ne sabah tanır ne üğle ne de avşam; kapınca muzikasını (ağız armoniğini), kemançesini damlar her saat çadırların önüne!

— Sizi çok seviyor da ondan!

— Ya ya!.. O sever sahi bizi çok...

— Oldu olacak, bari onu da aranıza alın!

— Nasıl alalım?

— Damat olarak alın!

Bu sözüm Etem'in pek hoşuna gitmiş olmalı ki beylik fırının önünde bir kahkahadır attı. Akşamın alacakaranlığında onun, arabanın içinden fırlattığı bu yüksek kahkahaya Akman Ağa karşılık verdi:

— Ulan koca Çingene, gene keyfin yerinde bugünler!

Etem gülmesini yavaşlatarak:

— Nasıl gülmeyim be Akman Baba! Bizim Beyağa üle bir şey süler ki...

— Ne var, dedim, fena mı söyledim?

Etem ciddileşti; haline, tavrına bir başkalık verdi, Akman Ağa'ya pek duyurmak istemeyen ağır bir sesle kulağıma eğildi:

— Sormak ayıp olmasın amma Efendi Beyim, sizin arkadaş ne iş yapar?

— Hiçbir iş yapmaz!

— Neyle geçinir ya?

— Anası bakar!

— Anası nasıl bakar?

— Babasından kalma aylıkları filan vardır.

— Yaaa!

— Niçin sordun?

— Te sordum işte...

— Sormanın elbet bir sebebi var!

— O çocuk, sizden iyi olmasın, çok iyi, çok hoş çocuk. İlle velakin biraz...

— Ey, ne olmuş biraz?

— Demek isterim ki biraz garipçedir işleri...

— Ne gibi garipçe?

— Yani ya yüreği temiz bir çocuk amma içinde var bir kurdu onun ki o kurt onu daima yer durur...

— Nasıl kurt acaba?

— Bilirsiniz siz daha iyicesini... Zere biz tanıdık kendisini yeni... Siz ise tanışırsınız belki çocukluğunuzdan...

— Etem, çıkar şu dilinin altındaki baklayı da ne demek istiyorsan söyle, ben de anlayayım!

Etem biraz durdu, düşünür gibi biraz yutkundu, sonra eliyle omzuma vurarak:

— Beyağa, dedi, darılmaz mısın sana bir şey deyivereyim?

— De korkma, darılmam!

Etem yine sustu, yine biraz düşündü, başını kaşıdı, kaytan bıyıklarını burdu, sonra:

— Mademki darılmıyacaksın, deyivereyim sana birkaç söz...

— De bakalım!

— Sizden iyi olmasın, sizin arkadaş çok iyi, çok hoş çocuk amma sanırım vardır biraz garipçe işleri...

— Onu anladık canım, ötesini anlat!

— Hani, nasıl diyeyim size Efendi Beyim, olsaydı benim yerimde bir başkası, o zavallıyı sağardı koyun gibi... Tutturmuş şinci zavallı ki bizim çocuklara birer küçük muzika alsın, onlardan yapsın bir muzika takımı...

— Fena mı işte... Hem sizin çocuklar çalgı öğrenir hem de siz eğlenirsiniz!

— İyi amma bu olmaz bir iş!

— Neden olmasın?

— Süledik size ya... Bizden çokluk çalgıcı çıkmaz. Ona sebep, o gitsin Sulukule'ye, Ayvansaray'a, Üsküdar'a... Daha bulacak kafacığına uygun kimseler oralarda...

— Vallahi Etem, benim pek aklım ermez bu işlere... Onun kendi bileceği iş!

— Size sülemez mi bunları kaç gündür?

— Benim kaç gündür kendisini gördüğüm yok!

Kurnaz adam böylelikle benim ağzımı arıyor; arkadaşımın bu saf niyetlerine karşı benim nasıl davranacağımı öğrenmek istiyordu. Halbuki o, benim, arkadaşla dargın olduğumu bile biliyordu. Çünkü bizim arkadaş hiç sır saklamasını bilmeyen, herkese olduğu gibi renk veren, içi dışı bir çocuktu.

Şimdi Etem'in maksadı şuydu: Bizim arkadaş Topçular'daki Çingene çocuklarına birer ağız armoniği alıp onlara musiki öğretmek bahanesiyle Çingenelerle büsbütün içli dışlı olurken benim buna karşı alacağım vaziyeti anlamak... Eğer ben bu işe karşı alakasız ve ilişiksiz davranırsam Etem, gönlü gibi eli de açık olan bizim arkadaşı elinden geldiği kadar sızdırmaya başlayacaktı.

Tabiidir ki iş, yalnız Çingene çocuklarıyla bir armonik takımı kurmaktan ve böylelikle kendisinin musiki isteğini yerine getirmekten ibaret değildi. İşin içinde bize ilk defa "Rağduk kele kana, beşe kana" ninnisini dinleten çocuklu dul kadının; belki de ertesi gün gördüğümüz esmer, ince, tirşe gözlü kızın hatıra ve tesirleri de vardı ve belki de bu hatıra ve tesirler, arkadaşımın saf yüreğinden, yine safça,

yani şuurlaşmamış bir halde için için geçiyordu. Köpoğlu Etem, yolda bunlardan bana hiç söz açmıyor, hep arkadaşımın musiki merakı, Çingene çocuklarından bir armonik teşkili, işitilmemiş Çingene ninnileri, türküleri öğrenmek hevesi gibi garipliklerinden, tuhaflıklarından dem vurarak bu vaziyete karşı benim fikrimi yoklamak istiyordu.

Hızlı ve büyük yaz yağmurlarından sonra, akşamın alacakaranlığında yer yer hasıl olan küçük küçük gölcükler, yer yer toplanan hafif kumlar ve birer şırıltıyla ufak bayırlardan akan billur gibi selcikler arasından arabayla yavaş yavaş geçmek ne ömür oluyordu...

Gel gelelim, Etem'in bu akşam böyle benimle birlikte gelmesi işin tadını kaçırıyordu. Kafam şimdi etrafımızdaki bu güzelliklerden ziyade deminden beri Etem'le konuştuğumuz şeylerle uğraşıyordu.

Altımızdaki araba da bu akşam inadına ne kadar ağır gidiyor ve gittikçe daha ağırlaşıyordu. Beygire, "Deyh bre, deyh bre meret! Çığ, çığ, çığ!" demekten artık arabacı Akman Baba'nın ağzında tüy bitmişti. Davutpaşa ile Maltepe arasındaki Çiftehavuzlar'ı[1] geçip de Ayvalıdere'ye[2] yaklaştığımız vakit bizim araba büsbütün stop etti; gittikçe ağırlaşan beygir oradaki bir kum birikintisinin önünde rap diye durdu.

— O ne ya, Akman Baba?

— Ne olacak! Beygirde arabayı çekecek bacak kalmamış ki... (Geriye dönüp yarı hiddetle Etem'i göstererek) Te bu cenabetlerin o domuz köpekleri hayvanın art bacaklarını hepten dişlemiş ya! Baksanıza bacaklara, hâlâ kan sızar durur. Bu halde gidemez bu hayvan daha bundan ileri!

— Yani inelim mi artık dersin?

— Siz bilirsiniz amma Beyim inerseniz çok büyük sevaba girmiş olursunuz. Yoksa bilirsiniz ki ben, cehennemin bucağı olsa giderim... İlle ne yapayım ki hayvanın bacakları berbat!

---

1 Günümüzde Esenler İlçesi'ne bağlı bir mahalledir.

2 Eskiden Esenler'deki derelerden biri.

Etem'le birlikte arabadan atladık, Akman Ağa'nın parasını verip gönlünü hoş ederek geriye savdık. Oradan öteye karadan yola düzüldük. Düzüldük amma daha yüz adım gitmeden benim beyaz iskarpinlerle irmik renkli pantolonun paçaları çamur içinde kalmıştı. Daha önümüzde alınacak yirmi beş otuz dakikalık yol vardı.

Ortalık artık iyice karardığı için biz ikide bir kuma, çamura, gölcüklere bata çıka gidiyorduk. O ipsiz, uçsuz, bucaksız kırlarda insan namına bizden başka kimsecikler görünmüyordu. Etem tekrar bizim arkadaşın lafını açtı:

— Sanırsam onunla bugünlerde aranız biraz açık gibi.

— Bunu kendisi mi söyledi sana?

— Evet, kendisi kaçırdı bana ağzından!..

— Ne vakit kaçırdı, Büyükdere'ye gitmeden önce mi yoksa sonra mı?

Çingene şaşırdı:

— Nereden bilirsiniz onun Büyükdere'ye gittiğini siz?

— Biz her şeyi biliriz Etem, bizim gözümüzden hiçbir şey kaçmaz!

— Belki üyledir ille velakin siz bazı şeyleri yanlış bilirsiniz!

— Ne gibi?

— Ne gibi olacak, sözün misali, teminden beri arabaylan gelirken benim için ne ki geçti sizin aklınızdan, bunların hepsi yanlıştır!

— Senin için ne geçecek ki benim aklımdan?

— Çok şey geçti hem... Neler geçtiğini ben size deyiversem şinci şaşar kalırsınız!

— Deyiver bakalım, neymiş onlar?

— Mademki verirsiniz misaade, te birer birer onları deyivereyim size! Darılmayasınız amma...

— Yok, darılmam!

— Siz arabada gelirken düşünürdünüz ki içinizden, ben sizin ağzınızı arıyorum. Zere ben, sizin arkadaşınızı sızdırmak, daha doğrusu kaz gibi yolmak istiyorum, gibi düşünüyordunuz siz. Zati bu düşünce sizde vardı daha öncesinden...

— Hiç aklıma gelmeyen bir şey...

— Bırağın şinci inkârı! Ben sizin okumuşum yüreğinizi... Amma velakin siz çok yanlış düşünüyorsunuz. Sonracığıma, efendime söyliyeyim, siz gene kendi arkadaşınız için de birazcık yanlış düşünürsünüz. Siz sanarsınız ki o zavallı, çalgıyı malgıyı mahana (bahane) ederek gelir bizim serhalara (çadırlara)... Asıl niyeti ise bozuktur, yani ya yakmıştır abacığını bizim kadın veya kızlardan herhangi birine... Sizin bu aklınız da yanlıştır. Siz ki bunca yıllık arkadaşınızın yüreğini daha anlayamadınız, bense onun ne adam olduğunu dört gün içinde çaktım. O çocuk diyil üle kadın, kızan peşinde, sevda mevda dalgasında... Onun yüreciği eder tıp tıp başka şeyler için...

— Nasıl başka şeyler?

— Süledim size peşin... O, garipçe bir insanoğludur, belki biz deriz bülelerine bengala, yani ya siz dersiniz nasıl bakayım, şey... Cinli, cinli!

— Cinli mi?

— Te ona yakın bir şey.

— Nereden anladın böyle olduğunu?

— Güsterir mal kendini...

— Gösterir amma o arkadaş, senin dediğin gibi cinli değil, biraz sinirli, sinirli!

— Hay babanın canına rahmet. Ben de diyecektim onu... Yanlış süledim. O çocuk bir parça sinirli!

— Etem, senin anan iyi falcıymış galiba!

— Kim sülemiş beni sana Apukur'un kardeşi diye?

— Apukur da kim?

Alaycı bir bakışla beni süzerek:

— Ha ha! Onu da mı benden üğreneceksin. Bakarsan kılığına kıyafetine, benzersin okumuş yazmış bir insana amma daha bilmezsin Apukur kimdir, Çaçaron kimdir.

— Ayıp değil ya, bilmiyorum, öğret bakayım bana bu Apukur'la Çaçaron kimdir?

— Abe, bunlar çok menşur ve çok eski birer çorbacıdır.

— Ne çorbacısı, işkembe çorbacısı mı?

— Ne işkembesi be sen de... Bunlar eski Grikoz, yani ya Rumyoz çorbacılardanmış!.. Em de bunlar çok akıllı insanlarmış... Sonra enfendicazıma süyliyeyim, bu Apukur'un anası zamanının en büyük falcısıymış. Senin anlıyacağın, bu kavanoz dipli dünyadaki bütün falcıların ustası oymuş... Amma bunları bilmez bizim cahil Çingene falcılar.

— İyi amma Apukur'u anlayamadım, Apukur kimmiş?

— Yok mu hani kış ortalarında Hıristiyanlar yapıyor Apukurya...

— Ey?..

— İşte bu Apukurya'yı da eski zamanlarda o icat etmiş.

— Ne millettenmiş bu?

— Dedik ya, Grikoz be, Rumyoz be!

— Ulan sakın senin bu söylediğin Epikür olmasın!

— Hay kaynananın canına rahmet! Ta kendisi... Biz deriz ona Apukur, siz dersiniz Apikur!

— Ulan Etem, sen bunları nereden biliyorsun?

— Size o gün bizim çadırlar yanında da deyivermiştim ya, benim bilmediğim bu dünyada beş vakit namaz.

— Doğru söyle Etem, sen bu Epikür'ü; sonra birini daha söyledin, neydi onun adı?

— Çaçaron...

— O da Çiçeron olacak... Bunları kimden öğrendin bakalım?

— Benim babam yaman bir adamdı. Ondan öğrendim.

— Babanın okuması yazması var mıydı?

— Babam okurdu birkaç dilden, em de su gibi...

— Neciydi senin baban?

— Bırağ onu şinci, karıştırma o eski bohçaları. Zere ki karıştırarsan alt tarafı, korkarım çapanoğlu çıkar!

— Bir şey çıkmaz be, korkma, söyle bakayım, baban ne iş yapardı senin?

— Temin nasıl bildin anamın falcı olduğunu, elbette ki bilirsin babamın da neci olduğunu...

— Baban da ya ayıcıydı ya kuklacı!..

— Onu sen affedersin Küçük Beyim!

— Öyleyse sen söyle neci olduğunu!

— Eğer bir gün ahbaplığımız artar da sırası gelirse meraklanma sen, onu da süylerim ben sana.

Kösele suratlı, sırım gibi Çingene'nin gecenin karanlığında söylediği bu sözlere karşı meraklanmamak kabil miydi?

Boru değil bu, herifçioğlu Epikür'den, Çiçeron'dan dem vuruyordu. Vakıa onlara eski meşhur birer çorbacı diyordu; ancak kapkara cahil bir göçebe Çingene'nin o meşhur, eski büyük adamları bu kadar da olsun, yalan yanlış bilmesi bir hayli marifetti.

Maltepe ile Topçular arasındaki Şıllık Köprüsü'nün yanında ona bir daha sordum:

— Demek ki Epikür'ün anası falcıymış ha!

— Hem de falcıların en sunturlusuymuş!

— Nasıl, şimdi sizin falcıların içinde de böyle sunturlusu var mı?

— Ha ha! Sen ararsın şinci Çingene evinde musandıra! Senin anlıyacağın, bizimkilerin işi ep atmasyon, ep martaval!

— Amma bazıları bu attıklarını tutturuyorlar!

— Ona da derler körün taşı rast gele! Ha, bir de var ki bizim bazı çok kurnaz, çok açıkgöz falcılar...

— Ne sustun ya?

— Epsini söylersem bize bir şey kalmaz! Sen tatlı tarafından ağzımı arayıp bizim sırlarımızı üğrenmek istiyorsun amma yağma yok Beyzadem...

— Söyle be ne çıkar? Korkma, haydi ben kimseye söylemem...

Etem gene sustu, bana söyleyeceği sözleri zihninde biraz tasarladı, sonra gene başladı:

— Fal işi kıyak iştir. İlle velakin yapabilene... Vardı eskiden bizim bir kocakarı ki onun canına rahmet, o işte yaman bir falcıydı. Haniya değil senin gönlündekini, mevlam seni inandırsın, istese yedi memleket yabancısının gönlündekini bilem tıpatıpasına süylerdi.

— Nasıl söylerdi?

— Ha ha! Mesele orada işte... Nasıl süylerdi? Vardı bu kocakarının er semtte bir kılavuzu. Bu kılavuzların da çoğu gene kendisi gibi kocakarılar falan filandı. Söz misali, bizim koca cadı giderdi Aksaray taraflarında erangi bir mahalleye gizlice... Bulurdu orada kendisine mahallenin bütün dedikodularını bildirecek bir kadın. Ona derdi, ne kazanırsam bu mahalleden, yarı yarıya paylaşacağız... İlle ki sen süyliyeceksin bana bu mahallede kimin ne derdi var birer birer. Artık ondan ne öğrendiyse bulaşırdı kapı kapı dolaşıp bunları bülbül gibi saymıya...

— Vay köpoğlu karı vay!

— Vay ki vay! Sen bilir misin haniya eskiden varmış İğrikapı dışarısında çok menşur bir falcı karısı, Madam Katinka?

— Çocukken öyle bir şey işitmiştim.

— Hay yaşayasın aklın ile... İşte bu dediğim biçimdeki falcılığı İstanbul'da eskiden o icat etmiştir.

Bu Katinka'nın varmış birtakım şurada burada dolaşır kılavuzları... Onlar, kimi bohçacılık, kimi hizmetçilik, kimi çamaşırcılık, kimi bilmem nelik ilen girermiş evlerin içine, oralarda neler ki duyuyorsa gelir, Katinka'ya anlatırlarmış; sonra Katinka da herkesin sırlarını bilir ve tıpatıpasına süylermiş!

— Şimdi sizin içinizde en meşhur falcı kim?

— Şinci en menşuru, hani yok mu bizim çadırlarda bir çocuklu dul, hasta kadın...

— Ey var!..

— Te onun anası en menşurdur amma o da şinci em çok ihtiyardır, bunamıştır em de gözleri kör olmuştur, artık görmez; ona sebep, çadırdan hiç çıkmaz, ep oturur bir köşecikte.

— Etem be, o kadın bir tuhaf kadın, kimin nesidir o, hastalığı nedir?

Etem gene duraladı, gene bana söyleyeceği sözleri zihninde tasarlamaya koyuldu. Böylelikle beş on adım sessiz yürüdük. Sonra, sırım gibi Çingene derin bir ah çekti:

— Aaah!.. Bilmezsin sen, bu bizim çadırlar içinde ne dertleri vardır yatanların. O zavallı kadıncık çeker şinci bir dert ki buna derler gönül kırmanı (hastalığı). İlle velakin bunun ne dermanı vardır ne de fermanı! Zavallının kocası ülmüş, galiba şinci onun acısıyla büyledir. Salt o olsa gine bir şey değil...

— Başka ne ya?

— Kapat şinci o sepetleri, bakalım başka muhabbete!

— Bu kadının seninle akrabalığı var galiba?

— A benim şeker dilli Beyzadem, sen çok tatlı dillisin de ona sebep ben kızmıyorum sana...

— Ne var kızacak sanki?

— Abe ne var olur mu, beni yaparsın hâşâ huzurdan, elin Çingeneleriyle hısım akraba. Ben onu hiçbir zaman kabul etmem sümme hâşâ!

— Ay, sen Çingene değil misin?

— Kim demiş onu zatınıza? Bir keret iyi baksana bana, var mı bende Çingene'ye benzeyen hal?

— Etem, saçmalama!

— Ne saçması? Şunu bilesin ki ben şinci bu görünüşte Çingene'yim amma velakin anadan doğma, sütbesüt Çingene oğlu Çingene değilim!

— Ya! Demek sonradan olma Çingenesin!

— Hay yaşayasın ferasetinle Beyzadem! Sonradan olmayım ya!

Bu gece yolculuğunda biz Etem'le o kadar koyu bir kaynatmaya (muhabbete) dalmıştık ki Topçular'daki çadırların yanına yaklaştığımızın bile farkında olmamıştık. Bereket versin, birdenbire kulaklarımızı tırmalayan kalınlı inceli köpek sesleri bizi dalgınlıktan kurtardı. Köpekler acı acı havlamaya başlayınca Etem:

— Oh şükür, dedi, gelmişiz çadırlara.

— Öyleyse gene görüşmek üzere, bana müsaade Etem!

— Estayafurullah (estağfurullah) misaade sizin, isterseniz oturun, eğer uyumamışsa bizimkiler birer kahvecik te burada içelim!

— Yok artık, başka zaman içeriz. Vakit geçtir, allahaısmarladık, geceniz hayır olsun!

— Hayda gelesin hayıra karşı, çıkmıyasın bayıra karşı... Başka avşam te şu çayıra karşı gene koyuluruz tatlıca bir muhabbete!

Ben çadırın arkasından bizim eve doğru kıvrılan böğürtlenli patikaya dönerken, Tepebaşı Bahçesi'ndeki bando da "Tuna Dalgası"nı[1] çalıyordu. Lakin bu gece ortada in cin yoktu.

***

Vay köpoğlu Etem vay! Amma antika şeymiş ha! Ben, kaç gündür bana dargın olan bizim arkadaşın halini merak ederken kösele suratlı, sırım gibi Çingene şimdi zihnime büsbütün başka meraklar salmıştı.

Herif, Epikür'den, Çiçeron'dan bahsediyor, Epikür'ün anasının yaman bir falcı olduğunu söylüyor, kendi falcılarının türlü dalaverelerini anlatıyor; sonra da kendisinin anadan doğma sütbesüt Çingene olmayıp sonradan Çingeneleştiğinden dem vuruyordu.

Zaten ilk görüşte bana tuhaf, garip, esrarlı bir adam gibi görünen bu eli yüzü, kolları, göğsü acayip dövmelerle dolu adam, şimdi büsbütün tuhaf, garip, esrarlı bir adam gibi gelmeye başlamıştı.

Ancak böyle bir adamın sözüne ne dereceye kadar inanılabilirdi? Köpoğlu belki de böylelikle benim merakımı uyandırarak bir yandan başka yollarla bizim arkadaşı, bir yandan da beni sızdırmak için bunları söylüyordu. Ben bu düşünceyle yüz elli iki yüz adım kadar çadırlardan uzaklaşmıştım ki bir de baktım, arkamdan Çingene'nin sesi geliyor:

— Hoy Beyağa! Hoy Küçük Bey!

Döndüm:

— Ne oldu Etem, ne haber?

— Dur azacık bir şey deyivereceğim zatınıza!

---

1 Sırp kökenli besteci Iosif Ivanovici'nin (1845-1902) meşhur "Tuna Dalgaları" valsi kastedilmektedir.

Durdum. Seğirterek yanıma geldi. Kulağıma eğildi ve ne dese beğenirsiniz? Demesin mi ki:

— Senin şinci bütün bu düşündüklerin yanlıştır, ben ne senin arkadaşını ne de seni sızdıracak takımdan değilim! Yolda sana süylediklerimi numara yapmak için süylemiştim zatınıza. Hem iyi bilesin ki ben anadan doğma, sütbesüt Çingene değilim. Çıkar kafandan yanlış düşünceleri... Beni sonra anlayacaksın nasıl adammışım ben... Haydi şinci git güle güle. Allah versin ikimize de rahatlık. Kaldı zati sabaha da vaktimiz dört beş saatlik!

Herif yanımdan uzaklaşırken ben artık hiçbir şey söyleyemezdim. Zaten köpoğlu bu vaziyette bana söz söyletecek bir meydan da bırakmamış, yanımdan kaçmıştı.

Şimdi beni aldı yeni ve sunturlu bir düşünce daha... Hem ağır ağır yürüyor hem bu herifin tam manasıyla hiç su katılmamış, özbeöz, sütbesüt ve çok kurnaz bir hinoğluhin, bir itoğluit olduğunu tasarlıyordum!

Çingene Etem bana Epikür'den, Çiçeron'dan dem vursun; Çingene Etem falcıların dalaverelerini anlatsın; Çingene Etem bana kendisinin özbeöz ve sütbesüt Çingene olmadığını söylesin... Sonra Çingene Etem söz arasında ikide bir kendisinin bu dünyada bilmediğinin yalnızca beş vakit namaz olduğunu ileri sürsün! Doğrusu bunlar olur şeyler değildi.

Bu herif, sırtına vuruldukça tozuyan kepek çuvalları gibi, kendisiyle konuşuldukça içinden birtakım sırlar fışkıran, geçmişi karışık bir adama benziyordu. Kim bilir bu herifin geçmişinde neler neler, ne antikalıklar, ne acayiplikler, ne madrabazlıklar vardı.

İşin garibi, bu sapanorya[1] herifin gece yolda gelirken ikide bir benim zihnimden ve gönlümden geçenleri bilip bana söylemesiydi. Yoksa bu, bizde şimdiye kadar hiç eşi görülmemiş olan bir Çingene hokkabazı yahut sihirbazı mıydı?

Bu düşüncelerle o gece yatağın içinde dönüp dururken aklıma, vaktiyle duymuş olduğum, İstanbul'un pek

1 Çirkin, biçimsiz.

meşhur Çingene falcılarından Kâhtane Köylü[1] Afitap geldi. Afitap denilen bu genç Çingene karısı, Abdülaziz'in son günlerine doğru şehzade Abdülhamit'in Kâhtane çayırında bir falına bakmış, kendisine, "Üç ay sonra tahta çıkacaksınız!" demiş ve Çingene'nin bu sözü tam üç ay sonra gerçekleşmişti. Yolda Etem'le birlikte gelirken, Afitap'ın bu işi aklıma gelmiş olsaydı, burada Afitap'ın oynadığı rolün içyüzünü ona sorup belki de anlardım. Köpoğlu Çingene, bir bir buçuk saatlik yolculuk içinde beni nasıl meraklara salmıştı!

O kösele suratlı, eli yüzü, kolları, göğsü türlü biçimlerde dövmelerle dolu, sırım gibi herif o gece bile rüyama girdi. Sözde gene birlikte gece vakti Bakırköy'den Topçular'a doğru geliyormuşuz. Yolda laf, falcılığa filan dökülmüştü. Derken, sulak bir sazlığın başında önümüze bir kaplumbağa çıkmıştı. Etem bu kaplumbağayı görünce, hayvana Çingenece bir şeyler söylemiş ve kaplumbağa bunları duyunca, koynundan çıkardığı bir tulumla, "Todilerde Çingene çıkar, nazik, dilber, hem şivekâr" kantosunu çalmaya; Etem de kırmızı kuşağının arasından çıkardığı koskoca bir ayıyı bu makamla oynatmaya başlamıştı!

İki gün sonra, hiç akla fikre gelmeyen bir iş oldu. Ben, daha evde sabah çayımı içerken kahveci çırağı kapıya geldi, küçük bir zarf uzatarak:

— Bunu, dedi, İrfan Bey (bizim arkadaş) gönderdi. Çabuk cevabını istiyor.

Zarfın içindeki kâğıtta şöyle yazılıydı:

Bana bak arkadaş!

Maksadım barışmak değil, sakın aklına öyle bir şey gelmesin! Ancak seninle çok ciddi ve çok ehemmiyetli bir şey görüşmek istiyorum. Bu, benim için bir haysiyet meselesidir. Kahvenin bahçesinde bekliyorum, gel görüşelim!

---

1 Kağıthâne Köyü kastedilmektedir. Günümüzde Kâğıthane ilçe sınırlarında yer alan köy, Merkez Mahallesi olarak anılmaktadır.

Adını yeni öğrendiğiniz ve kendisini çok önceden bir hayli tanımış olduğunuz bu sinirli arkadaşım İrfan'ın, bazı kereler en ufak bir şeyi nasıl büyüttüğünü, habbeyi nasıl kubbe yaptığını, buluttan nasıl nem kaptığını ve ara sıra bu yüzden nasıl patavatsızlıklara kalkıştığını çok iyi bildiğim için kahveci çırağına:

— Peki, dedim, beklesin, beş on dakikaya kadar geliyorum.

Çırak gülümseyerek:

— Yok, cevabını kâğıdın arkasına yazsın, imzalasın, dedi.

— Peki, deyip kâğıdın arkasına, "Beş on dakikaya kadar geliyorum" diye yazdım gönderdim.

Sanki akşamdan beri bende düşünce azmış gibi, başıma bir de bu çıkmıştı. Deliye laf anlatmanın güçlüğünü bilirsiniz; bizim çok hayalsever arkadaş bir bakıma yarımca delilerden sayıldığı için şimdi ona meram anlatmakta da bir hayli üzüntü ve sıkıntı içinde kalacağımı hesaplıyordum.

On dakika sonra, kahvenin bahçesine geldiğim vakit o, sözde benim geldiğimin farkında olmamış gibi davranarak dalgın dalgın elindeki deftere göz gezdiriyordu. Usul usul yanına sokuldum, birdenbire omzunun başında durup merhabayı bastırdım:

— Merhaba İrfan!

Sanki beni şimdi birdenbire görmüş gibi, sert sert yüzüme bakarak:

— Merhaba amma merhaba kelimesi iki dost, iki ahbap arasında karşılıklı söylenen bir kelimedir. Oysaki şu dakikada seninle benim aramda ne bir dostluk ne bir ahbaplık hatta ne de bir tanışıklık kalmıştır. Onun için şimdi merhabayı bir tarafa bırak da tıpkı bana yedi kat bir yabancı, tıpkı bana yedi kat bir düşman gözüyle bakarak, geç karşıma otur, şu benim için ağır bir haysiyet işi olan meseleyi konuşalım! dedi.

— İrfan, senin gene bugün sinirlerin pek bozuk!

— Yok, rica ederim, mesele hallolunmadan bana öyle pek teklifsizce İrfan diye hitap edemezsiniz!

— Peki, öyleyse İrfan Bey!

Hiddetle:

— Alayın da hiç sırası değil!

Bu sefer, ben biraz sertleşir gibi davranarak:

— Peki, o halde benimle ne görüşmek istiyorsanız buyurun görüşelim!

Karşısındaki sandalyeye iliştim, gözlerimi gözlerine diktim. O, birkaç saniye düşündükten sonra söze başladı:

— Ben, hangi Çingene karısını yahut kızını seviyor muşum bakayım?

İşte o anda olanca çıplaklığıyla kavradım. Arkadaş benimle dargın kaldığı bu dört beş gün içinde belki mahallemizdeki başka arkadaşlar arasında onun Topçular'daki harman yerinde bir Çingene kızını sevdiğine dair ufak tefek dedikodular olmuş; o da bunu benden bilmiş; şimdi bu meseleyi kendince bir haysiyet meselesi biçimine sokarak benimle ufaktan cenkleşmek istiyordu. Ancak ben bu eski çocukluk arkadaşımın huyunu suyunu, kafasının ve yüreğinin bütün içyüzünü çok iyi bildiğim için onun bu meseleyi bahane edip önce yüksekten atmak, sonra da benimle barışmak istediğinin şimdi farkındaydım. Onun için kendisinin, "Ben hangi Çingene karısını yahut kızını seviyor muşum bakayım?" diye damdan sapsız balta düşer gibi paldır küldür savurduğu bu sorguya ciddi bir tavırla şu karşılığı yapıştırdım:

— Eğer bana bu sorguyu soracağını bilmiş olsaydım kalkıp da hiç buraya gelmezdim!

— Niçin?

— Zira sen pek güzel bilirsin ki benim dünyada en sevmediğim şey dedikodudur.

— Amma bu dedikoduyu ortaya senden başka kim çıkarabilir; benim harman yerine gidip Çingenelere çalgıyla birtakım şeyler öğrettiğimi, orada Çingenelerle sabah kahvaltısı ettiğimizi, senden başka kim bilir?

— İlahi çocuk, güleyim sana! Kim biliri var mı, orada bizi seksen kişi gördü yahu!

— Seksen kişi gördü amma bunların hepsi yabancıydı.

— Merak etme, onların hepsi yabancı değildi. Akşamları orada çalgı çalarken seni gören kadınların arasında bizim mahalleden de kadınlar, çocuklar vardı.

— Şimdi bu dedikoduyu onlar mı çıkardı dersin ortaya?

— Tabii, başka kim çıkaracak?

— Fakat ben bunların hep senin başının altından çıktığını sanıyorum!

— Çok yanılıyorsun!

— Yanılıyor muyum?

— Elbette yanılıyorsun!

— İyi amma o gün ben sana, birlikte Vidos'a gidelim diye yalvardığım zaman sen niçin inat ettin gelmedin?

— Canım istemedi, gelmedim... Sana o vakit de söylemedim miydi ki koskoca yazı bütün gün Çingeneler arasında geçirmekte mana yok diye!

— Peki! Şu halde, sen evvelsi gün niçin kendi başına Vidos'a gittin?

— Hangi Vidos'a?

— Rica ederim, bana numara yapma!

— Ne numarası yahu?

— Senin evvelsi gün Vidos'a gittiğini ve oradan gece Etem'le birlikte döndüğünü ben bilmiyor muyum sanki?

— O gece ben Vidos'a değil, evvelsi gün Bakırköy'deki akrabalarıma gitmiştim. Hani geçen yaz seninle de bir defa birlikte gittiğimiz akrabalarıma... Sonra Etem'le ben Vidos'ta buluşmuş değilim, yolda gelirken geçirdiğim bir araba kazası üzerine ona Haznedar Çiftliği'nde rastlamıştım...

— Bunlar hep masal! Sen evvelsi gün doğruca Vidos'a gittin, orada Etem'i buldun...

— Ne münasebet!

— Benden saklama, ben her şeyin farkındayım...

— Darılma amma sen benim bildiğimden de fazla hayalci bir çocukmuşsun!

— Hangi hayal? Senin maksadın arada beni atlatıp Çingene hayatını kendi başına tetkik etmek!

— Bunlar hep senin kuruntun! O gün Bakırköy'den gelirken yolda benim başıma gelenleri sana bir anlatsam...

— Martaval dinlemeye vaktim yok...

— İnanmazsan Etem'i görünce sor!

— Meyhaneciden şahit istemişler, bozacıyı göstermiş!

— Yok amma Etem benden çok senin ahbabın!

— Yabanın Çingenesi benim neden ahbabım oluyormuş?

İrfan'ın bu ters ters cevapları üzerine ben artık sustum, hiç çenemi açmadan birkaç dakika öyle put gibi durdum ve biraz sonra canım sıkılmaya başlamış olduğu için kalkacak oldum:

— Ey, artık bana müsaade, ben kaçıyorum!..

— Kaçıyorsun amma senin bu yaptıkların tamamıyla kahpeliktir.

— Sen ne söylüyorsun İrfan, sapıttın mı, ben sana ne yaptım ki?

— Daha ne yapacaksın, kurnazlıkla beni aradan ıskartaya çıkarıp kendi dalavereni çevirmek için Çingene karılarını seviyor diye bana birtakım iftiralarda bulunuyorsun! Böyle şeyler arkadaşlığa sığar mı?

— Nasıl istersen sana öyle yemin edeyim ki İrfan...

— Yeminine filan hacet yok. Eğer beni, söylediklerimin gerçek olmadığına inandırmak istiyorsan, kalkar bugün benimle birlikte gelirsin!

— Nereye?

— Bakalım, kısmet Topçular'a mı olur, Vidos'a mı olur, Büyükdere'ye mi olur, Cendere Boğazı'na mı olur, neresi kısmetimize çıkarsa!..

Arkadaşın bütün bu sözlerden ne demek istediği artık iyice anlaşılıyordu. O, Çingeneleri, Çingene musikisini inceleyeyim, Çingenelerin başıboş, kır bayır hayatlarını yakından göreyim filan derken işi ilerletmiş; adeta bir gönül meselesi şekline sokmuştu. Aynı zamanda zavallının saf yüreciğinde çoktan kuruntular, sıkıntılar, hiç yoktan kıskançlıklar filan da başlamış gibiydi.

Üstelik bir sinir buhranına kapılarak bana darılıp benden ayrı geçirdiği yalnızlık günleri de onu bir hayli üzmüş, sıkmış; onun için şimdi her şeye rağmen, yani kendisine oyun ettim diye benden kuşkulandığı halde, gene bana başvuruyor; beni de kendisiyle birlikte Çingeneler peşinde

sürüklemek istiyordu. Şimdi kendisinin bu son teklifine karşı, "Olmaz, ben gidemem!" diye kestirip atsam iyi biliyorum ki bu sefer büsbütün sinirlenecek, bana büsbütün kızacak, düşman olacaktı. Hem küçükten beri, birbirimizle çok samimi, candan birer arkadaş olduğumuz için şimdi onu bu vaziyette, böyle tek başına bırakmak da pek işime gelemezdi.

Çünkü bizim zavallı saf arkadaş; belki de o çok kurnaz, çok dessas,[1] çok hilekâr ve esrar dolu bir adama benzeyen Etem'in eline tam bir yemlik olarak düşecek ve yaman Çingene onu birtakım dalaverelerle tez zamanda soyup soğana çevirecek, rahmetli babasından kalan evleri, dükkânları birtakım maceralar yüzünden deve yapacaktı.[2] İşte bu düşüncelerle onun son teklifine şu karşılığı verdim:

— Bugün sen bana müsaade et çünkü bugün çok işim var. Yarın ise boşum. Yarın seninle değil Vidoslara, Büyükderelere, Cendere Boğazlarına hatta istersen cehennemin dibine kadar bile gideriz.

— Söz mü?

— Söz!

— Öyleyse yarın sabah seninle erkenden burada buluşalım.

— Buluşalım! Amma daha bu gece de görüşürüz.

— Hayır, bu gece ben burada yoğum!

— Neredesin?

— Cerrahpaşa'ya gideceğim. Yarın sabah erkenden buraya damlarım.

— Pek güzel! Şimdilik eyvallah, ben işte gidiyorum!

— Güle güle... Bari oldu olacak, şu defter de sende kalsın, yarın birlikte getirirsin.

— Ne defteri o?

— Bir defter işte canım. Canın sıkıldıkça okur, gönlünü eğlendirirsin.

---

1 Enrtikacı, düzenci.

2 (Argo) Deve yapmak: Birinin parasının veya malının üstüne oturmak, iç etmek.

O saat anladım, bu defter bizim saf yürekli, sanatkâr duyuşlu genç arkadaşın benden ayrı kaldığı günlere ait tuttuğu bir not defteriydi. Kim bilir içinde neler, ne antikalıklar vardı! Defteri gülerek aldım, birkaç adım yürüdüm, o, arkamdan tekrar seslendi:

— Defterin içindekileri yalnız kendin oku ha, kimseye göstereyim deme!

— Tabii tabii... Hiç, kimseye gösterir miyim, Bebek misin sen, yoksa Arnavutköy mü?

***

Arkadaşımın defterindeki notlar aynen şunlardı:

Yolda bacaklarını köpek ısırdığı için çadırında hasta yatan esmer, narin, tirşe gözlü kıza götürdüğüm kolonyayla şeker çok makbule geçti. Yalnız, çadırda pinekleyen bir kocakarı bunlara itiraz etti:

— Abe, dedi, bunları getireceğine, niçin getirmedin biraz ziytinyağı, sirke, kahve şekeri ve birazacık kuru fasulye ve birazacık tütün ve birazacık cıgara kâğıdı?

Çadırdaki alçak kerevette yanüstü yatan tirşe gözlü kız utandı; kocakarıya çıkıştı:

— Bırağasın Çingeneliği şinci, tutasın çeneni!

Sonra bana döndü:

— Mademki gelirdiniz buracığa hatır soruşturmağa, alsaydınız yanınıza kemanenizi de şinci çalsaydınız bana yanık yanık bir iki beyzade havası, ne iyi olurdu! Benim de biraz hasta yüreciğim açılırdı, dedi.

....

....

Bir aralık tirşe gözlü hasta kıza, bize ilk Çingene ninnisini dinleten çocuklu dul kadını sordum:

— Kim bilsin, dedi, neredetir... Almış başını bir sabah, kaçmış çadırdan gün doğarken. O üyledir zati... O birazacık bengaladır (sinirli, yarım deli, cinli, perili, babalı demek). Ne vakit ki eser akılcığına, hep üyle yapar.

Tekrar sordum:

— Acaba şimdi neredetir?

Bu sefer tirşe gözlü kız:

— Ne sorarsın yabanın kaçığını, dedi. Nerede ise elbet bir gün gene çıkar gelir buracığa...

Bu cevap üzerine fazla üstelemedim. O gün çadırlarda Etem de yoktu. Ancak Etem, çocuklu dul kadının şimdi nerelerde bulunabileceğini bana önceden söylemişti. Hasta ziyareti pek uzun olamayacağı için tirşe gözlü kızla dereden tepeden birkaç söz daha savurduktan sonra kalktım. Kendisiyle vedalaşırken o, benim getirdiğim kolonyadan benim üzerime birkaç damla serperek:

— Bekleriz, gene buyurasın, biz her ne kadar Çingene'ysek de sakın bizi unutmayasın! diyor, kocakarı da bir dahaki gelişime şunları ısmarlıyordu:

— Bir dahasına gelirken bana da getiresin birazacık kırpıntı et, birazacık kuru fasul, bir ufak somun ekmek...

Çadırdan çıktığım zaman, eskisi gibi gene çocuklar etrafımı sardılar, onlara da birer ikişer onluk dağıtarak ayrıldım. Artık anlıyorum ki Çingeneler kanı sıcak insanlar, yeter ki bunlar terbiye edilsin...

27 Temmuz

Bizim arkadaş ettiğiyle kalsın! Sanki benimle birlikte gelmedi de ne oldu? Ben tek başıma daha iyi gezip tozuyor, daha iyi aradıklarımı buluyor, gönlümü oyalıyorum. Sanki şimdi o yanımda olsaydı ne olacaktı? Tabiatın bu eşsiz güzellikleri karşısında o, birtakım gevezeliklerle benim kafamı ağrıtacak, gönlümü karartacak değil miydi?

Ooooh... Litroz[1] denilen şu yer, ne güzel bir yermiş! Koca İstanbul'da gönlümün hoşlandığı bu kadar hoş bir yer ben görmedim. Buranın havası, insanın ne kadar iştahını açıyor. Burada, ateşte kızartılmış taze dana sucuğu, domates salatası ve şarapla yenilen bir öğle yemeği insanın ne kadar canına can katıyormuş... Amma burada niçin Çingene yok acaba? Harmancılara bakıyorum, hep köylü Rum kızları. Yarı aşçı, yarı bakkal, yarı meyhaneci barbaya[2] soruyorum:

1 Litros.
2 Barba: İhtiyar Rum meyhaneci.

— Burada hiç Çingene yok mu?

Yüzü pancardan daha kırmızı, burnu patlıcandan daha mor, ensesi kilise direğinden daha kalın, göbeği dükkânındaki şarap fıçılarından daha şişkin ve daha yuvarlak olan, dımdızlak başlı barba hiç istifini bozmadan:

— Bir iki gün önce beş on tane vardı amma onları da salataya doğradık! diyor.

— Şakayı bırak yahu! Sahiden hiç yok mu buralarda Çingene?

— Birkaç gün önce beş on tane vardı, onlar da işlerini bitirdiler, çadırlarını topladılar, Ferhatpaşa Çiftliği'ne yollandılar. Ne yapacaksın ki soruyorsun Çingeneleri, turşusunu kuracaksın mübareklerin?

— Hiç, laf olsun diye sordum.

Barba, eliyle Litroz'un karşısındaki Vidos Köyü'nü gösterdi:

— Nah, karşıki köyün alt yanında kıyamet gibi Çingene çadırı var. Lazımsa git oraya, daniskasını bulursun mübareklerin...

— Peki barba... Sen belki bilirsin, bunların içinde iyi çalgı çalan ve şarkı söyleyen yok mudur?

— Sen nereden geliyorsun buraya evlat?

— İstanbul'dan...[1]

— Koskoca İstanbul'da çalgıcı, şarkıcı Çingene bulamadın da buraya mı geldin? Gözün görmedi mi o canım Sulukule'yi, gözün görmedi mi o canım Kasımpaşa'yı, gözün görmedi mi o hepsinden kıyak Ayvansaray'daki Lonca'yı?[2] Anlaşılan sen, İstanbul'un acemisi olmalısın...

— Değilim barba... Ancak benim aradığım başka şey...

Barba çok tuhaf bir adamdı, onun için bana şu cevabı verdi:

— Ara bakalım yavrum, ara! Menşur kelamdır: Arıyan mevlasını da bulur, belasını da!

---

1 20. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul denildiğinde Suriçi olarak da adlandırılan Tarihi Yarımada, günümüzdeki Fatih İlçesi kastedilirdi.

2 Eskiden Balat'ın Lonca Mahallesi olarak geçen yer günümüzde mahalle değildir.

Bu hazırcevap, nükteci ve biraz da toksözlü barbayla hemen ahbap olduk. Bana bu göçebe Çingeneler için hayli malumat verdi. Bir zamanlar, İstanbul çalgıcılarının en iyilerinin bu göçebelerin arasından çıkmış olduğunu, gel gelelim çalgıcılık, musikicilik işinin sonradan yavaş yavaş Sulukule'deki, Kasımpaşa'daki, Üsküdar'da Selamsız'daki ve hele Ayvansaray'daki yerlilere geçmiş olduğunu anlattı. Bu arada, bir zamanlar İstanbul'un en namlı zurnacısı Vidoslu Yakomi ile gene İstanbul'un en gözde Hıristiyan kemençecilerinden, utçularından, lavtacılarından ve bestekârlarından birkaçının da Vidoslu zurnacı Yakomi'nin cinsinden ve hemşerilerinden olduğunu söyledi. Daha sonra beni yakında kurulacak olan Litroz panayırına davet etti:

— Al arkadaşlarını, bu panayıra gel de burada o gün ve o gece Çingene çalgıcılarının çeşidini dinle, çeşidini! dedi.

***

Vidos da hoş yer amma Litroz daha başkaydı. Vidos'un içinden geçerken birkaç köylü çocuk, koltuğumdaki kemanı görünce peşime takıldı ve beni parayla keman çalan biri, belki de şık bir Çingene sanarak peşim sıra şöyle konuşmaya başladılar:

— Düğün var galiba bir yerde bu gece?

— Soralım çalgıcının kendisine... Neredeymiş düğün, bakalım?

— Düğün olsa ulan, yalnız bir tek kemancı mı gelir; hani bunun utçusu, tefçisi, çengileri nerede?

— Belki onlar da arkadan gelecekler!

Bu sefer ben çocuklara döndüm:

— Burada Çingene çadırları nerede?

Çocuğun biri:

— Haaa! Sizinkileri mi soruyorsun?

— Hangi bizimkileri ulan, ben şu harmancıları soruyorum!

— Ha ha! Sahi, siz İstanbul Çingenesi, onlar harmancı...

Çocuğun ense köküne elimin tersiyle bir yapıştırdım. Vay canına vay, sen misin bunu yapıştıran! Öteki çocuklar hep

birden yaygaraya başlayıp bana hücuma kalkışmasınlar mı? Bereket versin, oradaki köy kahvesinden yetişen birkaç delikanlı bu haşarıları darmadağın ettiler, sonra beni alıp kahveye oturttular, kahve ısmarladılar, hal hatır sordular. Nihayet meramımı anlayınca köyün beş on dakika ilerisindeki çukurda kurulu Çingenelerin çadırlarını gösterdiler.

Aman Allahım, burası büsbütün başka bir âlemdi. Ben ömrümde bu kadar çok Çingene çadırını ve bu kadar çok Çingene kalabalığını bir arada görmemiştim. Buradaki çukurda karşı karşıya ve takım takım kurulmuş belki kırk beş elli çadır ve bu çadırların etrafında karınca gibi kaynayan irili ufaklı yüzlerce Çingene vardı. Bir tarafta sepetçiler, bir tarafta kalpazan dedikleri demirciler, tarakçılar, değirmenciler, bir tarafta ayıcılar, şebekçiler, iskemle kuklacıları...

Vakit iş zamanı olduğu için bunların birtakımı dişili erkekli harman sürüyor, birtakımı çamaşır sepeti örüyor, birtakımı sacayak, maşa, ateş küreği yapıyor, birtakımı küçük ayı yavrularını oyuna alıştırıyor, birtakım kadınlar da çadırlardan biraz ötede akan ince bir suyun başında çamaşır yıkıyorlardı.

Bereket ki köyden inerken yanıma bir köy delikanlısı almıştım. Yoksa bu kadar Çingene'ye ben tek başıma zor meram anlatabilirdim.

Biz daha çadırların yanına varmadan, belki otuzdan fazla çocuk çevremizi kuşattı ve o mahut[1] nağmeleriyle benden para istemeye başladılar. Fakat içlerinden ileri gelen ağaları beni böyle, koltuğumda şık bir keman kutusu, yanımda da bir Vidos köylü delikanlıyla görünce hemen bu arsız şoparları dağıtıyorlar ve sağdan soldan, iki elleriyle birden, beni selamlayarak, "Oş geldiniz, oş geldiniz!" diye bana iltifatlar yağdırıyorlardı.

Önüne oturduğumuz bir kalpazan çadırının etrafı iki dakika içinde Çingenelerin bütün hatırı sayılanlarıyla doldu. Ne yalan söyleyeyim, ben, gözlerimle etrafta, Topçular'dan

---

1 Bilindik, malum.

kaçan o çocuklu, içli dul kadını arıyordum. Arıyordum amma o kadar çok Çingene'nin arasında bizim *Carmen* âşığını bulmak şimdi pösteki saymaktan daha güçtü. Fakat ben bu kadını niçin arıyordum, onun nesine bu kadar tamah ediyordum? Benim, onu aradığım yahut benim onda aradığım şuydu: Onun *Carmen*'i sevmesi ve az aydınlık, çok durgun bir yaz gecesinde çadırından fırlayıp bir saatlik yerde çalınan *Carmen*'i hazin hazin dinlemesi ve sonra da bize, çadırının içinden yanık bir Çingene ninnisi dinletmesi...

Ben sanıyordum ki sonradan içli ve dertli bir kadın olduğunu öğrendiğim bu dul Çingene kadını, musiki işlerinde belki bana çok güzel ve orijinal bir süje olacaktır!

Amma o neredeydi şimdi, onu büyük ve alacalı bir panayır yerini andıran bu kalabalığın içinde nasıl bulacaktım? Hem bakalım şimdi o, burada mıydı? Belki de şimdi, şu dakikada Büyükdere'de yahut Alemdağı taraflarındaki hısımlarının yanındaydı.

Oturduğumuz çadırın önünde Çingenelerin ileri gelenleriyle biraz hoşbeşten sonra, içlerinden kılığı kıyafeti en düzgün olan kapkara, palabıyıklısı sordu:

— Ne sebeptir sizi buraya getiren? Bize göre yapılacak bir hacetiniz varsa söyleyin, yapalım.

— Bir hacetim yok... Yalnız şöyle biraz gezip tozmaya, sizinle biraz muhabbet etmeye geldim.

— İyi ettiniz, buyurdunuz! İlle velakin varsa bir emriniz, deyiveriniz bize, yapalım.

Aklım o kadında olduğu halde içimden, tam sırasıdır deyip herife açıldım:

— Ben biraz musiki, çalgı meraklısıyım...

— Bellidir o elinizdeki kemanenizden.

— Onun için sizden eğer iyi şarkılar, türküler filan bilenler varsa onları biraz okutup dinlemek isterim.

— Ha ha, o kolay iş o... Çığırırız şinci bizim karıları, kızanları, şoparları, onlar çalsınlar, süylesinler size istediğiniz şeyleri.

— Fena olmaz!

İki dakika sonra, bizim çadırın önüne sekiz on kadın ve kızla birkaç oğlan ve iki delikanlı geldi. Kızlardan birinin elinde kenarları zincirli bir ayıcı tefi; delikanlılardan birinin elinde sibemol bir klarnet, ötekinde de yarım kavala benzeyen kalın bir çığırtma vardı.

Bunlar, işte hazırız, vaziyetinde karşımıza dikilince kapkara, palabıyıklı herif cümbüş emrini verdi:

— De, kakılmayın üyle kazık gibi karşımızda. Çökün yer üstüne de bulaşın çalmıya!

Berikiler yere çöktüler ve klarnetin hafif, ufak bir taksime benzeyen kısa başlangıç nağmesinden sonra hep birden tutturdular:

Ablanı alacağım
Enişten olacağım
Sana para vereceğim ben.

Ördek mancasına[1]
Tarhana çorbasına
Misafir geleceğim ben.

Fena halde canım sıkıldı, birden haykırdım:

— Ben bunu istemiyorum canım, ben öyle şey istemiyorum!

Türküyü söyleyen kızlardan biri sordu:

— Ya ne istersin benim körpe sarışınım?

— Canım, benim istediğim, sizin kendi dilinizle söylediğiniz türküler. Ben bunu ne yapayım, biz bunu vaktiyle İstanbul'da dinleye dinleye bıkmıştık!

— Kendi dilimizle nasıl türküler istersiniz bilmeyiz ki!

— Yani Romanes türküler, Romanes.

— Haaa... Romanes, yani ya ki Çingenece istersiniz... İlle velakin biz Çingene türküsü çokluk bilmeyiz. Zati yoktur bizde Çingenece türkü. Biz hep süyleriz türkülerimizi sizin dilinizle.

---

1 Yemek, yiyecek

— Canım, hiç bilmez değilsiniz ya... Elbet kendi aranızda söylediğiniz birkaç tane vardır.

— Vardır bir iki tane amma iyi değildir onlar...

— Olsun, siz söyleyin.

Bir orta yaşlı kadın:

— Ne yapacaksınız Çingeneceyi? Bırağın siz bize de biz size süyliyelim nazik nazik İstanbul türküleri...

— Hayır istemem. Çingenece varsa söyleyin, yoksa kesin!

Aralarında Çingenece bir hayli konuştular. Sonra orta yaşlı kadın bana döndü:

— Var bizde iyi bir Çingene türküsü amma bilmem ki beğenecek misiniz?

— Beğenirim ben, siz söyleyin.

Klarnetle yine kısa bir nağmeden sonra hep birden Çingenece şu türküyü tutturdular:

Nega kesko Anadoli neklas
Uşti şil te gumira ya vinera
Kaven tuki bahtali dünira
Leki te Bakira Capa miski.

Tercümesi: Amcamın öküzleri Anadolu yakasından Rumeli yakasına geçtiler. Onlarla birlikte seni alacak dünürler de (görücüler de) geldiler. Uğurlu kademli olsun kız! Durma, kalk artık, ortalığı süpür, her şeyi derle topla... Ve yeni kalaylı bakırları al, pınara koş, dünürlere (görücülere) pınar suyu getir!

Gelin olmak üzere bulunan bir genç kıza karşı tertip edilmiş olan bu türkü söylenip çalınırken baktım, bizim o az aydınlık, çok durgun gecede dinlediğimiz o yanık Çingene ninnisinin pabuçları yavaş yavaş zihnimden dama atılmaya başlar gibi oluyordu.

Ahenk yürürken, ağır ağır ben de bizim keman kutusunu açtım, çalgıyı çıkardım, telleri bir iki tıkırdatıp çabucak akordunu yaptım ve bütün Çingenelerin şaşkın bakışları arasında onlara katıldım.

Böylelikle o türküyü orada yedi sekiz kere tekrarladık. Sonra onu çabucak notaya aldım. Çingeneler pek meraklanmışlardı, boyuna soruyorlardı:

— Ne yapacaksın bu türküyü ki aldın haritaya, borulu çalgıya mı koyacaksın? (O vakitki gramofonlar)

— Siz kibar bir kerizci misiniz, yoksam Beyoğlu'nda, ya ki tiyatrolarda palyaço musunuz?

— Tanıtacak mısınız harmancı Çingeneleri İstanbul hanımlarına?

Bütün bu sorguların hepsine uygun karşılıklar verdikten sonra o kapkara, palabıyıklı herife döndüm:

— Size, dedim, ben şimdi kemanla bir şey çalayım, bakalım hoşunuza gidecek mi?

— Ne demek oşumuza gidecek mi? Siz çalacaksınız elbet ki şinci bize kibarcas avalar!..

Hemen mahut ninniye başladım. Daha birinci mısrada bütün kızlar, kadınlar, şoparlar onu anladılar, ağızlarını bir karış açarak sevinç, heyecan içinde kemanla birlikte tutturdular:

Rağduk kele kana, beşe kana dana dana
Avrupa dana dana
Tospa dana dana...
....

Bu bitince, hep birden sordular:

— Nereden bilirsiniz zatınız bunu, yoksam üğrendiniz mi bunu da başka Çingenelerden?

— Evet, bunu da başka Todilerden öğrendim.

— Kimlerden üğrendiniz (elleriyle Haznedar Çiftliği tarafını göstererek) bizim Aznadarlılardan mı?

— Hayır... Topçular'da, Toskaların harmanlarında çalışan Etem'den öğrendim.

Etem sözünü duyar duymaz sekiz on Çingene hep birden:

— Ha! dediler, o Etem'in kısılsın kuyruciği düven arasına... Demek zatınız Etem'i tanırsınız...

— Tanırım ya...

Yine hep birden:

— Hay Etem, hay Etem, hay Etem! Misasuyu lâçi Etem! (Kaynanası güzel Etem)

— Ne oldu ya, Etem sizi niçin bu kadar söyletiyor?

Orta yaşlı kadın:

— Ah ki bilsen, ne gâvur Etem'dir o!

Başka biri:

— Sabahlayın buradaydı o şeytanın kardaşı amma kim bilsin şinci bu saatte nerededir?

— Siz Etem'i pek seviyorsunuz galiba!..

Orta yaşlı kadın:

— Onu sevsin şeytanlar... O ne zaman ki gelecek buraya, serhalar içinde sanırsınız ki...

Kapkara, palabıyıklı adam hemen kadına gizli bir işmar etti, kadın sustu ve kendisi söze başladı:

— Sizden iyi olmasın, Etem iyidir, hoştur... İlle velakin birazacık ziyadece delişmendir, birazacık ziyadece çapkındır, birazacık ziyadece aylazdır. Ona sebep oturur daim kendi akrabaları içinde... Buralara da gelmez değil, gelir amma ara sıra... Zatı (çadırların içini göstererek) te görürsünüz, bizler demirciyiz, onlar sepetçidir. Te şu karşıki sepetçi çadırlarına daha ziyadece gelir o...

Anlaşılıyordu ki burada demirci kadınları Etem'i hiç sevmiyorlar, onun aleyhinde bulunuyorlardı. Acaba öteki sepetçi çadırlarında Etem hakkında ne fikir besleniyordu?

Sonra yine acaba, birkaç gün önce Topçular'dan kaçan bizim *Carmen* âşığı içli, dul kadın, karşıki sepetçi çadırlarında mıydı? Bunu şimdi nasıl anlayacaktım? Bunu karşımdakilere paldır küldür sormaktansa lafı yine Etem'den filan tutturdum, döndürüp dolaştırıp o kadına getirdim.

— Onların Topçular'daki çadırlarından, birkaç gün önce çocuklu, dul bir kadın onlara darılıp buraya kaçmış diyorlar, doğru mu?

Orta yaşlı kadın, çok zeki bir şeye benziyordu. Benim bu sorgum üzerine yanındakilere, benim hiç anlayamayacağım şekilde, çok koyu bir Çingeneceyle bir şeyler söyledi, sonra bana döndü:

— Ona derler, bangal (cinli) Nazlı! O biraz acayip bir kadındır. (Eliyle karşıdaki sepetçi çadırlarını göstererek) Te şu çadırlarda vardır onun uzaktan hısımları... İlle velakin o görünmez buralarda tam bir aydır. Zere bu hısımları da ziyadece istemezler onu... O kaçmışsa Topçular'dan, gitmiştir mutlak Büyükdere'ye, Çayırbaşı'na veya ki kaçmıştır Çayırbaşılılar angi yerlerde arman yapıyorlarsa oralara...

Sorduğum kadının orada olmadığı iyice anlaşılıyordu. Onun için artık bana da buradan kaçmak düşüyordu. Zaten şu bu yârenliklerle akşam da yaklaşmıştı. Kalkmaya davranırken Çingenelerin neşeleri kaçar gibi oldu.

Onlar istiyorlardı ki orada ben daha oturayım, kendileriyle daha muhabbet edeyim ve onlara biraz daha keman çalayım, onları biraz daha söyleteyim. Sonra da kendilerine vereceğim bahşiş ona göre okkalı olsun! Onlar daha biraz oturmam için çok zorladılarsa da dinlemedim:

— Ben bugünlerde yine buraya muhakkak gelirim, o zaman daha iyi muhabbet eder, eğleniriz, dedim.

Benimle birlikte gelen köy delikanlısını alıp kalktım ve oradan ayrılırken kapkara, palabıyıklı herifin eline:

— Çocuklara ver de yemiş alsınlar, deyip birkaç kuruş sıkıştırdım.

Fakat biz ne kadar yanlış bir iş yapmışız bugün... Meğer Vidos'ta benim gideceğim yer orası değil, daha beride, Davutpaşa Kışlası ile Haznedar Çiftliği arasındaki dört beş çadırlık bir yermiş. Bunu, dönüşte bana o köy delikanlısı fısıldadı:

— Siz, dedi, mademki Etem'in tayfalarını, Etem'in soylarını soplarını arardınız, oraya gidecektiniz. Çünkü Topçular'daki Etem'in bu civardaki tayfaları te şu alt taraftaki küçük harman yerindedir.

Delikanlı'ya oraya gidelim dedim ve gittik. Gittik amma orada da aradığımızı bulamadık. (Arkadaşın notlarındaki bu yer, benim o müthiş yağmurlu Bakırköy dönüşünde uğradığım çadırlardı.) Fakat nedense bu sonradan uğradığımız dört beş çadırlık küçük oba, biraz önce kalkmış olduğumuz

o kırk beş elli çadırlık büyük obadan daha hoş, daha şirin ve oradakilerin kanları daha sıcak geldi bana...

***

Vidos dönüşünde akşam geç vakit yine Topçular'a uğradım. Yolda gelirken, Ayvalıdere'deki bahçelerin birinden almış olduğum bir okka çeşitli ekşi karadutla tirşe gözlü, hasta kızın ikinci defa hatırını sordum.

Etem yine orada yoktu. Kızın ağzını aradım, çocuklu ve cinli dul kadından da hâlâ bir ses çıkmamıştı. Tirşe gözlü kız, bir aralık, bacaklarındaki köpek dişlerinin geçmeye başlayan yaralarını bana göstererek:

— Hiç meraklanma, dedi, eğer ki lazımsa o çatlak kadın sana, te bu yaralar yarın öbür gün iyice savulsun, kalkar gider seninle onu her yanda, çadırbeçadır arar buluruz... Ne dersin?

— Fena olmaz!

— İlle ki nedir senin bu kadınla zorcuğun, orasını anlayamadım; yoksam, o cinli karı seni tılsımladı mı, ne yaptı?

— Ne tılsımı canım? O kadında musikiye heves fazla da ondan!

— Abe delikanlı, sen ne biçim lakırdı edersin! Muzika filan iç bilmez o be! Sen istersen muzikayı, çalgıyı, alasın onları benden haberi! Benim sesim ondan daha üsteliktir! Ben bilirim ondan kıyak süylemesini, oynamasını!

— Bu iş, senin anladığın gibi, yalnız ses ve oyun işi değil!

— Ha ha! Ne yaman süylersin ya! Tutuldun te şinci kendi ağazcığınla! Bizi sen anlamaz mı sanırsın, biz çakmışız o işi çoktan!

— Hangi işi?

— Senin var o çatlak karıyla başka dalgan. Yoksam iş, sadesine çalgı, oyun işi değil...

— Canım, benim söylemek istediğim başka... Yani sizin anlayacağınız, o kadın bir gece burada çadırından çıktı, nah gidip şuradaki ekin yığınlarına dayandı, hep içini çekerek, ta karşıda, bir saatlik denizaşırı yerde çalınan çok meşhur bir Avrupa Çigan operasını dinledi.

— Nasıl buyurdun? Avrupa'dan cıgara parası mı dilendi!

— Yok, Amerika'dan tömbeki[1] parası dilendi! Yani Avrupa'daki birtakım Çingenelerin yaşayış ve aşklarını anlatan bir büyük şarkıyı dinledi.

— Yanlıştır, sana üyle gelmiş o... Mutlak o gece karanlık çadırda uyurken karının cinleri ona dışarıdan seslendi, o da fırladı dışarı onlarla muhabbet etmeye! Yoksa ne anlayacak o, Avrupa şarkısından. Onu, değil o, belki de İstanbul'daki menşur çalgıcı Çingeneler bilem anlamaz!

— Sen de anlamaz mısın?

— Haa!.. Buldun şinci bal alacak çiçeği! Ben anlarım:

Bu gece çon çıktı mı
Yârım benden bıktın mı
Benim gibi senin de
Yüreğini yıktı mı?

mânisini çağırırsa birisi... Yahut ta ki çalar ise ara sıra bizim Etem, tulumcuğunu şişirip de bir karşılama havası... Te benim anladıklarım büyle şeylerdir.

— Söylediğin mâninin başında "gece çon çıktı mı" dedin; çon ne demek bakayım?

— Çon demek, ay demek!

— Ay mı?

— Haha!

— Ya güneş ne demek?

— Güneş de kam demek.

— Ya yıldız?

— Yıldız da çerhan demek.

— Sen ayı mı seversin, güneşi mi, yıldızı mı?

— Üyle ise ben sorayım daha öncesinden bir sival sana, sen ver onun cevabını, sonradan vereyim ben senin sorduğun şeyin cevabını!

— Peki, sor bakalım.

---

1 Nargile tütünü.

— Grasni mi çok seversin, har mı çok seversin, yoksam harni mi çok seversin?

— Kız, bunlar ne demek ben bilmiyorum ki...

— Grasni demek, yani ya kısrak demek. Har demek, yani ya eşek demek. Harni demek de yani ya ki sıpa demek. Süyle bakalım şinci bana, zatın bunlardan hangisini seversin?

— Tabii, küçük ve çok şirin olduğu için harniyi severim.

— Eh üyle ise ben de severim yıldızları.

— Niçin yıldızları seversin?

— Çünkü onlar da güneşin, ayın yanı sıra küçücük, şirincik birer sıpaya benzerler de onun için!

Kızın bu ferasetine, buluşuna ben gülmekten katılırken o, lafı döndürüp dolaştırıp yine oradan kaçmış olan dul kadına getirdi:

— Nazlı'ya da sordun muydu sen büyle, güneşi, ayı, yıldızı, hangisini seversin diye?

— Ne münasebet! Ben onunla ancak bir iki defa sizin yanınızda birkaç söz ettim. Başka vakit görmedim ki!

— Nasıl ki çalmıştınız ilk avşam buraya geldiğiniz zaman kemançenizle bizim Çingenece bir ninniyi...

— Evet, çalmıştık, yine çalayım mı dersin?

— Yok, demem o değil; ille velakin sorarım ki size, bu ninniyi kim üğretti size? Mutlak onu da Nazlı denen o çatlak karıdan üğrendiniz!

— Evet, ondan öğrendik.

— Belli çünkü ne zaman cinleri gelip te onun uykusunu kaçırırlarsa hemen bulaşır çadır içinde bu ninniyi süylemeye...

— Amma güzel ninni, değil mi?

— Ha ha! Güzel! Amma ne güzel!! Ondan daha güzel ne ninniler var bende...

— Aman, sahi mi? Söylesene bunlardan bir tanesini, dinleyip öğreneyim!

— Süylemesi kolay, ille velakin şinci sesim kısıktır; ister ki içeyim yarın sabahlayın biraz süt ilen yumurta, açılsın birazacık sesim, yarın avşam gelesin gene buraya, süyleyeyim...

Anlaşılıyordu ki kız, benden yarın sabah da hatır sormalık olarak sütle yumurta istiyordu.

Kendisine, bu sütle yumurtayı vaat ettim. Ancak, ninniyi de şimdi mutlaka söylemesi için ona bir sürü dil döktüm. Nihayet çadırların birinden getirttiği karazağ[1] cücüğü (Şarki[2] Anadolu'da karga yavrusuna benzeyen cılız çocuklara karazağ cücüğü derler) gibi altı aylık bir Çingene yavrusunu kucağına aldı ve bakalım ne söyledi?

Ne söyleyecek? Bir iki yutkunup sesine çeki düzen verdikten sonra şu ninniyi tutturdu:

Nenni meçyaski ta purol
Romestelal keste Horol
Paşlo miçay nenni
Habe miçay nenni
Pami miçay nenni
Dol romanda miçay nenni
Borya telav miçay nenni!

Vakıa, bu yeni ninnide de kendine mahsus bir tatlılık yok değildi, bunda da insana dokunur bir hal vardı; vardı amma ilk dinlediğimiz "Rağduk kele kana" ninnisiyle bu yeni ninni arasında dağlar kadar fark vardı.

Ondaki hazin ve yanık dokunaklılığın bunda dörtte biri bile yoktu. Hem onun makamı da pek başkaydı. Bunu, benim böyle anladığımın farkına kızın kendisi de varmış olmalı ki:

— Beğenmedinse bu ninniyi, dedi, sana bir de Çingenece türkü süyliyeyim!

İyi amma vakit çok gecikmiş, ortalık iyice kararmış, öteki Çingeneler birer ikişer, çadırların önüne yatmaya bile başlamışlardı. Tirşe gözlü kıza, istediği sütle yumurtayı ertesi sabah erkenden getireceğimi tekrar vaat ederek ayrıldım.

27 Haziran, gece

***

1 Karakarga.
2 Doğu.

Bugün sabahleyin erkenden bizim sütçüden aldığım bir okka halis sütle, komşulardan getirttiğim sekiz tane taze yumurtayı mahalleden bir çocuğun eline verip Topçular'daki tirşe gözlü kıza gönderdim ve kız beni sorarsa, "Mühim bir işi çıktı, onun için kendisi gelemedi de" diye tenbih ettim.

Bugün niyetim tabii Büyükdere'yeydi.

....

....

Keman koltuğumda, Köprü'nün Boğaziçi İskelesi'ne yaklaşırken bizim arkadaşla karşılaştım ve kendisini hiç görmemiş yahut hiç tanımıyormuş gibi davranarak yüzüne bile bakmadan iskeleye indim. O, kim bilir beni böyle görünce, içinden bana neler söylemiştir?

Belki benim bugün Büyükdere'ye gitmekte olduğumu bile anlamıştır. Anlarsa anlasın, kimin umurunda? Ben vaktiyle ona, hep buralara birlikte gidelim dedim, razı olmadı! Canı isterse olsun! Ben yalnız başıma aradıklarımı daha iyi buluyor, daha iyi topluyorum.

Bugün Bahçeköy'den bir Çingene beygiriyle Zekeriyaköy'e giderken yolda karşılaştığımız manzara aklıma geldikçe hâlâ tüylerim diken diken oluyor! Aman ya Rabbim, o ne mefret[1] şeydi öyle? Eğer beygirin üstünde yalnız olsaydım, belki korkudan aklımı oynatırdım. Bereket, peşimden gelen Çingene'ye!

Aradığımı Büyükdere'de, Çayırbaşı'nda bulamayınca, oradaki birkaç Çingene karısının tarifiyle bir arabaya atlayıp Bahçeköy'e geldim fakat orada da kimseyi bulamadım. Bahçeköy'ün biraz ilerisinde küçük bir harman ve bu harmanın yanında yalnız iki Çingene çadırı vardı.

Büyükdere'de konuştuğum birkaç Çingene karısı gibi, buradaki birkaç kişiden de kimi benim aradığım kadını hiç tanımıyor; kimi hayal meyal tanır gibi oluyor ve onlar da şimdi onun kim bilir hangi Allah'ın kırında olduğunu ileriye sürüyorlardı. Ben buradaki Çingenelerle konuşurken yanımıza

1 İri, kocaman, çok büyük.

sırtı semer yerine, yalnız bir çulla örtülü ve çulun üzerine asılmış iki boş heybeyle çilli bir beygirin üstüne binmiş olan orta yaşlı, kara kuru, cılız bir erkek geldi. Çingenece onlarla bir şeyler konuşup benim Nazlı adında bir Çingene karısını aradığımı duyunca bana döndü:

— Ben tanarım onu, dedi, hem de iyi tanarım. O değil midir Gâvur Etem'in hısımlarından... Hani şu, şinci konaklamışlardır Bakırküğsü[1] taraflarında...

— Bakırgöğsü değil, tavukgöğsü taraflarında...

— Ne yandadır bu tavukgüğsü?

— Bırak şimdi tavukgöğsünü, mahallebiyi filan da sen tanıyor musun Topçular'dan bu yana gelen bu kadını?

— Haha... Topçular'dan, Topçular'dan... Tastamamilan ta kendisi... Kendisinin birazacık da mayhoşçadır halleri...

— Mayhoşça ne demek?

— Yani ya ki sözün misali, tahtaravallidir bir parça akıl tarafından...

— Her neyse, şimdi nerede o acaba?

Çingene, tepesi birinci makineyle dipten biçilmiş ve kenarları fırdolayı perçemli başını kaşıyarak:

— O, efendim, şinci Zekeriyaküyü ilen Uskumruküyü aralığında bir akrabasının serhasında (çadırında) yatar.

— Ulan, sizde de ne kadar akraba var be!

— Çoktur bizde akraba...

— Bu akrabalar el ele verseniz nereyi bulursunuz?

— El ele verirsek buluruz çak Çinimaçini!

— Sen şimdi nereye gidiyorsun böyle beygirle?

— Gideceğim o yana... O ki sen soruyorsun o kadını, ben de gideceğim hazır o tarafa.

— Ne kadar çeker buradan orası?

— Ne çekecek? Çeksin çeksin bir saat, isterseniz götüreyim sizi de oraya.

— Amma bana bak, sakın benden beş on para almak için martaval atıyorsan sonra orada marazlaşırız.

---

1 Bakırköy.

— Yok, yok be Beyağa... Kadın mutlaka oradadır. İsterseniz atlayın siz te bu biygir üstüne, ben de yürüyeyim ardınızdan yaya.

Uzatmayalım, Çingene'nin bu semersiz beygirine atlayınca, tam öğle sıcağında yola düzüldük. Bahçeköy'den orman yoluyla Zekeriyaköy ve Uskumruköy taraflarına gitmenin ne kadar yaman bir iş olduğunu bilmem, bilir misiniz? Diyebilirim ki ben, ömrümde bu kadar güç ve yorucu, aynı zamanda korkunç bir yolculuk geçirmemiştim.

Hınzır Çingene, beni öyle ormanların içine daldırıyor, öyle incecik, belli belirsiz ve kapkaranlık keçi yollarından geçiriyordu ki adeta kendimi bir rüya görüyor sanıyordum.

İçine güneş aydınlığının zerresi sızmayan, o kapkaranlık, o sımsıkı ormanın tam ortalarına geldiğimiz zaman Çingene bana seslendi:

— Abe Efendi!

— Ne var?

— Abe gelmişiz şinci ormanın tam ortalık yerine. Burada belki çıkarsa karşımıza ya bir çakal, ya bir ayı korkmayın sakın, ben peşinizdeyim!

— Çakal pek bir şey değil amma ayı çıkarsa fena yahu!

— Ayıdan hiç korkmayın! Zere ayılar anlar bizim dilden, ben süylerim ona Çingenece birkaç lakırdı, o duyunca bunları utanır, kaçar bizden...

— Sen ayıcısın galiba!

— Ya ya! Ayıcıyım. Var benim Alibeyküyü taraflarında iki tane koskoca ayım. Ona sebep, ayı çıkarsa, o koca oğlana meram anlatması kolay! Dua et ki çıkmasın başka şey...

— Ne gibi başka şey?

— Söz misali, hırsız filan falan gibi...

— Buralarda hırsız olur mu?

— Ey, orman bu, bilinmez. Bakarsın, beş on adım ötede bir iki kişi, ellerinde altı patlangaçlarla çıkmış karşımıza...

— Ağzını hayra aç be!

— Haydi hayırlısı Mevla'dan amma ne olur ne olmaz, var mıdır zatınızın üzerinde silaha benzer bir şeycik?

Bu son söz üzerine, herifin maksadını derhal çaktım. Köpoğlu, böylelikle benim ağzımı arıyor; korkak olup olmadığımı, üzerimde silah bulunup bulunmadığını anlamak istiyor, belki de bu kapkaranlık, ıpıssız ormanın ortasında beni soyup kaçmayı tasarlıyordu. Onun, "Var mıdır, zatınızın üzerinde silaha benzer herhangi bir şeycik?" diye sorduğu sorguya verdiğim cevap şu oldu: Hemen beygirden atladım, hayvanın ta kuyruğu dibinde yürüyen Çingene'nin çenesine yumruğumu dayadım:

— Bu yumruk yetmez mi sana, silahı ne yapacaksın?

Zavallı Çingene, birden öyle afalladı, öyle korktu ki ağlar gibi yalvarmaya başladı:

— Köpeğin olayım, yapma Beyim! Tabanlarını yalayım, etme beyim! Yok benim içimde hiçbir kötülük size karşı. Ben sorarım size laf olsun diye!

— Geç bakayım beygirin önüne de tut yularından!

— Tutayım Paşam!

Ve ben beygire atlarken o, birdenbire beygirin yanında eğildi:

— Basasınız sırtıma da üyle binesiniz biygire, zere zahmet olmasın Beyağacığım!

Çingene'nin bu kadar korkağını görmemiştim. Ben beygire atladım, o yulara yapıştı, tekrar yola düzüldük. Bu sefer Çingene, yular elinde, keyifli keyifli, Çingenece şu şarkıyı tutturdu:

Elenin da avela
Palenin da ravela
Ojamutru namola
Bori habe kerala
Dale Kolonçi yala
Dade Kolondi kela

Herif ağzını şapırdata şapırdata bu türküyü öyle neşeli söylüyordu ki... Bunun, benim de hoşuma gidip gitmediğini anlamak için ikide bir dönüp bana bakarak gülümsüyordu. Türkü bitince kendisine sordum:

— Bu türkü ne türküsüdür bakayım?

— Bu, bizim Çingenece türkülerin en güzel ve en menşurlarındandır.

— Bunun Türkçesi nedir?

— Bunun Türkçesi, yani ya demektir ki "Derelerden geliyor, tepelerden geliyor, damat yıkanıyor, gelin yemek yiyor, ana çorbaya tuz atıyor, baba mancanın tadına bakıyor..."

— Ulan, bunun neresi güzel?

— Ah Beyağam, ben uyduramadım onun makamca süylemesini, onu size bizim kızlar süylemeli ki göresiniz ne kıyak şeydir!

Biz Çingene'yle böyle söyleşirken birdenbire altımdaki hayvan rap diye durdu. Çingene, yulardan asıldı:

— De bire meret!

Hayvan sanki taş kesilmiş ve kulaklarını dimdik dikmişti. Çingene, işi çakar gibi oldu. Yuları bana uzatınca:

— Siz sakın korkmayın, dedi, ben anladım işi!

Ve çabucak kuşağının arasından çıkardığı ot biçmeye mahsus küçük bir orağı sağ eline alıp gözleriyle etrafı araştırmaya başladı. Daha ben ne olduğunu anlamadan altımdaki beygir, acı acı kişneyerek şahlanır gibi oldu ve olmasıyla birlikte, tam şöyle üç buçuk dört metre ilerimizdeki sık gürgen yapraklarının içinden kapkalın ve upuzun, adeta vapur halatları gibi alaca renkli bir yılan bize doğru kaymaya başladı.

Bunu görür görmez ben bitmiştim. Biraz önce Çingene'ye karşı gösterdiğim kabadayılığın yerine, şimdi korkudan atın üstünde mumyalaşır gibi olmuştum. Çingene, kaşla göz arasında, çok çevik bir atılışla yan taraftan yılanın ensesine doğru atıldı; elindeki küçük orağın tersiyle o koskoca mefretin başına şiddetli bir darbe indirerek hayvanı sersemletti; sonra yine çok çevik bir hareketle orağı sol eline alıp sağ eliyle onun ensesinden yakaladı. Koca yılan, dilini bir karış dışarıya uzatmış, vücuduyla debelenip duruyor ve kuyruğuyla da Çingene'nin bacaklarını ve baldırlarını kamçılıyordu.

Çingene baktı ki bu koca yılanla başa çıkamayacak, iki eliyle birden onun boğazını olanca kuvvetiyle sıkmaya

başladı. Altımdaki beygir, efendisinin bu savaşına karşı dehşetli huysuzlanıyor, boyuna ön ayaklarıyla yeri tekmeliyor, boyuna kişniyordu. Bu aralık ben birkaç kere beygiri geri çevirip oradan biraz açılmak istedimse de buna bir türlü muvaffak olamadım. Nihayet üç dört dakikalık zorlu bir boğuşmadan sonra, ne dersiniz, bizim cılız, sıska, korkak Çingene, hayvanın boğazını sıka sıka, başına orağın sapıyla vura vura onu kıskıvrak yere sermesin mi?

— Oh, hele şükür Mevla'ya, zıbartabildik terezi!

Ben atın üstünde ve pek bitkin bir halde sordum:

— Ne oldu, öldü mü?

— Ülmedi cenabet... İlle velakin soluksuz kaldı, bayıldı.

— Aman, yine ayılır; bari oldu olacak orakla kes başını da ölsün!

— Yok, yaramaz başı kesik yılan bana! Bana lazımdı zatı başı, kuyruğu, her tarafı tastamam büyle büyücenek bir yılan.

— Sana ne diye lazımdı böyle bir yılan?

— Onu biz ilaç yaparız, ilaç!

— Ne ilacı?..

— Uzun iş o, hele şimdi bakalım işimize...

— Ne işimize, haydi artık yürüyelim, bir an önce çıkalım şu netameli yerden.

— Hele dur, şu domuzu biraz daha uyuşturayım da gidelim.

Tekrar, yerde cansız yatan ve yattığı yerde belli belirsiz debelenmeye çalışan yılanın ensesinden tuttu, onu tıpkı bir ip büker gibi başından kuyruğuna doğru bir hayli büktü; sonra tabakasından çıkardığı bir avuç tütünü ağzında iyice çiğneyip bunun sularını hayvanın yüzüne püskürdü.

— Artık, dedi, oldu iyice sersemin sersemi! Daha yapamaz bir şeycik.

Ve bu sefer de onu tıpkı sucuk kangalı gibi sağ eliyle sol kolunda kangallayıp getirdi, semersiz beygirin iki yanından sarkan boş heybelerden birinin gözüne tıkacak oldu.

— Heeyyy! Ne yapıyorsun, kendine gel!..

— Yapamaz bir şeycik artık, korkma, o şinci daldı derin uykusuna.

— Haydi haydi, ben istemem, nereye götüreceksen kolunda götür!

— Abe ağırdır be, taşınmaz bu cenabet o kadar yol!

— Taşınmazsa at oracığa yürü!

Ben hemen beygiri sürdüm. Bir dakika sonra bir de ne göreyim, köpoğlu herif, o yarı ölü yılanı, belindeki kırmızı kuşağın üstüne ikinci bir kuşak gibi sarmış olarak önüme fırlamasın mı?

— Ulan, çıkar şu soğuk şeyi belinden!

— Soğuk değil o, ateş gibidir mübarek... Isıtmıştır şinci benim belimi hamam gibi.

Şimdi Çingene yürürken hep ikide bir göğsünü kabartarak belindeki bu yeni alaca kuşağa bakıyor ve arada bir çözülmesin diye onu eliyle yokluyordu. Biraz yürüdükten sonra dönüp bana sordu:

— Abe Efendi ağa! Süyle şincik bana ki sen mi daha kabadayıymışsın, ben mi?

— Sen benden daha kabadayıymışsın köpoğlu!

— Yok, estayaforla (estağfurullah) ille velakin yerine göre sen, yerine göre de ben, değil mi?

— Anlaşılan sen yılana şerbetliymişsin galiba!

— Hay yaşayasın çakır gözlünle beraber son İdrelleze kadar! (Kıyamete kadar) Nasıl da bildin işin iç yanını!

— Kim içirdi sana bu şerbeti?

— O, uzun bir masaldır. Amma mademki sorarsınız, anlatayım size onu da kısaca.

Baktım ki Çingene, martavalı, tıraşı uzatacak, hemen lafı değiştirdim:

— Sen şimdi bırak masalı da bu belindekini ne yapacaksın, yoksa onu da çadırda terbiye edip sonra İstanbul sokaklarında, ayı, maymun oynatır gibi oynatacak mısın?

— Aaah... O cenabet oynamaz kolay kolay. Onu oynatırlar Hindiya'nın Çinimaçin taraflarında amma biz bilmeyiz nasıl yaparlar bu işi.

— Peki, sen ne yapacaksın onu şimdi?

— Ben onu götürürüm bizim çadırlara. Vardır bizim birtakım kocakarılar ki onu atarlar te büyle bayılmış bir halde bir çanağın içine... Kaparlar ağzını çanağın bir kapakla... Koyarlar onu herhangi bir yere, atarlar içine sonracığıma birtakım kokulu otlar, çıkarırlar onun gömleğini sırtından önce... Sonra da alırlar onun yağını, yaparlar bunlarla birtakım kocakarı ilaçları...

Çingene benden aldığı ikinci cıgarayı yakıp tüttürmeye başlarken gülümseyerek:

— Affedersiniz amma, dedi, siz ne için ararsınız o terlayni karıyı?

— Terlayni karı da kim?

— Hani gideriz şinci bulmaya!

— Onun adı Terlayni mi, Nazlı değil mi?

— Nazlılığına nazlı amma terlayni demek bizim Çingenecede, yani ya ki sizin anlayacağınız, akılcığı birazacık oynak demek.

— Yani yarım deli demek mi?

— Haha! Ona yakın bir şey demek!

— Peki, amma ben o kadında hiç böyle bir hal görmedim. Pekâlâ kendi halinde, sessiz sedasız, yalnız biraz durgun ve mahzunca bir kadın!

— Sen bakma ona, o bazı bazı üyledir; bazı tefalarda tutarsa onun bir damarı, yıkar adamın başına çadırı!

— Bu kadın eskiden de böyle miydi, yoksa sonradan mı oldu?

— Sonradan olmuş, sonradan... Ben zati kendisini çok eskiden tanamam... Ben duymuşum ki bunun kocası hasta olmuş, uzun zaman kalmış yatakta, bu da o vakit olmuş büyle...

— Galiba kocasını çok seviyormuş!

— Kim bilsin; belki üyle belki büyle! Derler onun için bizim kadınlar, daima mangaptuttur.

— Mangaptut da ne demek?

— Kara sevdalı, kara sevdalı!

Ormandan çıkıncaya kadar ondan, Nazlı için biraz daha malumat aldım. Sonra orman bitip açıklığa çıkınca:

— Hani be, dedim, bir saatte varacaktık oraya? Oysaki biz seninle yola çıkalı bir saat oldu, hâlâ görünürde ne bir köy var ne de bir Çingene çadırı!

Eliyle Karadeniz tarafını işmarlayarak:

— Te geldik, te geldik... Şinci şu bayırı dönüncesinde varacağız oraya!

Te geldik, me geldik derken aşağı yukarı biz, bir bir buçuk saat kadar daha gittikten sonra Zekeriyaköy'le Kemerburgaz aralarında bir dere içine düştük ve oradaki beş altı tanecik Çingene çadırına yanaştık. Fakat Nazlı'yı koydunsa bul! Oradaki kadınlar demesinler mi ki:

— O, bundan bir iki gün önce buraya uğramıştı bir aralık amma sonradan kalktı gitti Kısırmandıra[1] taraflarına bir yere.

Kısırmandıra'yı sordum:

— Buraya dört beş saat çeker! dediler.

Artık buralarda, benim için geriye dönmekten başka yapılacak bir şey kalmamış gibiydi. Bir aralık, beni beygiriyle oraya getiren herif bana, Kısırmandıra'ya kadar gidebiliriz dediyse de reddettim ve yine o herifin beygirine atlayarak akşamüstü Zekeriyaköy'e geldim. Orada, Çingene'nin avcuna biraz para sıkıştırıp onu savdıktan sonra akşam serinliğinde fıstıki makamla[2] ağır ağır Sarıyer'in yolunu tuttum.

Eğer bugünkü boşuna yorgunluktan dolayı canımın sıkıntısı olmasaydı hani, yolda kemanımı çıkarıp kendi kendime hem *Carmen*'i çalacak hem de ona ayak uydurarak yürüyecektim.

Yarım saat sonra, Sarıyer'in üzerindeki Nalbant çeşmesine geldiğim zaman, çok garip ve içinden güç çıkılır bir hadise oldu.

Çeşmenin başında dinlenmekte olan, biri orta yaşlı, biri genç iki falcı Çingene karısı beni görünce daha uzaktan yılışmaya başladılar:

---

1 Günümüzde Eyüpsultan İlçesi'ne bağlı Işıklar Mahallesi.

2 Ağır ağır, yavaş yavaş.

— Ha kemaneli bey, gel bakalım, avşamlayın şuracıkta senin bir kokorozlu[1] falına!

Önce hiç karşılık vermeden yürümek istedim fakat ben tam onların önüne gelince genci kalktı, yanıma sokuldu. Adeta yakama yapışırcasına:

— Bakalım, dedi, bu avşam senin falına; zere var senin bir derdin ki elinde kemane, avşam üzeri büyle tek başına dolaşırsın dağı bayırı!

Köpoğlular insanın zayıf damarını ne de çabuk seziyorlardı. Ben yine aldırmamak istedim. Ancak kız bu sefer:

— Sen, dedi, dinle beni de baktır şuracıkta bir falına. Pişman olmazsın! Belki aradığını sen bulamadınsa biz fal ilen buluruz sana!

Bu son sözü beni biraz ilgilendirdi. Çaresiz oraya çöktüm:

— Haydi, çabuk bakın bakalım, dedim.

Kocakarının koynundan çıkardığı bakla çıkınını alan genç kız, onu çeşmenin taşları üzerine serdi ve başladı söylemeye:

— Adın nedir bakayım!

— İrfan!

— Hay yaşayasın adınla İrfan Efendi... Sen hem irfan sahibisin hem de ihvan[2] sahibisin... Çok okumuşsun, çok yazmışsın, çok gezmişsin, çok tozmuşsun... Elin açıktır, paran saçıktır. Büyükle büyüksün, küçükle küçüksün. Fodulluk bilmezsin, codulluk bilmezsin...

— Fodulluğu anladık amma codulluk nedir kız?

— O da söz gelişi haniya... Ha, ne diyordum, fodulluk bilmezsin, codulluk bilmezsin; herkesin iyiliğini istersin, ihvan için muhabbet beslersin... Amma velakin çelmiştir bugünlerde birisi senin yüreciğini, ona sebep şinci yanar içerin çömlekçi fırını gibi... Dolaşırsın kaç gündür, o şeytanın kızını bulayım diye bütün dağı bayırı... Amma bu senin gönlünü kaçıran, yüreciğini tutuşturan dilber, kız mıdır, karı mıdır,

1 Özenli, süslü püslü

2 Dostlar, samimi arkadaşlar, kardeşler.

esmer midir, sarı mıdır, arpa mıdır, darı mıdır, onu bilemem. Yalnız bildiciğim bir şey varsa o da hiç meraklanıp kasavetlenmiyesin; pek yakında daha büyle bir sürü dağlar bayırlar aşacak, sevgiline kavuşacak, muradına ulaşacaksın!

Ben, yarı ciddi yarı alaylı:

— Peki, nerede şimdi bizim o sevgili?

— Sizin sevgili bir yerde durmaz, süpürge gibidir; çat burada, çat kapı arkasındadır.

— Niçin bir yerde durmaz?

— Zere sıkıntılıdır içi birazacık...

— Siz sepetçilerden misiniz, kalpazanlardan mı?

— Nene gerek senin sepetçi, kalpazan?

— Günaha mı girdik sorduksa?

— Niçin sorarsın, sebep ne?

— Ben, sizlerden birisini arıyorum da...

— Kimdir o aradığın... Yoksam ela gözlü bir kız mı ararsın bizlerden?

— Gözüne pek dikkat etmedim, sesi pek hoşuma gitmişti de...

Bu sefer yaşlısı atıldı:

— Sesi pek hoşuna gittiyse mutlaka Karakuş Ayşe'dir.

— Karakuş Ayşe de kim?

— Sesi çok güzel bir kadındır.

— Nerede oturur bu kadın?

— Şinci otururlar (eliyle Hacıosman Bayırı taraflarını göstererek) çak (ta) o yanda...

— Tarif et bakayım bana, bu Karakuş Ayşe nasıl kadındır, kıyafeti nasıldır?

— Uzunca boylu, esmerce, ela gözlü bir kadındır.

Ben kuşkulanarak:

— Sakın bu Karakuş Ayşe'nin bir adı da Nazlı olmasın?

Kadınlar, ikisi birden:

— Nasıl dedin, nasıl dedin, Nazlı mı?

— Evet, Nazlı...

İkisi manalı manalı birbirlerinin yüzlerine bakıştılar, sonra genci bana sordu:

— Var mıdır Çingeneler içinde senin tanıdığın Nazlı adında bir kadın?

— Var ya!

— Nasıldır o kadın, şinci sen tarif et bakayım bana.

— Uzunca boylu, esmer, ela gözlü, biraz dalgınca...

— Kimin nesidir bu kadın bakayım, hem sen ne yanda tanadın o kadını?

— Ben, Etem'in yanında tanıdım.

Kadın şaşkınlıkla:

— Hangi Etem'in?

— Topçular'da, Toskaların harmanlarında çalışan Etem'in.

— Abe sen nereden tanarsın bu Gâvur Etem'i?

— Etem benim eski ahbabımdır.

Kadınlar, ikisi birden ellerini yüzlerine götürüp garip bir kahkaha savurdular.

— Ne gülüyorsunuz ya?

— Abe sen ilen biraz daha muhabbet edecek olursak biz, korkarız ki çıkmayalım hısım akraba!

— Neden?

— Nedeni var mı? Gâvur Etem benim sütkardeşimdir.

— O halde Nazlı da yabancınız değil!

— Nazlı, ah Nazlı, lâçi (güzel) Nazlı! Şukar (dilber) Nazlı! Mangaptut (malihulyalı) Nazlı! Zavallı Nazlı! Nerededir şinci o fukaracık, gene Topçular'da mıdır?

— Topçular'da olsaydı, şimdi ben size sorar mıydım nerede olduğunu?

— Yok mudur şinci Topçular'da Nazlı?

— Yok ya!.. Birkaç gün önce oradaydı amma sonra oradan savuşmuş!

— Nereye savuşmuş?

— Bilsem size sorar mıyım yahu?

Koltuğumdaki kemana bakarak:

— Sormak ayıp olmasın amma siz çalgıcı mısınız?

— Onun gibi...

— Ne ararsınız buralarda şinci?

— Demin falıma baktığın vakit ne aradığımı kendin söylemedin mi?

— Abe bırağ şinci letaifi de süyle ne ararsın yalnız başına bu bayırlarda avşam vakti?

— Nazlı'yı arıyorum yahu!

İki Çingene karısı birbiriyle Çingenece bir şeyler konuştuktan sonra yaşlısı bana döndü:

— Siz olmıyasınız sakın bir hükûmat memuru?

— Ne münasebet?

— Eh, olur ya, belki ararsınız bizim ağzımızı?

— Ne arayacağım sizin ağzınızı?

— Kim bilsin? Zere bizim Çingeneler içinde Nazlı'nın sevdalısı çoktur. Belki kaçırdı herhangi birisi kadını çadırından... Ona sebep...

— Yok canım, ben Nazlı'yı başka şey için arıyorum.

Genç kadın, yüzünü ekşiterek:

— Ne için arıyorsun?

Hemen kemanı kutusundan çıkarıp bir iki hafif akorttan sonra:

— İşte, dedim, bunun için arıyorum!

Ve meşhur, yanık Çingene ninnisini çalmaya başladım. Kadınlar büsbütün şaşırdılar ve ninniyi tatlı gülümsemeler içinde, sonuna kadar dinlediler.

— Şimdi anladınız mı ne için aradığımı?

— Abe, sen bunu nereden, kimden öğrendin?

— Ben bunu Topçular'da Nazlı'dan öğrendim.

— Abe sen nerelisin?

— İstanbulluyum.

— Abe çalasın onu bir daha dinleyelim.

Ninniyi bir daha çaldıktan sonra kendilerinden Nazlı hakkında fazla bir şey öğrenemeyeceğimi anladığım için kemanı kutuya koyup kalktım:

— Eh, artık sımarladık Odel'e (allahaısmarladık), müsaadenizle...

— Paçala (git) güle güle amma bizi sen şinci saldın meraklara... Bari görürsen Gâvur Etem'i, Nazlı'yı, Ceylan Tizeyi ve

daha bizi toptan soranların hepsine birden sepet sepet selamlar!

— Başüstüne amma kimlerden bu selamlar diye sorarlarsa ne diyeyim?

— Diyesin Büyükdereli Çopur Ali'nin karısı ile baldızından!

— Haydi eyvallah!

— Haydi sağlıcağılan, haydi selamet ilen!

....

Aslında belki de külüstür bir şey olan Çingene ninnisi bakın başıma ne işler açtı!.. Artık işin yoksa dolaş dur Vidos, Litroz, Büyükdere, Cendere... İşin aslını bilmeyenler de şimdi benim için kim bilir neler söylerler... Zaten söylemeye başlamışlar bile! Kaç gündür mahallede adımız bir Çingene kızı seviyor diye çıkmış... Hatta zavallı anneciğim bile dün gece yemekte, "Bu yaştan sonra sayende Çingene kaynanası da olacağız galiba!" diye bana takılıyordu.

Oysaki benim niyetim nerede, âlemin benim için yorduğu bu biçimsiz şeyler nerede! Bu dedikoduyu ortaya mutlak bizim arkadaş çıkarmıştır. Lakin ben ona yarın bunun hesabını da sorarım. Bakalım, âlemin haysiyetiyle oynamak nasılmış!

Ben bu işi salt musiki merakı yüzünden takip ediyorum; onun için ne yapıp yapıp bizdeki şu bohem hayatını, Çigan hayatını beş on güne kadar yakından inceleyeceğim, bakalım bahtımıza neler çıkacak? Zaten meşhur sözdür, "Çingene'nin zurnasında peşrev olmaz, ne çıkarsa bahtına!"

27 Temmuz

....

....

İrfan'ın not defterinde okuduğum bu yazılar da beni o gün bir hayli düşündürdü. Oğlan hâlâ musikiden, bilmem neden dem vuruyordu amma sözlerinden işin artık yavaş yavaş çığırından çıkmaya başlamış olduğu anlaşılıyordu.

O gün, onun bu not defterindeki yazıları iki defa okudum ve oldukça düşündüm. Sonra akşamüstü işten dönünce

defteri yanıma alarak İrfan'ın da benim de çok candan bir arkadaşımız olan, sonra zekâ, kurnazlık, beceriklilik, tecrübe, cesaret işlerinde bizden çok fazla bulunan Aksaraylı Nâzım'a koştum. Maksadım İrfan'ın içinde parlamaya başlayan ateş bacaya sarmadan işi gizlice Nâzım'a açıp bu işe ondan bir çare aramaktı.

Çünkü İrfan'ın tek başına, böyle Belgrat Ormanları içinde neyin nesi olduğu belirsiz Çingenelerle dolaşması, belki günün birinde onun başına bir kaza bela da getirebilirdi.

O akşam Aksaray'daki kıraathanelerin birinde Nâzım, bütün olanı biteni tamamıyla benden dinledikten ve İrfan'ın not defterini de baştan başa dikkatle okuduktan sonra bana:

— Kalk, dedi, seninle gidip şu Etem denilen herifi bulalım, onu bir kenara çekelim, bakayım bu herifle bir de ben görüşeyim. Onun ne mal olduğunu, ne maksatlar beslediğini de anlamaya çalışayım; ötesini, ne yapmak lazım geldiğini sonra düşünürüz.

Bir saat sonra Nâzım'la birlikte Etem'i, Bayrampaşa'daki bir bostanda bahçıvanların birisine bir bostan köpeği satarken yakaladık ve kendisini alıp Topkapı dışındaki kahvelerden birine çektik.

Orada Etem'le önce havadan sudan ve arkası sıra da öteki meselelerden bir saat kadar konuştuk. Fakat kâfir herif, Nâzım'ın yanında fazla açılmıyor; Çingenelik mingenelik işlerini, Nazlı meselesini hep üstünkörü geçmeye çalışıyor ve ikide bir:

— Bana misaade, bu avşam var işim birazacık fazlaca... diye kaçmaya davranıyordu.

Nihayet Nâzım, alay için son bir hamle olarak Etem'e çıkıştı:

— Sen karışık, bulanık, berbat, sütü bozuk bir herife benziyorsun be!

Etem fena halde kızdı:

— Onu sen affedersin Beyağa! Ben belki karışık bir adamım ille velakin berbat, sütü bozuk bir herif değilim. Senin anlıyacağın, ben mert bir adamım, mert!

— Ulan, Çingene'nin merdi olur mu?

Eliyle göğsünü göstererek:

— Te karşında işte Çingene'nin merdi! Ne süyliyeceksen ona açık süyle, ne konuşacaksan onunla mertçe konuş, al ondan cevabını!

Bu sefer ben Etem'le alay ettim:

— Ulan Etem, senin bir sözün bir sözüne uymuyor be!

— Neden uymuyor?

— Daha iki gün önce, Bakırköy'den gelirken bana yolda, ben sütbesüt Çingene değilim diyordun, şimdi Çingene'nin merdiyim diyorsun... Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu?

Etem, lahavle der gibi başını sallayarak:

— Gene değilim ya, gene sütbesüt Çingene değilim ille şinci sırası geldi de üyle süyledim!

Nâzım:

— İşte, dedim ya, sen karışık, bulanık, berbat, sütü bozuk bir herife benziyorsun vesselam!

Etem daha fazla bir hiddetle:

— Efendi ağa, topla ağzını, işitsin kulakların ağzından çıkanı! Senin karşında gördüğün Etem, kafacığının içinde tasarladığın adam değildir. Bana derler, bizim Çingeneler Gâvur Etem amma ben, şükür Mevla'ya ki Allah'ın sevgili kuluyum! İsterim ben, kimseciğin gönülcüğü kırılmasın; bu daracık dünyada bir karınca bilem bana darılmasın! Kalmamış bu deli dünya devletli Süleyman Efendi'ye bile!

— Devletli Süleyman Efendi de kim ulan?

— Okumuş yazmış olacaksınız, bana ne sorarsınız? Bilmez misiniz devletli Süleyman Efendi'yi ki konuşurdu yetmiş iki buçuk milletin dilinden maadası[1] kuşların dilinden bile!

— Bu yetmiş iki buçuk milletin buçuğu hangisi?

— Ne saklıyacağım şinci Allah'ın bildiğini kuldan? O buçuk için de derler bizi... İlle velakin kim bilsin işin aslını? Biz sanarız Çingeneler kendimizi ki gelmişiz çok eskiden Hindiya'nın Çinimaçin taraflarından bu yanlara... Varmış

---

1 Başka, ayrıca, -den başka.

gelir iken yanımızda bizim binlerce küp dolusu altınımız, binlerce küp dolusu gümüşümüz, binlerce küp dolusu elmasımız, binlerce küp dolusu zümrüdümüz, binlerce küp dolusu mercanımız, binlerce küp dolusu kavurmamız, binlerce küp dolusu peynirimiz, ekmeğimiz, zitinimiz, tuzumuz, biberimiz, sovanımız, sarmısağımız...

— Ulan Etem, binlerce küp dolusu altından, elmastan, zümrütten, mercandan sonra ne çabuk indin peynire, ekmeğe, zeytine, tuza, soğana!

— Onlar da sanki Allah'ın nimeti değil mi? Hem yalnız biz miyiz bu daracık dünyada altından, elmastan, zümrütten, mercandan peynir ekmeğe, sovana, sarmısağa inen? Bakarsan bu deli dünyanın haline hemen her kişinin başına gelmiştir bu hal! Bakarsın bugün doludur kesesi altın ile; bakarsın yarın kavaltı yapar bir kuru zitin ile!..

— Bırak şimdi felsefeyi, hikmeti de anlat bakalım bize şu devletli Süleyman Efendi kimmiş?

— Abe hani varmış dokuz yüz doksan dokuz tane karıcığı!

— Amma yaptın ha!

— Ya ya! Bunu, atmam ben kendi işkembeli torbamdan (işkembe-i kübradan).[1] Bunu yazarlarmış bütünce kitaplar. Sonra efendicazıma süyliyeyim, bunun en sevgili karısı olan dokuz yüz doksan dokuzuncu karısının adı da Bal Kız'mış!

— Nasıl? Bal Kız mı?

— Ha, ha... Bal Kız'mış ya!

Arkadaş biraz düşündükten sonra:

— Ulan sakın Belkıs olmasın?

— Hay ölünün canına rahmet... Siz dersiniz ona Belkıs, biz de deriz Bal Kız yahut ki Kaymak Kız!

— Anlaşılan sen, Süleyman Peygamber'den bahsetmek istiyorsun!

— Üle ya... Onu isterim süylemek ben size... Yani ya dememem odur ki o devletliye bile kalmamış bunca mal mülk,

---

1 İşkembe-i kübradan atmak: Bir kaynağa, bilgiye dayanmadan kafadan uydurup söylemek.

para pul, inci mercan da bizim Çingenelere mi kalacaktı bu daracık dünyada?

— Ayol, sen çok şeyler biliyorsun be!

— (Beni göstererek) Te peşincesinden söylemiştim bizim Beyağa'ya ki bu deli dünyada benim bilmediğim bir beş vakit namazdır!

— Oldu olacak, bari sen şu kendinin de sütbesüt ne olduğunu bir anlatsana bize!

— Onun sıracığı gelecektir elbette bir gün, hele birazacık daha ilerletelim sizinle ahbaplığı, o zaman onu da anlatırım size...

— Peki, şimdi bizim arkadaşın (İrfan'ın) işi ne olacak?

— Hangi işi?

— Şu sizin çadırlarda çapraşık bir işi varmış onun!

— Sahiden üyle... Mübarek çocukcağızın işi çapraşık ki çapraşık...

— Senin anladığın nedir bakayım bu işlerden?

— Benim anladığım, açıkçasını diyivereceğim: Sizin bu arkadaş, bilirsiniz, acayip bir mahluktur. Vardı bir acayip mahluk da bizim çadırlarda... Amma bunlardan sizinki beygir, bizimki kısrak... Te arada fark bu kadar... Haniya nasıl derler, menşur bir söz vardır, "Tenceres yuvarlandika, o kapake arkadaş." Yani ya onun gibi, bu ikisi de yuvarlandılar, bizim Topçular'da birbirlerini yakaladılar. Yok ortada şincilik bir fenalık amma eh insanoğlu bunlar, ne olur ne olmaz deyip biz tuttuk bizim yarım diloyu (yarım deliyi) aşırdık bizim çadırlardan uzak yere... Zere bilirsiniz, bu kadın ezkaza ilen kaptırdı mı herhangi birine gönülcüğünü, artık tutasın kelin perçeminden! Zati ülmüştür kocacığı yeni, var onun acısı yüreciğinde bir yandan... Sonram kocasından öncesi severdi bir diyirmenci delikanlısını... Onun bulaşığı da var canevinde bir yandan... Sonra gene efendime süyleyim, kocasının ölümünden birazacık sonra yakmıştı abayı bir gazelciye...

— Gazelci de kim?

— Kim bilsin, belki de serserinin biriydi. Bakmazdı yaz kış havasına, lodosa, poyraza, yağmura, güneşe, çıkardı haftada

birkaç gün bizim çadırların yanına, dayardı bir elini kulağına, bulaşırdı: "Medet, medet, aman medet, canım medet, yanıyorum medet, ölüyorum medet!" diye çağırmaya... Sesi de birazacık usturupluydu herifin... Derken efendim, bizim kaçığın gönlü kayıverdi bir gün ona...

— Sonra ne oldu o herif?

— Meğer varmış onun genç bir karısı, bir gün duymuş onun bu işini... Avşam zamanıydı, daha harman zamanı bile başlamamıştı. Tırpancılar tırpan atarlardı ekinlere... Bir de baktık, o herif bir incirin dibinde kurulmuş, "Bir ateş, bir daha ateş, şuraya ateş, buraya ateş! (Dil ateş, dîde ateş, sîne ateş, rûy-i yâr ateş)"[1] diye yanık yanık haykırırken genç karısı elinde bir süpürge ile çıkageldi, çalarak sopayı kattı onu önüne, aldı götürdü kim bilsin nereye... Haniya diyeceğim, bizim kaçık büylesi bir karıdır. Gönülcüğü çok arsızdır, daha doğrusu yüreciği hastadır onun birazacık, hasta... Kim uzaktan ona gösterse yüreğini de dese, "Benim yüreciğim yufkadır!" O da hemen kendi yüreciğini işmarlıyarak der, "Benimki de tatar böreğidir; ona sebep, ortak olalım!" Sonra vardır onun bizim Çingeneler içinden de birkaç mangaptutu!..

— Mangaptut nedir?

— Yani ya sevdalısı, sevdalısı... Amma onlar da kendisi gibi acayip insanlardır. Söz misali, Mevlanakapı dışarısındaki kalelerin dibinde çadır kurmuş birkaç elekçiler vardır.

— Onlar Ermeni Çingenesi değil mi?

— Yok, Ermeni Çingeneleri başkadır. Onlar hem şinci pek kalmamıştır ortalıkta... Eskiden onlar kalenin iç tarafında, duvar dibinde otururlardı. Küçük küçük kulübeleri vardı ki onlar bizim gibi Urumeli'den gelme diyildiler. Onlar Anadolu'dan gelmeydi. Benim dediğim birkaç elekçi ki kalenin dışında vardır çadırları, onlar bizden sayılır. Te işte bunlardan, kafası dümensiz bir delikanlı ile gene bizim ayıcılardan Beti Sülü adında bir hırpanı tutkundur o karıya...

— Beti Sülü ne demek?

1 Muallim İsmail Hakkı Bey'in (1866-1927) ferahfeza makamında ve aksak semai usulündeki bestesi.

— Beti demek, bizim Çingenecede çirkin demektir; Sülü de Süleyman demektir.

— Peki, şimdi bu kadın nerede?

— Süledik ya, sizin arkadaşın selametliği için aşırdık onu Alemdağı taraflarında bir yere.

— Demek bizim arkadaş da ona feryadı verdi ha!

— Bilmem amma görünen köy istemez kılavuz! Hem sizin arkadaş ona feryadı vermese bilem bizim Nazlı nazenin ona ha verdi ha verecekti feryadı!

— Bugünlerde bizim arkadaş yine çadırlara geliyor mu?

— Gelmez olur mu? Gene her sabah avşam orada... Hatta ki var şinci bizim çadırlarda bir hasta kız; dişlemişti onu geçenlerde bacaklarından köpekler.. Şinci sizin Küçük Bey, taşır ona sabah avşam hatır sormalık yiyecekler... İlle velakin onun aklı fikri bakarız, gene hep Nazlı'da... Zere haber aldım ki ararmış onu her gün Vidoslarda, Büyükderelerde, bilmem nerelerde! Oysaki beņ isterim, sizin arkadaş, o kaçık karının peşinden seğirteceğine, bu bizim hasta kızla ahbaplık yapsın, daha kıyak olur.

— Niçin?

— Niçin var mı ya?.. Öteki bir kere yarım kaçık, sonra dul, sonra var bir çocuğu, sonra var bir alay belalısı... Beriki ise kızdır, yoktur hiçbir püsküllü belası başında... Sonra gençtir, güzeldir ve efendime süyliyeyim, vardır koynunda bir iki mangırcığı... Sesi ise o kart karıdan çok kıyaktır. Üstelik namuslu kızdır pek...

— Yani bizim arkadaşı sizin çadırlara içgüveysi mi koyalım diyorsun Etem?

— Eh, bilinmez o, Mevlam isterse o da olur!

— Ulan sen çıldırdın mı, hiç böyle şey olur mu?

— Çıldırsam bırakırım sizin arkadaşı, o kaçak karı ile çöp çatsın diye...

— O kız senin neyin?

— Oluruz yakın akraba.

— Ya o kadın?

— O da akraba.

Nâzım, Etem'e son cıgarayı uzatarak:

— Bak şimdi Etem, dedi.

— Buyur Efendim!

— Siz bu çadırları oradan ne vakit toplayıp gideceksiniz?

— Daha bir iki ay buradayız. Harman biter beş on gün sonra... Ondan sonra da bulaşırız burada sepet, maşa, ızgara, ateş küreği gibi şeyler yapıp mahalle aralarında satmıya... Gene mahalle aralarında fal bakmıya falan filan derken bir iki ay geçer büylece... Sonra kalkar gideriz kimimiz Büyükdere'ye; kimimiz geçeriz Anadol yakalarına... Kimimiz kaçarız Vidos taraflarında kapanık yerlere...

— Bu bizim arkadaşı sizin şu kaçık karıdan nasıl soğutacağız?

— Ben de çabalarım kaç gündür te işte ona!

— Yalnız o karıdan değil, şunu sizin çadırlardan tamamıyla soğutmaya bakalım!

— Yok yok, meraklanmayın, telaşlanmayın siz, bizim çadırlardan gelmez ona bir ziyan... Daha olmazsa eğlendirir gönülcüğünü çalgıyla falan filan oralarda bir iki ay. Sonra da biz gidince buradan, o da çeker arabasını evciğine!..

***

Etem'le bu akşam o kadar uzun boylu konuştuğumuz halde onun İrfan hakkında takip etmek istediği planın içyüzünü tamamıyla anlayamadık... Sonra, kendisinin de geçmişine dair hiçbir şey öğrenemedik. Ve ertesi günü yahut daha ertesi günü yine görüşmek üzere Çingene'yle vedalaştık.

Ondan ayrıldıktan sonra kurnaz, zeki, becerikli, iş bilir Nâzım bana:

— Hiç canım, dedi, benim anladığım bu iş, çocuk oyuncağı kabilinden bir gönül eğlendirme işinden fazla bir şey değil... Etem denilen bu herif de oldukça kurnaz ve oldukça şunu bunu bilir bir herif olmasına rağmen fasa fisonun biri... Yapsa yapsa nihayet, İrfan'dan beş on para rakı, cıgara parası sızdıracak, işte o kadar. Alt tarafı, bizim İrfan'ın böyle garabetlerden hoşlanması, kendisini Çingeneler arasında bir şeyler yapıyorum sanması, kendi kendine vakit geçirecek hoppaca

maceralar icat etmesi. Bunda merak edilecek bir şey yok. Bırak oğlancığı kendi haline, kendi keyfine, ne yaparsa yapsın!

— İyi amma Nâzımcığım, beni de boyuna kendisiyle beraber Çingenelerin peşinde sürüklemek istiyor.

— Sen de gitmeyiver canım.

— Gitmezsem kafa tutuyor; bilirsin tabiatını, buluttan nem kapıyor.

— Daha olmazsa sen onu bana gönder. Bu işlerden Nâzım daha iyi anlar; hatta dayısının Yakacık taraflarındaki çiftliğinde bu Çingenelerle çok düşüp kalkmıştır; biraz Çingenece de bilir; onun için sen ona git, onunla daha iyi iş yaparsınız, deyip bana yolla!

— İyi amma biliyorsun ki yarın sabah onunla buluşacağız. Yine kim bilir beni nerelere sürükleyecek.

— Öyleyse sen yarın sabah onu al, doğruca Aksaray'a, bana gel, ötesine karışma!

— Peki, şimdilik eyvallah!

— Eyvallah canım, güle güle!

***

Ertesi gün İrfan, Nâzım, ben; üçümüz İstanbul kırlarında gezmediğimiz, dolaşmadığımız yer kalmadı. Fakat bütün bu gezip dolaştığımız yerlerde görüp duyduklarımız yine hep aynı şeyler, aynı görünüşler, aynı çadırlar, aynı Çingeneler, aynı atlar, eşekler, sıpalar, ayılar, şebeklerdi. Zavallı İrfan, tıpkı Aslı'sını arayan âşık Kerem gibi koltuğunda kemanla her uğradığımız çadırda bir iki ninni, türkü söyletip onu kemanla birkaç defa tekrar ediyor; sonra cebindeki defteri çıkarıp o pestenkerani[1] nağmeleri notaya alıyor ve bunları yaptıkça sevincinden ağzı kulaklarına varıyor ve göçebe Çingenelerden topladığı sözüm yabana bu motiflerle, ilerideki hazırlayacağı bir operanın(!), bir senfoninin (!) hülyalarını, daha doğrusu malihülyalarını[2] kurarak yollarda boyuna dalga geçiyordu!

---

1 Saçma sapan, değersiz.

2 Boş hayal, kuruntu.

Akşamüstü gün batarken yolumuz Bakırköy'e düştü. Yavaş yavaş Küçük Bağlar'dan daldık, Kartaltepe'den çıkacaktık. Yolun tam ortasında bizim ihtiyar arabacı Akman Baba'ya rastlamayalım mı?

— Merhaba Akman Baba!

— Ooo! Merhaba Beyim! Hoş geldiniz, hoş geldiniz, bu gece buradasınız galiba?

— Yok, döneceğiz, hem de trenle döneceğiz.

— Çok ıslah, çok ıslah! Haydi güle güle amma... Sepettekini, çoluk çocuk afiyetle biz atıştırdık, hakkınızı helal edin!

— Hangi sepettekini?

— Hani o yağmurlu akşam Etem'le döndüğümüz zaman oradaki Çingeneler size yepyeni bir sepet dolusu bir şey hediye etmişlerdi...

— Hatırladım, hatırladım.

— İşte siz onu, o gece telaşla araba içinde unutmuşsunuz. Bir de eve gelip baktık ki sepetin içi silme böğürtlen dolu değil miymiş!

— Ya...

— Evet, ama ne yapacaktık, dursa bozulacak, biz de tuttuk, çoluk çocuk onları yedik!

— Oh, afiyet olsun!

Akman Baba'yla fazla konuşamadık. Çünkü arabanın içinde, evlerine giden iki kibar kadınla bir çocuk vardı. Bizim patavatsız İrfan, bu kadınlara karşı oracıkta öyle fena bir pot kırdı ki olur şey değil! Araba daha yanımızdan iki adım açılmadan peşi sıra koşup arabayı durdurmasın mı? Kadınlar da Akman Ağa da birdenbire fena halde şaşırdılar, Akman sordu:

— Ne istiyorsun evlat?

— O söylediğin sepeti bizim arkadaşa hediye eden Çingene karıları nasıl karılardı bakayım?

Zavallı Akman Baba kırçıl sakalını karıştırarak:

— Canım, ne bileyim, dedi, te Davutpaşa Kışlası'nın alt yanındaki çadırlarda oturan Çeribaşı'nın takımından birkaç karı!

Nâzım'la biz olduğumuz yerde bitmiştik... İrfan'ın bu hareketine karşı ufak bir müdahale, belki ona şimdi daha büyük patavatsızlıklar, falsolar, fiyaskolar yaptırabilirdi. O, hâlâ Akman Ağa'ya soruyordu:

— Bu kadınların içinde uzunca boylu, esmer, dalgın bakışlı ve kucağında çocuk olduğu halde bir kadın da var mıydı?

— Abe evlat, ne bileyim ben, o cenabetlerin zatı hangisi esmer değil ki? Hepçiğinin de suratı çalar kahve telvesine...

Arabadaki kadınlardan biri sert bir tavırla arabacıya seslendi:

— Haydi canım, çek arabanı, içeride müşteri varken yolda çene çalınır mı?

Akman Baba, kamçısını şaklattı:

— De, he!..

İrfan, bu sefer fena bozulmuş bir suratla arabanın peşinden bağırdı:

— Baba, çabuk dön, istasyona gel, seninle orada mühim bir şey görüşeceğim, sakın gelmemezlik etme ha, seni orada memnun da edeceğim!

Sonra döndü, surat bir karış yanımıza geldi. Nâzım'ın koluna girerek:

— Bu akşam, dedi, buradan biraz geç gideriz, olmaz mı? Son treni kaçırsak bile arabayla döneriz.

Nâzım ona hiç yüz vermedi:

— Önce, benim işim var, gece yarılarına kalamam; sonra da araba yolunda daha iki gece önce birkaç kişiyi soymuşlar; oradan gitmek tehlikeli!

Bu sözler üzerine İrfan suratını bir kat daha astı ve böylelikle adeta hiçbir şey konuşmadan istasyona kadar geldik.

Artık işin hiç su götürür tarafı kalmadığı iyice anlaşılıyordu. Zavallı İrfan, Çingenelerin yarı kaçık dediği o kadına oldum olasıya kendini vermiş ve pek az bir zaman içinde onun için kendini hiç yoktan evhamlara, kuruntulara, kıskançlıklara kaptırmış; tam manasıyla bir Âşık Garip[1] olmuştu.

---

1 On altıncı yüzyıl saz şairlerinden.

Onu orada yalnız bırakmamak için son trene kadar Bakırköy'de kaldık. Gel gelelim, son tren geldiği halde yine gitmek istemeyen ve bizi istasyonda adeta kovar gibi azarlayan İrfan'ı orada bırakıp Nâzım'la, meyus ve bitkin, kendisinden ayrıldık...

***

O günden sonra bir daha İrfan'ın yüzüne bakmadım. Onunla tamamıyla selamı sabahı kestim. Ne olursa olsun deyip, adını bile artık ağzıma almaz oldum. Çünkü onun Bakırköy'de son kırdığı o potlar, son yaptığı o maskaralıklar, artık tam manasıyla canıma tak demiş, beni kendisinden olanca hızıyla soğutmuştu. Onun, o gün Bakırköy'de kırdığı ilk pot, yaptığı ilk maskaralık, ertesi günü yine benim oradaki akrabalarımın kulağına gitmiş, beni onlara karşı çok mahcup bir vaziyete sokmuştu.

İstasyonda kırdığı potla yaptığı maskaralık ise onun üzerine büsbütün tüy dikmişti. Zira İrfan o akşam son tren kalkarken, Nâzım'la bana, bütün yolcuların yanında, "Buyurunuz, siz gidiniz; cehenneme kadar yolunuz var! Esasen bende kabahat ki sizin gibi dönek insanlarla yola çıkmışım!" diye bar bar bağırmış ve böylelikle benim artık kendisiyle yüz yüze gelmem için en ufak bir rüzgâr deliği bile bırakmamıştı. Onun için İrfan, artık bana göre, ölmüş bir arkadaştan başka bir şey değildi. Zaten sonraları araya askerlikler, harpler, göçler filan da girmiş ve bu suretle günün birinde birbirimizi büsbütün kaybetmiş, unutmuş; gençlikte, o çok durgun ve az aydınlık bir temmuz gecesi Topçular'daki Çingene çadırları önünde tatlı tatlı *Carmen* ve Çingene ninnisi dinleyişimizin bile gitgide bende hiçbir hatırası kalmamıştı.

İkinci Kısım

Mektep ve gençlik arkadaşım İrfan'ın, buraya kadar öğrenmiş olduğunuz Çingeneler arasındaki macerasının alt tarafını artık, onun tamamıyla bu maceraya dair tutmuş olduğu upuzun bir hatıra defterinden okuyacaksınız ki bu defter, kendisiyle son darılışımızın üzerinden çok uzun yıllar geçtikten sonra, o zamandan beri kendisini ebediyen kaybettiğimi sandığım İrfan'la birlikte ve gayet garip bir tesadüf olarak elime geçmiştir. Zavallı İrfan'ın, Bakırköy'de benden son ayrılışından sonra, başından geçenleri birer birer anlatan bu upuzun hatıra defterini de işte aynen önünüze seriyorum.

....

....

Nihayet Nazlı'yı buldum amma buluncaya kadar da hani yok mu, akla karayı seçtim. Etem'le öteki Çingenelerin dediği kadar varmış. Karı gerçekten cinliymiş. Yani bizim isterik ve melankolik dediğimiz cinstenmiş.

Onu nerede bulsam beğenirsiniz? Koskoca İstanbul'da onu aramak için gezip tozmadığım yer kalmadığı halde en sonunda kendisini Erenköy'le Küçük Çamlıca arasında bir ağaçlığın kenarına kurulmuş dört Çingene çadırının önünde bulmayayım mı?

Akşam serinliğindeydi, biraz da hem o taraflardaki göçebe Çingenelerle görüşmek hem de Nazlı'yı aramak için Çamlıca'dan yaya olarak Erenköy'e doğru iniyordum. Uzunçayır'ın üst tarafında, baktım dört çadır var.

Ben daha çadırlara sokulurken şoparlar etrafımı sardılar; başladılar arsızlanmaya. Tam bu aralık, çadırların arkasındaki ağaçların altında yanüstü yatmakta olan bir kadın birden doğruldu ve çocuklara bağırdı:

— Kamaraf tu lâçi beş mudaradut! (Rahat durun, pataklarım ha sizi!)

Çocuklar dağıldılar. Şimdi sesi bana pek yabancı gelmeyen kadına dikkat edince bir de ne göreyim, mübarek, günlerden beri aradığım kadın değil mi? O da beni tanımıştı. Yanına doğru ilerlerken gülümseyerek beni karşıladı:

— Oş geldin, oş geldin...

— Hoş bulduk, hoş bulduk...

— İlle velakin niçin böyle eli kolu boş geldin?

— Ne bileyim? Eğer seni günlerden beri dağlarda ararken buracıkta, bağda bulacağımı bilseydim, hiç böyle eli kolu boş gelir miydim? Sana neler getirirdim, neler!

— Ben istemezdim bir şeycik zatınızdan... Şimdi getirmiş olsaydınız buraya sadece kemanenizi, çok makbule geçerdi!

— Sahi, ne iyi olurdu!

Kalktı, çadırların birinden bir kilim parçası getirip yere serdi:

— De buyurasın, oturasın bakalım!..

Karşılıklı oturduk. Ne dersiniz, konuşurken kadın yüzüme melül melül bakıp iç çekmeye başlamasın mı?

Meğer ben görmeyeli zavallının başına neler gelmiş, neler... Onun Topçular'dan kaçmasının sebebi hiç de bizim düşündüğümüz yahut Etem'in filan söyledikleri gibi değilmiş. Meğer hınzır Etem, evli olduğu ve Nazlı'nın da yakın akrabası bulunduğu halde, son zamanlarda kadıncağıza sataşmaya, sarkıntılık etmeye başlamış ve işi o kadar ileriye götürmeye kalkışmış ki nihayet bunu fark eden Etem'in karısı kıskançlıktan hem bir gece odunla Etem'i adamakıllı dövmüş hem de ertesi gün Nazlı'yla saç saça baş başa gelerek onu Topçular'dan buraya kaçırtmış.

Neden sonra, çiroz gibi ipince ve bir yaprak gibi akşam rüzgârının önünde sallanan orta yaşlı bir kadının getirdiği kahveyi içerken, Nazlı sordu:

— Ya siz buracıklarda ne ararsınız büyle, nasıl oldu da düştü yolunuz bu yanlara?

Nazlı'ya, bütün bu beş on günlük maceralarımı, kendisini ta nerelerde aradığımı uzun uzun anlattıktan sonra:

— Buralarda da işte seni aramaya gelmiştim, dedim.

Tatlı bir gülümsemeyle:

— Öyleyse, dedi, buluştuk işte... Gözlerin olsun aydın!

— Demek, buraya gelmeden önce, senin Zekeriyaköy, Kemerburgaz, Kısırmandıra taraflarına filan gittiğin hep yalan ha!..

— Ha ha! Hem de yalanın gözü! Onların hiçbiri beni tanımaz bile. Onlar seni paraca biraz sızdırmak için büyle süylemişler.

— Buradakiler senin neyin?

— Buradakilerin içinde var benim baba tarafından hısımlarım.

— Ey, birazdan ben kalkıp gideceğim, sonra seninle bir daha nerede buluşup görüşebiliriz?

— Nerede, ne zaman istersen?

— Artık Topçular'a hiç gelmeyecek misin?

— Ah Topçular, vah Topçular! Tüter orası şinci benim burnumda. Orası ne güzel yerdi! Oranın havası bilem başkaydı. Hey gidi günler hey! Nasıl, çalar mı gene geceleri Beyoğlu tarafındaki mızıka, o kıyak havaları?

— Tabii, çalmaz olur mu?

— Ah gidi o havalar ah! Onlar ne dokanardı bana bilsen... Buradaysa ne mızıka duyduğumuz var ne bir şey...

— Canım, yine gelir Topçular'a, yine dinlersin o havaları!..

— Allah etmeye! O Gâvur Etem'le hınzır karısı oradayken ben oraya ayak basar mıyım artık!

— Oraya ayak basmazsan, gelir birkaç gün bizde misafir kalırsın!

— Sizde, nerede yani ya!

— Bizim evde!

— Ha ha! Hiç kabul ederler mi sizin evdeki hanımlar benim gibi bir Çingene parçasını?

— Bizim evde topu topu bir hanım var ki o da ihtiyar, zavallı annem.

— Anan darılmaz mı benim oraya gelmeme?

— Darılmaz, hatta memnun bile olur.

— Deme üyle Beyzadem, Çingene'nin adı fenadır. Sonra mahalleli yaparlar birtakım dedikodu, bu sefer de orada kaçar ağzımızın tadı!

— Hayır, katiyen bir şey olmaz, sen merak etme!

— Çok isterim gelmek amma korkarım alt yanı bozuk çıkar diye... Ona sebep gelemem. Hiç işitilmiş mi ki bir Çingene, hem de bizim gibi göçebe bir Çingene karısı kalksın, bir beyzadenin evine misafir olsun!

— Canım, sen bize gelirken kıyafetini değiştirirsin, sana güzel bir çarşaf giydiririz; o zaman senin Çingene olduğunu kim anlayacak?

— Aaa... Deme üyle, anlaşılır. Konuşmamdan filan anlaşılır. Hem benim, bilirsiniz ki çocuğum var; onu ne yapacağım, onu nereye bırakacağım?

— Çocuğunu, gelirken akrabalarına bırakırsın.

— Yok, yok, yok! Ben yavrumdan dünyada ayrılamam!

— Yahu, bize misafir gel diyorsam sana, temelli gel demiyorum ki! Gel, beş on gün kal, yine sonra döner, geldiğin yere gidersin!

Çok ısrarım üzerine Nazlı nihayet bu son teklife razı oldu. İki gün sonra onunla, Köprü'nün Kadıköy İskelesi'nde buluştuk. Oradan bir arabaya atlayıp Kapalıçarşı'ya geldik. Kendisine oradan bir kat çamaşır, bir güzel çarşaf, bir peçe, bir çift iskarpin alıp onları oracıkta giydirdik; arkasından[1] çıkanları da bir bohça yaptık. Tekrar arabaya atlayarak akşama doğru bizim eve geldik.

***

Nazlı şimdi üç gündür bizim evde misafirdir. Annem henüz onun Çingene olduğunu çakmamış gibi görünüyorsa da bilmem ki belki çaktı da işi yüzüme vurmak istemiyor. Onu

---

1 Üzerinden, sırtından.

kendisine, kocası ölmüş, çocuğuyla ortada kalmış ve şimdi bizim eve sığınmış terbiyeli bir kadıncağız diye tanıtmıştım amma konuşması, halleri, tavırları galiba yavaş yavaş annemin gönlünü bulandırmaya başlıyor.

***

Dün akşam onunla birlikte Topçular'a çıktık. Lacivert ince çarşafıyla ince peçesinin altında kimse onu tanıyamadı. Oradaki incirlerin altına oturduğumuz zaman bütün Çingene çocukları onu böyle kibar ve şık bir hanımefendi kılığıyla görünce hemen etrafımızı sarıp arsızlığa başladılar:

— Ha veresin bana Küçük Hanımcığım bir ekmek parası!

— Ha toslayasın bana Hanım Ablacığım bir iki onluk, sana dua edeyim!

— Ha buyurasın bana birazacık mangır, bizim kocakarıya alayım biraz peynir, ziytin!

Şoparların bu sırnaşık arsızlıkları karşısında baktım, zavallı Nazlı, peçesinin altında kıs kıs gülüyor ve ikide bir dirseğiyle beni dürtüyordu.

Derken birdenbire Etem ortaya çıktı; beni görünce çocukları azarlayarak oradan kovdu; sonra yanımızdaki hanımefendiyi görünce utanır gibi oldu. Sade uzaktan eliyle bir selam verip köye doğru hızlı hızlı uzaklaştı. Dikkat ettim, Etem ortaya çıkar çıkmaz Nazlı bir titredi ve usulca bana:

— Ah, Etem geliyor! dedi.

O gidince tirşe gözlü kız göründü; çadırların arasından yan gözle beni bir hayli süzdükten sonra bir kocakarıyla birlikte yanımıza geldi:

— Oş gelmişsiniz Beyim, Hanımım!

— Hoş bulduk!

— Bu Hanımefendi kiminizdir sizin, akrabanızdır yoksa?

— Misafirim, misafirim...

— Hay yaşayasın güzel misafirciğin ile güle güle!.. Ey, nasılsınız bakalım Beyzadem? İyisiniz, hoşsunuz, dolusunuz, boşsunuz, tatlısınız, mayhoşsunuz? Kaç gün var görünmez oldunuz buralarda? Etem Ağa bilem sizi sorardı

dün avşam bize ki bizim Beyzade buralara gelmez oldu, acaba ne sebepten diye?

— İşte geldik ya!

— Geldiniz, safa geldiniz. İlle biz isteriz ki her zaman gelesiniz. Zere alıştık sizin gül cemalinize... Şinci göremeyince yapamayız.

— Eh, doya doya görün işte bu akşam...

— Hiç sormazsın hastalığım nice oldu benim?

— Maşallah geçmiş işte...

— (Eliyle kalbini göstererek) Geçti amma ciğere geçti... Her neyse, verin bize birer cıgara da şinci tüttürelim keyifli keyifli karşınızda.

Ben, tirşe gözlü kıza cıgarayı uzatırken baktım kocakarı koynundan fal çıkınını çıkardı, yüzü peçeli duran Nazlı'ya sokuldu:

— Ha bakayım kokorozlu bir falınıza Küçük Hanım!

Nazlı yine dirseğiyle beni dürttü. Ben:

— Bak, bakalım ne çıkacak?

— Te atın niyetinizi çıkının içine!

Nazlı, koynundan çıkardığı bozuk paralardan birkaçını çıkının içine attı ve kocakarı sordu:

— İsminiz nedir bakayım, benim güzel civanım?

Şimdi Nazlı şaşırıp da Nazlı diyecek diye ödüm patlarken o, hiç istifini bozmadan:

— Rabiye! dedi.

— Hay yaşayasın güzel adınla benim Kurabiye Hanımcığım!

— Kurabiye değil be, Rabiye, Rabiye!

— Ha Rabiye, ha Kurabiye... Zere o da tatlı, bu da tatlı... Gel gelelim, benim adı güzel, kendi güzel Rabiye Hanımcığım! Sen tok gözlü, doğru sözlü, güzel yüzlü bir hanımsın! Yüreğin temizdir, vücudun semizdir! Dilin tatlıdır, fakire fıkaraya merhametin iki katlıdır! Yalan bilmezsin, dolan bilmezsin! Büyükle büyüksün, çocukla çocuksun, ille velakin sen çok kıymatlı bir boncuksun! Bu genç yaşında başından çok dertler geçmiş, çok hasretlikler çekmişsin!

Şinci yüreciğin ermiştir birazacık rahata! Yakında da inşallah bineceksin kır ata!

— Kır at da nesi?

— Kır at ki yani ya bahtalı, bahtalı!

— Bahtalı nedir?

— Yani ya konacaktır başına hanımın yakında bir devlet kuşu! Bir maldan ayrılmışsın, bir candan ayrılmışsın; velakin kasavetlenmiyesin, mal gelecek yerine, can gelecek derine! Senin dostun pek azdır amma velakin düşmanın pek çoktur. Yüzüne gülerler, arkandan kuyunu kazarlar! Güzelsin, güzellikte eşin yoktur! Seversin, sevilirsin, körpe fidan gibi eğilirsin! De bakayım bana şinci, senin bugünlerde başından bir yolculuk geçti mi?

— Geçti...

— Üyle ise geçmiş olsun, önün biraz darlıktı senin amma sonun olacak ferahlık... Haydi Allah açık etsin yolunu amma dikkat edesin, şaşırmayasın sağını solunu!

Faldan sonra tirşe gözlü kız bana karşı birkaç sitemli söz savurdu ve biçimine getirip gizlice Nazlı'yı sordu:

— Neredeymiş bizim kaçık karı, bir haber aldın mı?

— Alamadım... Hem bana ne elin kaçık karısından?

— Amma üyle süylemezdin önceleri!

— Önceleri onunla görülecek bir işim vardı da onun için...

— Nasıl, ister misiniz size bir iki türkü, ninni filan süyliyeyim!

— Sen bilirsin, istersen söyle!

Kız bu sefer Nazlı'ya döndü:

— Bizim Beyzade, Çingene ninnilerine çok meraklıdır da...

Nazlı mümkün olduğu kadar sesini ve şivesini değiştiriyordu:

— Benim de çok merakım vardır. Haydi bir tane söyleyin de dinleyelim.

Çocuğun biri, hemen çadırlardan patlak bir def getirdi ve tirşe gözlü kız küçük bir kızla birlikte mahut şu ninniyi tutturdu:

Rağduk kele kana, beşe kana

...

O zaman zavallı Nazlı dayanamadı, hemen kolumdan çekerek:

— Aman kalkalım, dedi, fena oluyorum!

Ve ninniyi yarıda bırakıp kalktık...

***

Nazlı'yla evde o kadar tatlı bir hayat geçiriyoruz ki... Yalnız, kadın fazla sinirli, fazla alıngan... İkide bir çocuğunu tutturuyor; ikide bir annemden ürküyor; ikide bir tatlı Çingenelik hayatının güzelliklerinden, bahar ve yaz günleri kırlarda, çayırlarda geçirmiş olduğu güzel, başıboş hayatlardan bahsederek burada sıkılmaya başladığını ve her gün başının ağrıdığını söylüyor. Sonra eve misafir gelen komşulardan çok çekiniyor; onların hiç yanına çıkmıyor. Nazlı iyi hoş kadın amma benim aradıklarımın çoğu onda yok gibi... Kemanı, armoniği ve onlarla çaldığım Çigan havalarını pek seviyor; fakat kendiliğinden benim musiki işlerime yarayacak bana hiçbir şey vermiyor. Bütün bildiği, söylediği şeyler topu topu üç beş türküyle ninniden ibaret.

Bu sabah bizim kapının önünden geçen çamaşır sepetçileriyle falcıların sesini duyunca hemen pencereye koştu ve onların alacalı bol şalvarlarını süzerek derin derin içini çekti ve o gün benimle pek az konuştu.

Bu akşam annem de ilk defa olarak bana fazla surat etti. Zavallı anneciğim, artık onun halis muhlis Çingene olduğunu iyice anladı. Galiba Nazlı da bugün ben sokaktayken onun biraz canını sıkmış olmalı ki annem bu akşam yemeğe bile gelmedi. Bu gece Nazlı, sabaha kadar hep bahçede dolaşmış, hiç uyumamış... Sabahleyin de erkenden karşıma dikildi:

— Artık bana izin, dedi, zere yavrucuğumu çok göreceğim geldi, gideyim birazacık Erenköy'e, yavrumu göreyim!

Sordum:

— Git amma ne vakit geleceksin?

Yarım ağızla:

— Kim bilsin artık, dedi, Allah ne vakit kısmet eder ise!

Anlaşılan bizim evdeki hayat Nazlı'yı pek fazla sıkmaya başladı. Dedikodu da mahallede iyice almış yürümüş. O gün Bakırköy'de hiç yoktan evhama ve asabiyete kapılıp da arkadaşları darıltmamış olsaydım, belki onlar şimdi mahalledeki bu dedikodu cihetinden gelecek rüzgârların önünü tıkarlardı!

***

Şu alışkanlık ne tuhaf şey... Nazlı gittiğinden beri, birkaç gündür bizim evin içi pek garipleşti. Sabahleyin anneme Nazlı'nın lafını açacak oldum. Hemen yine surat astı. Fakat ben de artık Nazlı'sız yapamayacak gibiydim... Giderken buradan pek neşesiz gitmesine bakılırsa kadın bir daha kendiliğinden buraya geleceğe benzemiyor.

Olmayacak, yine ben kalkıp Çamlıca ile Erenköy arasına gitmeli, onu bulmalıyım!

Hoppala! Sanki benim derdim azmış gibi bu kız da başıma yeni bir dert çıktı. Bugün ben evde yokken Çingene çocuğuna benzeyen kara kuru, kılıksız bir çocuk bir mektup getirip bana verilmek üzere bizim kahvecinin çırağına bırakmış. Bir de açıp bakayım ki bu mektup baştan başa Çingenece değil mi? İmza da yürek şeklinde Gülizar... Tirşe gözlü kızın adı Gülizar'mış... Bakınız, haspam bana Çingenece neler yazıyor:

> Ah, manga dile val! But bruşasi tutaraye korba inavili manke; tuke dilâva!
>
> Sarsan sokerdan, cangler mange!
>
> Moşoro la muji raki gives şukar harman yeri kerko me... Goji magvi tuti... Nakiro me eziyet... Zere oldum hasta... Naburistarma mange dil vol!
>
> Aco devlesa çok çok!
>
> Beklerim dört göz ilen acele... Sıl kabi cales cevap.
>
> Mangaptut Gülizar

Mektubun tercümesi:

Ah benim sevgili yârim,

Çoktandır senden bir haber alamıyorum, onun için üzülüyorum; ne yapıyorsun, ne haldesin? Çabuk bana bildir. Sıkıntıdan başım ağrıyor, hastayım... Bu aydınlık yaz gecelerinde harman yeri sensiz bana zindan oluyor, rica ederim, bana eziyet etme, beni unutma, benim sevgili yârim! Çok çok selamlar!

Bu mektubun cevabını dört gözle beklerim.

Hasretli Gülizar

Nasıl, beğendiniz mi? Gelin de çıkın bakalım işin içinden... Yalnız kız, hakikaten bana gönül mü vermişti, yoksa benim ona hastayken hatır sormalık diye götürdüğüm şeyler ona tatlı gelmişti de onun için mi bana bu mektubu yazıyordu? Fakat bu mektup, pek öyle öteberi hatırı için yazılmış mektuba benzemiyordu.

Benzemiyordu amma benim başımda Nazlı derdi varken şimdi ona ne yapabilirdim? Vakıa bu kız, Nazlı'dan daha çok güzel, daha çok gençti. Ancak ötekinin hali tavrı başkaydı. Hem ben, bizim evde kaldığı müddetçe Nazlı'ya daha fazla ısınmış, onunla daha çok sıkı fıkı dost olmuştum.

Gülizar'ın bu mektubunu birkaç kere üst üste okuduktan sonra onu cebime yerleştirip Topçular'ın yolunu tuttum. İşte şimdi döndük iki cami arasında kalmış beynamazlara!

Meğer Gülizar'ın bana bu mektubu yazmasına sebep, o gün benim yanımda gördüğü şık küçük hanımefendiymiş! Gülizar, bu şık küçük hanımı o gün benden o kadar kıskanmış ki az kalsın kadının yanında benim başıma bir bayrak açacak, beni orada maskara edip bırakacakmış. Bereket versin, dişini sıkmış. Şimdi artık benim yakamı bırakmayacakmış...

Beni öyle seviyormuş ki hemen ben ne dersem yapacakmış. Mesela çadırların önlerinde bağlı koca koca köpekleri çağırıp da bunlara ayrı ayrı bacaklarını dişlet desem, hemen dişletecekmiş! Sonra henüz örs üzerinde dövülen kızgın maşa demirini al da kollarını dağla desem dağlayacakmış!

Oooh, âlâ uydurduk! Nereden de gelmişiz o gece bu çadırların yanına. Hay gelemez olaydık! Lakin Gülizar'ın tirşe gözleri şu birkaç gün içinde ne kadar da başkalaşmış; bakışları ne kadar da yakıcı bir hal almış...

***

Hay Nazlı hay!

Demek en sonunda yapacağın buydu ha?

Evvelsi gün, yine Küçük Çamlıca ile Erenköy arasında onu buldum. Çocuğuyla birlikte onu çadırından aldım. Konuşa konuşa Mama'ya kadar gittik geldik.

Kemanım da yanımda olduğu için ben ona yolda hep *Carmen*'i, "Tuna Dalgası"nı, birtakım Çigan havalarını ve bizim curacıların, bağlamacıların pek sevdikleri, çaldıkları "Bükreş"i çaldım. "Bükreş" de onun çok hoşuna gitti. O da bana mahut ninnisiyle birkaç Çingenece türkü söyledi. Tekrar bize birkaç günlük misafir gelmesi için çok zorladımsa da onu bir türlü kandıramadım.

— Annen, dedi, beni istemez, bana surat eder; çekinirim, gelemem. Hem ben sizin kapalı evde çok sıkılırım. Ben isterim te büyle açıklık, te büyle kırlar, bayırlar, ormanlar; su başları, (ve eliyle Göztepe, Caddebostan kenarlarını göstererek) te büyle masmavi denizleri severim...

Ne yaptımsa olmadı, ne kadar dil döktümse kandıramadım gitti. Ve en sonra da:

— Mademki sen beni bu kadar arzularsın, bu sefer de sen buyurursun bizim çadırlara, kalırsın birkaç gün bizde misafir, dedi.

Korkuyorum ki günün birinde Nazlı yahut tirşe gözlü Gülizar bizim eve gelin değil, lakin ben onların çadırlarına güvey gireceğim!

***

Ey İrfan! Çingenelerle mingenelerle şöyle böyle bu yaz da gitti demektir. Gitti amma haniya sen de bittin.

Bu sonbahar da inadına güzel mi güzel! Güzel amma kaç para eder? Bizim Topçular'da ne harman kaldı ne Çingene çadırı! Ne zaman var ki Nazlı'yı da gördüğüm yok...

Geçende Çamlıca ile Erenköy arasına bir daha gitmiştim fakat Nazlı orada yoktu. Hırçın karı, oradakilerle de geçinememiş, oradan da pılısını pırtısını toplayınca kaçmış... Amma nereye kaçmış? Bilen yok. Kime sordumsa, "Kim bilsin" dediler, "kaçık karı ne yana savuştu gitti..."

Bari bu güzel sonbaharı, geçirdiğim şu birkaç aylık maceralarımın hayaliyle geçireyim ve bu maceralardan müziksel bir eser çıkarayım... Bu eser hiç de fena olmayacak gibi: Şöyle az aydınlık, çok durgun bir yaz gecesi... Harman yerinde Çingene çadırları... Tepebaşı'nda *Carmen*... Nazlı'nın çadırdan çıkıp ekin demetlerine yaslanması... Sonra Çingene ninnisiyle başlayacak olan bu eser, iyi çalışılırsa ne güzel bir şey olur. Orada Çingene çocuklarına keman ve armonikle şarkı, kanto talimleri... Çingene çadırlarında sabah kahvaltıları... Litroz ve Vidos'ta gördüğüm âlemler... Büyükdere'den Zekeriyaköy'e o çok meraklı ve çok korkunç gidiş... Daha sonra Çamlıca taraflarında Nazlı'yı buluş... Nazlı'nın bir küçük hanım şeklinde çarşafla bize gelmesi... Onun Topçular'da, kendi tayfalarına fal baktırışı... Bizim evdeki geçirdiği hayat... Bizden ayrılması... Onun için çektiğim üzüntüler... Tirşe gözlü Gülizar'ın hastalığı, benim hatır sormalarım... Onun bana gönderdiği aşk mektubu... Sonra efendim, bu birkaç ay içinde karşılaştığım o tabiat manzaraları... Ve işin başından sonuna kadar süren, Etem'in esrarlı hali... Ah, ne olur, bütün bunları nota şeklinde kâğıtlara tespit edebilirsem, yok mu, ortaya böyle yepyeni, öyle orijinal bir musiki eseri koymuş olurum ki...

Hem bu eser ne güzel, ne güzel bir opera olur!

***

Artık on beş gün var Nazlı'yı görmedim. İçli, mahzun, durgun kadın bu soluk, baygın sonbahar günlerinde gönlümde öyle tütüyor ki...

Bereket versin, tirşe gözlü Gülizar'a... Nazlı aklıma geldikçe Gülizar'a gidiyor; koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi dedikleri gibi, ben de şimdi Nazlı'nın bulunmadığı bu yerde Gülizar'la dertleşiyorum... Topçular'daki

çadırlarda oturan harmancılardan çoğu Büyükdere'ye gittikleri halde, Gülizar'ın oturduğu çadırdakiler hâlâ bizim civardalar... Anlaşılan, onlar bu kışı Bayrampaşa ile Topkapı arasındaki bahçıvan kulübelerinden birinde geçireceklermiş...

Kâfir Etem de şimdi Topkapı taraflarında bir handa yatıp kalkıyor ve bu son günlerde bana o kadar sokuluyor, yüzüme o kadar gülüyor ki hani ne yalan söyleyeyim, onu gördükçe ilk hatıralarım canlanıyor; o az aydınlık, çok durgun yaz gecesinde Nazlı'dan ilk dinlediğimiz yanık Çingene ninnisi; ondan sonra, ertesi günler Topçular'daki harman yerinde yaptığımız akşam safaları, sabah kahvaltıları aklıma geliyor ve hınzır Etem'in, Nazlı'ya yapmak istediği sarkıntılıklara rağmen, kendisini görünce hemen Nazlı gözümün önünde canlanıyor.

Hınzır Etem, benimle her buluştukça, bana öyle tatlı tarafından şeyler açıyor; gönlümü okşuyor; yüreğimi serinlendiriyor ki ben adeta bu ne idüğü belirsiz herife gittikçe ısınıyorum. Gülizar ise bana boyuna Etem'le az ve seyrek görüşmemi, ona hiçbir şey açmamamı, onun çok çapkın, çok hovarda ve gözü pek bir adam olduğunu söylüyor.

Dün akşam o yağmurlu, rüzgârlı ve soğuk havada Etem bana geldi ve yine lafı çok tatlı tarafından açarak ağzımdan girdi burnumdan çıktı, beni kandırarak aldı, Topkapı içinde yarı gazino yarı meyhanemsi bir yere götürdü.

Köpoğlu herif, bugünlerde beni rakıya alıştırmak için çok zorluyorsa da ben henüz ağzıma biradan başka bir şey koymuyorum. Fakat o, dün akşam, o dediğim yerde ağzıyla bin bir dereden billur ve şerbet gibi sular getirerek beni kandırdı; biranın içine bir iki kadeh konyak karıştırttı. Evet, konyaklı biranın keyfi sade biradan hoş kaçıyor amma insan da ertesi günü uykudan kalkarken fazla rahatsız oluyor. Üstelik bunun keyifliği de hiç sade biranınkine benzemiyor. İşte dün akşam, birama kattığım birkaç kadeh konyak yüzünden oradaki yarı gazino yarı meyhanemsi yerde yapmadığımız kalmamış...

Etem, Sulukule'den bir keman, bir ut, hanende ve köçek olarak iki kadınla bir kız getirmiş, ondan sonra biz gece yarısına kadar orada vur patlasın çal oynasın gitmişiz. Gitmişiz değil, gittik... Bunları ben hep biliyorum. Akşam yaptıklarımız hep hatırımda. Hatta bir aralık Sulukule'den gelme kemancı oğlanın elinden kemanı ben aldım, orada mahut ninniyi, *Carmen*'i çaldım, sonra da Sulukule'den gelenlerle birlikte yine yarım saat keriz havalarına o kemanla iştirak ettim. Fakat ne yalan söyleyeyim, musiki istidadı,[1] musiki mayası, musiki ustalığı, dedikleri gibi berikilerde hakikaten pek fazla... Heriflerin ve karıların yay tutuşları, mızrap vuruşları, def çalışları, şarkı söyleyişleri bile bambaşka... Öyle olmakla beraber, bunlarda da benim kendilerinde aradığım bir şeyler yok gibi... Bütün çaldıkları, söyledikleri şeyler, hep bizim bildiğimiz mahut alaturka keriz havaları...

Yalnız bir mesele var ki eğer bu Sulukuleli kerizciler, yani çalgıcı, şarkıcı ve oyuncular üzerlerinde biraz uğraşılacak, onlara biraz yol gösterilecek, kendilerine nota, usul filan öğretilecek ve sazlarının arasına flüt, viyolonsel, korna filan ilave edilecek olursa bunlardan çok şey beklenebilir. Hani diyebilirim ki kendileri iyi çalıştırılacak olursa yakında bunlardan da İstanbul'da yepyeni bir Çigan orkestrası, bir Çigan filarmonisi, bir Çigan fanfarı[2] elde edilebilir.

Doğrusu, dün akşamki Sulukuleli çalgıcı ve şarkıcılarla köçekler çok hoşuma gitti. Ben bunları eskiden hiç sevmezdim; çaldıkları şeyleri hep bayağı ve zevksiz bulurdum. Onlar yine çok bayağı ve zevksiz şeyler amma akşam dikkat ettim, köftehorlarda musiki istidadı pek fazla...

Hele kemancı esmer oğlanla def çalıp şarkı söyleyen kestane gözlü sarışın kızda tam birer sanatkâr edası var. Gece yarısı oradan ayrılırken o kestane gözlü sarışın kız, Etem'e çaktırmadan kulağıma eğildi:

---

1 Kabiliyet, yetenek.

2 Sadece üflemeli bakır çalgılardan oluşan orkestra ve bu orkestranın çaldığı parça.

— Küçük Bey, dedi, size böyle çalgı falan filan lazım olunca siz doğrudan doğruya bize gelin; ya başka birisiyle bize bir haber gönderin. (Etem'i kastederek) Bu at hırsızı kılıklı herifi almayın bir daha yanınıza!

Sordum:

— Neden yahu, neden at hırsızı olsun, o da sizden değil mi?

— Allah etmeye... Biz nerede, o nerede? O, yabanın göçebe Çingenesi, biz ise bunun burasında ev bark sahabısı insanız.

— Peki amma ben yalnız gelirsem yahut başkasıyla haber gönderirsem, orada sizi ne diye sorsunlar?

— Küçük Ziynet diye sorsunlar.

— Küçük Ziynet sen misin?

— Benim ya! Bu ut çalan çocuk da benim halamın oğlusu.

Tam bu aralık Etem işin farkına varmış olmalı ki belinden çözülmüş olan vişneçürüğü kuşağını dolayarak yanımıza sokuldu ve kıza çıkıştı:

— İmşayım! (Konuştuğunuzu çaktım, parmağım içinde!) Karışmam ha! Küçük bey benim yabancım değil; bizi birbirimizden sen değil, senin sülalen gelse ayıramaz. Hem bilirsin, bana derler bizimkiler Gâvur Etem; sizinkiler Duman Etem... Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha... Ben, bizim küçük beyi kapıncas Ayvansaray'a aşırmasını da bilirim...

Bu sefer utçu işe karıştı:

— Aman Etem Ağa, bakma sen kızın lakırdısına, o cahildir be! Aldırma sen!

— Hah şüyle, aldırma, cambaza bak!

Çingeneler hep birden gülüşürlerken hanende kadınlardan biri Etem'in kulağına eğilip bir şeyler fısıldadı ve bu sefer, o kadınla Etem, adamakıllı kahkahayı salıverdiler. Galiba Etem'in alay için ortaya savurduğu bu, "Aldırma, cambaza bak!" sözüne karşı hanende karı da onun kulağına usulca şunu fısıldadı, "Yolunacak kaza bak!" Ve köpoğlular, bunun üzerine, ikisi birden kahkahayı salıverdiler.

....

....

Kış fena geçmiyor hani... Kâh Topkapı, kâh Balat-Fener, kâh Langa gazino ve meyhanelerinde kâh Sulukule'den, kâh Ayvansaray'dan getirttiğimiz çalgı takımlarıyla çok hoş bir âlemdir geçirip gidiyoruz.

Etem de yavaş yavaş kılığını kıyafetini değiştirmeye başladı. Ayağından yemenileri, bacaklarından poturu, sırtından cepkeni attı.

Şimdi siyah çuhadan yarım Fransız pantolonla çift düğmeli, omuzları kalkık ceket giyiyor. Ara sıra siyah, kalıpsız fesinin üzerine sardığı yazma mendili de büsbütün fırlatıp attı. Ayaklarında bol garnitürlü ve yumurta ökçeli rugan şıpıdıklar var. Yalnız belindeki vişneçürüğü kuşak duruyor. Tabii, kendisine ara sıra da mangırca filan benim yardımım olmuyor değil. Sonra, gittiğimiz yerlerde benim tarafımdan masrafları hep o gördüğü için belki bunların içinden birer parça aşırıyor. Aşırsın, ne yapalım? Benim bu angaryalarımı da başka türlü kimsecikler çekmez.

En aziz arkadaşlarım bile daha birkaç ay önce bu yüzden bana darılıp kaçtılar. Şimdi Etem de olmasaydı ben bu yağmurlu, fırtınalı, kasvetli kışı kiminle ve nasıl geçirebilirdim?

Hem ne yalan söyleyeyim, Etem'le başladığımız bu yeni kış eğlenceleri bana yavaş yavaş Nazlı'yı da Gülizar'ı da unutturuyor gibi...

***

Dün gece Ayvansaray'ın en meşhur, en gözde klarnetçisi İnce Mehmet'le onun çifte naracısı Kahraman'ı alıp Balat'taki selâtin meyhanelerden[1] birine gittik. Lakin İnce Mehmet, klarnet çalmakta cidden çok usta bir adam.

Ben İstanbul'da bu kadar klarnet dinledim fakat bunun kadar kıvrak, oynak, şakrak çalanına rastlamadım. Kabası tizinden, tizi kabasından daha mükemmel. Sonra onun çiftetellisi çiftetelli değil, adeta bin bir nağme meşheri.[2] Üstelik alafranga da bazı şeyler çalıyor ki doğrusu ben bayıldım.

---

1 Büyük ve geniş olmaları sebebiyle gedikli meyhanelere Abdülaziz devrinin sonlarına doğru verilen isim. Gedikli, yani ruhsatlı meyhaneler.

2 Sergi.

Hatta kemanım yanımda olduğu için dün akşam İnce Mehmet'le ve onun çifte naracısı meşhur Kahraman'la birlikte birkaç marş, polka,[1] vals, kadril,[2] mazurka[3] çaldık; koskoca selâtin meyhaneyi dolduran halk şaşırdılar kaldılar ve bize parmaklarını ısırdılar. Klarnetçi İnce Mehmet kadar onun naracısı Kahraman da çok usta. Herifçioğlu bildiğimiz o çifte narayla adeta davul, trampet çalıyor ve masanın üzerine koyduğu boş bir su bardağıyla da arada bir orkestra zili nağmeleri yapıyor. İnce Mehmet'le bir daha buluşursam kendisine kemanla alafranga bazı güzel şeyler geçeceğim.

Ne yazık ki böyle yüksek istidatlar, birtakım pestenkerani şarkılar, keriz havaları, çiftetelliler arasında ziyan, sebil olup[4] gidiyor.

***

Evvelsi gün, akşama doğru yine aynı meyhanede Yenikapılı Reha Bey isminde yaşlıca bir zatla buluştuk... Sizden iyi olmasın, çok hoşsohbet, çok tatlı dilli, çok cana yakın bir adam...

Anlaşılan, vakti hali de yerinde olmalı ki gece yarılarına kadar mükemmel bir incesaz takımıyla yiyip içip dört başı bayındır eğlendiğimiz halde hesap görürken bana on para verdirtmedi.

Reha Bey'le önümüzdeki perşembe akşamı yine aynı yerde buluşacağız. Lakin evvelsi geceki incesaz da hiç yabana atılır şey değildi... Fakat ne yapayım ki alaturkanın bu külüstür piyasa havaları bana pek o kadar sarmadığı için saz ne kadar güzel olursa olsun, yine beni sıkıyor. Sıkıyor amma galiba bu gidişle günün birinde ben de onlara alışacağım.

Çünkü her gittiğim yerde belki bir şeyler bulur, kemanla onu geçer, sonra notaya alırım diye kemanımı da birlikte götürdüğüm için buluştuğumuz ihvanlar ara sıra kemanla

---

1 Bir Polonya dansı ve bu dansın müziği.

2 Eski bir salon dansı ve bu dansın müziği.

3 Polonya'nın Mazurya bölgesinden Avrupa'ya yayılmış olan bir çeşit halk dansı ve bu dansın müziği.

4 Değersiz olmak, kıymeti olmamak.

bana da yalan yanlış bir iki taksim ettiriyor ve beni boyuna alaturkacılığa teşvik ediyorlar.

***

Yenikapılı Reha Bey vaat etti; ilk fırsatta bana Sulukule'de, Ayvansaray'da çok parlak birer yerli düğünüyle onların mektebe başlanma alaylarını ve yine buralarda yapılacak merasimli ve teşrifatlı büyük bir hususi kavgalarını seyrettirecek. Fakat bakıyorum, İstanbul'un çalgıcı Çiganları Reha Bey'i pek seviyor; ona son derece saygı ve bağlılık gösteriyorlar. Reha Bey de onlara çok sevgi gösteriyor ve çok ikramlarda bulunuyor.

Sonra Reha Bey'le benim de dostluğum gittikçe artıyor. Hatta öyle ki şimdi ara sıra Etem'i aramızdan atlatarak Reha Bey'le gizli buluşup, onun getirdiği ve benimle tanıştırdığı başka arkadaşlarla filan kendi kendimize âlemler yapıyoruz. Dahası var:

Reha Bey, kış ortasında bizim Topçular'ın çekilmeyeceğinden dem vurarak, benim de annemi kandırıp Cibali Yenikapısı'na taşınmamızı, kendisine yakın komşu olmamızı istiyor. Buna, benim de pek aklım yatmıyor değil amma, bakalım bunun için annemi kandırabilecek miyim?

Dün yine cuma akşamı olduğu için Reha Bey'le Galata'daki birahanelerin birinde buluştuk. Vakıa burada da mükemmel bir incesaz vardı amma çalgıcıların hepsi Reha Bey'in tabirince bizimkilerden (!) yani Çingenelerden değildi. Sazın şefliğini yapan çok meşhur kemençeci Rum'du. Kanuncu Yahudi'ydi, hanendelerin ikisi cami müezzinliğinden yahut tekke zâkirliğinden[1] hanendeliğe tornistan[2] etmiş güzel ve gür sesli birer hafızdı. Kemancı Ermeni'ydi ve yalnız utçu ile klarnetçi, Reha Bey'in "bizimkiler" dediği Ayvansaraylılardandı. Ancak her ikisinin de kılıkları o kadar temiz, tirendaz,[3] düzgün ve şıktı ki insanın bunlara Çingene demesi için seksen şahit lazımdı. Zaten artık böylelerine Çingene

1 Tekkelerde âyinlerde ilahi okuyan kişi.
2 Söz, düşünce, iddiadan vaz geçmek, tersine dönmek.
3 Özenli, temiz ve zarif giyinmiş.

demek de doğru değildir. Bunlar, tam manasıyla centilmen birer salon çalgıcılarıydı. Utçu ile klarnetçiye dikkat ettim ki bunlar, bu yaz Bakırköy'de bana darılıp da hâlâ yüzüme bakmayan arkadaşımın eski mektep arkadaşları değil mi? Zavallı Reha Bey, alaturka musikinin çılgın bir tiryakisi olduğu için saz çalarken boyuna kendinden geçiyor; arada bir gözlerini kapayıp eski dervişlerin kalbi dedikleri bir biçimde içinden gelen fakat dudaklarından dışarıya çıkamayan iniltiye benzer bir sesle onlara iştirak ediyor ve yine ikide bir yuvarladığı rakılara ahları, ofları meze yapıyordu.

Dün akşam, Reha Bey bana, oturduğumuz birahanede muharrir Ahmet Rasim Bey'i de tanıttı, köşede bir iki arkadaşıyla ağır ağır, vakur fakat pek babacan bir tavırla demlenmekte olan, burnundan takma gözlüklü, kırçıl saçlı, kırçıl ve posbıyıklı, tıknaz ve çok sevimli bir adamı göstererek, "İşte" dedi "bu, muharrir Ahmet Rasim Bey'dir. Kendisiyle henüz muarefemiz[1] yok. Yok amma dikkat ediyorum, ikide bir yan gözle bizim masayı süzüyor. İster misin yarınki "Şehir Mektupları"nda[2] bizim masa da aynen çıksın!"

Reha Bey, yine dün gece bana orada Neyzen Tevfik'i tanıttı. Aman ya Rabbim, o ne garip adam o! Tam manasıyla kalender, derbederin biri... Yalnız o kadar mı ya? Ağzı insanla konuşurken gözleri başka âlemlerde, başka şeylerle meşgul gibi... Bakıyorsunuz, bazen ağzından lakırdı dirhemle değil de miskalle[3] çıkıyor, bazen de bir şeye kızıp yumruğunu masaya vurarak, "Bana lüzumu yok gülün de gülşenin de... Hepsinin yuf ervahına!" diye bar bar bağırıyor.

Göçebe Çingeneler zavallı Nazlı için mangaptut, yani sevdalı, âşık, vurgun, dalgın, hırçın, yanık, küskün, içli diyorlardı; gelsinler de asıl mangaptut nasıl olurmuş Neyzen Tevfik'te görsünler!

---

1 Tanışıklık.

2 Ahmet Rasim'in İkinci Abdühamit döneminde kaleme aldığı, İstanbul'da gündelik hayata ve kültür hayatına ilişkin çeşitli yazılar. Bu yazılar sonradan *Şehir Mektupları* adıyla kitaplaştırılmıştır.

3 Altın, gümüş, inci gibi kıymetli maden ve mücevherleri tartmakta kullanılan bir ağırlık ölçü birimi.

Lakin bu adam sanatında bir harika... Eğer bu adam, ney yerine flüt üflemiş veya hayatını muntazam geçirmiş olsaydı, dünyanın en meşhur orkestralarında parmakla gösterilen en birinci bir sanatkâr olurdu.

O akşam, bütün birahane halkı kendisini bir saat kadar zorladılar ve ancak kendisine bir taksimle bir peşrev çaldırabildiler. Ben ömrümde bu kadar nefis ney çalan dinlememiştim... Fakat ne yazık ki bütün neyler, kemençeler, utlar, kanunlar beni istediğim gibi doyurmuyor; bunların çaldıkları şeyler, benim gönlümün musikide aradığı şeylerden çok uzak kalıyor.

***

Bugün öğleden sonra Etem eve düşmesin mi! Hem de ne düşüş! Belindeki pancar renkli kuşak yok. Üstelik haspanın düz lacivert mintanının boynunda beyazlı yeşilli bir boyunbağı... Baştaki siyah fes de yeni kalıptan çıkmış... Geldi, kapıda beni tıraşa başladı, beraber çıktık, kahveye gittik... Meğerse o, ara sıra Yenikapılı Reha Bey'le buluşup gizli gizli âlemler yaptığımızı duymuş ve kendisini aramızdan attığımız için bize fena halde içerlemiş; eski nağmeleri tutturuyor:

— Bizim, diyor, her ne kadar adımız Çingene'ye çıkmışsa da süylemedik mi size vaktiyle sütbesüt Çingene değiliz diye... Eğer Çingene diye beni aranıza almak istemiyorsanız, size tekrar süyleyeyim ki Etem, sütbesüt Çingene değildir.

Tam sırası gelmişti. Herifi bir hayli kurduktan sonra, gayet ciddi bir tavırla sordum:

— Mademki sütbesüt Çingene değilsin ve bunu her fırsatta tekrar ediyorsun, söyle bakalım ulan, neyin nesisin, necisin, nereden gelmişsin, baban kim, anan kim, soyun sopun kim, sülalen, ecdadın, ervahın kim?

— Peşin süyleyeyim ki benim babam halis muhlis Yemenlidir. Rahmet olsun canına, Yemen'den buraya geldiği vakit (ellerini, kollarını, göğsünü göstererek) te büyle benim gibi üzeri başı düvmeler içinde buracığa gelmiş. Hem de Yemen'den çak buraya yaya yürüyerek gelmiş!

— Yemen'den buraya niçin yaya yürüyerek gelmiş?

— Abe çıkmış adamcağız seyyahçılığa... Yok mu şinci, hani ara sıra gelirler, Frengistan kasabalarından birtakım baldırı çıplak seyyahlar, ellerinde birer küçük kartelalarla on parasız buralara seyyahçılık yapmaya... Te babam da onlar gibi, o zaman Yemen'den gelmiş buryacak seyyahçılık yapmıya...

— Aferin babana, iyi halt etmiş!

— İyi kötü, her neyse, uzatmayalım kelamı, gelmiş bunun burasına, yer bilmez, yurt bilmez... Yok cebinde bir tek metelikçiği... Ne yapsın? Dolanmış İstanbul'u sağa sola... Doyurmuş karnını birkaç gün şurda burda... Sonunda bakmış olacak gibi değil, bir yaz günü yanaşmış Okmeydanı taraflarındaki harmancı Çingenelerin çadırlarına... Mübarek adam zaten benzerdi de esmerlik tarafından o cenabetlere... Sokulmuş yanlarına, vermiş onlara Çingenece bir selam!

— Ulan nasıl olur? Hem diyorsun babam Çingene değil, hem selamı Çingenece veriyor.

— Bakasın şinci bana sen... Babam kendi memleketinde üğrenmiştir Çingenece selam sabah nasıl olur!

— Ulan Etem, atıyorsun, Yemen'deki Yemen Çingenesiyle buradaki birbirine uyar mı?

— Hepsi uymaz! İlle velakin bazı sözler uyar ki uyar... Söz misali, bizim Romanes dil zati benzer tatlı aşa (aşure), içinde vardır Türkçe, Urumca, Ermenice, Arapça, Acemce, Karamanlıca, Yahudice, Romence, Moskofça, Çerkezce, Arnavutça, Hindiyaca, İngilizce, Caponca, Çinimaçince, Polonezce ve daha yetmiş iki buçuk milletin dilinden... Hepsi var bizim Çingenecede... İlle velakin bunların içinde bazı sözler vardır ki her milletin Çingenesi o lafları anlar. Söz misali biz deriz Allah'a Odel... Ötekiler de derler Odel!

— Onu biliyorum, sen şimdi onu bırak da sizin bura Çingenelerinin konuştukları dilin içinde her dilden söz bulunduğunu bana ispat et!

— Ne ilen ispatlıyayım ben sana şinci bunu?

— Mesela, sizin şu sayıları say bakalım, birer birer... Bunların içinde görelim hangi dillerden kelimeler var.

— Üyle ise dinle sayayım!

— Kulağım sende, başla!

— *Yek*; bir.

— *Yek*; bir mi? Bu tam Farsça.

— Bilmem ben nicedir. Sen dinle saltını! *Tuy;* iki...

— Bu da yarı Farsça, yarı Rumca, yarı İngilizce, yarı Fransızca...

— *Tirin*; üç!

— Bu da yarı Rumca, yarı İngilizce, yarı Fransızca...

— *İştar*; dört...

— *İştar* mı?

— Ha ha!

— Bu da biraz Arnavutçaya benziyor amma...

— O Arnavutça başka o, ona derler *İşkiptar*!

— O değil ulan, bu senin söylediğin *iştar*, galiba Rumcanın *tesera*'sıyla Farsların *çehar*'ından ve Fransızların *katr*'ından bozma olacak!

— Bilmem artık Fransızların katırından mı yoksam İngilizlerin sıpasından mı bozmadır!

— Peki, beş nedir?

— *Panç*; beştir.

— Anlaşıldı, Farsçanın *penc*'i ve Rumların *pende*'sinden alınma...

— Altıya deriz *şov*!

— Bunu pek bir şeye benzetemedim!

— Yediye söyleriz *efta*!

— Bu, tastamam Rumların *efta*'sı ve Farsların *heft*'ine benzer!

— Sekiz için lafımız *ohto*!

— Tastamam Rumca.

— Dokuzun adı *enya*!

— O da öyle!

— Ona çıktık mıydı deriz *deş*.

— Pekâlâ, anlaşıldı. Sizin dil, gerçekten şuradan buradan devşirme bir dilmiş...

— Amma bizim dil kıyaktır be!

— Nasıl kıyak?

— Söz misali, bizim dilde bir kıza seni seviyorum dedin miydi, o sanar ki karşısına iki ayaklı bir bülbül gelmiş de ötüyor.

— Belli!

— Nereden belli?

— Geçende sizin dilden elime geçen bir aşk mektubundan!

— Nasıl Beyağa, ister misin sana bizim Çingeneceyi adamakıllı üğreteyim?

— Kaç aydır aranızda dolaşırken, yetişmiyor mu öğrendiğim?

— Sen daha ne üğrendin ki? Vardır şinci Edirnekapı'da bir Saraç[1] Ahmet Bey, o bizim Çingeneceyi konuşur bizden daha iyi, su gibi... İsterseniz siz bana kemançа üğretin, ben de size Çingenece...

— Yeter öğrendiğim, istemem fazla...

— Üyle ise ben zatınıza tulum şişirmesini üğreteyim, siz de bana kemançeyi üğretin!

— Tulum şişirmek de nedir?

— Ben şişirmiştim ya, yazın bir iki keret sizin yanınızda... Amma kıyak şeydir ha tulum şişirmek... Alırsın onu şüyle yumuşacık kucağına, dayarsın kamışını ağzına, üflersin, üflersin, o şişer. Sonra bulaşırsın onu çalmaya, hani yok mu ya, o çalınırken insanın hayatı gider de bayatı gelir.

— Sen şimdi bırak tulumu mulumu da babanın meselesini anlat! Yemen'den buraya yaya gelen baban buradaki Çingenelerin çadırına sokulup onlara Çingenece selam verdikten sonra ne oluyor?

— Ne olsun, onlara, ben de sizdenim, deyip karışıyor içerlerine... Uzatmayalım lafı, o da oluyor bir Çingene...

— Ya anan?

— Anam halis, su katılmamış Çingene'dir. Babam onların içine girdikten birkaç ay sonra onlardan bir dul kadınla evleniyor ve o kadıncıktan da ben dünyaya geliyorum...

---

1 At takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse.

— O halde yine Çingeneoğlu Çingene sayılırsın!

— Yağma yok... Zere tarladan bir şey çıkmaz. Tarlaya soğan, sarımsak, fasul, arpa, yulaf, ne atarsan onu alırsın!

— O başka... Sen sütbesüt Çingene değilim diyorsun; sonra Çingene ananın sütüyle büyüyorsun!

— Yok, hâşâ!

— Nasıl hâşâ?

— Anam beni enciklediği (doğurduğu) zaman zavallı hasta düşmüş, sütü çekilmiş, beni hiç emzirmemiş...

— Ya kim emzirmiş seni, yoksa sana hususi bir sütnine[1] mi tutmuşlar?

— Hay yaşayasın bizim Gülizar gibi bir temiz kızla birlikte çomarlaşıncaya kadar! Bana bulmuşlar o zaman kusursuz bir sütnine!

— O sütnine Çingene değil miymiş?

— Abe insanın Çingenesi olur amma hâşâ huzurdan, hiç eşeğin Çingenesi olur mu?

— Ne eşeği?

— Bizim sütnine eşekmiş be! Ne vakit ben anamın karnından bu daracık dünyaya gelinces, rahmetli anacığım hastalanıp sütü kesilmiş. O zaman varmış bizim obada yaman bir dişi eşek. O da anamla birlikte yavrulamış ortaya güzel bir sıpacık. Hem de hayvanın sütü o kadar bolmuş ki sıpa emer, emer, yine bitmezmiş. Bunun üzerine tutmuşlar, sıpadan geriye kalan sütle birkaç ay beni beslemişler.

— O halde sen, gerçekten Çingeneoğlu Çingene değil amma eşşoğlu eşekmişşin!

— (Gülerek) İstayafurlah! (estağfurullah) ben halis muhlis insanoğlu insanım. İlle velakin bilseniz bu eşeğin sütü ne iyi bir sütmüş. İnsana çok yararmış, hem de öksürüğe, tıksırağa birebirmiş.

— Ha! Şimdi anlaşıldı senin aslın neslin Etem! Demek, sen böylelikle sonradan Çingeneleşmişşin!

— Haha!

---

1 Sütanne.

— Peki, sen bugün böyle niçin pek şıklaştın, boynuna kravat filan taktın da geldin?

— Ne yapayım, almadan beni içinize artık gidersiniz kibarcas teferizlere (eğlencelere)! Ona sebep ben de bugün oldum bir beyzade, geldim ki sizinle birlikte gideyim gittiğiniz yerlere!

Etem'i, iki gün sonra buluşmak üzere bin dereden su getirerek başımdan savdım ve o gün akşama kadar bizim evin göç işiyle uğraştım. Reha Bey'in ısrarıyla annemi kandırmıştım. Onun için bu kış ortasında annemle birlikte Topçular'dan Cibali Yenikapısı'na göç ettik.

***

Topçular'dan uzaklaşmamıza Etem fena içerledi. İçerlerse içerlesin; kimin umurunda... Ben zaten o çerge, harman hayatından bıktım gibi...

Çingenelerin asıl görülecek hayatı harman yerlerinde, çergelerde, sepetler, maşalar, sacayaklar, ayılar, maymunlar, heybeler, fal çıkınları, sıpalar, kısraklar arasında değilmiş. Asıl görülecek ve hoşlanılacak Çigan hayatı, Reha Bey'in beni yeni alıştırmaya başladığı yerlerdeymiş.

Bizim Yenikapı'ya göç ettiğimizin haftasında Reha Bey kendi evinde bazı arkadaşlarıyla birlikte bana bir çalgılı ziyafet verdi. Fakat hani, alaturka ziyafet de bu kadar olur. Sofra içkinin, mezenin bin bir türlüsüyle doluydu. Sonra, sekiz kişilik bir incesazla kadınlardan beş kişilik bir hanende ve çengi takımı vardı. Saz takımı, başta Edirne'den İstanbul'a yeni gelmiş olan Kemancı Bülbüli Salim olmak üzere Ayvansaray'ın en gözde çalgıcılarından mürekkepti.[1] Hanende kadınların üçü Ayvansaray'dan ve köçeklik eden iki kadın da Sulukule'dendi. Fakat, "Efendim nerede, ben nerede?" dedikleri gibi, öteki çergeciler, harmancılar nerede, bunlar nerede? Hele bunların erkekleri pek kibar insanlar. Misafirlerle hiç "bendeniz"siz, "zatıaliniz"siz konuşmuyorlar. Hepsinin de elbiseleri, ayakkabıları yepyeni ve son moda... Hepsinin

1 Oluşmak, meydana gelmek.

de yeleklerinin cebinde altın ve gümüş birer saat... Parmaklarında pırıl pırıl yanan elmas yüzükler... İçtikleri cıgaralar hep birinci sınıf cıgaralar... Çalgılarının kutu ve kılıfları hani, diyebilirim ki benim çok kıymetli kemanımın kutusundan daha şık... Bunlardan Kemani Raif isminde birinin kemanına baktım, sokağa atsanız elli lira eder su içinde... Kadınlardan da Ayvansaraylılar pek kalantor şeyler... Kılıkları biraz alaca bulaca olmakla beraber, parmakları pırlanta, zümrüt yüzükler, kulakları aynı çeşitten küpeler ve gerdanları sapsarı beşibiryerdeler ve ziynet altınlarıyla dolu. Yalnız Sulukule'den getirilmiş olan çok genç ve çok güzel iki çengi kız, bu cihetlerden bunların yanında pek sönük, pek sade suya kalıyorlar.

Zavallıların allı pullu, morlu sarılı ve yepyeni entarilerinden, ayaklarındaki pembe püsküllü yepyeni terliklerden başka üstlerinde göze çarpar bir şeycikler yok... Vakıa ikisinin de kollarında altın suyuna batırılmış incerek birkaç bilezik var amma belki de onlar yetmiş seksen kuruşluk şeyler.

Reha Bey, benim, kadınların altınlarına, elmaslarına, pırlantalarına pek dikkatli baktığımı görünce:

— Daha, dedi, bunlar hiç! Sen bunları eskiden bir cuma günü Kâğıthane'ye, Çağlayan Köşkü'nün arkasına, kapalı kupa arabalarıyla gezmeye gittikleri zaman bir görmeliydin, şaşar kalırdın! Şimdi ara sıra hâlâ da giderler amma daha eskiden, daha bundan on beş yıl önce bunlar, o canım feraceler, yaşmaklarla mükellef kupa arabalarına kurulup gerdanları beşibiryerdelerle dolu olarak Kâğıthane'ye gittikleri vakit herkes bunları orada birer Ayvansaraylı değil, gerçekten birer saraylı sanırlardı.

Sulukuleli kızın biri lafa karıştı:

— Rahmetli büyük Mestinaz Tizem bir kere beni de arabasına alıp götürmüştü de orada herkes beni paşa kızı zannetmişti!

Reha Bey içini çekti:

— Hey gidi büyük Mestinaz, hey gidi Çakır Melek, hey gidi İnce Pakize, hey gidi Koca Güllü...

Bu sefer, Sulukuleli kızın ötekisi atıldı:

— Bizim Gülistan Abla ile Büyük Şöhret'i de unutma amma Beybaba!

— Aaa onlar unutulur mu hiç? Fakat iki gözüm yavrum, onlar başkaydı, bunlar başka... Bu benim dediklerim kalantor, zengin, elleri açık, hanedan[1] kişilerdi. Sizin Gülistan Abla'ya, Büyük Şöhret'e, Hacer'e gelince, onlar zavallılar zengin değillerdi; onlar böyle kupa arabalarıyla tıpkı gerçek saraylılar gibi takmış takıştırmış, çakmış çakıştırmış, iki dirhem bir çekirdek Kâğıthane, Göksu âlemleri yapamazlardı. Lakin nedir ki onların da meziyetleri, marifetleri başkaydı. Allah nedense berikilere para pul vermiş, sizinkilere de ses vermişti. Sen daha dur bakalım, sen dünkü çocuksun; sen benim elimde büyümüş kızım, hatta torunum sayılırsın... Senin Gülistan Abla dediğin kadının piyasadaki en parlak zamanını bilir misin? Alimallah Gülistan, akşam dönüşünde Karaağaç'ın önünden geçerken sandaldan bir, "Hey hey!" çekti miydi Sütlüce, Bahariye,[2] Gümüşsuyu, Eyüp sırtları inim inim inlerdi. Hacer de ondan aşağı kalmazdı ha! Hacer'i biz bir gece Lonca'nın üstündeki Hançerli Bostan'a[3] getirip kendisine bir gazel okuttuk; inan olsun o, gazelin meyanını[4] basarken, karşıda Tepebaşı'nda harıl harıl çalan bahriye mızıkası birdenbire susmuş ve tam o sırada Fener İskelesi'ne yanaşmakta olan Haliç vapurunun kaptanlarından Hüseyin Kaptan vapurun düdüğünü, "Yaşşaaa Hacer!" diye bağırtmış! Şöhret de fena değildi kızım; vakıa Şöhret, onlardan biraz sonra ortaya çıktıydı amma o da kendisine bu âlemde hakiki bir şöhret yaptıydı.

Udi Hüseyin lafa karıştı:

— O zaman ben çocuktum amma meseleyi iyi hatırlarım. Hatta o gece Hacer'in yanında Zurnacı Şişko Ahmet taksim etmişti.

---

1 Asil, misafirperver, cömert.
2 Eskiden İstanbul'da, Haliç'in Eyüp tarafında, kıyıda bir semt.
3 İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Eğrikapı semtinde bir meydan ve kahvehane.
4 Bir şarkı veya bestenin tiz seslerde dolaşılan, geçkiler yapılan orta bölümü, meyanhane.

— Hah, tamam...

— Nerede şimdi Şişko Ahmet Ağa?

Reha Bey, sanki onların kâhyasıymış gibi cevap verdi:

— Nerede olacak, zavallıcık ihtiyarladı. Beş on yıl öncesine gelinceye kadar rahmetli Kavuklu Hamdi'nin[1] ortaoyunu takımıyla dolaşıyor; onlara zurnacılık yapıyordu. Fakat şimdi derme çatma köy düğünlerine, pehlivan güreşlerine gidiyor; arada sırada da yanına bir macuncu[2] alıp sokak sokak sürükleniyor.

— Lakin neydi bir zamanlar Ahmet Ağa?

— Öyleydi!..

Klarnetçi mağrur bir tavırla tekrar sordu:

— Şimdi en iyi zurnacı kimdir?

— Sulukule'de bir İbrahim ile Emin yetişiyormuş ki şimdi bunları çok methediyorlar.

— Duydum ki zavallı Şahin de ihtiyarlamaya başlamış.

— Evet, o zavallının gözlerine de ağrı gelmiş.

Bu aralık Reha Bey bana döndü ve sazı gösterdi:

— Ne arzu buyurulur efendim?

— Siz ne arzu buyurursanız!

— Yok, siz bize bakmayın! Biz bunları her zaman dinliyoruz. Bunların hepsi bizim evlat... Eksik olmasınlar, kadını olsun, erkeği olsun, bizi hiç kırmazlar. Biz onları her zaman doya doya dinleriz. Bu akşam ise bunları sırf sizin için hazırladık. Vakıa, biliyorum, siz biraz alafrangacısınız amma alaturkadan da herhalde hoşlandığınız parçalar ayrıdır, emredin çalsınlar!

Hoşlandığım parçalar... Ne gezer... Düşündüm, düşündüm, bir şey hatırlayamadım. Neden sonra aklıma, vaktiyle Karagöz'de dinlemiş olduğum, "Bülbül olsam konadabilsem dallere" türküsü geldi ve yapıştırdım:

— "Bülbül olsam konadabilsem"i çalarlarsa...

Reha Bey'le birlikte bütün misafirler, bütün çalgıcılar, hanendeler, önce beni alay ediyor sandılar; sonra işin ciddi

1 Ortaoyunu ve tuluat sanatçısı (1841-1911).

2 Çocuklar için macun yapan ve satan kişi.

olduğunu anlayınca alaturka musikideki bu cehaletime şaşarak:

— O, dediler, gece yarısından sonra, bütün fasıllar biter, karcığar[1] başlar ve o da sona gelince karcığarın curcunalarıyla çalınır...

— Öyleyse kendi arzu ettiklerini çalsınlar!

Kanunun çok uzun ve usandırıcı akordu ve kemanın ne çok uzun ne çok kısa bir taksiminden sonra bir peşrevdir tutturdular. Tutturdular amma arası daha iki dakika geçmeden sokak kapısı şiddetle çalındı ve biraz sonra koltuğunda tulumuyla bizim Etem, fitil gibi sarhoş olarak odadan içeriye düştü. Ve tabii, o geceki, o eşi pek kolay bulunmaz âlem de benim ağzımdan burnumdan geldi.

***

Ay, ay, ay! Etem, son günlerde adeta bana kafa tutmaya başladı. "Sen görürsün" diyor, "yarın öbür gün bahar gelir, bizimkiler dönerler Büyükdere'den, şuradan buradan, Topçular'dan Vidos'a... Bulaşırlar bahar ve İdrellez eğlencelerine... O zaman Nazlı da hangi cehennemdeyse çıkar gelir oradan bu yana... Gülizar da zati bu yaz daha kıyak şarkı, ninni süylemek için içer boyuna şinci yumurta, süt... Zati kâfir kız, sevmez de artık seni eskisi gibi... Şinci nişanlıyacağız onu yakında bir ayıcı oğlana... Sen o zaman düşersin gene Topçular'a, bizim çadırlar yanına... O zaman yalarsın avcunu! Haha, bizim karıların, kızların işleri yok da geçen yaz gibi, sana bu yaz da süyleyecekler türküler, ninniler... Yağma yok! Hele harman zamanı sen çok ararsın bizim o temiz havadaki çadırların yanı başını! Gelsin o zaman Reha Bey'in kibar İstanbul Çingeneleri, eğlendirsin seni! Zati sen mefasız (vefasız) insanın biriymişsin; aldın koltuğuna kemançeni geçen yaz, geldin avşamları, geceleri, sabahları bizim çadırlar yanına, kaptın oradan zavallı mangaptut Nazlıcık ilen zavallı cahil Gülizarcığın gönülcüklerini; sonra efendicağızıma, çeldin onların zihinciklerini istediğin yolda; kaçtın şinci İstanbul'a...

---

1 Türk müziğinde hareketli bir makam.

Kaçtın ki kapasın oradaki çalgıcı kızlardan da birkaçının görücülüğünü! Haha! Yağma yok... Onlar benzemezler bizim çergelerin saf kızlarına... Onlar şehirlidir, onlar İstanbulludur. Onların vardır senin gibi, kim bilsin kaç tane sevdalısı... Onlar kurnazdır; değildir onlar bizim kızlar gibi küylü, ormanlı, çayırlı, hayırlı... Onlar yok mu hani, adamı satarlar da helvaya verirler. Ona sebep devşiresin akılcığını başına da dünesin gene bu ilkbahar doğru bizim Topçular'a... Hem yaramaz Cibali gibi o kapanık yerin havası senin koca valideye... Zavallıcık ihtiyardır zati... Hastalanacak orada, o havasız yerde o hatuncağız... O yalnız senin anan değil; ben bakarım şinci o mübarek hatuncağıza kendi anam gözü ile! İşte son sözüm... Yoksa ben gidip kocakarıya ne ki geçmiş ve geçiyorsa senin başından, hepsini birer birer diyivereceğim ona..."

***

Çingene'nin yüzüme karşı pervasızca savurduğu bu palavralara fena canım sıkıldı; birden bağırdım:

— Etem, tu mudara dut, haçanadut! (Etem, seni fena tepelerim.)

Benim bu tepeden inme sözüm üzerine baktım Etem'in rengi attı, hemen ustaca yelkenleri suya indirmeye başladı:

— Te onu yapamazsın işte... Çunanki (çünkü) sen benim eli nimetlimsin! (velinimetimsin) Senden görmüşüm buncas iyilik, buncas cömertlik... Ona sebep, sen tepelemek istesen bilem beni, ben tepeletmem kendimi. Derim sana, yakışır mı a benim eli nimetlim, bana zatınız el kaldırasınız? Ben sizin yanınızda hâşâ minelhuzurdan "Fermede gezer bir zağar; siz ise benim yanımda sağılacak bir davar." Şey, affedersiniz, şaşırdım, kaydı dilim dingilinden yan tarafa...

— Sen, o dilini tutacak mısın, yoksa tutturayım mı?

— Ben dilimi tutarım, ille velakin bana bakarsanız gene eski göz ilen...

— Eski göz hangisi?

— Hangisi var mı ya? Eskiden siz bakardınız bana bir ahbap gözü ilen, şinci ise bakarsınız bana yan gözle! Ne kusur ettim size karşı ki bulaştınız benden kaçmaya?

— Ben mecbur muyum seni daima gölgem gibi peşim sıra gezdirmeye? Yediği naneye bak hele şunun!

— Mademki üyledir, te ben de kaçarım şinci senin yanından temelli... Bir daha da bakmam hiç yüzüne! Şimdiden sonra ne selam ne sabah... Haydi kalasın kuru başınla artık yapayalnız. Sen zati insan darıltmakta, gönül kırmakta çok ustasın. Yaz zamanı yapmamış mıydın kendi asıl arkadaşlarına da büylecene... Te ben gidiyorum temelli artık!

— Cehennemin dibine kadar yolun var!

— Ben gideyim cehennemin dibine, sen kalasın yeni ahbaplarınla birlikte Ayvansaray cennetinde! Yazık olsun sana ki bu kadar zaman emek vermişim senin yolunda... Tüüh bre! Tevekkelli taalâllah söylememişler: İnsanoğlu kavun diyildir ki koklayasın kuyruğundan da ne mal olduğunu anlayasın... Bizim Çingeneler derler bu işe arpa ektim, darı çıktı, şinanat vay!..

Etem böylece hiddetli hiddetli söylenerek yanımdan uzaklaştı. Ve inşallah sözünde durur da bir daha gelip beni rahatsız etmez!

***

Tirşe gözlü Gülizar'dan bizim kahveci çırağı vasıtasıyla bana gelen mektupların sayısı dördü beşi buldu amma benim hiç aldırış ettiğim yok gibiydi. Fakat Etem'in bana darılıp gitmesinden sonra gelen son mektup pek yaman. Kız bu mektubuyla beni adamakıllı tehdit ediyor; baştan başa Türkçe olan bu mektubunda bakınız, bana neler söylemiyor, neler...

....

Seni, diyor, Allah'a havale ediyorum... Sen, benim gibi zavallı, fakir ve maksum bir Çingene kızının yüreciğini yaraladın amma koymıyacaktır bunu senin yanına Allah! Eğer olsaydım şinci bir ayı, gelir, o koca pençelerimle senin gırtlağına sarılıp seni boğardım! Eğer olsaydım şinci bir şebek, gelir, keskin tırnaklarımla senin o mısır püskülüne benziyen yumuşacık sarı saçlarını yolar ve sonra da gözlerini oyardım! Eğer olsaydım

şincik ben bir yılan, gelir, gece uyur iken seni yüreğinden ısırır, zehirlerdim! Eğer olsaydım ben şinci bir cadı karı, gelirdim, elimde bir çanak zehirli lokma ile derdim sana, "Senin mangaptut Nazlın üldü; bu lokmayı da onun canı için biz döktük! Ha yiyesin bu lokmadan bir iki tane de Nazlı'nın öbür dünyaya giden canı ferahlasın!" Ve sen de bilmeyerek yerdin bu zehirli lokmadan, bulurdun şifanı! Bu mektubu alır almaz hemen bize gel, sana diyeceğim son bir kelam vardır!

Bu mektubu okuduktan sonra, bunu da ötekiler gibi büküp bir köşeye atacağıma, tuttum kendisine şu iki satır şeyi yazıp bir çocukla gönderdim:

Seni bu akşam Topkapı dışarısında, soldaki bahçeli kahvede bekliyorum. Oradan geç, konuşalım!

Akşamüstü, havanın yağışlı olmasına rağmen, baktım Gülizar, omzunda fal heybesiyle dediğim yerden geçiyordu. Peşi sıra yürüdüm ve başladık konuşmaya:

— Benden ne istiyorsun Gülizar, şimdi açık söyle bakalım.

— Daha sorar mısın ne istediğimi?

— Elbette sorarım... Ne bileyim ben, ne istiyorsun benden?

— Ateşe saldığın yüreciğimi isterim senden!

— Ben ne diye saldım senin yürecini ateşe?

— Bilmem artık... Ben dönmüşüm şinci deliye... Zere yanarım senin için gece gündüz...

— Ey, ne olacak?

— Sen bilirsin ne olacağını!

— Öyleyse bahar gelsin de seninle bir kokorozlu düğün yapalım!

— Haha! Yaparsın sen şeytanlar ile düğününü!

— Sana şuradan biraz şeker, çikolata falan filan alayım mı?

— Sen götür şekerini, çikolatanı Sulukule'deki, Ayvansaray'daki kerizci kızlara...

— Peki, öyleyse sana şık bir iskarpinle alacalı bir hırkalık alayım...

— Alasın sen onları o dediklerime!

— Sana biraz mangır toslayayım mı?

— Ben diyilim dilenci... Toslayasın sen o mangırları yeni oynaşlarına!

— Hoppala! Çattık be!

— Daha çatarsın çok sen, bu kafa ilen...

— Etem'den ne haber, Etem'i gördüğün var mı bugünlerde?

— Kalsın boynu altında Etem'in... Benim Etem'le alışverişim yok; görsün yüzünü şeytanlar onun!

— Peki şimdi ne yapacağız?

— Ne bileyim ben, sen çığırdın beni, ben de geldim!

— İyi amma yaz değil ki gidip kırlarda biraz yan gelelim; bu havada böyle sokaklarda mı dolaşacağız?

— Orasını ben bilmem...

— Eğer üstün başın, kılığın kıyafetin böyle olmasaydı, seni bu akşam Şehzadebaşı'na bir tiyatroya veya sinemaya götürürdüm.

— Madem üyledir, giyineyim yarın avşam kulübede benim İdirellezliklerimi, buluşalım gene bunun burasında, gidelim o dediğin yerlere.

— Peki amma senin Hıdrellezlikler dediğin yine arkandakilerin biçiminde, değil mi?

— Üyle amma onlar yepyeni, pırıl pırıl!

— Anladık... Fakat yine Çingene olduğun belli olacak! İyisi mi ben sana baştan ayağa bir takım hanım elbisesi, hanım iskarpini yaptırayım, seninle buluştuğumuz günler bunları giyinirsin, bu suretle tiyatroya da gideriz, sinemaya da...

— Kaça çıkar baştan aşağıya o bana yapacağın hanım elbiseleriyle hanım iskarpinleri?

— Yirmi yirmi beş oskiye (liraya) çıkar!

— ......

— Ne sustun ya, ne düşünüyorsun?

— Ne düşünmiyeceğim... Biz ekmek bulamayız yemeye; sen istersin bizim bir kış yiyeceğimiz para ilen bana elbise, pabuç yapmak... Sen toslasan o yirmi yirmi beş oskiyi bana da girsen bir sevaba, daha iyi değil mi?

Kızın bu son sözü üzerine bütün vaziyeti kavradım. Onun bana gönderdiği mektuplar filan hep tuzak, hep birer şantajdan ibaretti. Şüphesiz, bu işin içinde Etem'in de parmağı vardı. Köpoğlu herifin kendi başına benden sızdırdıkları yetişmiyormuş gibi, şimdi de Gülizar'la bir olup ve onu alet ederek beni adamakıllı vurmak istiyordu. Hele kendisiyle bu son dargınlık üzerine işi büsbütün hızlaştırıyordu. Kızın ağzına bir iki parmak bal daha çaldıktan sonra cebimden iki gümüş çeyrek çıkarıp uzattım:

— Hele sen şimdi şu iki patakozu al, kulübene git; ben seni yine bir gün çağırır, o gün de seni ayrıca memnun ederim!

Suratını astı ve iki mecidiyeyi bana geriye uzattı:

— Ben deyilim dilenci! İki patakozla sen git de kaçık Nazlı'ya kına, rastık al!

— Yanımda fazla yok da onun için... Sen şimdilik al onları!

— Şimdilik sen yap beş patakoz da kalanını da yarın avşam gelip alırım!

Bir çeyrek daha ekleyip üç çeyreği uzattım:

— Hele al sen şimdi bunları... Ötesi kolay...

Bin naz ve yapmacıklarla üç çeyreği aldı ve birkaç gün sonra yine buluşmak üzere benden zorla ayrıldı, defolup gitti.

Fakat bu çok iyi oldu. Çünkü kızın bana karşı aşkı maşkı olmadığı tamamıyla meydana çıktı; Etem'in de son çevirdiği manevralar anlaşıldı.

***

Bütün bu maceraları Reha Bey'e anlattım; o bunlara bir hayli meraklandı ve bir hayli güldü. En sonra da:

— Sen, dedi, o Etem'i bir gün bana gönder; ben ona bir diskur geçeyim yahut bizimkilere geçirteyim. Bak bir daha senin yanına uğrar mı!

Reha Bey sonra beni aldı; Balat meyhanelerinin birinde Hıfzı Reis adlı bir Çingene tulumbacı reisiyle görüştürdü. Hıfzı Reis, yaman ve kabadayı bir adama benziyordu. Benim Etem'le olan maceramı iyice dinledikten sonra:

— Çaktırmadan, dedi, herifle barış, kendisiyle yeniden dost ol; sonra bir gece onu buraya, meyhaneye davet et. Ötesine sen hiç karışma!

— Lakin acıyorum zavallıya...

— Türlü dalaverelerle boyuna seni sızdıran, boyuna seni koyun gibi sağmak isteyenin nesine acıyorsun be birader? Hem onlar Çingene değil, Çingene'nin dilencisi kardaşım... Bırak sen, işi bize havale et; dediğim gibi yapalım, bak bir daha o sana görünür mü?

— Fakat dövmeden korkutsanız...

— O da olur; ben ona bir iki rakı yuvarlattıktan sonra çekeyim şöyle köşeye de kulağına iki çift laf edeyim, dinim, Rabbena hakkı için, hani yok mu, herif bir daha senin ismini ağzına almamak için yedi ceddine tövbe eder.

***

Dediğimiz oldu. Etem'le barışıp yeniden dost olduktan sonra onu Hıfzı Reis'in söylediği meyhaneye düşürdük ve beş on rakıdan sonra iş kökünden halloldu.

Hıfzı Reis, onu meyhanenin bahçesine çekip kulağına bir şeyler söyledikten sonra geldi, ağlayarak ayaklarıma kapandı. "Beni affet, yarından tezi yok, Topkapı'dan pılımı pırtımı toplayıp Büyükdere'ye kaçıyorum. Gülizar'ı filan da beraber götürüyorum. Eğer bir daha beni buralarda görürsen, kanım size helâl olsun!" deyip savuştu gitti.

***

Oh, çok şükür, Reha Bey'in sayesinde bu Etem ve Gülizar belasından da kurtulduk... Nazlı işine gelince, onu ara sıra midem dolgun ve kafam fazla yorgun olduğu geceler rüyada görüyorsam da artık onun da eski sıcaklığı gittikçe soğumada...

***

Geçen yazı nasıl çergeler, çadırlar, harmanlar, köpekler, ayılar arasında hoş geçirdikse bu kışı da meyhaneler, sazlar, zurnalar, klarnetler, çifte naralar arasında daha hoş geçirdik, gitti demektir. Geçen yaz Nazlılar, tirşe gözlü kızlar, Topal Güllüler, falcılar gönlümü yelpazeliyordu; bu kış ise hanende Ziynetler, çengi Seherler, Benli Küheylanlar yanık yüreğimizi tazeliyorlar. Oooh, işte kış da geçti; yakında bahara giriyoruz. İki üç gün sonra üçüncü cemre düşeceği için, Reha

Bey'in evinde, o gece, bir kıştan çıkış âlemi yapılacak... Ve bu âleme Ayvansaray'ın en maruf sazcı ve okuyucuları iştirak edecektir. Gel keyfim gel! İki gece sonra yine sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın, yaşayacağız!

***

Âlem, âlem, âlem... İyi amma bunun sonu ne olacak böyle? Bende henüz iş güç yok... Para, boyuna gırla gidiyor. Annem, boyuna bana, bu hallerin sonu nereye varacağını soruyor. Ara sıra Reha Bey'in, arkadaşı Basri Bey'in, Varyemez Abdi Bey'in evlerinde yapılan hususi âlemler, şimdi bizim eve de sirayet etmeye başladı. Nevruz dolayısıyla dün gece bizim evde yine kıyametler koptu. On on iki davetli, sekiz kişilik saz, bir kol çengi arasında zavallı annem şaşkınlığından dört döndü durdu. Sabahleyin evin içini bir görseydiniz, kendinizi selâtin meyhanelerden birinin tezgâhı ardında sanırdınız. İstanbul'un en namlı çengisi Benli Küheylan çok yaman, çok dilbaz, çok dessas, çok politikacı bir karı...

Bu gibi âlemlerin bizim evde sık sık tekrarlanması için annemin yüzüne öyle gülüyor, ona öyle tatlı diller savuruyorum ki... Fakat annem de kaçın kurası? Hiç böyle şeylere yanaşmak istemiyor, boyuna bana çatıyor. Zavallı hatuncağız, bu Nevruz gecesinin ertesi günü bana demesin mi ki:

— Haydi artık, bahar geldi, biz yine pılıyı pırtıyı buradan toplayıp eski yerimize, Topçular'a gidelim! Böylelikle hem ben, Cibali denilen bu kapanık, rutubetli yerde yatalak olup kalmaktan kurtulurum hem de sen, yakında Topçular'da harmancı Çingenelerine kavuşur; onlarla daha iyi gönlünü eğlendirirsin... Onlar yine hiç olmazsa böyle cümbür cemaat eve dolmazlar; sabahlara kadar curcunayla âlemi rahatsız etmezlerdi. Onlardan, nihayet gelse gelse sana ara sıra o Gâvur Etem midir nedir o gelir, belki de yılda bir defa Nazlı uğrar. Burada ise işte görüyorsun, sürüsüne bereket... Misafiri, çalgıcısı, çengisi falan filan iki üç düzine birden geliyor, sabahlara kadar kameti kaldırıyorlar.[1] Hem buna ne can dayanır ne para...

---

1 Kameti kaldırmak: Bağırıp çağırmak, gürültü çıkarmak.

Anneciğimin bu sözleri çok doğru amma bu yeni daldığım âlem bakalım benim öyle kolay kolay yakamı bırakacak mı?

Adam sen de daha gencim, dincim, elim ayağım tutuyor: sonra bileğimde keman gibi altın bilezik var. Bir eyyam daha şöyle yuvarlanıp gidelim; elbet günün birinde, Çingenelerden alacağım ilhamlarımı, sermayelerimi tamamlayınca, annemle birlikte yine atarız kapağı bizim sessiz sakin Topçular'a...

***

Reha Bey'in bana ilk fırsatta şatafatlı bir Çingene düğünüyle bir mektebe başlanma alayı seyrettireceğini önce kaydetmiştim. Fakat Reha Bey bunlardan önce bana, dün Lonca'da öyle şatafatlı, öyle dört başı bayındır bir Çingene kavgası seyrettirdi ki ben bu çok canlı ve çok renkli panoramayı ömrüm oldukça unutamayacağım! Bu kavga, öyle ara sıra Sulukule'de filan para için tertip edilen yapmacık ve ufak tefek kavgalardan olmayıp gerçek candan, yürekten, daha doğrusu sinirden gelme samimi, lirik ve baştan başa heyecan dolu bir kavgaydı.

Bir gün önce cuma olduğu için Kâğıthane'ye gezmeye, eğlenmeye giden bir takım, akşamüstü geç vakit arabalarla oradan dönerken, karşılarında oturan bir evin kız çocukları, bu Kâğıthane'den dönenlerin çocuklarına takılmış, onlarla, "Aa... Şunlara bakın! Bitli Kâğıthane'den dönüyorlar; bir de bize çalım satıyorlar!" diye alay etmişler.

Bunun üzerine, akşam karanlığında oracıkta hafiften bir ağız dalaşıdır başlamış fakat Kâğıthane'den dönenler yorgun oldukları için işi o gece pek uzatmamışlar; ufak tefek bir iki atışmadan sonra meseleyi ertesi sabaha bırakmışlar.

Balat'ta, Kilise dibindeki büyük meyhanenin bahçesinde bunu haber alan Reha Bey kulağıma eğildi:

— Öyleyse, dedi, yarın erken kalkalım; birlikte Lonca'ya gelelim; çok enfes bir kavga seyredeceğiz ki sen bunu rüyanda bile göremezsin!

Ertesi sabah erkenden Lonca'ya geldik; önce oradaki şişman Rum sütçüde birer süt, sonra da tepedeki Hançerli Bostan Kahvesi'nde birer kahveyle nargile içtik.

Derken efendim, baktık ki alt tarafta, Hançerli Bostan'ın yüksek duvarının dibindeki tozlu meydanda bir kaynaşmadır oldu. Önce çoluk çocuk sağa sola koşuştu. Arkasından kadınlar, kızlar kapıların önlerine dizildiler. Erkeklerin hemen hepsi işlerine ve işi olmayanlar da mahalle kahvelerine gitmişlerdi. Daha sonra, açık pencerenin birinden uzanan bir genç kız, karşıki eve doğru hafiften seslendi:

— Biz Kâğıthane'ye gidiyoruz akı (a kız)! Keyfetmeye, eğlenmeye, cana can katmaya gidiyoruz; nasıl, var mı iştahınız sizi de götürelim; orada bizimle birlikte hem keyfeder hem eğlenir hem cana can katar hem de soracığıma efendim, bizim sofralarımızı kaldırır, bulaşıklarımızı yıkar, pabuçlarımızın tozlarını silersiniz!

Karşı pencereden uzanan başka bir kız ona karşılık verdi:

— Bitli Kâğıthane'ye! Bitli Kâğıthane'ye! Orası açar sizi! Orası açar!

— Bitli Kâğıthane'ye sizin gibi bitliler gider. Bizler ise buradan kuruluruz tenteli arabaya; sepetlerimizlen, bohçalarımızlan, habelerimizlen (yemeklerimizle) çala oynaya gider; oracıkta, Çağlayan Köşkü'nün arkasında size inat yeriz içeriz afiyetlen... Siz de burada kokmuş evinizde pineklersiniz avşamlara kadar eziyetlen...

— Orada bir gün yersiniz içersiniz amma sonra burada haftalarca açlıktan nefesiniz kokar!

— Onu sen halt etmişsin! Bizim evimizde her gün iki üç tencere kaynar!

— Sizin evdeki tencerelerin içinde her gün cinler top oynar!

— Ay ay ay! (İçeriye seslenerek) Getir anam şu dünden kalan patlıcan dolmalarını görsün de arsız kızın birazacık gönlü gözü açılsın!

Tam bu sırada elinde koca bir dolma tenceresiyle orta yaşlı bir kadın pencereye geldi ve kapağı açık tencerenin içindeki dünden kalma birkaç yaprak dolmasını karşı penceredeki kıza göstererek ve olduğu yerde göbek çalkalayarak kendilerine mahsus olan kıvrak kavga makamıyla tutturdu:

— Dolma görsün gözlerin!

Bu sefer ana kız, ikisi birden aynı tavır ve aynı makamla:

— Dolma görsün gözlerin... Dolma görsün gözlerin... Dolma görsün gözlerin... Yağı halis Ayvalık... Dolma görsün gözlerin... Pirinci halis Mısır... Dolma görsün gözlerin... Bahar,[1] biber tastamam... Dolma görsün gözlerin... (Elleriyle oradaki Hoca Ali Camii'nin minaresini işaret ederek) Gel sen de ye, hey imam! Dolma görsün gözlerin... Fıstık, üzüm bolcana... Dolma görsün gözlerin... Selam söyle kocana... Dolma görsün gözlerin!

Şimdi karşı taraftaki pencereye, elinde yeni kalaydan çıkmış bir bakır sahanla gelen orta yaşlı kadın, bu sahanın içindeki bezelyeyi karşıdakilere göstererek, aynı eda ve aynı makamla kızıyla birlikte başladılar:

— Buna derler bezelye... Buna derler bezelye... Buna derler bezelye... Ağzın yanar, usul ye... İçi dolu lop etle... Buna derler bezelye... Yağsı halis kuyruktur... Buna derler bezelye... Tuzu, biberi tamam... (Onlar da aynı camiin minaresini işmarlayarak) Gel sen de ye, hey imim! Buna derler bezelye... Ağzın yanar, usul ye!

Karşıki pencereden baş üçleşir ve üçüncü gelen kocakarı, içi kavurmayla dolu bir tabağı uzatarak:

— Buna derler kavurma...

Yanındakiler:

— Dumanını savurma... Eti aldık kasaptan! Biz korkmayız hesaptan! Halis karamandır bu! Körpe toramandır bu!

Karşı taraftaki başlar da üçleşti. Ve oraya da elinde içi reçel dolu bir kavanozla gelen bir kocakarı, kavanozu karşıdakilere göstererek:

— Reçelimiz vişnedir!

Yanındakiler tef ve zilli maşayla:

— Görenleri kişnetir! Onlar bilmez iş nedir? Bilirler ... nedir!

Bu ağza alınmaz söz üzerine karşıdakiler birden alevlendiler ve avazları çıktığı kadar bağırarak teflerini, darbukalarını, zillerini, boş yoğurt tenekelerini alıp kapının önüne,

---

1 Baharat.

sokağa döküldüler. Ve onların, kapının önüne dökülmeleriyle beraber yine onların taraflısı olan birçok kadın, kız ve çocukla orası bir panayır yerine döndü. Orada, ahengin daha sunturlusu olan ikinci faslı başladı.

Berikiler dururlar mı ya? Bunu görünce onlar da teflerini, zillerini, darbukalarını, kemanlarını alınca aynı çığlıkla kendi kapılarının önüne sıralandılar ve onların taraflısı olan bir alay kadın, kız, oğlan da onların yanına dizildiler. E, artık kavga tam manasıyla kızıştı; sinirlerin en gizli köşelerdeki zemberekleri boşandı. Artık müstehcen denilen sözlerin yirmisi, otuzu, kırkı birden aynı eda, aynı makamla karşılıklı savruluyor ve her savrulan yakası açılmamış sözün, tabirin, ıstılahın, argonun ağızlardan kıvrıla kıvrıla çıkışına göre göbekler çalkanıyor; eller çırpılıyor; gerdanlar kırılıyor; gözler süzülüyor ve bazen eller kalçada, bacaklar titretiliyor; arada bir arkalar dönülüp tersine rükûa varır gibi karşılıklı vaziyetler alınarak kalçaların yukarı kısımları, tıpkı darbuka çalınır gibi ellerle dövülüyordu.

Sonra yine arada bir bu çok kıvrak, oynak, çok curcunalı ahenge hafif birer fasıla verilip evlerde ne kadar kap kacak, çanak çömlek, bohça sepet, yatak yorgan varsa karşılıklı ortaya yığılıyor; bunlarla vaziyetlerinin, servetlerinin dereceleri birbirlerine gösteriliyor ve sinirlerin en gizli yerlerindeki zemberekler yine birdenbire boşanınca biraz önceki çok kıvrak, çok oynak, çok curcunalı ve çok açık saçık ahenk tekrar başlıyordu. Bu arada Çingene kavgalarının en belli başlı, en uzun ve ağza alınmaz tekerlemelerinden "dikiş okuması" denilen tekerleme karşılıklı okunurken etrafı saran yüzlerce kadın, erkek, çoluk çocuk seyircinin kimi gülmekten bayılacak hale geliyor, kimi şaşkınlıktan aptallaşıyor; kimi utancından kıpkırmızı, eliyle yüzünü örtüyor ve seyirciler arasındaki hele kavgacıların içlerindeki sinir zemberekleri çok bozuk olanlar, babalı[1] Araplar gibi birtakım marazi haller geçiriyorlardı!

---

1 Ara sıra sinir nöbeti geçiren, tutaraklı. Özellikle "Babalı Arap" şeklinde kullanımı yaygındır.

Böylelikle saatler geçiyor, kavga da biteceği yerde uzuyor; ortada karşılıklı savrulacak sövmeler, saymalar, küfürler, günahlar kalmayınca bunlar yeni baştan daha kuvvetli, daha koyu, daha şiddetli olarak tekrarlanıyor; hele kavgacıların içlerindeki sinir zemberekleri çok bozulan kadınlar baştan ayağa kadar bütün vücut uzuvlarını mıncıklayarak kan ter içinde yerlere yatıp kendi kendilerine tepiniyor; tıpkı her yıl, mayısın on dokuzuncu günü Çobançeşme'de "Araplar düğünü" diye bir ayin yapan babalı Araplar gibi birtakım yarı marazi haller geçiriyorlardı!

Bu itibarla Çingene kavgalarını bilhassa bizim ruh ve sinir doktorlarımız mutlaka gidip birer kere olsun görmelidirler. Ruh ve sinir hastalıkları içinde "Çingene kavgası hastalığı" diye bir hastalık adı yok. Fakat ben öyle sanıyorum ki Çingene kavgaları başlı başına birer hastalık olmakla beraber bunlar bildiğimiz herhangi bir ruh veya sinir hastalığının Çingene kadınlarında çok fazla yer etmiş ve inkişaf bulmuş,[1] çok mühim ve ruh doktorluğu için çok enteresan ve oldukça orijinal birer tezahürüdür.[2]

Fakat ne dersiniz; o gün sabahleyin erkenden başlayan o pek şatafatlı ve dört başı mamur kavga, öğle vakti biraz yemek paydosu verilip öğleden sonra aynı tertiple tekrar başlayarak akşam erkekler evlerine dönünceye kadar sürdüğü ve akşam geç vakit, gerek kendi erkeklerinin, gerek mahalle imamı, muhtarı, bekçisi ile polislerin müdahalesi üzerine güç yatıştırıldığı halde her iki taraftan da hiçbir kimse, değil bir hafif tokat, bir minicik fiske bile yemedi. Kavga, akşam ezanıyla birlikte yine çalgı, ahenk arasında, tıpkı bir düğün dernek, eğlence biter gibi tatlı tatlı mayna oldu.[3]

Yeni dostumuz Reha Bey diyor ki:

— Eğer bunların bu kavgası da olmasa, hani yok mu, bunlar dünyanın çok iyi insanlarından olacaklar. İşte gördünüz; erkeklerin hiçbiri bu kavgalara karışmazlar; sonra,

1 Ortaya çıkmış, gelişmiş.
2 Belirti.
3 Yatışmak, son bulmak.

hepsi de bu kavgaların aleyhindedirler; zavallılar böyle şeylerin olmaması için o kadar uğraştıkları halde kadınlarına bir türlü söz geçirip bunun önünü alamazlar.

— O halde bunların erkekleri hep kılıbık olmalı!

— Hayır... O da değil; lakin nedir ki bu Çingene kadınlarının ara sıra yaptıkları böyle kavgalar artık onlar için adeta sıhhi ve içtimai bir âdet şeklini almış... Eğer bunlar arada sırada böyle çalgılı, ahenkli kavgalar edip de sinirlerinde birikmiş olan gerginlikleri gevşetmeseler sanıyorum ki istimi[1] fazla gelmiş kazanlar gibi hırslarından patlayacaklar. Böyle olmakla beraber, eski meşhur Çingene kavgaları şimdi nerede? Rahmetli babam anlatırdı, eski kavgalar bazen yirmi dört saat, hatta iki gün iki gece sürermiş... Dedim ya işte, şu bizim Çingenelerin kavgaları da olmasa, hani o zaman kendileri dünyanın en iyi, uysal, kibar insanları olacaklar.

Tuu, Allah müstahakkını versin; Reha Bey'in bu lafı üzerine şaşırıp da şu potu kırmayayım mı:

— Kuzum Reha Beyciğim, bu kavga salt sizinkilerde var, fakat bizimkilerde niye yok?

— Sizinkiler kim? Anlayamadım!

— Yani bu kavgalar, sizin sevdikleriniz Ayvansaraylılarla Sulukulelilerde var da benim hoşlandığım göçebe harmancılarda yok.

Reha Bey gülümseyerek:

— Sizinkiler (!) daima açık yerlerde, kır, dağ, orman, harman, çayır, bayır havası aldıkları için onların sinirlerini oralarda tabiatın mis kokulu otları, çiçekleri, yaprakları, rüzgârları tedavi ediyor; bizimkiler (!) ise daima böyle kapalı yerlerde, daima aynı muhit, aynı binalar içinde oldukları için...

— Bir de sanırsam bizimkilerin şehirle, şehrin gürültüsü patırtısı, girdisi çıktısıyla temas etmemeleri...

— Evet! O da var. Tut onları da getir buraya, kapat bu evlerin içine, birkaç ayda bak görürsün, ne hale gelirler.

---

1 Buhar, islim.

— Öyle Reha Beyciğim, öyle... Hatta ben onlardan bir tanesini bir hafta kadar bizim evde kapamıştım da zavallı bir haftanın içinde hırsından, hiddetinden bizim evdeki kedilerle, tavuklarla bile hırlaşmaya başlamıştı!

***

Bu cuma Reha Bey'le filan yaman bir Kâğıthane âlemimiz var. Bu âleme Reha Bey'in eski kalem ve kadeh arkadaşlarından sekiz on kişi katılacaktır ki bunların içinde tek tük benim de tanıdıklarım var. Sonra bu ilkbaharın bu Kâğıthane âlemi için Reha Bey, kalabalık ve çok usta bir saz takımıyla en maruf hanende ve oyuncu kadınlardan beş altı kadın ve kız getirecek. Üstelik saz takımının çalgıya fasıla verdiği zamanlarda bizi ayrıca neşelendirmek için klarnetçi ince Mehmet'le naracısı Kahraman ve meşhur zurnacılardan biri de gelecek. Oh, desenize ki bu cuma işimiz iş; felekten öyle bir gün çalacağız; adamın canına canlar katan Kâğıthane'de belki biraz da Nedimvari bir hayat yaşayacağız.[1]

Lakin dün akşam ikindiden sonra Küçük Mustafa Paşa ile Sultan Selim[2] arasındaki dik yokuşun üst başında rast geldiğim üç erkek Çerge Çingenesi, önce beni niye öyle yan yan süzmüşler, sonra yanlarından uzaklaşırken arkam sıra niçin dik dik bakmışlardı? Bunlardan birinin yedeğinde koskocaman bir ayı ve bir tef; birinin sağ kolunun bileğinde oturan küçük bir maymun, birinin de elinde bir klarnet vardı. Hele o yedeğinde ayı ve başında fes yerine yalnız fiyakalı bir alaca mendil sarılı olan kısarak boylu, zayıf ve sırım gibi Çingene'nin önce beni yan yan süzerken yanındakilere bakıp tuhaf tuhaf ve manalı manalı bir gülüşü vardı ki olur şey değil... Bunlar, muhakkak beni geçen yaz Vidos, Bakırköy taraflarından tanıyorlardı. Hele o başı mendilli herifin profili uzaktan bizim Gâvur Etem'e o kadar benziyordu ki... Belki köpoğlu, Etem'in yakın akrabalarından biri, belki de

1 Nedim (1681?-1730): Divan şiirinde kendi adıyla anılan bir tarz oluşturmuş Lale Devri şairi.

2 Fatih İlçesi'nde bir mahalle. Küçük Mustafa Paşa da eskiden bir mahalleyken günümüzde Yavuz Sultan Selim Mahallesi'ne bağlı bir semttir.

kardeşi filandır. Bu işi, gece, mahalle kahvesinde Reha Bey'e açtığım zaman:

— Aldırma, dedi, onlara höt dersen hemen elli adım öteye fırlarlar. Hem istersen onlara da bir haber gönderelim, bu cuma ayılarını, maymunlarını, iskemle kuklalarını, fal heybelerini alıp onlar da Kâğıthane'ye gelsin, bizim yanımızda bir iki fasıl yapsınlar!

— Fena olmaz, dedim. Bakalım, hele cuma gelsin, Kâğıthane'de neler göreceğiz...

***

Kaç gün var, artık ne tirşe gözlü Gülizar'dan ne Etem'den bir haber var... Ne oldular dersiniz acaba, yoksa yerin dibine mi battılar?

Böyle olduğu da çok iyi oldu. Şimdi başım ve kalbim o kadar rahat ve dinç ki... Yalnız, ara sıra yollarda falcı, sepetçi, maşacı kadınları gördükçe gözümün önüne Nazlı geliyor ve yüreğim hemen hop ediyor. Ancak yeni tanıştığım hanende ve çengilerden Ziynet, Seher filan varken Nazlı artık uzun uzun düşünülmez ya!

Hem efendim, Nazlı nihayet şalvarlı, cepkenli bir çerge karısı... Berikiler öyle mi ya? Berikiler şık yeldirme yahut maşlahlarını giyip de yüzüklerini, küpelerini, bileziklerini takıp o güzelim düzgünleri, pudraları, incecik rastıklarıyla insanın karşısında süzülmeye başladılar mıydı, adamın kalbinde sekiz Nazlı'nın yapamayacağı tesiri yapıyorlar. Hele yine Reha Bey vasıtasıyla yeni tanıştığım Sulukuleli Çakır Emine adlı genç, sarışın bir kız var ki hani İstanbul kırlarındaki bütün çergelerin kızları bir araya gelseler, Emine'nin eline bir damla su bile dökemezler!

***

Annem de artık fazla gelmeye başladı ha! Gece gündüz ille bu Cibali'den Topçular'a, eski evimize taşınalım diye, boyuna başımın etini yiyor! Topçular fena değil amma Reha Bey ve Reha Bey'in "bizimkiler" dediği kimselere uzak...

***

Kâğıthane âlemimiz pek ömür, pek enfes oldu. Sabahleyin erkenden Cibali Yenikapısı'ndan bütün ihvan ve bütün çalgıcılar, hanendeler, çengiler cümbür cemaat koskoca bir pazar kayığıyla hareket ettik; içimizde Sultanhamamlı meşhur Köçek Şevki'yle ağabeysi Paskal Muharrem de vardı.

Amanın dostlar, bu Köçek Şevki'yle ağabeysi Paskal[1] Muharrem öyle insanlar ki ölüyü bile gülmekten katıltıyorlar. Hele Muharrem, görseniz o gün denizin üstünde ve Kâğıthane'de neler, ne paskallıklar yapmadı! Kayığımız daha iskeleden kalkarken o, koca kayığın kıçına kuruldu. Amma ne kıyafetle kuruldu biliyor musunuz? Arkasında sapsarı bir ferace, başında koskoca pembe bir hotoz,[2] hotozun üzerine asılmış bir eski pabuçla bir baş sarımsak, bir boncuk, ayaklarında pembe çedik[3] pabuçlar, gözünde mavi gözlük, bir elinde yeşil şemsiye, ötekinde alacalı bir yelpaze... Çenesi de o kadar kuvvetli ki kayığın kıçında o haliyle hiç durmadan boyuna kadın taklidi yapıyor, boyuna gelin kaynana kavgası ediyor, boyuna isterik kadınların ağzı ve tavrıyla sevgiliye ilanıaşk mektupları okuyor ve boyuna sağa sola türlü kahkahalar savurarak hem bizi hem de denizin üzerinde etrafımızı saran bütün kayık ve sandaldakileri gülmekten kırıp geçiriyordu.

Arada bir Muharrem numaralarına fasıla verdikçe, kadın okuyucularla birlikte incesaz başlıyor; o da susunca Klarnetçi Mehmet ve meşhur Zurnacı Hüseyin'le birlikte Çifte Naracı Kahraman ahenge koyuluyor; o zaman Sultanhamamlı Köçek Bodur Şevki'yle Sulukuleli Çengi Râna karşılıklı göbek atmaya başlıyorlardı.

O gün Kâğıthane'de geçirdiğimiz âlem, sabahki deniz âleminden yüz kat daha eğlenceli ve akşam dönüşümüz ise Kâğıthane âleminden bin kat daha cümbüşlü oldu.

---

1 Güldürücü, soytarı. Ortaoyununda, tuluat tiyatrosu ve pandomima oyunlarında komiklikler yaparak seyircileri güldüren erkek oyuncu.

2 Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık.

3 Eskiden özellikle ilmiye sınıfından olanların giydiği, sahtiyandan yapılma, üzerine aynı renkte pabuç giyilen, genellikle sarı veya kırmızı renkte bir nevi mest.

Öyle ki akşam dönüşünde Kâğıthane'deki Sünnet Köprüsü'nden itibaren yanlarımıza rampalayan[1] ve peşimize takılan kayık ve sandalların sayısı Karaağaç'a[2] yaklaştığımız zaman belki üç yüzü bulmuş; oradaki küçük adaların sol tarafında kayık, sandal ve salapuryalardan[3] mürekkep sanki yeni bir ada daha peyda olmuş; deniz orada tamamıyla tıkanmış; vapurlar bile geçemeyerek dakikalarca Sütlüce ile tuğla harmanları[4] önünde stop edip bizim âlây-ı vâlânın[5] geçmesini beklemişlerdi. Tesadüfe bakın ki Karaağaç'ın önünde hemen hemen bize yakın, yani oldukça bize benzeyen bir büyük salapuryanın içinde de Sulukuleli Klarnet Kör Tevfik çalıyor ve yine oranın en namlı, şanlı, en güzel hanendesi Küçük Şöhret gazel okuyor ve aynı salapuryanın içinde, bana geçen yaz Bakırköy'de darılıp kaçan arkadaşlarımdan Aksaraylı Nâzım bulunuyordu. Biz onların yanına gelince, Reha Bey'in canı sıkılır gibi oldu. Çünkü en maruf kadın hanende Gülistan bugün bize söz vermiş, bizimle geleceğini söylemişken nedense gelmemiş; o salapuryadaki kalem efendileriyle birlikte gitmişti. Bizde ise Gülistan'ın en kuvvetli rakibi Elmas vardı. Şimdi Reha Bey, Gülistan'ı orada görüp de içerleyince İnce Mehmet'e emretti:

— Çabuk, rasttan bir taksim!

Mehmet, kısa ve çabuk bir taksim etti; arkasından da Elmas gazele başladı. Bunu kendilerine bir caka, bir gösteriş sayan salapuryadakiler kendi klarnetçilerine aynı makamdan bir taksim ettirip arkasından Gülistan'ı gazele başlattılar.

Derken, Gülistan gazel okumakta bizim Elmas'ı bastırınca, Reha Bey fena halde kızdı, bizim o koskoca pazar

---

1 (Argo) Davetsiz olarak birine sokulmak, yanaşmak.

2 Haliç üzerinde yapımına 1919 yılında başlanıp 1923 yılında tamamlanan Türkiye'nin ilk modern mezbahası. Karaağaç Mezbahası veya Sütlüce Mezbahası da denir. 1984 yılında kapanan mezbaha binası günümüzde Haliç Kongre Merkezi olarak faaliyettedir. Mimarı Vedat Tek'tir.

3 Yük taşıyan yelkenli gemi.

4 Eskiden Kâğıthane Deresi etrafında bulunan yirmiye yakın küçük tuğla üretim harmanı.

5 Gösterişli, debdebeli topluluk; kortej.

kayığını[1] oradaki adalardan birine yanaştırınca Kâğıthane'den beri bize rampayla gelmekte olan iki çifte[2] ince bir futanın[3] dümencisine seslendi:

— Siz, çabuk gerilere fırlayıp Çakır Emine'yi (meşhur kadın okuyuculardan) bulabilir misiniz?

İki çifte ince futanın dümeninde oturan başı mendille sarılı genç birisi:

— Başüstüne Beybaba, dedi! Şimdi gider buluruz.

— Öyleyse nerede bulursanız bulun, çabuk onu alıp buraya getirin! Şayet yanındakiler onu size vermemek isterlerse, onlar yabancı değil, benden kendilerine bir selam sarkıtın, "Reha Bey istiyor, iş inada bindi, kendisini Karaağaç önlerinde hanende Gülistan'a karşı okutacak" deyin. Arzu ederlerse, onlar da Emine'yle beraber buraya buyursunlar!

Futa, o kalabalığın arasından zorla kendine bir yol açıp tekrar Kâğıthane'ye doğru süzülürken salapuryadakilerden biri işi çaktı ve bize laf attı:

— Futayla Uzunçarşı'ya gazelci ısmarlandı; biraz bekleyelim çocuklar, yeni geleceği de dinleyelim bakalım!

Fakat bu söz, sanki bizim pazar kayığının kaburgasına bir torpil gibi çarpmıştı. O anda koca kayığın içi allak bullak oldu. Reha Bey'in arkadaşlarından Benli Latif başta olmak üzere yedi sekiz kişi birden köpürdü; salapuryadakilere küfürler başladı.

Buna karşılık olarak salapuryadakiler de olanca hızlarıyla ağızlarını açtılar; iki taraf da kancalara, küreklere, oturak tahtalarına sarıldılar. Her iki tarafın da etrafını sımsıkı bir çember gibi saran bütün küçük kayıklar, sandallar etrafımızdan telaşla açılmaya koyuldular. Bereket versin, tam o aralık Eyüp merkezinin deniz devriyesiyle bir bahriye kol sandalı yetişti. Bunlar hemen araya girdiler; iki tarafı da mayna ettikten sonra, gelen devriye ve kol sandalları Reha Bey'i yakından tanıdıkları için salapuryaya yol gösterdiler:

---

1 Osmanlı'da Boğaziçi'nde ve Haliç'te yolcu ve eşya taşıyan birkaç çifte kürekli büyük kayık.

2 Dört kürekle çekilen kayık.

3 Dar ve uzun, hafif bir yarış kayığı, kik.

— Haydi bakalım, açın başı düzülün yola!

Salapurya ağır ağır ve sessiz yanımızdan açılırken bizim saz takımı da oradaki sazlı adanın bir kenarında yeni doğmakta olan aya karşı şu kıvrak kantoyu tutturdu:

Hani benim elli dirhem konyağım
İçer, içer, artar benim merağım
Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü!
Dümenini sürü!

Artık benim fena halde canım sıkılıyor; gündüzki o tatlı eğlentiler şimdi fitil fitil burnumdan gelmeye başladığı için bugün bunlarla buralara geldiğime bin kere pişman oluyordum!

Hem daha durun bakalım, daha henüz yolun yarısındaydık; bunun sonra bir de gecesi vardı. Kim bilir bu adadan gece kaçta kalkacak; Cibali'ye kaçta varacak ve orada bu sulu alayı ile Reha Bey'in evinde nasıl sabahı edecektik?

***

Reha Bey bana ilk defa olarak fena gücenmiş, hatta fena kızmış... Sebebi de o gece geç vakit Cibali'ye geldiğimiz zaman ben o fitil gibi ihvanı terk edip doğruca evime kaçmış; onlarla birlikte Reha Bey'in evine gidip sabahlamamışım...

Oh, ne de iyi etmişim ya! Çünkü birkaç gün sonra Köçek Şevki'yi gördüm, o bana anlattı: O gece Reha Bey'in evinde sabaha kadar yeniden beş okka rakıyla dört kasa bira daha yuvarlanmış... Ve sonra sabaha karşı da hır çıkmış!

Gel de sen şimdi arama bizim Topçular'daki o tertemiz, gürültüsüz, patırtısız, rakısız bilmem nesiz harman hayatını! Hani ne yalan söyleyeyim, bu son Kâğıthane âlemi dönüşündeki patırtıdan ve Reha Bey'in, "O gece bizi bırakıp kaçtın" (!) diye bana biraz kafa tutmasından sonra, benim Nazlılarım, Gülizarlarım, hatta Etemlerim burnumda tütmeye başladı! Zaten annem de bugünlerde Topçular'a dönmemiz için inadına beni zorlayıp duruyor.

Bir hafta var, Reha Bey'in olsun, onun arkadaşlarının olsun yüzlerini gördüğüm yok. Anlaşılan, onun bana kafa tuttuğu gün ben de kendisine biraz tokça karşılık vermiş olmalıyım ki bir haftadır artık beni hiç sorup aramıyor; ben de onun gittiği yerlere hiç uğramıyorum.

Yalnız dün Reha Bey'in aziz dostlarından mühendis İzzet Bey'i gördüm, bana:

— Hazır ol, dedi, yakında Lonca'da büyük bir düğün var. Reha Bey'in çok sevdiği birinin kızıyla genç ve meşhur bir udi evlenecek.

İşte bu havadis fena... Çünkü ben artık buralardan kaçmak, Topçular'a dönmek isterken, Lonca'da büyük bir düğün olması beni gene bir müddet buralarda alıkoyacağa benziyor. Anlattıklarına göre Lonca'da yapılacak bu büyük düğün gerçekten görülecek, çok parlak, çok alaylı, eğlenceli, çok şatafatlı, çok enteresan ve bambaşka bir âlemmiş. Şimdi bunun için yeniden Reha Bey'le filan barışmak, onlarla yeniden içli dışlı olmak; tekrar ardı arası hiç kesilmeyen akşamcılık âlemlerine dalmak ve tekrar sürmeli, rastıklı, düzgünlü, pudralı, baygın bakışlı Ziynetleri, Seherleri, Küheylanları görmek; onlarla yeniden ahbap olmak lazım... Hem Gâvur Etem'in dediği gibi, İstanbul'un bu meşhur ve çokbilmiş hanende ve çengi kızları hiç de Nazlılara, Gülizarlara filan benzemiyor. Bunlar daha leb demeden leblebiyi çakıyor ve kendilerine tutulanları etraflarında tıpkı Marmara çırası gibi cayır cayır yakıyorlar.

İşittiğime göre zavallı, yaşlı ve mütekait[1] Reha Bey, bir defa gençliğinde bunlardan birine nasılsa feryadı vermiş; bugün elli beş yaşına geldiği halde hâlâ kendisini kurtaramamış... Kırk beşlik mühendis İzzet Bey de öyle... O da bundan beş on yıl önce Karanfil adlı esmer bir kemancı kıza abayı yakmış; hâlâ söndürememiş...

Ne yapalım, oldu olacak, kırıldı nacak, hele şu büyük düğünü de seyredelim de ötesine Allah kerim! Ya birden kalkar,

---

1 Emekli.

Topçular'a göçer; yine Nazlımızla, tirşe gözlümüzle kâh ninniler, kâh türküler söyler, kâh *Carmen*'ler, kâh *Traviata*'lar[1] çalar yahut da yine Reha Bey'e uyup bu yazı Kâğıthanelerde, Göksularda, Çırpıcılarda[2] heyheyler hoyhoylarla geçiririz!

***

Dün Etem'den bir mektup aldım, bakınız ne diyor:

> Benim eli nimetlim, kendi devletlim, sözleri şekerden lezzetlim, gövdesi balıketlim ille velakin bazı bazı cihetlerde benden daha dirayetlim, İrfan Efendim!
>
> Evvela toptan savrange selam cümbur cemaatınıza!.. Sonra saniyen ol mübarekçe hatırcığınızı sual ederim bolca bolca! Eğerleyim ki zatınız da bu fakir fukara Etemcikten sual buyuracak olursanız, çok şükür diyelim Mevla'ya ki ülmemişizdir, daha sağcayız amma yatarız şincik Yenibahçe'deki kurbağa hastanesinde (Gureba Hastanesi), cerrahlık koğuşunda...
>
> Sebebi ise çıkmıştır ensemde, benim çaldığım tulum kadar kocaman bir çıban... Verir bana çok sızı bu cenabet şey... Verirse Mevlam sağlıcak, deşecekler yarın sabah cerrahçılar o çıbanı muştaylan! (neşterle olacak) Ona sebep, belkileyim de titreteceğim ben kuyruğu,[3] dikeceğim nalları havaya...
>
> Eh, ne olur ne olmaz, bu kadar zaman var, zatınızla ahbaplığımız; belki sizin bilmeyerek kırmışımdır hatırcığınızı, belki sizin bilmeyerek incitmişimdir yüreciğinizi... Saklasın Mevlam, cümbur cemaat hepimizi amma ne olur ya ne olmaz, yarın sabah ben çekersem cavlağı[4] bu deli dünyadan, artık eksik hakkınızı helal edersiniz gayri! İstemem sizden başka bir şeycik, budur sizden ricam... Koca ninenin (annem) üperim ellerinden, o da helallasın hakkını Etemciğin...

---

1 *La Traviata*, Giuseppe Verdi'nin bestelediği bir opera.

2 Çırpıcı Çayırı: İstanbul kara surlarının dışındadır, Veliefendi Hipodromu'nun kuzeyine düşer. Geçmişi Bizans dönemine uzanan mesire, 1945 sonrası çevrede kurulan sanayi tesisleri nedeniyle tüm doğal özelliklerini yitirmiştir.

3 (Argo) Kuyruğu titretmek: Ölmek, gebermek.

4 (Argo) Cavlağı çekmek: Ölmek.

Bizim filiz gözlü Gülizar'ı görürsen herhangi bir günün herhangi bir saatında, diyesin ona ki ben asıl anamız olan kara toprağın koynuna girdikten sonra unutmasın beni, okusun ara sıra benim için dualar falan filan da göndersin benim mezarıma... Ve gene görürsen süyleyesin ona ki ben kalıbı kıyafeti değiştirdikten sonra, benim canım için dağıtsın şoparlara İdirellez'de birer parça pilav ile yoğurt... Dağıtsın yaz günleri mahalle aralarında dolaşan çocuklara birer parça böğürtlen, birer parça kocayemiş... Dağıtsın herhangi çadırlarda ihtiyar olmuş kalmış yatalak ayılara, maymunlara birer parça suda ıslanmış ekmek, mısır falan filan...

Gel gelelim şinci, görecek olursan bir günün bir saatında mangaptut Nazlı'yı, herhangi bir yerde, süyleyesin ona da bakmasın benim günahıma, bağışlasın benim kusurlarımı cahilliğime, helal etsin o da hakcığını bana... Ve eğerleyim seni ki bu yaz çıkacak olursan Topçular'daki bizim çadırların yanına, alasın kemançeni eline, çalasın orada bir avşam vakti, gün kavuşurken yuvasına, benim canım için kabadan bir çiftetelli, kabadan bir karşılama, kabadan bir düğün havası... Sonracığıma gene çalasın kendi sevdiğin müzika havalarından birtakım ayak polkacıkları... Süyleyesin bizim çadırlardaki kocakarılara sarsınlar, sarmalasınlar benim tulumcuğumu, koysunlar benim yatağımın başına güzelce, üzerine taksınlar biraz gelincik, biraz papatya, birazacık da yulaf otu falan filan... Onu koysunlar orada tam kırk gün, kırk gece... Yani ya mezarda benim kara suratım solucnasına kadar... Ve gene yolun düşer ise günün birinde Vidos, Haznedar taraflarına, bulasın orada bizim eski Çeribaşı Maruf Ağa ile yeni Çeribaşı Arif Ağa'yı, onlara diyesin: benim, Vidoslu ayıcı İstavro ile arkadaşı maymuncu Miço'da vardır tastamam üç gümüş mecidiye alacağım. Sonra gene vardır Büyükdereli ayıcı Süleyman'da bir gümüş mecidiye; Çöplük'te değirmenci Ali'de vardır bir gümüş saat ilen köstek emanetim. Bunları alsınlar, versinler benim yetim kalacak küçük şoparlara...

Te bu kadar şeycik, zatınızdan ricalarımız... Bakmayasınız kusura, başınızı ağrıttımsa... Ben ülsem de siz kalasınız sağlıcağılan...

Mevlam kavuşstursun sizi muradınıza! Haydi ısmarladık benim eli nimetlim, kendi devletlim, sözleri şekerden lezzetlim, gövdesi balıketlim ille velakin bazı bazı cihetlerde benden daha dirayetlim İrfan Efendiciğim! Cadevlesa, Odel'e emanet! Geride kalana kerdan selamet!

Nanay bahtalı (talihsiz) arkadaş köleniz: Gâvur Etem

Etem'in Gureba Hastanesi'nde yattığı bu mektuptan anlaşılıyordu; fakat köpoğlunun bana bu mektubu yazmaktan maksadı, beni kendisine acındırıp tekrar benimle barışmaktı. İfade ve sözlerden belliydi ki ortada pek öyle yakın bir ölüm tehlikesi yoktu. Olsa da hani pek umurumda değildi. Fena mı, başımdan bir püsküllü ve sulu bela kalkmış olacaktı. Böyle olmakla beraber onun çok ustaca, çok kurnazca yazılmış olan bu acıklı ve yanık mektubunu okuyunca biraz durakladım. Kendisine büsbütün de acımadım değil hani... Ve düşüne düşüne nihayet kararımı verdim. Cibali Yenikapısı'ndaki kahvelerden birinde, şunun bunun ufak tefek işine koşan Tornavida Hasan adındaki delikanlının avcuna beş on kuruş sıkıştırıp ertesi gün hastaneye, Etem'i yoklamaya gönderdim.

Eline ayağına pek çabuk olan Tornavida Hasan, bir de baktım iki saat sonra gülerek geldi:

— Hayırola Hasan, ne haber?

Omuzlarını silkerek:

— Hiç canım, dedi, mesele pofyozmuş.[1] Köpoğlunun ensesinde küçücük, fındık kadar bir kan çıbanı çıkmış ve nasılsa kolayını bulup birkaç gün önce kapağı hastaneye atmış... Orada üç dört gündür yan gelip mükemmel yemiş içmiş; bu sabah da çıbanı deşilmiş, yarın ya öbür gün taburcu ediliyormuş. Lakin herifçioğlu sizi çok seviyor Beyağabey... Ah, İrfan Efendiciğim de İrfan Efendiciğim, diye boyuna sizden bahsediyor. Taburcu edilince size gelmek istiyor amma Reha Bey'le Ayvansaraylı Hıfzı Reis'ten korkuyor. Onun için

---

1 İçi boş, önemsiz.

mutlaka sizi, taburcu olmadan önce, yarın hastanede bekliyor; iki eli kanda da olsa gelsin, bir kere beni görsün, diyor.

— Beklesin, işi yoksa!

***

Annem, benim hâlâ bir türlü Topçular'a dönmediğimi görünce tuttu, kendisine lazım eşyadan bir kısmını toplayarak küçük bir arabaya doldurup dün kendi başına Topçular'a kaçtı. Ne yapalım, kadının hakkı var. Yazı, Cibali'nin, Yenikapı'nın daracık, karanlık, havasız sokaklarında geçirmek budalalıktır. Hele birkaç gün daha böylece geçsin bakalım, çok sürmez, peşi sıra ben de Topçular'ı boylarım...

***

Tornavida Hasan'ın, Reha Bey'den bana getirdiği küçük bir pusula üzerine Reha Bey'le barıştık. Şimdi iki üç gündür gündüzlerimizi ve gecelerimizi Ayvansaray'ın arkasındaki Lonca Mahallesi'nin kahvelerinde geçiriyoruz.

İki üç gündür burada öyle bir düğün hazırlığı var ki sanırsınız, masallardaki peri padişahının kızıyla eski Hindistan hükümdarlarından birinin oğlu evlenecek!

Halbuki yaşlı bir lavtacının oğlu olan kemancılardan biriyle eski bir zurnacının kızı evlenecekler! Aman ya Rabbim, günlerden beri o ne hazırlıktır o! Günlerden beri çeyiz namı altında evden eve neler gidip geliyor, neler! Günlerden beri çifte çifte hallaçlar evlerde boyuna pamuk atıyor; boyuna yeni yeni yataklar, yorganlar, yastıklar dikiliyor; tahtalar siliniyor, takım takım çamaşırlar dikiliyor; duvarlar badanalanıyor; bakırlar kalaylanıyor ve birkaç yorgancı, döşemeci ustası hiç durmadan düğün olacak evdeki gelin ve misafir odalarını hazırlıyor; hamam, tıraş, cami ve gelin alayları için fenerler, meşaleler, askılar, buketler hazırlanıyor.

Bugün işte çarşamba olduğu için gelin tarafı çalgılarla Eğrikapı'daki Hançerli Hamam'a gidecek. Onun için yüzden fazla kadın, çoluk çocuk, en şık elbiseleriyle kapıların önünde alayın kalkmasını bekliyorlar.

İşte hamam alayının önünde çalacak çalgı takımı da kadınlı erkekli tam on bir kişi olarak Sulukule'den geldiler.

Loncalılardan hiçbir çalgıcı bu alayın önünde çalmayacak, onlar hamamda kendi aralarında çalıp söyleyeceklermiş.

....

....

İşte alay toplandı, Sulukule'den parayla getirtilmiş olan on bir kişilik çalgı, hanende ve çengi takımı, bu yüz yüz elli kişilik alayın önüne geçti. Çalgıcıların arkasına, önde iki tarafın kaynanaları, arkada çok süslü gelin ve gelinin yanında görümceler, baldızlar, teyzeler, halalar, yengeler, daha arkada da bütün davetliler olduğu halde alay, çalgıyla hareket etti. Artık hayhaylar, hoyhoylar, maşallahlar, inşallahlar, ala ala heylerden[1] Lonca sokakları gümbür gümbür ötüyor. Lonca'dan Yatağan Mahallesi'ne[2] ve oradan Eğrikapı'ya doğru bükülen daracık sokaklar binlerce seyirciyle dolu. Arabacılar Hamamı'nın[3] önünden geçen caddenin iki tarafındaki evlerin pencerelerinden, alayın üzerine çiçekler, lavantalar, kolonyalar serpiliyor; eller çırpılıyor. Biz Reha Bey'le birlikte oranın en kibar kahvesinin önündeki peykelerin üstüne çıkmış, bu hamam alayını seyrederken yarın gece güvey girecek olan çok yakışıklı ve esmer güzeli delikanlı yanımıza gelip, "Öpeyim Beybaba!" diye Reha Bey'in ellerini öpüyor ve bana yerden kandilli bir temenna ederek elimi sıkıyor. Zurnası koltuğunda olarak karşı kahvenin peykesine bağdaş kurmuş olan ihtiyar Zurnacı Şişko Ahmet Ağa ağlayarak güveyin yaşlı babasına bir şeyler anlatıyor.

O ne ya? Şu üst baştaki pembe evin penceresinden uzanan birkaç kadın başı, geçen alayın üzerine limon sıkıyor ve arada bir, bu sıkılan limonlar dillerle yalanarak alaya karşı tuhaf tuhaf hareketler yapılıyor. Bunu görünce Reha Bey kulağıma eğildi:

---

1 Eskiden toplu gösterilerde coşkunlukla koro halinde tempolu bir şekilde söylenen söz.

2 Günümüzde Ayvansaray Mahallesi'nde Yatağan Hamamı Sokak.

3 17. Yüzyılda yapılmış, Fatih İlçesi Ayvansaray Mahallesi'ndeki Tarihi Arabacılar Hamamı.

— Bunlar, dedi, düğün yapanlara karşı kontr parti[1] kalanlar... Onun için şimdi bu alayı çekemiyor ve onlara nispet vermek için böyle yapıyorlar. Ellerinde kâh alayın üzerine sıktıkları, kâh kendi dilleriyle yaladıkları bu limonlarla şunu demek istiyorlar: Aman, aman, aman... Doğrusu bu alayınıza bayıldık! İçimize baygınlık geldi. Belki sizin de gelmiştir. Onun için biz limonu yalıyoruz ki bayılmayalım ve sizin üzerinize de sıkıyoruz ki bayılmayasınız...

Reha Bey'e sordum:

— Sakın bundan yine bir kavga çıkıp alayın tadı bozulmasın?

— İmkânı yok... Onlar şimdi ne yaparlarsa yapsınlar, ötekiler cevap vermezler ki kavga olsun!

....

....

Reha Bey'in anlattığına göre kadınların o günkü hamam alayı en aşağı on on beş liraya (altın para) patlarmış ve cuma sabahı güveyle birlikte erkeklerin yapacağı hamam alayı da yine şatafat ve masraf cihetinden bundan aşağı kalmazmış.

....

....

Akşam Balat'taki selâtin meyhanelerden birinde kafaları bir hayli çektikten sonra yine Reha Bey'le birlikte aynı kahveye geldik. Bu gece yatsıdan sonra buradaki berber masasının önünde güveyle arkadaşları tıraş olacaklar. Onun için kahvenin bir kenarındaki berber masası, aynası ve takımları pırıl pırıl yanıyor. Yanan sade onlar mı? Kahvenin önünde yüz elli mumluk koskoca bir lüks lambası, içinde ayrıca büyük çapta dört beş petrol lambası, her masanın üstünde rengârenk fanuslu başka lambalar ve rengârenk mumlar...

Kahvenin bir köşesinde sekiz kişilik bir incesaz takımı durmadan çalıyor. Bu gibi büyük düğünlerde güveyi tıraş eden Balat'ın, Fener'in en meşhur berberlerinden Berber Tayyar ile kalfaları hep tertemiz, bembeyaz giyinmişler,

---

1 Karşı parti, karşı taraf.

boyuna ellerindeki yepyeni usturaları kılağılıyorlar. Bir tarafta saçı (bahşiş, hediye) tepsileri... Ortadaki, sapları bile gümüşten olan bu tepsilerin etrafına çevrilen rengârenk kurdeleden süsler, sanki onları küçük çapta birer gelin odasından daha süslü gösteriyor. Güvey tıraş sandalyesine oturunca Berber Tayyar, berberlerin piri Selman-ı Pâk'ın[1] ruhuna bir Fatiha okuyup başlıyor güveyin saçlarında makası şıkırdatmaya... Kalfalar da güveyin arkadaşlarını tıraşa koyuluyor. Ötede saz, durmadan en hoş havaları çalıyor.

Böylece tıraş biter bitmez, güvey hemen kalkıp o bahşiş tepsilerinin içine avuçlar dolusu bahşişlerini atıyor. Tabii, arkasından bütün arkadaşları ki bunlar en aşağı yirmi yirmi beş kişidir; onlar da tıraştan sonra güveyi taklit ederek her iki tepsiye ikişer üçer, hatta dörder beşer mecidiye bahşiş fırlatıyorlar. Böylelikle o gece tıraş merasiminde çalan saz takımıyla berber, bir hayli para alıyorlar. O gece on beş liradan (altın para) aşağı para toplamadığını söyleyen Berber Tayyar, bir aralık Reha Bey'in kulağına eğilip diyor ki:

— Ah, Beybabacığım, nerede o eski düğünler; gecede elli altmış lira para toplardık. Şimdi ise görüyorsun, topu topu on beş oskinin içindeyiz!

Sonra ben, Reha Bey'e soruyorum:

— Peki amma bu adamlar bu kadar parayı nereden buluyorlar ki düğünlerde böyle avuç avuç serpiyorlar?

Reha Bey gülüyor:

— Nereden bulacaklar? Vükela, vüzera konaklarından, ekâbir yalılarından, saraylardan... Bunlar, bu dediğim yerlere bir kına gecesine, bir sünnet düğününe gittiler miydi, o zaman paranın anasını ağlatırlar. Faraza sekiz kişilik bir saz takımı yahut altı kol bir çengi takımı, Boğaziçi'ndeki en kibar yalılardan birine on on beş liraya pazarlıkla giderler fakat gece kafalar dumanlanıp da herkes kendinden geçmeye başladı mıydı, yalı sahiplerinden olsun, misafirlerden olsun, en aşağı otuz kırk lira bahşiş kaldırırlar. Ve senede her takım

1 Selman-ı Farisi: İran asıllı ilk sahabi. Hz. Muhammed'in saçlarını tıraş ettiğinden berberlerin piri sayılmaktadır.

en aşağı böyle on düğüne ve kına gecesine gitse fena mı? Sonra piyasada çalarlar, orta halli düğünlere giderler...

— Desene ki bunlar böyle haydan kazanıp huya sarf ederler.

— Öyledir zavallılar... Eğer bunlar, dediğiniz gibi böyle haydan kazandıklarını huya harcamasalar, şimdi bunların her biri Beyoğlu'nda birer ikişer apartman sahibi olurlardı.

Ertesi günü gelin ve düğün gecesi yapılan güvey alayları bir gün önceki hamam alayından pek çok muazzam ve mutantan[1] oldu. O gün ve o gece Lonca'da sanki kıyametler koptu. Her kahvede ayrı ayrı saz ve çengi takımları olduğu gibi düğün evi ahenkten yıkılıyordu.

Hele o yemekler, içmekler hiç hatır ve hayale gelir şeyler değildi. Düğün evindeki hususi misafir sofralarından başka Lonca'nın geniş meydanlığına kurulan upuzun sofralardan çorba, kızartma, pilav, zerde tepsi ve kâselerinin biri kalkıyor biri konuyor; davetli davetsiz yoldan geçen bütün yolcular, esnaf, fakir fukara, zorla çevrilip tıka basa doyurulduktan sonra kahve kahve üstüne, şerbet şerbet üstüne ikram edilerek salıveriliyordu. Ya öğleden başlayıp da gece yarılarına kadar süren içki sofraları, sanki Lonca'da, insana bir içki bayramı yapıldığı duygusunu veriyordu!

O gün ve o gece bu muazzam Çingene düğününde acaba kimler yoktu? Bir kere, Ayvansaray'ın, Sulukule'nin, Kasımpaşa'nın, Üsküdar'ın en namlı Kıpti çalgıcılarından başka yine İstanbul'un en gözde çalgıcılarından Türk, Rum, Ermeni, Yahudi kemancılar, utçular, kanuncular, hanendelerden bazıları davetli olarak oradaydı. Sonra yine davetliler arasında İstanbul'un bazı maruf ve kibar zatları da göze çarpıyordu ki bunların arasında sarayın, mabeynin en gözde ve en nüfuzlu sivil paşalarından birinin genç damadı; bir başka devletli[2] bir paşanın genç oğlu ve sonra taşra eşrafından, çok zengin ve yaşlıca bir zat vardı.

1 Gösterişli, tantanalı.
2 Osmanlı Devleti'nde vezir, müşir, paşa gibi büyük rütbe sahiplerine verilen unvan.

Hülasa, Lonca'daki bu düğün, Çingene düğününü değil, adeta bir saray, bir vükela düğününü andırıyordu. Çarşamba sabahından başlayıp cuma akşamına kadar süren bu eşsiz menentsiz[1] ahenk arasında ve bizim Reha Bey'in sayesinde ben yeniden kimleri ve neleri tanımadım acaba?

Lakin bütün bu hayhuy, bütün bu cümbüş, ahenk arasında yeniden görüp tanıştığım kimselerin içinde beni en çok kendisiyle alakadar eden, eskiden de biraz tanımış olduğum Sulukuleli Çakır Emine oldu. Cildi esmer olduğu halde gözleri yarım çakır olan bu uzunca boylu, balıketli, kıvrak ve çok şakacı kız, cümbüş arasında kendisine sıra gelip de göbek atarak Reha Bey'le benim önüme geldiği zaman bana öyle gülümsüyor, benim karşımda öyle edalı kırıtıyor, öyle cilveli omuz titretiyor, öyle çalımlı ayak atıyordu ki bu halleri gören Reha Bey bile ikide bir kulağıma eğilip, "Çakır Emine galiba senden çok hoşlandı!" diyordu.

Bir aralık Emine yine önümüze gelip de alnına para yapıştıralım diye başını arkaya eğip ensesini dizkapağıma dayadığı zaman baktım, bana bembeyaz, nar taneleri gibi dişlerini göstererek hafifçe pembe dilinin ucunu çıkarmasın mı?

Emine'nin düğünde keriz ederken söylediği şarkıların, kantoların o pek tatlı, pek cana yakın nağmeleri hâlâ kulaklarımda çınlıyor; hele onun sanki kendisi için çıkarılmış gibi pek severek, bayılarak, gerdan kırarak söylediği:

Ah, benim esmer Çakırım, tombuldur tombul
Yangın var, yanıyorum gözleri mahmur!

kantosuyla, "İlkbahar olunca leylüm, şen olur lâmeler!"[2] köçekçesi hâlâ Nazlı'nın mahut ninnisinden daha dokunaklı geliyor! Korkuyorum ki böylelikle ben, yavaş yavaş alafrangayı filan unutup tamamıyla alaturkaya hem de alaturkanın salt Todi havalarına alışacağım!

---

1 Benzersiz.

2 "İlkbahar olunca leylim şen olur dağlar" adlı, güfte ve bestecisi bilinmeyen karcığar köçekçe. Tefrikada "İlkbahar olunca leylim, şen olur yaaareler!" şeklinde geçmektedir.

İki üç gündür hiç durmadan sürüp giden bu hayhuy arasında çalgıcılar, hanendeler, köçekler tarafından ikide bir, "Bir Hoca Ali'm var! Her kime? Filanın başına! Ala ala hey!" diye tekrarlanan mahut makamlı tekerlemenin ne demek olduğunu Reha Bey'e sordum, şöyle anlattı:

— (Eliyle orada yüksekçe bir tepeciğin üzerinde duran Hoca Ali Camii'ni göstererek) Burada, dedi, Hoca Ali adında bir evliya yatar ki bizimkiler onu pek sever, ona pek hürmet ve itibar ederler. Bütün adaklarını hep ona adarlar. Böyle düğün dernek, ziyafet, bayram, cuma gecelerinde onun cami kapısının önündeki mezarına mumlar yakarlar ve işte böyle düğünlerde, eğlentilerde ikide bir, "Bir Hoca Ali'm var! Her Kime?" diye bağırmaları ve sonra gelin hanımın veyahut kaynananın başına, "Ala ala hey!" diye çırpınmaları bundandır. Yani, elimizde Hoca Ali gibi mübarek, evliyaya benzeyen biri var, o size damat olsun demek. Yahut da bizim sevgili evliyamız Hoca Ali size yardımcı olsun manasına da gelirmiş bu tekerleme.

Fakat Reha Bey'in bu izahatını dinleyen tulumbacı reislerinden Arap Hüseyin Ağa adlı biri gülerek:

— Amma yaptın Reha Bey ha! dedi. "Bir Hoca Ali'm var"ın aslı "Bir hecelim var"dır. Hoca Ali yanlıştır. Onun doğrusu, "Bir hecelim var, her kime"dir!

— Ey, o ne demek?

— Artık ötesini kurcalama, ayıptır. İşte bunun aslı böyledir: "Bir hecelim var, her kime? Filan beye yahut filan hanıma!"

Bunun üzerine Arap Hüseyin Reis'e ben sordum:

— Demek Hoca Ali denilen evliyanın filan aslı yok!

— Olmaz olur mu? Hoca Ali diye şuracıkta bir evliyaları var. Fakat o başka, bu benim dediğim başka...

Bu sefer yanı başımızda hiç durmadan boyuna kahve cıgara çekmekte olan Sulukuleli, muşmula suratlı bir kocakarı:

— A, dedi, Hoca Ali Efendimiz, sizden iyi olmasın, çok mübarek bir zattır. Bir işinizin, bir hacetinizin olması için kendisine bir şey adayın, o saat olur.

— Mesela ne adamalı?

— Ne adayacaksın tosunum? Paran bolsa adarsın boynuzları yaldızlı koskocaman bir koç! Yok, eğerleyim sen ona çıkışamazsan, adarsın bir keçi... Ona kolun, kudretin yetmezse, adarsın bir yağlıca hindi...

Bunları duyan bir başka kocakarı:

— Olaydı şimdi!

Beriki kocakarı:

— Hay pisboğaz hay! Akı (a kız) tıka basa habeye kayalı daha kaç dakka oldu ki? Bir de olaydı şimdi diye yağlı hindi sayıklıyorsun!

— Akı, ben mi sayıklıyorum, önceden sen demedin mi bir yağlı hindi diye...

— Ben dedimse evliya için dedim!

— Hay çarpsın seni evliyalar!

— Evliyalar çarparsa beni, sana neyim kalacak?

— Ensenin kılları kalacak!

— Ensemin kılları yüzüne peçe olsun!

— Benim yüzüm de senin ağzına keçe olsun!

Reha Bey baktı ki olmayacak, o canım cümbüş, ahengin arasında kızılca bir kıyamettir kopacak, hemen araya girdi:

— Susun yahu, ayıptır; kendinize gelin, burada şimdi bu kadar kibar misafirler var.

Öteki kocakarı:

— Herkesin ağzı, kulağı çalgıda, sazda... Amma bizim pasaklı Nazife'nin aklı hindide, kazda!

Artık Reha Bey kızdı ve tıpkı düğün sahibi kendisiymiş gibi bağırdı:

— Susun diyorum size, yoksa tutunca kolunuzdan attırırım sizi evlerinize ha!

Korkudan ikisi de sustular. Arap Hüseyin Reis yine lafa başladı:

— Bunların bir de Sulukule'de bir evliyaları vardır ki onu da Sulukuleliler pek severler, onlar da bütün dileklerini, hacetlerini adaklarla ondan beklerler. Belki de oradan geçmişseniz görmüşsünüzdür. Edirnekapı'dan inerken sağdaki ikinci evin yanında yeşil bir parmaklık içinde yatar.

Reha Bey:

— Malum efendim, meşhur Etem Baba!

Bu Etem Baba sözünü duyar duymaz ben hafifçe yerimden hopladım. Reha Bey gülerek:

— Korkma, dedi, bu senin mahut Etem'in değil! Buna derler adla sanla Göbek Atan Etem Baba!

Beriki kocakarı, iki elini göğsüne koyarak:

Ah canım Etem Baba
Sakalcığı keten Baba!

(Ayağa kalkıp yalandan göbek çalkalayarak)

Eğer ki işim olursa
Sana göbek atam Baba!

Ben kahkahayı salıverdim. Fakat kocakarı fena kızdı, beni azarladı:

— Gülme, çarpılırsın! Gülme, çarpılırsın! O büyük adamdır o!

— Anladık amma baksana, sen göbek atıyorsun!

— Ben işin yolunu, erkânını, âdetini yapıyorum! Bizde âdet öyledir. Bir işimizin olması için gideriz, Etem Babacığımızın türabına kapanır, sonra da deriz ona:

Etem Baba, Etem Baba
Sakalcığı keten Baba!
Eğer ki işim olursa
Sana göbek atam Baba!

— Sonra?

— Sonra da artık işimiz olunca gideriz onun türbesine, cuma avşamları üçer göbek atarız, adağımızı yerine getiririz.

— Demek ki sizin adaklar bir göbekle olup bitiyor?

— E, bizim Etem Babamız, tıpkı bizim gibi, gönülsüz adamdır. Buradaki Loncalılar ise kibar oldukları için onların evliyaları olan Hoca Ali de kendileri gibi kibardır.

— Peki, sizin bu Etem Baba kimmiş? Nereden gelmiş buraya?

— Bizim Etem Babamız, en menşur meleklerimizden Hazret-i İbrahim Etem Peygamberimiz yok mu hani, işte onun sülalesindenmiş...

— Bu, en meşhur meleklerimizden Hazreti İbrahim Etem Peygamberimiz dediğin kim?

— Sultan Halil İbrahim Efendimizin oğlu!

— Ya Sultan Halil İbrahim Efendi kimin oğlu?

Yanındaki kocakarıya:

— Akı Naile, Sultan İbrahim Halil Efendimiz kimin oğluydu, sen bilirsin?

— Ayol, ben ne bileyim, evvel zaman içinde gelip geçmiş adamların babalarını... Onu bilse bilse Edirnekapı meyzini[1] Hafız Hamdi bilir.

Ben:

— Bu Etem Baba nereden gelmiş oraya?

— Hızır Aleyhisselamlan birlikte Kafdağı'ndan gelmiş...

— Hızır Aleyhisselam kim?

— Ayol, sen ne kadar cahil bir çocukmuşsun be! Hızır Aleyhisselam, Hıdrellez'in kendisi... Her sene nisanın yirmi üçünde gelir dünyaya... Sabahleyin erkenden Kâğıthane Deresi'nden aptes alıp Sünnet Köprüsü'nün yanında sabah namazını kılar; sonra kalkar gider Çırpıcı'ya, orada da avşam vakti Çırpıcı Deresi'nden aptes alıp kılar avşam namazını; ondan sonra geçer gider geldiği yere...

— Buraya geldiği zaman size hiç uğramaz mı?

— Bize ne uğrasın, o koskoca kanatlı melaike! Biz ise ayaklı insan... Bize uğramaz amma belki bizim Etem Baba'ya falan uğrar!

— Harmancıların çergelerine de uğramaz mı?

— Bırak şu musibetleri sen de... Mübarek zatın uğrayacağı bile varsa o cenabetlerin şalvarlarından korkar, kaçar!

Ben kocakarılarla tatlı tarafından muhabbeti kaynatırken ötede cümbüş artık son haddini bulmuş; bütün fasıllar,

---

1 Müezzin.

makamlar bitmiş; incesazlar susmuş; yalnız bir köşede iki zurna, iki klarnet, iki çifte nara, bir darbuka, bir zilli maşa ve küçük bir bekçi davuluyla curcunaların en oynakları çalınıyor; ağır davetliler yavaş yavaş dağılıyor; sarhoş alayı ile bedavacı takımı ise sabaha karşı coştukça coşuyorlardı.

***

Cibali'de beni bırakıp Topçular'a kaçan annem, orada yalnız başına hastalanınca artık bana da Cibali'yi terk etmek düştü. Şimdi on gündür Topçular'dayım. Daha doğrusu, bir ayağım Topçular'da, bir ayağım Cibali ile Ayvansaray arasında. Yani geceleri annemin, gündüzleri de fahri Todiler Kâhyası Reha Bey'in yanında. Fakat bana artık Ayvansaray tarafları da bir şey söylemiyor; çünkü geçenki büyük düğünde orda görüp tanıştığım Çakır Emine artık oralara hiç gelmiyor. Sulukule'de oturduğu için Ayvansaray'da böyle büyük bir düğün olursa belki gelirmiş. Reha Bey ise Sulukule taraflarına ancak ayda yılda bir uğruyor. Artık Kâğıthane vakti de geçti; şimdi Çakır Emine'yi görmek için ya cuma, pazar günleri Silahtarağa'ya, Alibeyköyü'ne, Çırpıcı'ya, Veliefendi'ye gitmeli yahut doğrudan doğruya Sulukule'ye yollanıp kendisini orada ziyaret etmeli. Fakat bu nasıl olur? Sulukule'de pek tanıdığım, görüştüğüm yok. Orada bir ufacık kahve var ki gidip oraya otursam, herkes, "Ne istiyorsun efendi, çalgı mı lazım?" diye başıma dikilecek. Emine lafını açmadan, yani işi çaktırmadan, Reha Bey'i, "Şöyle, Sulukule'ye doğru uzanalım!" diye birkaç kere zorladımsa da o, hiç oralı olmuyor, Balat meyhanelerinden, Ayvansaray kahvelerinden hiç ayrılmak istemiyor. Yaşlı başlı olmasına rağmen muhakkak onun da orada şiddetle sevdiği biri olmalı!

Çakır Emine bütün o Seherlerin, Ziynetlerin, Küheylanların ve daha bir alay esmer, sarışın, kumral ve çok güzel Çingene kadın ve kızlarının üzerlerine tam manasıyla bir tüy dikti! Hem efendim, bu kızda tam bir artist hali var. Zaten öteden beri benim hayalimde yaşayan artist bir Çingene kızı tipi buydu. O ne vücut, o ne boy, o ne tavır, o ne eda, o ne jest, o ne hareket ve o ne oynayış, ne kıvranış! Sonra, o

yanık sesindeki belli belirsiz kısıklık, kendisine ne de yaraşıyor. Ona, Çakır Emine diyorlar amma onun gözlerinin neresi çakır, anlayamadım. Onun gözleri, tirşe gözlü Gülizar'ın gözlerinden daha mat bir limonküfü renginde. Sonra mübareğin bakışları, ara sıra azıcık da şehlalaşmıyor mu hani! Doğrusu bitiyorum kıza, bitiyorum! Acaba, kendisine teklif etsem, annemi de kandırsam, Emine bana varır mı?

Ben Cibali'den Topçular'a taşınınca, ne dersiniz, köpoğlu Etem de peşim sıra, iki gün sonra oraya damlamasın mı? Hani orada Kazıklıbağ denilen yeri bilirsiniz. Ben, dün öğleden sonra orada, Çakır Emine'ye söyletmek için vals usulüyle küçük bir şey bestelerken baktım, Etem de gelmiş, benim biraz arkamdaki ağaçlardan birinin altına serili bir hasırın üzerine diz çökmüş ve ellerini havaya açmış, dua ediyor. Etem'in bu hali bana pek garip göründüğü için Kazıklıbağ'ın kıranta kahvecisi Mıstın Ağa'yı çağırıp sordum:

— Bu Çingene ne yapıyor öyle orada?

— Namaz kıldı da şimdi duasını ediyor.

— Ne namazı?

— Ne bileyim ben, ben de onun namaz kıldığını ilk defa görüyorum.

Etem duasını bitirip, ellerini yüzüne gözüne sürdükten sonra kalktı, ağır ağır ve tereddütlü yanıma doğruldu. Ben, hiç aldırış etmeden elimdeki kâğıda bakıyordum. O, bana iki adım kala durdu; nasıl söze başlayacağını biraz düşündü. Sonra birden başladı:

— Şu daracık dünyada, ölmeden, bir keretçik daha eli nimetli Beyzademin mumbarek (mübarek) cemali şerifini gördüğüm sebepten, şükür olsun Mevlama! İlle velakin Beyzadem bana hâlâ dargın gibi duruyor ise de ben sanarım ki dışından üyledir amma içinden değildir üyle!.. Zere ben bilirim ki benim eli nimetlim Beyzademin yüreciği merhametlidir; efkârcığı selametlidir. Etem ki gelmiştir şinci kapansın onun eteğine, benzer onun eteciği tıpkısı bal peteğine! Ey benim eli nimetlim, kesesi devletlim, şekerden lezzetlim, gövdesi balıketlim ille velakin dertlilikten yana yüreciği

benden daha dertlim İrfan Efendiciğim! Var mıdır misaadeniz kapanayım ol mumbarek ayacıklarınıza da beni affedesiniz!

Nasılsa boş bulunup, "Estağfurullah!"ı bastırdım ve o da hemen fırsattan istifade, ayaklarıma kapandı:

— Ah benim hem eli nimetli Efendiciğim hem dünyada ve ahrette candan ciğerden Bilâderciğim! Te gördün işte gözlerinle, ben artık tüvbekâr oldum; her şeyden çektim elimi, ayağımı! Mevlam kabul eylesin, şinci de kıldım namazımı, ettim duamı; hem duamın arasında zatınız için de yalvardım Odel'e (Allah'a) ki gönlüne versin istediğini! Te inanmazsan sözlerime, bir namaz daha kılayım karşında, bir dua daha edeyim Yaradan'a...

— Hacet yok namaza filan! Şimdi benden ne istiyorsun, onu söyle?

— Eskisi gibi, yanınızda gene ara sıra kölelik!

— Ona hacet yok!

— Nasıl olmasın hacet a benim devletlim? Te geldi yaz... Te göçtü başka yerlerden bizimkiler şuracığa... Te kurdular serhaları... Te bulaşacaklar avşama, sabaha tırpana, harmana... Te Gülizar da bekler çadırının kenarında, gelip kapanmak için ayağınıza... Te mangaptut Nazlıcık da çadırında uyutur ninniyle şoparcığını... Te görürsün, avşam yakındır; birazacıktan çekilecek güneş, çıkacak ay, yıldız... Bulaşacak (eliyle Tepebaşı'nı göstererek) o yandan mızıka, gene o eski Frenkçesi havaları çalmaya... Te çıkacak bizim Nazlıcık çadırından gizlice o havaları seslemeye... Te senin geçen seneki arkadaş gelecek bu avşam senin yerine bir başkası arkadaşla buracığa... Olacak onun koltuğunda seninki gibi bir kemança ya bir körük çalgısı (armonik)... O zaman Nazlı kaçacak tekrar çadırına... Bulaşacak "Rağduk kele kana, beşe kana"-yı süylemeye... Yaa! Ey benim eli nimetlim, kendi devletlim, şekerden lezzetlim, kişizadem, efendim! Ben isterim ki şinci...

Etem'in bu sözleri zihnimi allak bullak etmiş; hele Nazlı'nın, şimdi çadırında mini mini şoparcığına ninni söylemesi beni fena halde sarsmış; elimdeki notayı ve o notayı kendisi için hazırladığım Sulukuleli Çakır Emine'yi unutur gibi

olmuş ve Etem'e şimdi ne söyleyeceğimi şaşırmıştım. Dalgın dalgın biraz düşündükten sonra:

— Haydi, dedim, sen git; çadırına mı gideceksin, nereye gideceksen, ben sonra gelir sizi bulurum!

Etem sevinçle yerinden fırladı:

— Başüstüne eli nimetlim, kişizadem, mademki üyle arzularsınız; mademki üyle ferman ettiniz; ben şinci kaçarım bizim çadırlar yanına... Müjdelerim Nazlıcığa sizin buraya geleceğinizi... Sonra, siz ne zaman arzularsanız, buyurursunuz oraya!

Etem gittikten sonra Kahveci Mıstın gülerek yanıma sokuldu:

— Nasıl, dedi, Bey, beğendiniz mi Çingene'nin namaz kılmasını?

— Galiba bize numara yapmak için kıldı o namazı!

— Sus be bilader! O, namazı kılarken ben ağacın arkasından gülmekten katılıyordum!

— Niçin?

— Niçini var mı? Namazda onun söylediklerini bir duysan, sen de katılırdın gülmekten!

— Neler söylüyordu?

— Neler söylemiyordu ki kamet aldıkça,[1] yatıp kalktıkça, oturup selam verdikçe şunları söylüyordu:

Kamata mançes / Bilekten palançes
Akine nanay / Dikine nanay
Lop aşağı mançes / Lop yukarı mançes
Diklâm toparles / Kuklam toparles
Peş kana tahtaya yat
Sağına selam / Soluna selam
Paca davlesa / Ve alikümselam!

Gülmekten katılarak Mıstın'a sordum:

---

1 Namaza kalkmak için "namaz başladı" anlamındaki "kad kameti's-salah" ibaresinin ilavesiyle ezan okumak.

— Bu herif ne vakit geldi buraya, bugün ilk defa mı?

— Dün akşam bir ayıyla geldi, şurada ağacın altında oturan hanımlara biraz ayı oynattı, sonra sizi sordu, gitti. Bugün de ikinci defa olarak geldi. Lakin bakıyorum, siz geçen yıl Etem'le pek dosttunuz; anlaşılan, sonradan aranızdan kara kedi geçmiş olmalı!

— Öyle oldu.

— Neyse işte yine barıştınız! Bu yaz, yine burada onlarla hayli dalga geçeceksiniz galiba!

— Bakalım, kısmet!

— Lakin birazdan burada başka bir âlem var.

— Nasıl başka bir âlem?

— Yenikapılı Reha Bey'i belki tanırsınız?

— Nasıl tanımam! Gayet iyi ahbabım...

— Reha Bey'le birkaç arkadaşı haber göndermişler, birazdan çalgılarla, çingilerle filan buraya gelip bu akşam burada bir mehtap âlemi yapacaklarmış...

— Deme!

— Sahi söylüyorum; isterseniz siz de kalın, iyi eğlenirsiniz!

— Reha Bey'le birlikte buraya gelecek çalgıcılar ve kadınlar kimlermiş acaba?

— Sulukule'den Kemancı Kör Andon...

— Ey?

— Yine Sulukule'den bir utçu, Salmatomruk'tan[1] bir Ermeni lavtacı, sonra yine Sulukule'den bir iki de kadın falan filan...

Mıstın'ın bu sözleri şimdi hiç de iyi kaçmamıştı. Vakıa yazın mehtaplı bir gecesinde Kazıklıbağ gibi çok güzel bir yerde çalgı, çengiyle bir âlem yapmak hiç de fena değildi; gel gelelim, ben bu âlemin içinde, iki cami arasında kalmış beynamaza dönecektim. Çünkü Reha Bey'le gelecek kadınların içinde belki Seher, Ziynet, belki de Çakır Emine filan da

1 Eskiden Tarihi Yarımada'da Haliç tarafında bir mahalleyken günümüzde aynı yerde bir caddenin adı.

vardı. Halbuki biraz ötedeki çadırların yanında Nazlı, Gülizar şimdi dört gözle beni bekliyorlardı. Tabii akşamüstü cümbüş başlayınca, patırtıyı duyup onlar da buraya gelecekler; beni Seher'le, Ziynet'le, hele Çakır Emine'yle senlibenli görünce, belki de ötekiler bunlarla saç saça, baş başa geleceklerdi. Ben öyle düşünerek kalktım ve Mıstın'a, "Akşama yine gelirim!" deyip oradan uzaklaştım; artık sevinçten, meraktan, hayretten, heyecandan, sinirden içim içime sığmaz bir halde, tıpkı rasgele akıntıya kapılmış, dümeni tutmaz bir sandal gibi, engin kırlara doğru yollandım. İçimden, "Aşk olsun sana Reha Bey, aşk olsun sana koskoca agucuk bebek!" diyordum. "Anlaşıldı ki sen bana Topçular'da da rahat vermeyecek; şimdiden sonra tayfanı, grubunu, takımını taklavatını toplayıp her gün buralara damlayacak; altı ay kış Balat'ta, Ayvansaray'da, Fener'de yaptığımız o sulu akşam âlemlerini şimdi de yaz akşamları bizim buralarda bize tekrarlatacaksın!"

....

....

Siz, akşamları, hele yaz akşamları, bu Topçular denilen yerin tabii güzelliklerini hiç gördünüz mü? Biraz Yakacık'a benzeyen bizim Topçular'da böyle yaz akşamları arpa, yulaf, buğday, yonca, kayısı, armut, böğürtlen, devedikeni kokuları birbirine karışır da bu kokular, akşamın hafif meltemleriyle insanın ciğerine öyle esîrî[1] bir mahlul[2] şeklinde dolar ki orada yaz akşamları bu hava içinde ciğerlerini banyo ettirenler, kendilerini adeta, içinden bin bir nebati[3] koku fışkıran ve hiç durmadan işleyen renksiz bir vantilatörün karşısında zannederler. Sonra buna, oradaki eşsiz panoramanın fevkalade güzelliğiyle bir iki kadehcik üzüm usaresinin[4] kazanda çifte kavrulmuş ve çifte çekilmişini de ilave edecek olursanız, düşünün artık orada sürülecek keyfin daniskasını... Hele ortada üstelik bir de tıngırtı (çalgı) olursa...

---

1 Çok hafif, uçucu.
2 Çözülmüş, dağılmış.
3 Bitkisel.
4 Meyve veya bitki suyu, özsuyu.

O uçsuz bucaksız kırları akşama kadar dümensiz, rotasız alabildiğime dolaştıktan sonra, bir de akşam güneş batasıya yakın Kazıklıbağ'a geldim ki takım tastamam değil mi? Hem de umduğumdan fazla tastamam!

Başta Reha Bey olmak üzere mühendis İzzet, Benli Latif Beyler; Tornavida Hasan, Sulukuleli Kemani Kör Andon, tanımadığım bir utçu, bir lavtacı, Zurnacı Şahin Ağa ve onun küçük naracısı Civelek Salih... Sonra, daha kimler vardı orada, bilin bakayım? Bilemediniz mi, öyleyse ben söyleyeyim: Ziynet, Seher, Seher'in kardeşi Rânâ, Çakır Emine!

Ahenk çoktan başlamış; kıvrak bir şey çalınıp söyleniyordu. Cemaat, koltuğumda kemanımla beni daha uzaktan görünce el çırparak bir "ala ala hey"dir kopardılar. Reha Bey yüksek sesle haykırdı:

— Bir Hoca Ali'm var, her kime?

Ötekiler hep birden el çırparak:

— İrfan Bey'in başına! Alaallaheeeeey!

Emine bağırıp el çırparken hepsinden fazla neşeli görünüyor; hepsinden fazla gülüyordu. Kazıklıbağ denilen kahve bahçesinin etrafını yüze yakın seyirci kuşatmış, bu hali seyrediyordu. Daha oraya çökmeden, ilk işim gözlerimle bu seyircilerin arasında Nazlı'yı, Gülizar'ı, Etem'i aramak oldu. Fakat bunların hiçbiri orada yoktu. Yalnız bunların takımından bir iki tanımadığım kadınla birkaç tanıdığım şopar, seyircilerin arasında sırıtıyorlardı. Bu şoparlardan biri beni görür görmez tanıdı ve yanındakine, küçük bir kızın kulağına bir şeyler söyleyerek ona beni gösterdi. Reha Bey:

— İşte, dedi, biz adamı böyle bastırır, böyle fenersiz yakalarız. Siz, bizi Cibalilerde, Balatlarda terk edip kaçtınız amma biz de işte böyle sizi Topçular'da yakalarız.

Sonra yanında oturan ve o akşam ilk defa gördüğüm çok yakışıklı ve şık bir genci göstererek:

— Bey yabancı değil, o da bizden... Yani o da bizimkileri çok sevenlerden Feridun Bey! Lakin darılmayın amma siz bizden değilsiniz nuruaynım![1] Sizinkiler başka... (Bahçenin

1 Gözümün nuru.

etrafından bizi seyretmekte olan harmancı şoparları göstererek) Sizinkiler, işte nah, karşıdan bizi seyrediyorlar.

Reha Bey'in bu sözleri üzerine meclisten bir kahkahadır koptu ve bu kahkahaların içinde en çok şaklayanı Çakır Emine'nin kahkahaları oldu. Feridun Bey sordu:

— Yaaa! Demek bey kardeşimiz hiç su katılmamış halis Çingeneleri daha çok seviyorlar!

Reha Bey alaya boğarak:

— Artık o mu onları çok seviyor, yoksa onlar mı onu, Allah bilir!

Çakır Emine bu lafları duyunca manidar bir bakışla beni süzdü. Reha Bey'in bu akşam neşesine ölçü yoktu, boyuna söylüyor, gülüyor, etrafındakileri de gülmekten katıltıyordu. Bir aralık kemancı Kör Andon'a takıldı:

— Ulan Andon, dedi, Zurnacı Yakomi halis Litrozlu Çingene; Kemençeci İstavri, Kemençeci Panayot, Kemençeci Yanako da halis Vidoslu Çingene... Ya sen, sen halis muhlis Karamanlı bakkalsın, sen ne diye bunların içine katıldın bakayım?

Kör Andon sırıtarak:

— Yok, dedi, Reha Beybabacığım, ben evvelden bizzat Karamanlı değilim... Benim babam Nevşehir'den, anam da İncesu'dan...

— Peki, anladık! Ne diye bunların içine katıldın?

Andon, babasının Sulukule'de bakkallığını, kendisinin orada doğup büyüdüğünü ve orada kemana heves ettiğini, sonra anası babası ölüp de kimsesiz kalınca alıştığı o güzelim yerden ayrılamadığını ve böylelikle tam bir kerizci olduğunu anlattı.

Bu aralık, harman yerinden doğru koşa koşa gelen hampurcu bir oğlan bana yaklaştı, kulağıma sokuldu:

— Ablam, dedi, sorar keyfinizi, bekler sizi elinde tepsi ilen şu ağacın altında!

— Ablan kim senin?

— Gülizar!

Gülizar lafını duyunca ben afalladım fakat Reha Bey benden önce atıldı:

— Ne istiyorsa ablan, buraya gelsin; biz onun ayağına gidemeyiz!

Çocuk ters yüzüne seğirtti ve Reha Bey bana:

— Galiba, dedi, sizinkiler tepsiyle bize bir hediye yapmış olmalılar!

Emine atıldı:

— Kendilerinin olsun onların börekleri! Onların börekleri de baklavaları da kendi telve suratlarına benzer.

Reha Bey:

— Yoo Emine, halt etme, onların içinde güzellikte, cilvede sana taş çıkaracaklar var!

Emine surat asarak:

— Varsa onları getirin buraya, onları toplayın başınıza, bizi ne getirdiniz boş yere buralara kadar?

— Onları da getiririz, ne var? Oturur yan yana, kardeş kardeş muhabbet edersiniz!

— Allah etmeye, Allah göstermeye... Onlarla kardeş kardeş siz oturun muhabbet edin!

— Kız, onlar size ne yaptı ki bu kadar kızıyorsun? Siz hep bir soydan gelme, hep bir babanın evladı değil misiniz?

— Affedersin sen onu, Reha Bey, biz cetbecet[1] İstanbulluyuz. Onlar yabani birer göçebe...

Reha Bey manalı manalı yüzüme bakarak:

— Ne yapacağız şimdi? Bunlar sizinkilerden hoşlanmıyor.

Emine daha fena bir kızgınlıkla:

— Hem niçin İrfan Bey'e ikide bir, onlar için "sizinkiler" diyorsun? İrfan Bey'in onlarla ne girdisi çıktısı varmış bakayım?

Şimdi mesele fena çatallaşıyordu. Çakır Emine, harmancı kadın ve kızların daha yüzlerini görmeden bu kadar köpürürse ya onlardan biri buraya gelince neler yapmayacaktı? Şüphesiz, iki taraf saç saça, baş başa geleceklerdi. Onun için, böyle bir şeye meydan kalmasın diye hemen tavrımı değiştirip kaşlarımı çattım; Emine'ye çıkıştım:

1 Nesiller boyunca, soyca.

— Siz buraya bizi eğlendirmeye mi geldiniz yoksa ağzımızdan, burnumuzdan getirmeye mi?

— Yok amma İrfan Beyciğim, baksana Reha Bey neler söylüyor!

— Ne çıkar söylerse... Herkes buraya eğlenmeye, keyif çatmaya geldi. Onun için yanımıza harmancı da gelir, falcı da, ayıcı da, maymuncu da... Hem onlar gelip de buraya seni beni yiyecek değiller ya! Gelirlerse biraz da onlarla eğlenir, alay eder; sonra bıkınca hepsini birden dehleriz giderler.

Emine bozularak:

— O başka! Ben sandım, başka türlü olacak da...

— Hiçbir şey olmaz, sen otur oturduğun yerde! Yoksa ben böyle hırıltıları sevmem, hemen kalkar kirişi kırarım ha!

Meclis tamamıyla suspus oldu. Herkes başını önüne eğdi ve ben, kahvecinin çırağını çağırdım:

— Git bak, şu ağaçların altında bir harmancı kız bir tepsi getirmiş, al şunu da getir buraya!

Çırak o tarafa yollanırken, Şahin Ağa'ya da işmar ettim:

— Çal bir karşılama!

Sonra Emine ile Râna'ya:

— Siz de takın zillerinizi de kalkın bakalım!

Oooh... Başladı mı şimdi şakır da şakır... Biraz sonra kahveci çırağı, elindeki pırıl pırıl yanan ve üzeri sakız kabağı yapraklarıyla örtülü olan koskoca tepsiyi getirdi. Bir de baktık ki tepsinin içinde nar gibi kızarmış bir börek... Köpoğlu Etem, bunu ne de çabuk yaptırmış, ocakta böyle nar gibi kızarttırmıştı. Kurnaz herif, tirşe gözlü Gülizar'la gönderdiği bu börekle hem bana hem Reha Bey'e öyle bir hulus çakıyordu[1] ki şimdi yanımızda vaktiyle onu dehşetle korkutmuş olan Hıfzı Reis bile olsa bu hulustan sonra Etem hiç çekinmeden yanımıza gelebilecekti. Nitekim de öyle oldu. Böreğin gelmesinden biraz sonra Etem yeni poturu, yeni mavi cepkeni, yeni yemeni ve mintanı ve başında sarı zemin üzerine vişneçürüğü dallı yazma mendiliyle incirlik tarafından sökün etti:

---

1 (Argo) Dalkavukluk etmek, yaltaklanmak.

— Oş gelmişsiniz beyler, oş gelmişsiniz efendiler, oş gelmişsiniz ağalar!

Biz hep birden:

— Hoş bulduk, hoş bulduk!

Etem yaklaşarak:

— İlle velakin var mıdır suğuk suyunuz yanınızda, yoksam gidip alayım mı bizim çadırlar yanındaki maslaktan bir bakraç taze su size?

Etem sırıtarak yanımıza sokulur sokulmaz hemen eğildi, ilk defa Reha Bey'i, sonra Benli Latif Bey'i, Mühendis İzzet Bey'i ve en sonra beni etekledikten sonra Tornavida Hasan'ın iki elini birden, tıpkı beygir alım satımında yaptıkları gibi, kuvvetli kuvvetli sallayarak sıktı ve berikilere döndü:

— Ha sizin de Allah arttırsın teferizinizi (keyfinizi, eğlencenizi)!

Şahin Ağa cevap verdi:

— Cemi cümlemizin, geç otur bakalım şöyle Gâvur oğlan!

Etem bir kenara çöktü ve hemen Emine ona, hiç manası olmayan uydurmasyon bir Çingeneceyle takıldı:

— Soskiros, somborloskiros, sositi!

Etem utanır gibi:

— Bırağ şinci, peşit peşit (peşin peşin) alayı, bulaşalım tatlı tarafından mahabbete...

Emine şakacı:

— Haniya sizin konca güller, karanfiller, sümbüller, nerkisler, gelincikler, onlar neye gelmediler?

— Olursa eli nimetli beyzadelerimin misaadesi, niçin gelmesinler, onlar da gelirler.

Emine birden hiddetlenip tavrını değiştirerek:

— Gelirler amma su yolundan gelmesinler, batarlar; kara yolundan gelsinler. (Bu söz, Sulukulelilerin göçebe kadınlara alay için söyledikleri bir tabirdir.)

Etem içini çekerek ve bizi göstererek:

— Beyzadelerimin yanında utanırım ben sana bir çift laf edeyim... Efendiler içinde konuşurlar efendicesi... Ona sebep...

Baktım olmayacak, birden ayağa kalktım, Emine'yi bir kenara çağırdım:

— Gelsene sen buraya!

— Ne yaptım ben size İrfan Bey?

— Şimdi ben bu meclisi altüst eder; ortadaki çanakları çömlekleri sizin kafanıza geçirir; bir daha da sizin katiyen yüzünüze bakmam!

— Ne yaptım sanki ben?

— Sen rahat duracak mısın burada, durmayacak mısın? Onu söyle bana!

— Duracağım...

— Duracaksan geç otur yerine! Durmayacaksan peşin söyle de ona göre davranalım!

Emine süklüm büklüm yerine giderken Etem kalktı:

— Yok, eğerleyim sizin, dedi, ben rahatsızlık verdimse sofranıza, kaçar giderim ben, siz bakınız keyifçiğinize...

Ona da çıkıştım:

— Otur yerine sen de bakayım!

Yine meclis bir müddet suspus oldu. Sonra yine Etem'in sözüyle muhabbete başlandı:

— İsterdim ki bu avşam olur ise misaadeniz, getireyim bizim koca oğlanı (ayıyı), o da eğlendirsin birazacık sizi...

Ben:

— Acele etme, onun da sırası var!

Etem, gözümün içine bakarak, usulca:

— İster Nazlıcık da birazacık gelsin, seyretsin bu teferizi, te şu çalıların ardından, var mıdır misaadeniz gelsin?

— Gelsin, Nazlı da gelsin, Gülizar da gelsin, öteki kadınlar da gelsin, şoparlar da gelsin; oldu olacak çadırlarda kimler varsa hepsi gelsin bakalım!

Bu lakırdıları duyan Kahveci Mıstın atıldı:

— A benim iki gözüm İrfan Beyciğim, siz ne yapıyorsunuz? Yoksa Çingene panayırı mı açacağız buraya? O kadar insanı ben nereye dolduravım?

— Aldırma, sen keyfine bak!

Etem birden fırladı:

— Ha, dedi, ben giderim onları çığırmaya... Siz bakın cümbüşünüze...

Hey gidi Nazlıcık hey! Çoktandır ben görmeyeli ne kadar değişmiş, ne şekillere girmişti? Kendisini yürüyüşünden daha uzaktan seçtim. Başında kapkara bir başörtüsü, sırtında düz kanarya sarısı bir cepken, cepkenin altında düz mor bir şalvar vardı. Gülizar ise bugün büsbütün başka bir biçimde giyinmiş, bugünkü kılığıyla adeta kendisini tanınmaz bir şekle koymuştu. Gülizar'ın bugünkü kılığı tıpkı geçen yıl İstanbul'a gelmiş olan Romanyalı göçebe Çingene karılarının zarif kıyafetlerine benziyordu. Başında ipek gibi pırıl pırıl yanan alaca satrançlı başörtüsünün ön uçlarını kulaklarının arkasından geriye atmış, üzeri yer yer nakışlı beyaz cepkenine bir bluz süsü vermiş, sonra şalvarının ön tarafına, yine üzeri yer yer resimli bir beyaz önlüğü, prostela[1] gibi geçirmişti ve ayaklarında alçak ökçeli, yüzleri kurşuni ince keten iskarpinleri vardı. Yanlarındaki orta yaşlı kadını tanıyamadım. Sonradan öğrendiğime göre, bunun adı Binnaz'mış; Avas Köyü taraflarından bunlara misafir gelmişmiş; onun da kılığı kıyafeti oldukça düzgündü. İncirlerin altından doğru, Etem önde, onlar arkada fıstıki makamla bize doğru geliyorlardı. Nazlı'nın halinde, yine o eski Çingenelik, Gülizar'da yine o atılganlık hali vardı. Kafile bize doğru yaklaştıkça Etem iki adımda bir geriye dönüyor, onlara bir şeyler söylüyor ve galiba, "Misafirlere karşı şöyle davranın, böyle selamlayın!" gibi talimatlar veriyordu.

Çakır Emine onların gelişini o kadar dikkat ve o kadar alakayla süzüyordu ki neredeyse, "Aaa hele şunlara bakın, a dostlar, bunları ben şimdi tefe koyar da çiftetelli diye çalarım!" diye bağıracaktı. Lakin biraz önce benden yemiş olduğu zılgıtlardan korkuyordu.

Etem köpoğlusu da yanındakilere gerçekten iyi talimat vermiş, onları iyi hazırlamıştı. Bize yaklaştıkları zaman kadınlar gülümseyerek Etem'in ilerisine geçtiler ve Etem'in:

---

1 Önlük.

— Ha bakayım, güreyim sizi, mahçuplatmayın beni; pacala misafireski itibar kerdan; romanes canel, kadamanoş, Todiya kardeş hanımcasına! (Koşun, misafirlere itibar gösterin; onları Çingenece karşılamayın, o kardeşlerinizi hanımcasına selamlayın) diye verdiği son kumandayla yerlere kadar eğilip hepimizi birden selamladıktan sonra, önde Gülizar olmak üzere, Nazlı ve orta yaşlı kadın hemen bizim hanendelerle Çingenelerin boyunlarına atıldılar:

— Oş geldiniz, safalar geldiniz, bizleri oşlandırdınız, ayacıklarınız kademli olsun!

Çakır Emine'den başkası, gülmekten katılarak:

— Hoş bulduk, safa bulduk, Todi kardeşler, nasılsınız bakalım, iyi misiniz, hoş musunuz?

— İyiyiz, oşuz; sizi görüncesi daha kıyak oşlandık!

Berikilerden Seher, alay ederek:

— Biz de sizinle işte, koyunla kuzu gibi toslaştık!

Orta yaşlı göçebe kadın, Ziynet'e:

— Nedir senin güzel adın, benim esmer ceylanım, bağışlayıver bakalım o güzel adını bana!

— Benim adım Ziynet!

— Hay, ziynetin çok, düşmanın yok olsun, benim İstanbullu, nazik Todi hanım kardeşim!

Bu sefer Râna'ya dönerek:

— Ya senin adın nedir benim ela gözlüm?

— Benim adım da Râna!

— Hay tarhana gibi aziz olasın benim İstanbullu, nazik, nazenin, ela gözlüm!

— Tarhane değil akı! Tarhane değil, yanlış söyledin!

— Tarhana olmasın da erişte olsun... Bunların hepiciği nimet değil mi?

Bu sefer Emine'ye dönerek:

— Ya senin adın nedir, benim esmer çakırım, şehla gözlü civan kız?

Emine yarı alaylı, yarı suratlı:

— Benim adım Yedi Bela!

— Hay yaşayasın o güzel adınla benim Yedi Bela, gözleri şehla civan kızım! (Hemen koynundan fal çıkınını çıkarıp

açarak) Ha atasınız bunun içine birer patakoz da bakayım sizin şuracıkta birer kokorozlu falınıza...

Biz hep birden kahkahayı salıverirken Etem birden köpürdü:

— Oha, oha! Çüş! Sapıttın mı sen be, ne yaparsın, gel kendine!

Çakır Emine gülerek:

— Elbette, olacağı buydu... Tevekkeli dememişler: Kırk yıllık şap olur mu şeker? Cinsi tenekeli, cinsine çeker!

Gülizar fena halde mahcup olup içerleyerek:

— Deme üyle baygın gözlü kardeşim; kadın yapar size bir çeşit şaka...

Orta yaşlı kadın:

— Kırdıksa yüreciğinizi, bağışlayın bizim kusurumuzu küylülüğümüze... Biz değiliz sizin gibi İstanbul nazikleri ki yol, erkân bilelim!

Şimdiye kadar hiç lafa karışmayan Seher, kendi arkadaşlarına:

— Uzatmayalım da boş lafları, muhabbete bakalım ayol! Biz buraya geldik keriz etmeye...

Nazlı boynunu bükerek Etem'e döner:

— Vermeyelim bir rahatsızlık kimseciklere... Te geldik, yaptık oş geldiniz, buldu âdet yerini... Buyursunlar bize izin, kalkalım, kalsınlar onlar rahatçasına!..

Seher:

— Ne kalkacaksın akı, sizi buradan kovan mı var? Oturun bakalım, haydi karışın cümbüşe... İsterseniz biz çalalım, siz oynayın!

Nazlı, Emine'yi süzerek:

— Bu kızın bakışı, duruşu, lafları dokunur birazacık bize de!

Emine birden hiddetlendi ve birden parlayıp ayağa fırladı; bir elini kalçasına koyup:

— Ben ne yaptım size, şalvarı bilmem neliler? Yoksa ensenize kazık mı soktum?

İşte o zaman sabredemedim, ben de fırladım, o güzel Çakır Emine'nin şehla olan gözünün tarafındaki yanağına elimin tersiyle tokadı yapıştırdım:

— Halt etme! Ya insan gibi oturacaksan otur ya defolup git buradan...

Emine bağırarak caddeyi tutarken peşi sıra Reha Bey'le birlikte ötekiler de kalktılar. Onu yoldan zorla çevirip getirdiler, bir kenara oturttular. Bu aralık Etem'in takımı da mahcubiyetten, telaştan, korkudan kalkacak oldular. Fakat bırakmadım:

— Siz oturun yerinizde, hiç kımıldamayın; ben size misafir geldim, onlara değil; onlardan isteyen kalkar gider, isteyen oturur.

Etem birden kendini topladı:

— Emriniz nasıl fırlarsa ağzınızdan... Biz ona deriz emir emirdir. İlle velakin isteriz olmasın bir tatsızlık... (Emine'yi göstererek) O da Mevla'nın yarattığı bir kızcağız, (Gülizar'la Nazlı'yı göstererek) bunlar da... Ne var tepişecek böyle boştan yere?

Benli Latif Bey, bir kenarda hıçkıra hıçkıra ağlamakta olan Emine'yi bana işmarlayarak onun yanına sokuldu; elleriyle onun başını okşayarak:

— Gel, dedi, gel benim Çakır Eminem, gel benim şehla Eminem, gel benim lavanta çiçeği kokulu Eminem, gel benim katırtırnağından daha nazlı Eminem... Azarladılar mı seni, hırpaladılar mı seni, dövdüler mi seni? Kim dövdü bakayım, söyle bana; söyle bana da ben de onu döveyim... Sen sus, sen ağlama... (Ve Gülizar'la Nazlı'yı şakadan işmarlayarak) Böyle harmancı Çingeneler sana düzinelerle feda olsun! Onlar kim, sen kim? Onların hiçbiri senin eline su dökemez!

Bu sefer baktım, Nazlı'nın gözleri dolu dolu olmaya başlamasın mı? Ve bunu gören Gülizar başındaki beyaz bürümcük başörtüsüyle Nazlı'nın gözyaşlarını silmeye kalkmasın mı:

— Sus sen, Nazlı Abla, zati sen hastasın, zati sen dertlisin, zati sen içlisin, zati sen yüreciği yanıksın, zati sen mangaptutsun!

Reha Bey derin bir of çekip kısa top sakalını sıvazlayarak:

— Çocuklar, çocuklar, nedir sizin bu yaptıklarınız, niçin böyle yok yere birbirinizi incitip hırpalıyorsunuz? Ne var, nedir, yoksa ortada babanızın malını mı pay edemiyorsunuz? Bir incir çekirdeği doldurmayan sebeplerle şunun şurasında ne var ki hem kendi ağzınızın hem bizim ağzımızın tadını kaçırıyorsunuz?

Seher büyük bir hakseverlikle:

— Kabahat bizimkinde amma Beybaba!

Reha Bey:

— Kimde olursa olsun, bırak üsteleme şimdi...

Emine daha fazla hıçkırarak:

— Yazıklar olsun size İrfan Bey, yazıklar olsun! Bana tokat ha!

Benli Latif Bey, Emine'yi kollarından sürükleyerek:

— Kalk, öp İrfan Bey'in elini de barışın!

— Ben ondan bu hakkımı yarın ahrette, Fatma Anamızın huzurunda alırım...

Reha Bey:

— Kalk bakayım, kalk da gel, öp İrfan Bey ağabeyinin elinden!

Emine kalkmak istemiyor, boyuna hıçkırıyordu. Ötekiler hep bir olup onu karga tulumba edince yanıma getirdiler ve zorla ona elimi öptürdüler. Ve bana da zorla onun ipek saçlarını okşattılar. Fakat bu sahne karşısında Gülizar'ın ecel terleri döktüğünü ve Nazlı'nın, sırtındaki kanarya sarısı cepkenden daha ziyade sarardığını fark ediyordum.

....

....

Neden sonra tam bir barış görüş olmuş, şarkılar, kantolar, gazeller, çalgılar alabildiğine gidiyor; hatta kendisi içmediği halde Emine, boyuna benim paketimden cıgaralar ve tabaklardan mezeler alıp kendi çatalıyla Gülizar'ın, Nazlı'nın ağızlarına veriyor ve arada gelip:

— Beni afettin değil mi artık İrfan Ağabeyciğim! diye boynuma sarılıyor; sonra Nazlı'nın, Gülizar'ın fena halde kıskandıklarını görünce onlara:

— Ah, diyordu, bilseniz benim yüreciğim ne temizdir, ne saftır. Siz bilmezsiniz ben çok maksım (masum) bir kızımdır. İrfan Bey benim ağabeyimdir. Ben ona ağabey gözüyle bakarım. Reha Bey de beybabamdır.

Seher:

— Salt senin mi akı? O, hepimizin beybabasıdır.

Reha bey gülerek:

— Hepinizin... Hem de Sulukule'de, Ayvansaray'da, Üsküdar'da ne kadar varsa sizden, hepsinin beybabasıyımdır.

Emine, Gülizar'la Nazlı'ya:

— Siz de işte şimden sonra (sofradan bir lokma ekmek alarak onu öpüp başına koyduktan sonra) benim dünya ve ahret kardeşimsiniz. Size bundan böyle kötü gözle bakarsam şu nimet beni marsık[1] çarpar gibi çarpsın!

Orta yaşlı göçebe kadın:

— Te gördünüz mü işin tatlıcasını... İnsanlık dediğin büyle olmalı ya! Siz büyle olursanız biz yaşlılar da kabartırız göğsümüzü.

Emine bu akşam, her vakitki âdetine aykırı olarak hiç de kıvrak keriz havaları istemiyor; ikide bir içini çekerek ve ikide bir Nazlı ile Gülizar'ın yanaklarını öperek kemancı Andon'a, "Hicaz bir taksim! Uşak bir taksim! Hüzzam bir taksim..." diye emrediyor ve her taksimle birlikte durmadan boyuna yanık yanık gazeller okuyordu. Râna bir aralık onu, yine için için hıçkırarak elini bizim rakı kadehlerine uzatırken gördü ve çatalla eline vurarak, "Kışt! Çek elini oradan bakayım, o ateştir o, elini yakar!" dedi.

Artık gece olgunlaşmış, önümüzdeki, Etem'in getirdiği koskoca kalaylı bakır tepsiye benzeyen ay cenapları tepemize yaklaşmıştı. Etem birden çadırlara doğru fırladı.

— Nereye Etem?

— Sırasıdır tam... Getireyim bizim koca oğlanı da birazacık da büylece eğlenelim!

---

1 Yakıldığında duman ve kokusuyla baş ağrısına sebep olan yarı yanmış odun kömürü.

Ve biraz sonra Etem, yedeğinde başka bir yerden emanet almış olduğu koskoca bir ayı, kolunda tulumu ve yanında eli tefli bir delikanlıyla yanımıza geldi. Emine ayıyı görünce ağlamayı, sızlamayı, iç çekmeyi unuttu ve kalktı, delikanlının elinden tefi kaparak:

— Siz, dedi, koca oğlanı oynatırken onu ben çalayım!

Orta yaşlı göçebe kadın sevinçle bağırdı:

— Hay yaşayasın benim Yedi Belam, gözü şehlam, gördün mü işte, büyle olmalı! Biri çalmalı, biri süylemeli, biri oynamalı ve büylecesine insanlar birbirine kaynamalı... Yoksam, siz kerizci, biz harmancı, yok bilmem öteki ıskaracı, beriki sepetçi, tarakçı, değirmenci diye düşersek karşılıklı zırıltıya, hırıltıya, marazaya, kaçar o zaman bu yaşamanın keyfi! Ha güreyim seni, benim adı Yedi Bela, gözleri şehla, civan kızım. Etem Ağa şişirsin tulumu, bulaşsın koca oğlanı zıplatmaya, sen de başlayasın onunla birlikte tefi tıngırdatmaya...

— Ha başlıyoruz!

Emine gülmekten katılarak:

— Ah anacığım, bir yaşıma daha girdim. Dünyada her şey aklıma gelirdi de tefle ayı oynatmak gelmezdi.

— Üğren onu da bulunşun çantanda!

— Şinci çadırda minik şoparlar uyutmakta olan bizim karı görmesin seni bu kılıkta karşımda.

Emine:

— Görse ne olur?

— Ne olacak, kıskanır seni benden, alır eline şunun şurasından bir süpürge sapı...

Emine:

— Aman, o fena!

— Amma korkma sen, sana yapmaz bir şeycik, bana çalar sopayı!

Orta yaşlı kadın:

— De Etem, bırağ gevezeliği gayri, bulaş marefetine!

Etem son bir öksürükten sonra koltuğundaki sopayla ayının sırtını okşayarak tulumla şu şarkıyı tutturdu:

Felek bana neler etti
Bu gençliğim elden gitti!
Bu iftirak cana yetti
Bende takat makat bitti!

Etem'in çok güzel çaldığı tuluma Emine hem ağzıyla iştirak ediyor hem tefle pek enfes bir tempo tutuyor; öteki Sulukuleliler de el çırparak, zaten kendilerinin çok sevip, çok söyledikleri bu türküyü şimdi hep bir ağızdan söylüyordu. Şimdi o iri gövdesini bu makama uydurarak iki ayağının üstünde sağa sola gerdan kıran koca oğlanın da keyfine son yoktu. Mübarek, o kadar keyifleniyor, neşeleniyordu ki ortalığı gündüz gibi yapan bu ay aydınlığında yüzüne dikkatle bakılınca adeta keyfinden gülümsediği seziliyordu. Zavallı hayvan, ömründe ilk defa bu kadar bol ahenk[1] içinde oynuyordu. Şimdiye kadar mahalle aralarında, toz toprak içinde yalnız ayıcının tulumu ve onun yanında gezen kendi gibi bir kösele suratlının çatlak sesinden başka ahenk duyamayan babayani ayıcık, bu gece böyle, İstanbul'un en güzel yerlerinden birinde, bol ay ışığı altında, güzel sesli üç dört kadının söylediği şarkıyla nasıl keyiflenmez, nasıl coşmazdı? Hele biraz sonra bu ahenge, Kör Andon kemanıyla, lavtacı lavtasıyla ve babacan Şahin Ağa da zurnasıyla karışınca ayı büsbütün coştu, kendinden geçti, aşka geldi, iki ayağı üstünde tatlı tatlı homurtularını artırdı ve bir kerte geldi ki o seksen doksan okkalık koca oğlan, genzinden baygın bir nara savurarak Etem'in üzerine atlayıp onun yüzünü gözünü yalamaya başladı. Artık Kazıklıbağ'da kopan kahkahalar ta Okmeydanı'ndan duyulacak bir hal almıştı.

İşte tam bu aralık, Etem'in karısı gerçekten elinde bir çalı süpürgesiyle çalıların arasından ortaya fırladı ve süpürgenin sapıyla değil de yumuşak çalı tarafıyla Etem'in kalçalarına yapıştırmaya başladı. Etem, yere doğru eğilip kalçalarını karısına açarak:

---

1 Nağme, ezgi, cümbüş.

— Bırakın ursun daha, bırakın ursun da alsın öfkesini... Zere almazsa şinci öfkesini benden, sonra çadır içinde sarılır gırtlağıma beni buğmak için...

Etem ayıyı oynatırken o cümbüş arasında Nazlı usulca yanımızdan savuşmuş, biraz ilerideki incirliğe doğru açılıp oradaki bir incir ağacına yaslanmış, Tepebaşı'nda çalan musikiyi dinliyordu.

Akşamdan beri bize yalnız meze yapmak, tabak çanak yıkamak, öteye beriye koşmaktan başka hiçbir şey yapmayan ve hiç lakırdıya karışmayan Tornavida Hasan şimdi lafa karıştı:

— İncir ağacı tekin değildir yahu gece vakti... Söyleyin şuna, dönsün gelsin geriye!

Etem:

— İmkânı yok gelmez kendi canı istemeyince. O şimdi dinler orada, Beyoğlu'nda çalan mızıkayı!

Tornavida ayağa kalkıp o tarafa doğru dönerek:

— Siz bırakın bana, ben gidip getireyim onu:

Etem:

— Sakın ha, gitmeyesin yanına!

— Neden?

— Senin anlayacağın, o karışıktır[1] o, karışık... Üşmüştür şinci cinleri onun başına... Karışmam, sonra yapmasınlar sana bir ziyan!

Hasan duraklayarak Emine'ye seslendi:

— Haydi kız Emine, kalk beraber getirelim onu buraya.

Emine:

— Yaa! Ben cinlerden korkarım, gidemem...

Bu sefer Benli Latif'e döndü:

— Haydi Latif Ağabey, beraber gidip getirelim!

Reha Bey gürledi:

— Otur oturduğun yerde be, işin mi yok senin?

Tornavida fena halde bozuldu ve bu bozulmasının acısını Etem'in ayısından aldı:

---

1 Halk inancına göre cin ve perilerin hükmü altına girmiş kişi.

— Ulan ayıoğlu ayı, haydi git sen de ağaçların altına da orada muzika dinle!

Nazlıcığın bu hali Çakır Emine'ye fena merak olmuştu; bir aralık dayanamadı, "Ben azıcık Nazlı Abla'nın yanına gidiyorum" deyip kalktı, Nazlı'nın yanına yollandı ve Tepebaşı'nda çalan *Carmen* bitinceye kadar orada kaldı. Sonra ikisi de kol kola ve kırıta kırıta yanımıza geldiler.

Tornavida Hasan, boyuna doldurup doldurup iri iri kadehlerle susuz yuvarladığı rakıdan artık cıvımaya yüz tutar gibi olmuştu. Onun için Nazlı ile Emine yanımıza geldikleri zaman, Şahin Ağa'ya emretti:

— Uyuma be Şahin Ağa, öttür bakalım şu zurnayı... Muzikanın üstüne şimdi kabadan bir çiftetelli ister... Haydi bakalım Râna Abla, sen de tak zillerini de Emine'yle birlikte fırla ortaya!

Râna, Tornavida'yı fena payladı:

— Efendilerin meclisinde uşaklara söz düşmez!

Tornavida, olduğu yerde put kesildi. Emine şimdi Nazlı'nın omuzlarına başını dayamış:

— Ne düşünüyorsun öyle hazin hazin Nazlı Abla? diye soruyor, Nazlı da melül melül benim yüzüme bakarak:

— Geçen yazı düşünüyorum, geçen yazı... diyordu.

Artık sırası gelmişti. Vakıa kendi kemanım yanımda yoktu amma Kör Andon'un kemanı da az çok bu işi görebilirdi; hemen Andon'un alaturka akortlu kemanına yapıştım ve herkesin, "Acaba ne çalacak?" diye hayretle bakışları arasında Nazlıcığın sevgili ninnisi, "Kele kana beşe kana"yı tutturdum... Nazlı önce ağzıyla buna karışacak oldu. Fakat sonra birden caydı, kolumdan çekerek ayağa kalktı:

— Ha kalkasın gidelim, dedi, incirlikler yanına, orada barabarca çalıp süyleşelim, bunlar dinlesin bizi buradan!

Şimdi, kalksam bir türlü, kalkmasam bir türlüydü... Bereket versin, Emine pişkin davranarak beni bu güç mevkiden kurtardı:

— Haydi, dedi, Nazlı Abla müsaade ederse ben de sizinle geleyim:

Nazlı, Emine'ye gülümseyerek:

— Gelesin sen de yok ziyancığı... Daha oluruz, memnun senden...

Emine kendi tefini de aldı, üçümüz birlikte kalktık, biraz ilerideki incirlerin dibine gittik. Biz orada, alaturka bir Todi tiryosu[1] halinde ninniyi çalarken baktık ki bizim Reha Bey de bir taraftan boyuna ahları, ofları salıveriyor; Etem de ikide bir:

— Hay yaşayasınız yavuklularınızla barabar üç kumrular! diye bağırıyordu.

Bizim tiryo bitince Nazlı'nın aklına, şimdi çadırda mışıl mışıl uyuyan küçük şoparcığı geldi ve bize:

— Siz, dedi, ha gidin sofra başına, ben bakayım bir keret çocuğuma, geleyim.

O, çadırlara doğru uzandı, biz de Emine'yle geriye döndük. Yolda Emine kulağıma eğildi:

— İrfan Bey, dedi, bu kadın seni seviyor ve benim yanımda seni bu kadar sevdiğini gösteren bu kadının yerinde başka bir kadın olsaydı, yok mu ya, inan olsun ki ben bu akşam buralarda kıyameti koparır, bütün mahalleyi ayağa kaldırırdım. Amma ne yapayım ki bu kadın beni bu akşam şunun şurasında büyüledi mi, afsunladı mı, ne yaptı yaptı, kendine bağladı. Demin, tevekkeli demediler onu cinli diye! Hem bilirsin ki biz bunlarla hiç geçinemeyiz amma bu akşam bu cenabetlere kanım o kadar ısındı ki... Öteki Gülizar da sıcakkanlıymış amma bu Nazlı'nın hali bu gece bana pek dokundu.

— Ortada öyle bir şey yok amma, peki, bu Nazlı beni severse bile, bundan sana ne?

— Dedim ya işte, Nazlı'nın yerinde şimdi başka bir kadın olmuş olsaydı...

— Onu anladık fakat bundan sana ne?

— Bana ne mi? Cahillikten gelme İrfan Bey. (Parmağıyla göz kapağını aşağıya çekerek) Bize de mi dolma?

1 Trio: Üç çalgı veya üç sesten oluşan müzik grubu, üçlü.

— Ne dolması?

— Fıstık üzümlü yalancı dolma!

— Emine sen neler söylüyorsun?

— İrfan Bey, Râna nasıl benim ablam sayılırsa bundan böyle Nazlı da benim dünya ve ahiret ablamdır; bunu böyle bilesin İrfan Beyciğim!

— Ey sonra?

— Sonrası, ablamın sevgilisi de benim neyim olursa olsun artık...

— Yani enişten mi demek istiyorsun?

— Eniştem olsun, ağabeyim olsun, dayım olsun...

— Oh, âlâ! Uydurduk... Desene ki biz şimdiye kadar sade harmancılarla yalınkat akrabayken şimdi sizin Reha Bey'i de geçip iki taraflı Çingenelerle duble akraba olduk!

— İrfan Beyciğim, doğru söyle, sen de Nazlı'yı seviyor musun?

— Ben bu âlemleri seviyorum!

— Nazlı mı daha güzel, Gülizar mı?

— Sen onlardan daha güzel!

Etem tekrar bize bağırdı:

— Abe bitti ninniniz, kesildi tıngırdınız, daha ne kurarsınız oracıkta fiskos fiskos? Gelsenize sofra başına!

Emine:

— Ben yalnız bu Etem'i pek beğenmiyorum... Ara sıra çalgı tutmak için bizim Sulukule'ye de gelir amma nedense bu herif bana bir tuhaf geliyor...

— Aldırma, cambaza bak!

— Pek aldırdığım da yok zaten ya... Şey, İrfan Beyciğim, ben o Benli Latif Bey'den de pek hoşlanmıyorum...

— Al benden de o kadar Emine, soğuk herifin biri o...

— Amma mühendis İzzet Bey baba adam!

— Öyledir. Tornavida nasıl?

— Bırak şu fasa fisoyu sen de... İki kadeh yuvarladı mıydı başlar dayak yiyinceye kadar çamurlanmaya...

Emine'yle sofra başına geldiğimiz zaman baktık ki Benli Latif Bey hasırın üzerine yan uzanmış, başının altına da

bir yer iskemlesi yerleştirmiş, horul horul horluyordu. Reha Bey, Latif'in bu haline bakarak:

— Hızlı giden işte böyle çabuk istop eder, dedi, hiç durmadan boyuna içti, sonunda böyle küfeyi devirdi.

Ahenk tekrar başladı. Bu tekrar başlayan ahenge ara sıra Etem de tulumuyla karışıyordu. Seher'in, Ziynet'in, Râna'nın pürüzsüz, billur gibi sesleri, Emine'nin zilleri, incirlik, Şifa, Kanlıdere, Köpeklibostan taraflarını çın çın öttürüyordu.

Tirşe gözlü Gülizar ise şimdi gözlerini yere dikmiş, başını iki elinin arasına almış derin derin düşünüyordu. Etem'in karısı, kocasına ara sıra çaktırmadan ufak ufak rakı da cümbüşleniyor[1] ve yine ara sıra kocası yuvarladıkça ona çıkışıyordu:

— Gâvur Etem az iç, diyildir o, ananın ak sütü!

Etem de ona şu cevabı yapıştırıyordu:

— Sen aldırma! Bu mübarek, benim dört ayaklı sütninemin sütünden daha tatlıdır!

Bir ara Etem:

— Şüyle, çadırların yanını bir dolaşayım, ne var ne yok bir göreyim, diye kalkmak istediyse de karısı bırakmadı:

— Yok, lazım mı gidesin şinci çadırlar yanına... Otur yerinde!

Nazlı da ne kadar gecikmişti ya... Şimdi gelirim dediği halde yirmi dakika olmuş, hâlâ gelmemişti. Benim ikide bir saate bakarak Nazlı'yı merak ettiğimi çakan Emine:

— Çadırların yanında köpek filan yoksa, ben gidip Nazlı Abla'ya bir bakayım, dedi. Etem'in karısı:

— Ha kalk civanım, barabar gidelim, deyince, ikisi birden çadırların yolunu tuttular.

Ve onlar yanımızdan ayrıldıktan birkaç dakika sonra, çadırlar tarafından acı bir sarhoş narasıdır koptu. Hâlâ yattığı yerde horlayan Benli Latif'ten başka hepimiz birden ayağa fırladık. Aynı narayla birlikte birkaç da kadın çığlığı koptu. Belliydi ki Emine'yle Etem'in karısı, narayı atan sarhoşla karşılaşmışlardı.

---

1 (Argo) Zevkle yiyip içmek, keyif verici bir şeyden zevk almak.

Etem, karısının sesini anlayınca bir gülle gibi o tarafa atıldı, birkaç adım koştuktan sonra döndü geldi, ağaçta sımsıkı bağlı olan koskoca ayısını çözüp yedeğine alarak:

— Ha oğlan, koca oğlan, göreyim seni, utandırma beni! deyip ayısıyla birlikte çadırlara doğru koştu.

Etem'in bu halinden cesaret alan Tornavida Hasan da yerden boş bir şarap binliği yakalayınca onun arkasından seğirtti. Reha Bey ayakta boyuna kahveciye sesleniyordu. Mühendis İzzet Bey yeleğini, ceketini giymiş, acele acele fotinlerini giymeye uğraşıyordu. Kör Andon:

— Aman, diyordu, bir bela çıkarsa beni bırakmayın burada. Malum ya, el ermez, göz görmez; beni bir köşeye saklayın!

Zurnacı Şahin Ağa:

— Bir şey yok canım, diyordu; sarhoşun biri nara atıyor. Şimdi gelsin buraya, ben ona bir matiz[1] havası çalayım, kuzu gibi olur...

Zavallı Râna ise ayakta:

— Ah kardeşim Emineciğim, Emine'ye bir şey yapmasınlar! diye çırpınıyordu.

Etem'le Tornavida Hasan, çadırlara doğru gittikten biraz sonra üçüncü defa olarak ve daha şiddetli bir narayla ıslık sesleri geldi. Bunların arkasından Etem'in bağırtısı duyuldu:

— Tut be koca oğlan tut, bırakma herifi tepelesin bizi! Saldır bacaklarına cenabetin!

Derken acı acı köpek havlamaları başladı. Şimdi iş büyümüş, çatallaşmış gibiydi. Neredeyse belki de silahlar patlayacaktı. Artık benim için durmak olamazdı. Kahveci Mıstın'ı köy korucusuna saldırıp kendim çadırlara doğru fırladım. Amma şimdi kadın sesleri kesilmiş; yalnız Etem'in ayıya verdiği düşmana saldırma emirleriyle sarhoşun gırtlağından zorla çıkan kaba kaba küfürleri duyuluyordu.

Bir de çadırların yanına gelince ne görsem beğenirsiniz? Eyüp, Defterdar, Ayvansaray sokaklarında her gün

---

1 Çok sarhoş, ortaoyununda sarhoş rolü.

çocukların peşine takılıp da, "Küüp! Aynalı Küüp!" diye kızdırdıkları, saç sakala karışmış, o perişan ve hiç ayılmaz herifle Etem karşı karşıya geçmiş, birbirleriyle hırlaşmıyorlar mı?

— Tüü! Allah müstahakınızı versin!

Yanlarına sokuldum. Aynalı Küp, beni görünce pek okkalı bir küfür de bana savurdu; sonra da elini seksen yerinden yırtık gömleğinin içine sokarak bağırdı:

— So... kul... ma... Dinim rabena... hakkı... için... ya, ya, yakarım... haa!..

Etem tekrar ayıya kumanda verdi:

— Abe hazreti kalıp, bak ne süyler sarhoş herif bizim eli nimetli Beyzademize! Sen durursun bu lakırdı karşısında avanak avanak, bakarsın etrafına. Abe, saldırsana bu belalı herifin baldırlarına!

Aynalı Küp bu sefer kahkahayı salıverdi:

— Kah kah kah kah!.. Ulan koca Çingene. O ayı bendenizin amcazadem! O hiç saldırır mı bana? Kabadayıysan sen saldır, köpoğlu!

Etem bu sefer benden cesaret aldığı için ayıyı hemen oracıktaki bir kazığa tutturup yerden kaptığı bir odunla zavallı Aynalı Küp'ün üzerine atıldı. Atıldı amma ben hemen bileğinden yapıştım:

— Kendine gel Etem, bırak, o divanenin biridir!

— Divane ise kör müdür gözü tımarcıyı (akıl doktorunu)!.. Ne arar burada gece vakti çadırlar arasında? Yatar içeride birtakım kibar familyalar. Bunun burası diyil at ya eşek pazarı; burası herkesin mekân yeri...

Aynalı Küp yine kahkaha savurarak:

— Vay anam, vay... Ulan gece yarısı, destursuz harmancı çadırlarına uğradık diye bu kadar kıyamet koptu be! Ya yanlışlıkla Sulukule'ye uğramış olsaydık... Kim bilir kaç araba kötek yerdik!

Uzatmayalım, Aynalı Küp'ü orada bir ağacın arkasına sinmiş olan Tornavida Hasan'ın koluna verince biz, Etem, Nazlı, Emine, hep birlikte geriye döndük. Yolda, çok korktular diye Etem, Tornavida Hasan'ın, Nazlı da Emine'nin

damaklarını kaldırıyor; Emine korkuyu geçirdiği için el çırparak tatlı bir keriz havası yapıyor; Aynalı Küp de iki adımda bir kahkahayı salıvererek:

— Ulan, bu ne güzel memleketmiş be! İnsanı koltukla, türküyle rakı içmeye götürüyorlar! diye söyleniyordu.

O gece sabaha kadar Kazıklıbağ âlemi hep böyle kâh cümbüş, ahenk; kâh alay, şaka, maskaralık; kâh da naz, niyaz, işve ve sevgiyle geçti. Ve sabahleyin gün doğarken Nazlı'nın "Kele kana beşe kana" ninnisiyle meclis paydos borusunu çaldı.

***

Bir tarafta Seher, Ziynet, Râna ile Çakır Emine, bir tarafta Nazlı ile tirşe gözlü Gülizar. Şaşırdım hangi tarafı kollayacağımı... Fakat Nazlı yine ağır basmaya başladı. Lakin aklımın ermediği bir şey varsa, o gece Çakır Emine, Nazlı ile Gülizar'a karşı kıyametleri koparırken sonra çabucak onlarla nasıl da candan dost oldu?

Geçen akşam, incirliğin alt tarafında Nazlı'yla yalnızca buluştuk. Uzun zaman kendini arayıp sormadığım için bana birçok sitemden sonra:

— Ah, dedi, biz bu yıl, Çırpıcı ile Çörekçi arasında bir İdrellez yaptık, görmeliydin! Belki kaynardı ortada on beş kazan... Belki çalardı meydanda on davul, on klarnet, on zurna ve bir o kadar tulum, körük çalgısı... Gene hora teperdi meydanda altmış yetmiş delikanlıyla kız, karı... Ah, o gün zatınızı bilseniz ne kadar bekledik... Ha gelir, ha gelir diye, kaldı hep gözlerimiz yollarda...

Ve sonra sordu:

— Siz bu İdrellez'i kimlerle geçirdiniz, o akşamki Çakır Emine'yle falan mı?

— Hayır, dedim, ben Hıdrellez'i bu yıl bazı arkadaşlarla Kadıköy'de Fikirtepe'de geçirdim!

— Ah o Fikirtepe ah! Sen değil miydin, geçen yıl beni o Fikirtepe'den kandırıp aşırmıştın evine! Süyle bakalım, evde koca valde ne yapar, beni sorar mı ara sıra?

— Sormaz olur mu, hatta bugün gelirken sana çok çok selam bile gönderdi!

— Vealiküm selam... Benden de kendisine yığın yığın selam, üperim mümarek ellerinden, beklerim duvalarını hayırlı hayırlı!

Nazlı'nın bu sözlerinden, onun tekrar bugünlerde bizim eve kapağı atmak istediği anlaşılıyordu. Fakat böyle bir şey olur da Çakır Emine bizi duyarsa, acaba bana karşı ne vaziyet alır diye düşünüyorum.

***

Biz artık fahri çeribaşılıkta, bizden çok kıdemli olan Reha Bey'i de geçtik. Çünkü o yalnız bir tarafın kâhyalığını yaparken ben şimdi iki tarafla da içli dışlı oldum. Lakin bugünlerde içkiye de fena düştüm ha! Reha Bey'le buluşamadığımız akşam, Etem gelip zihnime giriyor; Etem'le buluşamadığım akşam, Tornavida Hasan gelip Reha Bey'in beni filan gazinoda, filan meyhanede beklediğini söyleyerek aklımı çeliyordu!

Artık bizim musiki merakı, Çigan hayat ve havalarından çıkaracağım müzik motifleri filan hep suya düşüyor gibi... Her gün bu karmakarışık kafayla insan hiç böyle şeylerle ciddi olarak uğraşabilir mi?

Zaten Reha Bey denilen adam alafrangayı hiç sevmediği, hiç anlamadığı için, beni boyuna alaturkanın pestenkerani havalarını öğrenmeye ve çalmaya, onlarla uğraşmaya teşvik ediyor. Reha Bey'in kavlince alafranga çılgın bir züppe, alaturka ise nazlı bir gelinmiş! Halbuki öte taraftan Nazlı ile Çakır Emine yavaş yavaş alafranga havaları daha çok sevmeye başlıyorlar.

Annem son günlerde, benim bu hallerimden daha fazla üzülmeye, bu yüzden ara sıra hastalanmaya bile başladı. Ay aman, vallahi bu karışık ve içinden çıkılmaz hayattan ben de yavaş yavaş usanmaya başladım.

Bizim eve temelli olarak Nazlı mı gelecek, Emine mi? Kim gelecekse gelse de ben de bu karışık ve yorucu hayattan kurtulup biraz başımı dinlesem!

***

Zannedersem bu yaz da geçen yaz gibi ve geçen yazdan daha yorucu olarak böyle hayhuyla geçecek. Adına eğlenti denilen ve gerçekte gürültüden, yorgunluktan, israftan başka bir şey olmayan manasızlıklar, gün sektirmeden boyuna sürüp gidiyor. Bizim dargın arkadaş acaba şimdi ne âlemde? Buradan Sarıyer'e taşındıklarından beri hiç yüzünü görmedim. Aksaraylı Nâzım'ı ara sıra eğlenti yerlerinde görüyorsam da henüz o da bana dargın olduğu için kendisiyle görüşemiyorum. Etem, Nâzım için:

— O, dedi, benzer çokbilmiş bir insanoğluna! O adamı satar da helvaya verir. İlle velakin ben daha çok bilirim ondan... Lazım gelirse ben onu çeşmeye suya götürürüm de susuz getiririm!

Alay için ben de kendisine sordum:

— Senin bilmediğin yalnız neydi Etem?

— Bu daracık deli dünyada benim bilmediğim yalnız beş vakit namazdır!

— Ulan köpoğlu, yalan söylüyorsun; bundan bir ay önce Kazıklıbağ'da namaz kılan sen değil miydin?

— O başka o! Ona derler tüvbe namazı. O kılınır üç dört senede bir keret. O kolaydır o!

— Peki, sen o gün o namazı kılarken neler okudun bakayım?

— Allah kabul eyliyesin, okudum Çingenece birçok şeyler!

— Ya duayı nasıl ettin?

— Duayı da ettim te büylece: "*Neuzü şeytan, besmele rahman!*" Ondan başladım süylemeğe:

Abe Allahım, duyarsın ahım! Çoktur günahım!
Ayakta pabuç, başta külâhım!
Açtım elimi, kırdım belimi, tuttum dilimi!
Ziytin tanesi, ekmek dilimi!
Yüreğim sızlar, kulağım vızlar, okur hafızlar!
Bayılır buna, çadırda kızlar!
Kusurum çoktur, mangizim[1] *yoktur!*

---

1 (Çingenece argo) Para.

Halim bom...tur!
Ben aç gezerim, İrfan Bey toktur!
Çektim çok acı, sen bana acı!
Etem duacı, olmuştur şinci mübarek hacı!
Âmin, âmin, âmin, Veledi Ali âmin!

— Ulan bu ne biçim dua, köpoğlu?

— Çingenecesi dua bu kadar olur. Diyilim ben saçaklı molla ki edeyim daha kibarcasını! Hem sen şinci bırağasın duayı muayı falan da sorarsam şinci sana ben ki çok var gördüğümüz yok senin Çakır Emine'yi falan filanı. Ne yaparlar, iyi midirler? Geldi güreceğimiz bu akıları![1]

— Neden geldi göreceğin?

— Bilirsin ki kıldık namazı, bunun burasında bir ay öncesinden, yaptık duvamızı gönderdik So'ya!

— So da nedir?

— So demek ki yani ya büyük efendi, büyük mal mülk sahibi, senin anlayacağın, Allah!

— Demek ki So kelimesi burada Allah manasına mecaz olarak kullanılıyor.

— Kim bilsin artık, hicaz olarak mı kullanılır, uşşak olarak mı? Orasını sen gene git, bu makamlardan anlayan Ayvansaraylı, Sulukuleli kemançecilerden danış! Ha, ne diyordum, kıldık namazımızı, yaptık duvamızı, olduk şinci tüvbekâr. Ona sebep sorarım, Çakır Emine'yi şinci yürekten maksımcasına (masumcasına). Düşmesin hani içine bir acayip bulanıklık. Zere farkındayım ben, bizim Nazlı gibi, Gülizar gibi, Çakır Emine de yakmıştır feraceyi size. Hem de korktum o gece ki hani burada yapmıştık bir teferiz, o zaman kıskanarak birbirlerini, onlar dalaşacaklar diye. İlle velakin ne yaptı yaptı bizim Nazlı, gözleri ilen onları tılsımladı, döndürdü hepsini de balmumuna. Hele Çakır Emine'yi bağladı saçının telinden kendi saçlarının tellerine!

— Demek Nazlı tılsım da yapar ha?

---

1 Kızlar.

— Ha ha!.. Onun yok mu o bulanık bakışı ilen kara gözleri, o bir keret bu gözlerini kökünden dikti miydi bir insanın yüzüne, o ister erkek, ister kadın olsun, apışır kalır karşısında. Hem yalnız insanları değil, ayvanları bilem bir bakışta susta durdurur karşısında. Bizim köpekler, ayılar, maymunlar, sıpalar, atlar hep Nazlı'nın bir bakışı önünde şaşırırlar puslayı. Yılan yok mu yılan!

— Hangi yılan?

— Hangisi olursa olsun. İster karası, ister sarısı, ister bozu, ister alacası... Nazlı bunları tutar eliylen, bir bakar yüzlerine derin derin, ayvan o saat bulaşır uyumaya...

— Onu başka Çingeneler de yapıyor...

— Bilirim yapar, hatta gene geçen yıl, Belgrad ormanlarında Cambaz Sülü (Süleyman) denilen o madrabaz herif de yapmıştı bu marifeti sizin yanınızda...

— Sen nereden biliyorsun onu?

— Süyleye süyleye dilimizde kıl bitmedi mi ki benim bilmediğim bu dünyada beş vakit namaz...

— O cambaz Sülü'yü sen ne zaman gördün?

— Uryamda gördüm bir keret... O zaman sülemişti bana...

— Demek Nazlı'da yılanları tutma marifeti de var?

— Onda ne yok ki! O isterse yılanı takar gerdanlık gibi boynuna da gider üylecene düğünlere, teferizlere!

— Ulan Etem, benim yılandan korktuğumu Büyükdereli Cambaz Sülü'den duydun, şimdi beni Nazlı'dan soğutmak için bu katakoftileri atıyorsun![1]

— Diyildir katakulli bunlar... Ben duğru süylüyorum! Hani istemem ben, zatınız suğuyasınız şinci Nazlı'dan... Zere siz ondan suğuyacak olursanız kapacaklar o zaman sizi kolaycasına Çakır Emineler bizden... Hiç ister miyim ben eli nimetli, kesesi devletli İrfan Efendiciğimi kaptırayım o cilvebazlara?

İşte bir yaşımıza daha girdik! Mangaptut Nazlı, aynı zamanda erkeği, kadını, herkesi kendine bağlayacak ve ayıları,

---

1 (Argo) Katakofti atmak: Yalan söylemek, uydurmak.

köpekleri, sıpaları, atları, yılanları, manyetize edecek kadar bir sihirbazmış da!

Fakat bunların belki yüzde biri doğruca ise doksan dokuzu Etem'in martavalları gibi geliyor bana!

***

Ey benim bir yıldır, bin türlü acayip maceralarla dolu hatıra defterim! Senin çoktan beri boş duran sayfalarına bir şeyler çiziktirmedim. Bir buçuk ay var ki seni elime aldığım yoktu. Bu bir buçuk ay, Etem'in, Reha Bey'in zoruyla içkiden, çalgıdan, bilmem neden baş kaldıramadım ki senin boş sayfalarına bir şeyler çiziktireyim!

Hatta ardı arası kesilmeyen bu içki, çalgı âlemleri yüzünden Nazlı'yı bile pek gördüğüm yok. Görsem de konuşacak halde değilim. Çakır Emine bile bir gece Reha Bey'in bahçesinde bana çıkıştı; Reha Bey'i işmarlayarak: "Sen" dedi "bu kaşerlenmiş pinpona bakma, onun içi zaten Apostol'un meyhanesindeki rakı fıçısına dönmüş... Sen ise daha gençsin, sana yazıktır; bu kadar rakı sonra günün birinde seni Çarşambalı Aziz Beybaba'ya döndürecektir. Benzetmek gibi olmasın amma o da senin gibi böyle kendisini genç yaşında bu âlemlerde rakıya kaptırdı, çok sürmedi, sonunda perişan oldu, sürüm sürüm süründü; en nihayetinde de sokaklarda çoluk çocuk maskarası kesildi."

....

....

İşte, ey benim bir yıldır türlü acayip maceralarla dolu olan hatıra defterim! Son bir buçuk ay, akla hayale gelmez içki ve çalgı âlemleri hatıralarımdan sade aklıma gelen Çakır Emine'nin bu sözleridir.

***

Bu yaz da böyle geçti...

Ne yalan söyleyeyim, annem, Nazlı'dan daha çok Çakır Emine'den hoşlandı. Nazlı'yı hiç sevmemişti fakat Emine'yi oldukça sevdi. Sözü sohbeti yerinde, şen şakrak, kılığı kıyafeti düzgün, eli işe yatkın; âdetleri, tabiatları oldukça bize

yakın diye onu daha ziyade beğendi. Eğer bu günlerde annemi bir zorlayacak olursam, Emine'yle başgöz olmama izin verecek gibi...

Amma öte taraftan, Emine'nin gelip bizde bir hafta kadar misafir kaldığını duyan Nazlı hüngür hüngür ağlıyormuş. İşte benim de belimi büken bu değil mi? Yoksa Emine için annemi kandırmak işten bile değil!

Emine dün bana, şimdiye kadar kendilerinden bizlerle evlenmiş olan birkaç kadın ve kızın isimlerini, sonra bunları kendilerine nikâhlayan beylerin, efendilerin adlarını saydı; bunun üzerine, "Ne dersin, bu işi biz de seninle yapalım mı?" deyince, "Biraz düşüneyim!" dedim. Sonra bana çekinerek ve ona acır gibi görünerek uzun uzun Nazlı'dan bahsetti.

***

Geçen cuma günkü o yağmurlu havada Sulukule'de sunturlu bir kavga olmuş. Emine'nin benimle sıkı fıkı görüştüğünü çekemeyen kadınlardan biri ona çatmış:

— Topçular'daki sağmal ineği buldun, sağ bakalım istediğin gibi. Delikanlıyı siz bir yandan inek gibi sağın; çergeciler bir yandan kaz gibi yolsunlar! diye bar bar bağırmış.

Bunun üzerine orada bir kızılca kıyamettir kopmuş. Tefle, darbukayla hatta kemanla yapılan bu sunturlu kavgada benim adım ve sanım belki beş yüz defa geçmiş. Hatta bir aralık curcuna arasında şu tekerleme yirmi defa tekrarlanmış:

Dere başında saz var
Topçular'da bir kaz var
Kazı yolan yolana
Yazık günah oğlana
Kaz Çakır'a tutulmuş
Paraları yutulmuş
Topçular'da harmanlar
Pisi pisi sarmanlar
Çakırımın peşinde
Geziyor toramanlar

— Bir hoca Ali'm var, her kime?

— Topçular'daki falcı karılarına yakında gelin gidecek olan Çakırımın başına!..

— Ala ala hey!

Cuma günü Sulukule'deki o sunturlu kavga arasında kontr parti tarafından Emine'nin partisine karşı söylenen bu tekerlemeyi geldi bana, Fener'deki Kılburnu Gazinosu'nda Kemancı Kör Andon haber verdi.

— Peki amma dedim, Andon, sen bu tekerlemeyi aynen nasıl aklında tuttun?

— Nasıl tutmam a benim beyim, dedi, bütün kavga boyunca onların makamlı okumalarına kemanla tempo tutan bendim. Bu ufacık tekerleme bir insanın kulağının dibinde yirmi defa tekrarlanır da hiç insanın aklında kalmaz mı?

Eyvahlar olsun, desenize ki bizim adımız artık Todi kavgalarının içine de adamakıllı girmeye başladı. Hem ne şekilde bir girişle!

***

Ben şimdi hiçbir şey düşünmüyorum. Nazlı olsun, Emine olsun... Şimdi onlar ikinci plana geçer gibi oldular. Reha Bey beni, Çengi Küheylan'la yeniden bir mecliste buluşturup bir hayli görüştürdü, ötekilere nispetle çok kart, çok görmüş geçirmiş ve insana çok iltifatlı davranan bu kanı sıcak kadın, daha ilk senlibenli görüşmede beni Nazlı'dan da Emine'den de soğutmak için bilseniz bana ne diller döktü ne diller!.. Fakat kırklık olan bu karı çok kalantor bir şey! Yüzükleri, bilezikleri, küpeleri pek göz alıyor. Çantası da yüklüce. Evi de pek muntazam. Sonra da üstelik dul! Siz olun da gelin çıkın bakalım bu işin içinden!

***

Annemin hastalığı gittikçe artıyor. Henüz yatakta yatmıyor amma ayaktaki hali beni çok üzüyor.

Reha Bey, nedense, benim Emine'yle görüşmeme taraftar görünmüyor; Nazlı tarafıyla ise artık hiç görüştüğümü istemiyor. O şimdi benim boyuna Çengi Küheylan'la düşüp

kalkmamı istiyor. Fakat bu mübarek adamın bu kadınların içinden kimi sevdiği yahut kime para yedirdiği bir türlü belli olmuyor. Ve bunu kime sordumsa dudak büküp, "Ben de bilmiyorum, onun bunlarla bu kadar içli dışlı olması elbette babasının hayrına değildir" diyor. Bu işin içinde bir bilmece var amma hele durun bakalım sonu ne çıkacak?

***

Etem'in yerini şimdi Tornavida Hasan tuttu. Kış geldi ya, Etem artık bana pek sokulmuyor. İhtimal, geçen sene Hıfzı Reis'ten yediği zılgıtı hatırlayıp böyle yapıyor. Fakat Tornavida şimdi adeta Etem'i aratıyor. Bizim eski pabuçlar, elbiseler, çamaşırlar hep Tornavida'ya kavanço ediliyor.[1] Arada sırada kendisine tosladığım rakı paraları da ayrı...

Hem bu köpoğlu beni başka yerlere de dadandırmak istiyor. Bana birtakım aynalı maynalı yerlerden dem vuruyor. Nedense, Reha Bey de bu kopuk herifi pek seviyor.

***

Annem artık sızıltılarını artırmaya başladı. Kadın haklı amma ben ne yapayım? Bir kere kendimizi akıntıya kaptırdık. Zavallı hatun diyor ki:

— Ben göçüyorum oğlum; ben göçüyorum! Yalnız göçen ben değilim; bu koskoca ev de benimle beraber göçüyor. Sen ise gün günden işi azıtıyor; gün günden terelelli oluyorsun. Senin bu hoppalığın, şımarıklığın yüzünden elde avuçta olanlar da yavaş yavaş suyunu çekiyor. Rahmetli babacığın mezardan başını kaldırsa da şimdi senin şu haline bir baksa, sana neler demez? Dün Atıf Bey geldi (akrabamızdan bir zat). Senin bu yaptıkların için bana söylemediğini bırakmadı. Kaç yıldır taksit verilmediği için Evkaf'ta[2] ipotek olan Üsküdar'daki dükkân için galiba bu ay başı Evkaf icraya başvuruyormuş... Haydi bakalım, gelsinler de şimdi bunu, senin Çingenelerin, kadeh arkadaşların kurtarsınlar! Ne olacak bu halin sonu? Hazıra dağ dayanmaz! Yirmi beş yaşına geldin,

1 (Argo) Kavanço etmek: Devretmek, aktarmak.
2 Vakıflar İdaresi.

hâlâ bir baltaya sap olamadın, hâlâ hazır yiyorsun. Hazıra dağ dayanmaz! Eğer bu Çingenelerden ayrılamıyorsan, ben razıyım, Nazlı'yı mı alacaksın, Emine'yi mi alacaksın, hangisini alacaksan, nikâhla al bari de bu israfın ardı kesilsin biraz. Vakıa bize Çingene gelin yakışmaz amma ne yapalım? Dün Atıf Bey de öyle diyordu, "Zararın neresinden dönülürse kârdır. Oldu olacak, Sulukuleli mi alacak, Litrozlu mu, Vidoslu mu, Büyükdereli mi, kimi alacaksa alsa da bu çıkmaz yol kapansa!" İşte ben de yine söylüyorum. Senin o hiç durmadan hep hayhuy, hep rakı şarap, hep çalgı ahenk içinde geçen bu gidişinin sonu berbat. Bak sana son sözüm, işte benim bir ayağım çukurda! Sonra sen perişan, sefil kalırsın!

Annemin bu acı sözleri iki gündür beni fena düşündürüyor.

Arkadaş, Ben Adamı Yerim!

Şimdi bu serlevhayı[1] görenler sanacaklar ki galiba Etem'in yamyamlığı da varmış! Fakat adam yiyen Etem değil, başkasıdır! Onu da anlatayım:

Dün akşam, tek başıma Beyoğlu birahanelerinden birine çekilmiş, uzun zamandır böyle bir yerde ilk defa başımı dinliyor ve bir buçuk yıldır Çingeneler arasında geçirdiğim türlü acayip maceraları ve bunların sonunun nereye varacağını düşünüyordum. Düşünürken ara sıra Nazlı mı, Emine mi diye hangisinde karar vereceğimi de uzun uzun hesaplıyordum. Tam içme zamanı olduğu halde burası kalabalık değil, tenhacaydı. Vakit de erken olduğu için burada kafa patlatacak çalgı henüz başlamamıştı. Loşça bir köşede efendiden, yaşlıca iki adam, tezgâhın sağında iki üç kibar genç, sokak kapısının solunda kavas[2] kılıklı biri, birahanenin bahçe tarafına düşen pencerelerden birinin kenarında da genç ile orta yaş arasında ve tipi Ermeni'ye benzeyen, şıkça ve güzelce bir kadın oturuyordu.

---

1 Başlık.

2 Koruma görevlisi, güvenlik.

İkinci kadehten sonra, ikide bir o kadın beni dikkatli dikkatli süzmeye koyuldu. Tabii ben de ikide bir onu iskandile[1] başladım.

O, önündeki bira bardağından yarım saatte bir yudum alıyor ve her yudumu aldıkça eğilip birahanenin saatine bakıyordu. Belliydi ki o burada birini bekliyordu. Fakat niçin böyle ikide bir dikkatli dikkatli beni süzüyordu? Her halde ben, kendisini katiyen tanımıyordum; böyle olduğu halde, yoksa o beni biraz tanıyor muydu? Bu kadın bana pek merak oldu. Bir aralık masama meze getiren garsòna usulca bu kadının kim olduğunu sordum; "Bilmem, buraya ilk defa olarak geliyor" dedi.

Kadının beni süzmesi pek arttığı bir sırada birahanenin kapısından içeriye iki delikanlı girdi. Biri orta boylu, toplu-ca, biri uzunca boylu, zayıftan olan bu iki delikanlının kılıklarından, efendilikle külhanbeyliği bir koltuğa sığdırmak isteyenlerden oldukları anlaşılıyordu. Üstleri başları çok temiz, tirendaz; rugan iskarpinleri pırıl pırıl yanıyordu. Fakat feslerinin duruşu, yürürken omuzlarının aldığı biçimler, kendilerinin efendiden bıçkın olduklarını gösteriyordu. Bunlar içeriye girer girmez o kadın hemen tavrını değiştirdi, hafif bir gülümsemeyle ayağa kalkarak onları karşıladı. Artık merakım gitmişti, belliydi ki kadın, deminden beri orada bu iki delikanlıyı bekliyormuş.

Masalarımız karşı karşıya olduğu için yan gözle delikanlılara şöyle bir baktım ve bakar bakmaz birisini tanır gibi oldum. Orta boylusunu ilk defa görüyordum, lakin uzunca boylusunu herhalde bir yerde görmüş, hatta belki de konuşmuştum. Amma nerede? Onu nerede görmüş, nerede tanımıştım? Onu dakikalarca düşündüm, bir türlü bulamadım. Hay kör olası şeytan hay! Bu uzunca boylu zayıftan delikanlının kim olduğunu bana bir türlü hatırlatmıyordu. Neden sonra onlar kendi masalarında kadınla muhabbeti koyulttukları zaman baktım ki o delikanlı da tuhaf tuhaf

1 (Argo) Dikkatle bakmak, kesmek, yoklamak.

beni süzüyor. Bir aralık içimden, yanlarına gidip, "Affedersiniz, sizi tanıyacağım amma..." diye aşinalık edeyim dedim fakat onu da yapamadım. Kadının, birasını pek yavaş yavaş içmesine mukabil iki delikanlı, duble kadehlerle rakılarını hiç durmadan birbiri ardına yuvarlıyorlar ve uzunca boylusu, orta boyludan daha sinirli görünüyordu.

Uzatmayalım, vakit geldi, müşteriler çoğaldı, çalgı başladı. Bana da artık bu gürültüden kaçma zamanı geldi. Hesabıma bakmak için önümdeki pusulayı alıp tezgâha giden garson, bir de baktım, bir dakika sonra önüme koca bir kadeh rakı dayadı.

— Bu da nesi?

— Karşıdan kiras ettiler![1]

— Kimler kiras etti?

— Yok mu o kadın ki otururlar yanında iki delikanlı, işte onlar...

Garson önümden çekilirken başımla kendilerini selamlayacak oldum. Fakat nedense şimdi üçü de başlarını başka tarafa çevirmişlerdi. Biraz bekledim, az sonra o zayıftan, uzunca boylu delikanlıyla göz göze gelince önümdeki kadehi kaldırıp kendisine doğru uzatarak ve güler yüzle onu selamladım. Ne dersiniz, mübarek bana aynı surette mukabele edeceğine, yüksek sesle ve çatık bakışla uzaktan sade bir, "Eyvallah!" demesin mi?

Tabii bu hal büsbütün merak oldu. Gene biraz düşündüm, garsonu çağırdım, "Karşı masaya üç rakı!" dedim. Biraz sonra garson rakıları oraya götürdü ve onlarla ne konuştu ne konuşmadı, dönüp geldi, bana bir duble daha dayadı. Bu sefer garsona, "Aman" dedim, "fazla oldu, içemem, affetsinler, bu kalsın!" Ismarladığım o üç kadehin parasını garsona uzatırken onlar, herifi acele acele çağırdılar, yine bir şeyler söyleyip bana gönderdiler. Garson geldi, ellerini masaya dayayarak, "Onu içmezse, biz de bu üç kadehi yere dökeriz diyorlar!" dedi. Kadehi elime alarak ayağa kalktım,

---

1 (Argo) Kiras etmek: Yollamak, göndermek.

yine başımı öne eğerek, "Şerefinize efendim!" deyip onu da yuvarladım ve uzunca boylu ile nerede tanıştığımızı sormak için masalarına doğru yürüdüm. Yanlarına gelince uzunca boylu, önündeki dolu kadehi eline alarak:

— Bu, dedi, aslan sütüdür, bu erkek içkisidir, bunu erkekler içer!

Pek bir şey anlamadan gülerek:

— Tabii, dedim, erkekler içtiği için biz de ondan içiyoruz işte... Kadın olsaydık, madam gibi bira içerdik!

— Mademki öyledir, buraya biz geldik diye öyle iki kadehle savuşmak olmaz. Erkek olan oturur buraya, bizimle birlikte sonuna kadar içer!

— İyi amma ben sizden önce de birkaç tane içtim!

— Biz de buraya gelmeden önce başka yerde yedişer duble çektik de buraya öyle geldik!

— Neyse, şimdilik bana müsaade edin de başka vakit yine içeriz... Lakin affedersiniz, biz sizinle nereden tanışıyoruz?

— Erkek meclisinde oturup bizimle biraz daha içerseniz, nereden tanıştığımızı anlarsınız!

— Canım, erkeği kadını bırakın şimdi, nedir maksadınız? Bana onu söyleyin!

— Bilmezlikten geliyorsun, değil mi şimdi?

— Ne bilmezliği yahu? Benim bir şey bildiğim yok; neyse dilinizin altındakini söyleyin de öğrenelim!

Bu sefer, garsona döndü:

— Garson, beye bir sandalyeyle bir duble daha getir!

— Yok, ben oturamam, ben geç kaldım, gideceğim!

— Nereye geç kaldınız? Çingene çadırlarına mı?

— Hangi Çingene çadırlarına?

— Kendi çadırlarınıza... Siz İstanbul Çeribaşısı değil misiniz?!

— Hayır... Pek benzerim yok amma nasılsa benzettiniz! Şimdiki Çeribaşı, Bakırköy'de Haznedar Çiftliği'nde oturur, adı Arif Ağa'dır.

— O, göçebelerin Çeribaşısı!

— Ya siz hangisini söylüyorsunuz?

— Ben Sulukule'dekilerinkini söylüyorum.

— Rica ederim, alayı bırakın da isminizi söyleyin!

Oğlan yine kızıp yumruğunu masaya vurarak:

— Bana bak arkadaş, dedi, erkeksen çök şuraya, erkekçe konuşalım seninle!

— Tabii erkeğim canım, görmüyor musun başımdaki fesi, dudağımdaki ter bıyıkları![1]

— Bak, ben peşin söyleyeyim, alaya hiç gelemem... Ben adamla erkekçe konuşurum, bana kancıkça numaralar yapma!

Bu son söz pek ağırıma gitti. Hemen garsonun getirmiş olduğu sandalyeye çöktüm, sağ yumruğumu çenemin altına destek yaparak:

— Ağzından çıkanı kulağın işitsin, dedim, yok yere böyle ağzını bozacağına maksadını söyle, sana cevabını vereyim!

O, tekrar söze başlarken kadın:

— Yook, dedi, rica ederim, ben böyle şeylere gelemem, zaten sinirli bir kadınım. Beni bunun için mi çağırdınız buraya?

Şimdi de orta boylu tıknazcası lafa karıştı:

— Canım bilader, elbette aranızdan bir geçmiş var ki bu çocuk sana kafa tutuyor; sen de şimdi işin farkında değilmiş gibi cahillikten gelmesene ya!

Yemin ettim:

— Vallahi, billahi, tallahi! Hiçbir şey bilmiyorum ve bu bey arkadaşınızı da nereden tanıdığımı bir türlü hatırlayamıyorum!

Uzun boylu, bir yudum susuz rakı daha çekip gözlerini biraz daha açarak gözlerime dikti:

— Bana bak arkadaş; ben adamı yerim, yer!

— İyi amma kardeşim, benim etim kıvırcık değil, sonra midene dokunur!

Kadın hemen ayaklandı:

— Ben gidiyorum!

---

1 Yeni çıkmış bıyık.

Kapıya doğru ilerlemek istedi. Fakat orta boylu delikanlı hemen bileğinden yapışarak bağırdı:

— Otur ulan şuraya, nereye gidiyorsun?

Garson geldi:

— Rica ederim, burada yapmayın gürültü!

Bunun üzerine ben de kalktım, onlara:

— Neyse, şimdilik allahaısmarladık! deyip birahaneden fırladım.

Fırladım amma şimdi Beyoğlu caddesinde meraktan, heyecandan çatlayacaktım. Bu herif kim olabilirdi, benden ne istiyordu? Benim Çingenelerle düşüp kalktığımı nereden biliyordu? Bir sürü bilmece ki bunları çözebilene aşk olsun! Hele bakalım, yarın olsun, devran aynası ne çehre gösterir? Elbette bu iş bu kadarla kalmayacak, yakın bir tesadüf bizi yine o delikanlıyla karşılaştıracaktır.

***

Bu son hadise için bin dereden su getirerek önce Etem'in ağzını aradım; hiçbir şey bilmediğini anladım. Sonra Reha Bey'e de meselenin aslını tamamıyla anlatmayarak dolambaçlı yollardan işi biraz çıtlattım; baktım o, benim sözlerime çok alakalı görünür gibi olduysa da ondan da pek sadra şifa verecek bir şeyler öğrenemedim. O, "Adam sen de" diyordu, "aldırma, senin Çingenelerle düşüp kalktığını uzaktan görmüş olan o delikanlı, o akşam orada kendilerini bekleyen kadını gelip de seninle karşı karşıya görünce onu senden kıskanmıştır da mesele ondan çıkmıştır."

Hoş, Reha Bey'in bu fikri de pek yabana atılır şey değildi. Bence, ortada başka hiçbir sebep olmayınca Reha Bey'in bulduğu bu sebepten daha uygununu bulmanın yolu yoktu.

***

Bu sabah, alı al, moru mor, Çakır Emine'nin arkadaşı Râna bana eve geldi:

— Aman, dedi, Emine'yi dövecekler, bu günlerde yolunu bekleyip fena dövecekler! Onun için, sen bilirsin, uzun zaman ne sen bizim tarafa gel ne Emine buralara uğrasın!

Hatta sen ne Reha Bey'le buluş ne de Tornavida Hasan denilen kopukla görüş!

— Anladım amma bunlara sebep ne?

— Ben işte o kadar söylüyorum sana, canımın içi İrfan Beyciğim!

— Canım iyi amma meselenin aslı nedir? Ben de öğreneyim de ona göre davranayım!

Bana bu lakırdıları kapıda usul usul söyleyen Râna sordu:

— Annen içeride mi?

— Annem arka odada, henüz uyuyor.

— Feridun, Emine'yi senden kıskanıyor.

— Hangi Feridun?

— Hani canım, geçen yaz, bir gece Reha Bey falan filan harmancılarla birlikte Kazıklı'da eğlenirken Reha Bey'le beraber oraya uzunca boylu, zayıftan bir delikanlı gelmişti...

— Ha, ha, ha!.. Evet, evet, evet tamam, o delikanlı o akşam yarım saat kadar sessiz sedasız bizim yanımızda oturduktan sonra ben o gece bir daha yanımızda görmemiştim, o ne olmuştu o gece?

— Emine'yi sizden fena halde kıskandığı gibi, siz o gece Emine'yi tokatlayınca o, buna fena içerlemiş ve onun için yarım saat kadar mecliste somurtarak oturmuş, sonra büsbütün sinirlenip size çaktırmadan oradan savuşmuştu.

— O gece onun oradan savuştuğundan Reha Bey'in haberi var mıydı?

— Reha Bey'in de vardı, Benli Latif'in de Mühendis İzzet'in de...

— Yaaa?!

— Hatta siz bir aralık o gece sarhoş narasına koştuğunuz zaman onlar kendi aralarında, "Aman, Feridun'un savuştuğu çok iyi oldu çünkü fazla içince sululuğa kalkacak, ağzımızın tadı kaçacak" demişlerdi.

— Yaaa... Peki, bu Feridun ne iş yapar?

— Kalem dairesinde[1] kâtip.

— Hangi kalem dairesinde?

1 Resmi kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer.

— Ayol, İstanbul'da yok mu kalem dairesi?

— İyi amma hangi kalemin dairesi?

Düşünerek:

— Dur bakayım, şey... Evrak kapısının dairesi!

— Neyse, anlaşıldı, sen şimdi git, hiç telaşa filan lüzum yok! Yalnız, bu Feridun'un Emine'yle ne ilişiği var?

— Hiç canım, orada burada eğlentilerde görmüş, sözde sevmiş... Halbuki o, senede böyle kaç kız, kaç kadın, kaç bilmem ne sever! Bilenler söylüyor; şimdi de bir Ermeni karısı dostu varmış Beyoğlu'nda. Halbuki Emine gül gibi kızoğlankız! O, Emine'den ne alır sanki?..

— Peki Rânа, sen şimdi git bakalım, bir çaresine bakarız!..

— Nasıl çaresine? O sulu oğlan ya kızı yolda çevirip pataklar yahut yaralarsa?

— Burası dağ başı mı yahu, hiç öyle şey olur mu?

— Ey, olur olur! Neler olmuyor ki... Zaten onun sarhoşluğu çok çamurdur. Ona sebep, sana çok yavlarırım (yalvarırım) bir zaman ne Emine seni görsün ne sen Emine'yi!..

— Peki Rânа, peki, başüstüne, sen hiç merak etme!

— Ne yapalım, şimdilik bir zaman bu işin başka türlü çıkarı yok. Haydi bakalım! Haydi allahaısmarladık, cici annenin ellerinden öperim...

— Ben de Emine'nin, Seher'in, Ziynet'in gözlerinden öperim!

— Söylerim başüstüne hem de senin tarafından birer birer onların gözlerinden ben öperim!

— Hay yaşayasın Rânа!

— Artık sen bilirsin! Şimdilik Rabbiye emanet ol!

— Güle güle, güle güle!

....

....

Geçende, Beyoğlu'nda birahanede karşıma dikilip bu kadar gündür bir türlü çözülemeyen muamma işte sonunda açıldı. O uzun boylu zayıf delikanlıyı şimdi hatırladım. Hakikaten Feridun, bu yarı efendi yarı külhanbeyi, geçen yaz gecesi Kazıklı'daki âlemde şöyle bir görünmüş, orada

biraz somurtmuş, sonra da ben farkında bile olmadan oradan savuşmuştu. Tevekkeli değil, katır, o akşam bana, "Sen İstanbul Çeribaşısı değil misin?" diye soruyordu. Demek, o akşam birahanede boyuna bana çatmak istemesinin sebebi, Emine'yi benden kıskanmasındanmış...

Ey İrfan, şimdi artık sana düşen iş, annenin dediği gibi, bu işlerden biraz ayağını tetik almak ve artık usturuplu hareket etmek!

***

İki haftadan fazla oluyor, ne Çakır Emine'nin ne arkadaşı Rânа'nın ne de onların takımından bir kadının yüzünü gördüm. Reha Bey de artık beni hiç arayıp sormuyor gibi. Yalnız arada sırada, şununla bununla bir selam gönderiyor. Hiç şüphesiz, o da ortaya yeni çıkan bu Feridun işini biliyor; onun için benimle buluşmaktan çekiniyor. Halbuki daha birkaç ay önce bana, "Ben seni kendime evlat edindim; anca beraber, kanca beraber!" diyen Reha Bey şimdi yanıma bile uğramıyor.

Dün Etem'den haber aldım: Yakında Lonca'da meşhur Mahtap Abla'nın torunu Kanuni Şahap'la Üsküdarlı Kemani Akif'in Ferdane isimindeki kızının nişanları olacak ve bu nişandan bir iki gün sonra da yine Lonca'da büyük, tantanalı bir düğün yapılacakmış. Etem dün Unkapanı taraflarında ayı oynatırken, bunu kendisine Tornavida Hasan söylemiş.

Geçen yılki gibi bu düğünü de gidip görmek benim için çok güzel olur amma... İşin amması var. Tabii bu düğünde de orta çengiliği edecekler Sulukuleli Seher, Ziynet, Rânа, Emine filan falandır. Halbuki benim uzun müddet Emine'yi görmemin caiz olmadığı malum... Hele bakalım o zaman bir gelsin de elbet bir şeyler düşünürüz.

Acaba şimdi Emine benden uzaklarda benim için neler düşünüyor; yoksa bu işte biz, nedense, Rânа tarafından kurnazca atlatıldık mı? Amma bunu pek zannetmem... Çünkü Rânа olsun, Emine olsun, ikisi de beni gerçekten çok severler. Hele Emine!..

***

Hah... Dediğim çıktı işte... Nihayet Emine'den postayla bir mektup geldi. Hem de ne içten gelme ne dil dökücü ve içi türlü şarkılar, mâniler, beyitlerle dolu bir mektup! İşte Emine'nin mektubu:

Ey benim ruhu revanım,[1] kaşı kamanım, dilde nihanım,[2] körpe civanım, dudu dilli İrfanım!

Evvela mahsustan selamlar edip olmübarek, gülden nazik hatırı şeriflerinizi sual ederim. Eğerleyim ki siz de bizim tarafımızdan sual buyuracak olursanız elhamdülillah, ya Rabbi şükür bizler de cümleten saatta olup sizden gayri bir kederimiz ve Reha Bey'den başka da bize babalık eden bir pederimiz yoktur.

Gel gelelim, benim halim çok aynasızdır[3] bugünlerde... Senin ol mah cemalini[4] görmiyeliden beridir yüreğimin yağı eriye eriye tükendi... Benzimde kan, yüreğimde can kalmadı. Hasretli iştiyakınızdan benzim betim sararıp soldu; sonbahardaki Çırpıcı Çayırı'na döndü, geceli gündüzlü: "Yar ağlamadan didelerim kana boyandı!"[5]

Darılma, gücenme amma sen ne mefasızmışsın ayol! Adam demez mi ki hiç, ben bu kızcağızı yanımdan metruk edip kaçtım amma yazık günah değil mi, bir mektupla olsun, bir kerecik hatırını sorayım, gönlünü alayım! İnan olsun haftalar var ki gecelerin o tatlı uykuları bilem bana haram oldu.

Ah ne imiş, ne imiş, ne imiş
Ateşten gömlek imiş
Gizli sevda çekmesi!

Ey benim şehlevendim,[6] şahbazım,[7] ilkbaharım, ilkyazım, dudakları kirazım, İrfancığım!

---

1 Ruh-i revan: Sevgili, güzel.
2 Dilde nihan: Gönülde saklı, sır.
3 (Argo) Ters, can sıkıcı, yolunda gitmeyen.
4 Mah-cemal: Ay gibi güzel yüz, yüzü ay gibi güzel olan.
5 Güftesi Mehmet Sait Bey'e ait olan ve Hacı Sait Bey'in bestelediği "Yar ağlamadan dîdelerim kâne boyandı" adlı şarkı.
6 Boylu poslu, yakışıklı kimse.
7 Yiğit, gösterişli kimse.

Bilmiş olsan ki senin o mah cemalini ne kadar göresim ve yüzümü o pamucuk ellerine süresim geldi. Nah, inan olsun, Râna şahittir; evde, sokakta, her yanda hep senin ismini, cismini sayıklamıyorsam nimet beni çarpsın, iki gözlerim önüme aksın, el kapısında dileneyim! Zorla değil ya ayol, kim ne derse desin, seviyorum seni işte!

Haniya, "Kâtip benim, ben kâtibin, el ne de karışır?"[1] dedikleri gibi, İrfan benim, ben İrfan'ın, el ne de karışır? A benim canım ciğerim, bülbeşekerim[2] İrfancığım! Sen elâleme bakma, elâlemin şom ağzı torba değil ki dikesin; kırba değil ki bükesin! Sen elâleme bakma, gel benim İrfancığım gel! Zere:

Hasretinle kalmadı artık sabra mecalim
Aaa... benim cilveli yârim, ben seni ararım!

İşte sana yeminle İrfancığım; işte sana hem vallahi hem billahi hem tallahi, her gün evde pişen envai türlü yemeklerin hiçbiri sensiz boğazımdan geçmiyor! Dün akşam bizim oradan geçen mahallebici Alık Hasan'dan, annem, üzeri fındıklı, üzümlü koskocaman bir kâse aşure almıştı da o kadar zorladığı halde bana bundan bir kaşık bilem yedirememişti. Hani Macuncu Hafız'ı tanırsın sen; Allah'ın günü tablaylan bizim oraya türlü türlü macunlar getiriyor, herkes o macunlardan parmak parmak lüpletiyor da Allah bir hakkı için ben o macunların yüzüne bilem bakmıyorum. Râna Abla'dan başka bizim Seher'le Ziynet bilem bana acıyorlar.

Evvelisi gün, Ayvansaraylı Küheylan Abla'ya yolda rastlamıştım; yüzüme baktı, baktı da, "Akı" dedi, "bu ne hal böyle, ne olmuş sana ki yüzün dönmüş tıpkı suyu çekilmiş limona?" Sonra seni sordu; hiç gördüğüm yok deyince, kurnaz karı, tutup da yolun ortasında bir kolunu beline dayayarak bana şöylece nispet vermesin mi:

---

1 "Kâtibim" türküsü.

2 Gülbeşeker: Gül yaprağından yapılan macun kıvamında bir tatlı, bir tür reçel.

Bağa indim üzüm yok
El yârinde gözüm yok
Ben yârimle darıldım
Barışmaya yüzüm yok!

Çakıyorsun ya İrfancığım, yol ortasında, elâleme karşı hınzır karı, bana ne dokunaklı taşlar attı. Bunun üzerine, ben de dayanamadım, kendisine ağzıma geleni veriştirdim; haspanın ne natırlığını,[1] ne hamam analığını[2] bıraktım. Neyse gene alacağı olsun, hele seninle bir buluşalım ben gene ona gösteririm!

Benim canımdan aziz, şekerden leziz, baklavadan enfesi İrfancığım!

Bilmiş olasın ki sensiz buralarda benim halim pek peruşandır. A mefasız çocuk, hiç insafın yoksa merhametin de mi yok? Bana acı biraz, beni bırakma böyle yapayalnız hicranlar içinde... Sensiz bana şimdi bu dünya çekilmez bir hale geldi. Ne yana gitsem hep gözümün önünde senin hayaletin keriz ediyor:

Her ne yana gitsem, ne tarafa kaçsam
Karşımda sensin!
Sen meleklerden, perilerden de güzelsin!

İnan olsun ki sana İrfancığım, nah işte tekrar yemin ediyorum sana, eğerleyim yalan söylüyorsam, şuracıkta yatan menşur evliya Etem Baba beni çarpsın! Senin hasretinden ben neredeyse ince hastalığa[3] yakalanacağım! Hani menşur şarkıdır:

Hastadır kesb-i şifa etmez gönül, yok çaresi![4]

Haniya bu şarkıyı sanki benim üstüme çıkarmışlar deseler caizdir.

---

1 Kadınlar hamamında hizmet eden kadın.
2 Hamam anası: Kadınlar hamamında natırların başı olan kadın; kartlaşmış, iri yarı şişman kadın.
3 Verem.
4 Kanuni Nasib'in bestesi olan "İbtila-yı derd-i aşkın var mı doktor çaresi" adlı şarkı.

Dün avşamlayın Râna Abla beni kalantor bir kınagecesine götürmek için o kadar zorladı, o kadar zorladı da gene gidemedim. Bunun üzerine Rânacık kızdı, "Akı" dedi, "deli olma, İrfan kaçmaz bir yere! Sen gel kınagecesine bu gece... Çok zengin bir hanımefendinin evine gideceğiz; orada mangiz, habe (yemek), piyiz (rakı), saçı (bahşiş) gırladır!" diye beni kandırmaya çok uğraştı, gene yanaşmadım. Hem yalnız bu mu ya, seni görmiyeliden beri daha böyle siparisi (ücreti) bol nice kerizleri tekmeledim!

Yazık değil mi bana İrfan Beyciğim, yazık değil mi senin Çakır Emineciğine? Darılma, gücenme amma senin yüzünden benim gençliğim güme gidiyor; güzelliğim vakitsiz cızdam ediyor;[1] sen yanımdan zamkinos ettin[2] edeli ben hep günlerimi hasbi geçiyorum...[3] Zatınız ise kim bilir o pasaklı göçebe harmancılarla nasıl har vurup harman savuruyorsunuz! Nasıl, sana şimdi bir, "Harman başına kurdum çergeyi" türküsünü söyleyeyim mi? Yağma yok, söyleyeyim de o aygın baygın meleme Nazlı ile yılan gözlü Gülizar gönül eğlendirsinler öyle mi? Yağma yok civanım, yağma yok! Bu türküleri sana onlar söylesinler; o Gâvur Etem denilen kapkaçoğlu kopuk herif de alsın ayısını yedeğine, bol bol eğlendirsin seni!

Sana bizim gibi nazik, nazenin dilberler yaramaz; biz anladık biz, sana öyle dangıl dungul şalvarlılar yarar!

Nasıl senin Soskiroslar[4] bugünlerde, mahalle aralarından aşırdıkları tavukları şalvarlarının içine tıkıp sana bunlarla güzelcenem tavuk çorbasını pişiriyorlar mı? Oooh! Pişiriyorlarsa afiyetlen ye de güle güle ense yap İrfancığım!

A benim canımın içi, herkesten cici İrfancığım, bak senin için birkaç gündür yeni yeni mâniler düzdüm; işte onları da sana gönderiyorum; oku da için açılsın biraz:

---

1 (Argo) Cızlam etmek, ölmek, savuşup gitmek.
2 (Argo) Zamkinos etmek: Kaçmak.
3 (Argo) Önem vermemek, ilgi göstermemek, aldırmamak.
4 (Çingenece) Soskiros/z: Hoşça kal, selam anlamlarına gelmekle beraber burada çerge Çingeneleri anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Çıkmış yokuş başına
Rastık çekmiş kaşına
İrfancığım gel de bak
Gözlerimin yaşına!

Isırdım armudunu
Akortladım udumu
Bu sevda kırdı benim
Kollarımı budumu!

Oğlan pantolon ister
Yaram kantaron ister
Sevda gözlemesine
Kantar kantar un ister!

Gelincik al al açmış
Kirazlar dal dal açmış
O şalvarlı Gülizar
Sana kötü fal açmış!

Yemenimin oyası
Zerde yedim doyası
İşte senin de çıktı
Yüreğinin foyası!

Mavi salkım duvarda
Bakracım yok, su var da
Kesem fakirdir amma
Yüreğim pek hovarda!

İzmarit pul pul olur
Bana herkes kul olur
Sana da layık ancak
O şalvarlı dul olur!

Bahçede kayısı var
Nazlı'nın dayısı var
Ondan daha sevimli
Etem'in ayısı var!

Kızın adı Kâmile
Kim demiş ki hamile
Ben ne kadar yalvarsam
Biliyorum nafile!

İşte canımın içi İrfan Beyciğim, senin için düzdüğüm yeni mâniler de bunlardır. Oku, oku da ben burada hüngür hüngür ağlarken senin orada için açılsın!

Yüreğimin yağını erittiğin yetmedi mi artık? Kimden, neden çekiniyorsun ki bana hiç gelmiyorsun? Eğerleyim sen gelmek istemiyorsan mektupla bana bir yer bildir, ben gelip seni orada dünya gözüyle göreyim!

Bugünlerde sizin eve bir gelmek ve cici annenin ellerinden öpüp duasını almak istedim amma peşimden kollayanım olduğu için oraya gelemiyorum. Ona sebep sen mektupla bana kimsenin bilemeyeceği bir yer bildir, ben gelip senin gül cemalini oracıkta göreyim! Olmaz mı benim tosun, yiğit, aslan İrfancığım? Aslan, aslan da gel sineme yaslan İrfancığım!

Artık iki elin kanda da olsa bana çarçabuk bir cevap yaz, dört gözle onu bekliyorum!

Nazlı'dan daha kıymetli göz ağrın
Çakır Emine cariyeleri

Emine'nin mektubunu şaşkınlıklar içinde henüz okuyup bitirmiştim ki akşam geç vakit, karanlıkta çat kapı Etem damladı.

— Hayrola Etem, bu vakit?

— Bak şu gafacığıma!

— Ne var kafacığında?

— Gürmez misin sargıyı?

— Ne sargısı o, başın mı ağrıyor?

— Yardılar başımı be!

— Kim yardı?

— Kim yaracak? O Tornavida hergelesi yardı!

— Sebep?..

— Ne bileyim sebebini? Ben dolaşırdım iki saat öncesi Topkapı taraflarında belki zatınızı gürürüm diye. Bir de

baktım bu eşşoğlu uzattı kırılası başını bir meyhaneden, çağırdı beni içeriye. Uzatmayalım, girdik içeriye, çöktük bir kenara. Vardı o cenabetin yanında uzunca boylu zayıftan bir de delikanlı!

— Uzunca boylu, zayıftan mı?

— Ha ha... Uzunca boylu, zayıftan ya... Haniya gelmişti geçen yaz, bir avşamlayın Kazıklıbağ'a, sizin o sakallı moruk Reha Bey falan filan birlikte de... Sonra, oradan bir şeye kızıp kaçmış mıydı, neydi...

— Anladım...

— Te o aksi oğlan da oradaydı... Uzatmayalım lafı... Çektirdiler orada bana birkaç rakı... Hay çektirmez olaydılar... Sonracığıma efendim, uzatmayalım lafı... Baş ağrıtmayalım... Derken efendim, bulaştılar zatınızdan falan filan laf urmaya...

— Ne gibi?

— Ne gibi olsun? İşte İrfan Bey nasıldır, ne yapar şinci, buluşur mu gene sizinkilerle, gider mi ara sıra Çakır Emine'nin yanına falan filan gibi...

— Ey... Sonra?

— Sonrası efendim, uzatmayalım lafı, söz arasında o delikanlı dedi bana, sen ne ararsın şinci buralarda? Dedim, ararım eli nimetlim, kendi devletlim, kişizadem İrfan Beyimi ararım... Derken uzatmayalım lafı efendim, sen misin bunu süyliyen? Beriki birden bağırmasın mı meyhane içinde, "İrfan Bey'in de, senin de!.." Nasıl süyliyeyim bilmem ki... Ne ana bıraktı ne avrat, ne karı, ne kızan...

— Ey, sen ne yaptın?

— Ben de efendim, uzatmayalım lafı, dedim, ayıptır, zatınız gibi bir okumuşça efendiye böyle lakırdılar. Bunu üzerine, atmak istedi o bana bir tokat... Ben de tutmak istedim onun elini... İşte o zaman, Tornavida kapınca masanın üzerinden kalın bardağı, yapıştırdı alnımın ortasına!

— Yaaa!

— Ya ya! Büyle oldu. Yarıldı kafacığım, boşandı petmezler gözlerimden aşağı! Bunu görünces koştu oradakilerden

birkaç kişi götürdüler beni oracıktaki ilaççı dükkânına... Sardılar yaramı, kalktım geldim size...

— Yaaa!

— Ya ya!..

— Geçmiş olsun!

— Sağ olasınız eli nimetlim, kendi devletlim, İrfan Beyciğim... (Eliyle alnını göstererek) Diyil büyle bir kabak kafa, benim canım kurban olsun zatınıza...

— Peki Etem... Sen şimdi git yat bakalım yerine de ben yarın gider, o herifin hamisi olan Reha Bey'i görürüm.

— İlle velakin şinci sızlar kafamın içi fena... Ona sebep belki yarın kalkamazsam...

— Haydi sen git, ben gelir seni yarın yoklarım!

Zavallı Etem, boynunu büktü, karanlıklara karışıp gitti.

Reha Bey'i birçok aradıktan sonra nihayet bir akşam Galata Rıhtımı'ndaki birahanelerden birinde Benli Latif'le yan yana yakaladım.

Nedense bu akşam, ikisi de bana karşı pek belli olacak bir tarzda soğuk davrandılar. Ben bunun böyle olacağını zaten biliyordum. Onlar daha yarım ağızla, "Buyurun!" demeden ben yanlarına çöktüm ve onların daha, "Merhaba!" demesine vakit bırakmadan meseleyi açtım:

— Kuzum Reha Bey, bu Feridun denilen katır, benden ne istiyor?

İkisi de afalladılar. Reha Bey, bilmezlikten gelerek:

— Hayrola, ne olmuş efendim?

Birden, "Elinin körü olmuş!"u yapıştıracaktım. Fakat toparlandım:

— Ne olduğundan haberiniz yok mu?

— Yooo! İnan olsun, benim bir şeyden haberim yok!

— Rica ederim Reha Beyciğim, zannedersem, o sizin tayfaların gözdelerindenmiş... Onu siz himaye ediyormuşsunuz. Kendisine söyleyin, rahat dursun, sonra iyi kaçmaz!

Reha Bey, manalı manalı Latif'in yüzüne baktı ve Latif, yarı istihzalı[1] yarı tehditli bana sordu:

---

1 Gizli veya kinayeli bir biçimde alay.

— Demin Feridun için “o katır” buyurmuştunuz; onun katır olduğunu size kim söyledi?

Hemen beynim attı fakat yine kendimi tuttum:

— Hiddetle ağzımdan öyle bir şey çıktıysa bunda beni mazur görün çünkü onun kırdığı cevizler artık haddini aştı!

— Aştıysa bize ne söylüyorsun? Biz Feridun’un kâhyası değiliz ya! Aranızda halledilecek kozunuz varsa git kendisini bul, karşı karşıya, dobra dobra konuş!

— Yaaa... Latif Bey, demek şimdi böyle? Eşeklik bende ki sizi büyük, söz anlar kimseler yerine koyup da buraya gelmişim!

Latif oturduğu yerden ayağa fırlayarak:

— Yalnız eşeklik değil hem de eşşoğlu eşeklik sende ki burada âlemin muhabbetini bozmaya gelmişsin!

Latif’in bağırarak savurduğu bu çok ağır hakaret üzerine bence artık yapılacak bir şey kalmıştı ki onu da hemen yaptım; etrafta oturanlara döndüm:

— Şahitsiniz ya, beyler! Duydunuz ya, bey bana eşşoğlu eşek dedi. Yarın hakkında dava açacağım!

Latif yine gürledi:

— Beğendiğin yere, beğendiğin kapıya git, dava aç; haydi benden sana izin... İşte bir daha söylüyorum: Eşşoğlu eşeklik sende ki...

Bu sefer sabrım tükendi, oradakilerin bana istihfafla[1] bakışları karşısında artık bende metanet filan kalmadı, masalarının üzerinde duran sürahiyi kapınca bütün hızıyla herifin kafasına indirirken baktım, arkadan kuvvetli bir çift el bileğimden yapıştı. Meğer yanlarındaki masada içenler, bunların sıkı fıkı ahbaplarından ve benim bileğimi tutan da ahbapların içindeki kabadayılardan Kasımpaşalı Hüsamettin Kaptan’mış...

***

Artık berikilerle büsbütün selamı sabahı kestim. Kaç aydır Sulukule’yi, Aksaray’ı, Balat’ı, Fener’i unuttum. Çakır Emine’nin mektubunu da yırtıp süprüntü tenekesine attım.

---

1 Küçümseyici, hafifseyici.

Artık gözümde ne Emine var ne bilmem ne! Hatta Nazlı'yı filan da bu sefer gönlümden tamamıyla dehledim. Ve şimdi öyle duruldum, öyle duruldum ki ara sıra Etem'le kahvede filan buluştuğumuz zamanlar hiç Çingenelerden değil de hep başka şeylerden konuşuyoruz. Benim yüzümden başı yarıldıktan sonra Etem'e de büsbütün bir sakinlik ve sessizlik geldi. Hem eski arsızlıklarını da bıraktı. Şimdi artık benden kendisi bir kahve parası bile istemiyor, yalnız ara sıra bahçemizi bellemek, odunlarımızı yarmak, pazardan bize öteberi almak gibi işlerimize baktıkça ben kendisine birkaç para verirsem alıyor. Benim artık Çingenelere ait her şeyi, her hatırayı zihnimden ve gönlümden attığımın o da farkında olmalı ki hiç bana öyle şeylerden yeniden bahis açmak istemiyor. Bu halden, bilseniz, annem ne kadar memnun... Sevincinden ağzı kulaklarına varıyor ve, "Seni böyle gördükçe, kendimde o kadar iyilik hissediyorum ki..." diyor.

Gerçekten bu sessiz, gürültüsüz hayat anneme de bana da yeniden sağlık ve neşe veriyor. Oooh! Hayat buymuş yahu... Neydi o, iki senedir tabanı yanmış it gibi çeşitli Çingeneler peşinde koşuşum? Hele, neydi o, bütün İstanbul'daki çalgıcı, şarkıcı ve köçeklerin ahu babası[1] olan Reha Bey gibi moruklar; o kalleş, ikiyüzlü Benli Latifler; o tavşan bilmem nesi gibi ne kokup ne bulaşan Mühendis İzzetler; o sicilli kopuk Tornavida Hasanlar; o baş belası Feridunlar?

Lakin neye yanarım bilir misiniz? O Feridun denilen sulu, belalı oğlanla o Benli Latif denilen herif-i na-şerifler,[2] o Tornavida Hasanlar karşıma çıkmasalar, araya girmeselerdi ben Reha Bey'le İstanbul Çingenelerini biraz daha tetkik eder; hazırlayacağım eserime onlardan biraz daha şeyler toplardım.

Neyse... Şimdilik bu kadarı da yeter! Şimdi boş zamanlarımda, iki senedir çeşitli Çingeneler arasından topladığım

1 Halk arasında saygıdeğer, sözü dinlenen, aksakallı anlamında kullanılan "Ahi baba" sözünün halk ağzındaki şekli.

2 Şeref yoksunu, bayağı herifler.

intiba ve duygularla yapacağım ilk operanın taslağını kurmaya hazırlanıyorum. Eserimin adını şimdiden koydum bile: *Çingeneler.*

***

Bizim eski, mahut âlemler, galiba yine başlayacak gibi... Bahar geldiği için Etem'le birlikte ara sıra buluşup akşamları, şöyle ufaktan, kır âlemleri yapıyoruz. Bakalım, bu Hıdrellez'de Etem beni yakın köylerden birine götürüp orada Çingenesi bol bir ovada, bana hiç görmediğim yepyeni bir Hıdrellez âlemi seyrettirecekmiş... Dünkü sümbüli[1] havada onunla Topkapı'da bir briçkaya atladık; Tepebağ,[2] Yılanlı Ayazma Yolu'yla Veliefendi'ye gittik. Akşamüstü orada Etem'le tatlı tatlı muhabbet ederken, ellerinde tef ve yanlarında bir kocakarıyla Sulukuleli birkaç küçük kız yanımıza geldiler. Etem hemen ciddiyetini takındı:

— Yüz verme cenabetlere!

Fakat versek de vermesek de onlar hemen yanı başımızda ahenge başladılar. Ve kocakarıları bana sokuldu:

— Ha bakayım, kravatlım, bana bir cıgara tosla da içeyim. Zere başım döndü tütünsüzlükten...

Benden cıgarayı alınca Etem'e döndü:

— Ha bakayım, sen de bir kibrit uzat da köylü dayı, şu zıkkımı yakayım!

Sulukuleli kocakarı, Etem'in göçebe bir Çingene olduğunu fark edememiş, onu köylü sanmıştı. Etem kibriti uzatarak sordu:

— Sen nerelisin kocakarı?

— Ben mi? Topkapılıyım.

— Topkapı'yı, Edirnekapı'yı bırak da şinci, de ki halis Sulukuleliyim!

— Ne var, beğenmedin mi Sulukule'yi? İstanbul'da öyle havadar yer var mı başka? Önü ardı yemyeşil bahçelik; sağı solu ağaçlık, gölgelik; ortasından akar sanki bülbülderesi!

---

1 Sümbül renkli, morumsu, yağmursuz fakat bulutlu ve kapalı.

2 Eskiden İstanbul Sur Kapıları'ndan Silivrikapı hizasından Zeytinburnu'na doğru çiftliklerin ve çayırların olduğu yer.

— Sen oralarda kimlerdensin bakayım?

— Ben mi? Ben Ümmügül'ün tiyzesiyim!

Bu sefer ben sordum:

— Sulukule'de en iyi şarkı söyleyen, oyun oynayan kim bakayım şimdi?

— Şimdi mi? Dur bakayım... Hele biraz düşüneyim... Şey, şimdi en iyi şarkı söyleyip oynayan iki kız vardır, Râna ile Çakır Emine derler, işte onlardır. Hatta bunların seslerini, oyunlarını İstanbul'un en kibarları bilem biğenmişlerdir. Hele şimdi ne diyorlar onun adına bakayım... Benli Latif Bey diyorlar, kıranta biri var, o, Râna'nın sesiyle oyununa pek bayılır. Alimallah, Râna'yı karşısında söyletip oynatmak için avuç dolusu para döker. Sonra, Çakır Emine'nin sesini de o Latif Bey'in arkadaşı bir genç var; o çok sever.

Küçük kızlardan biri oyunu bırakıp lafa karıştı:

— O gencin adı da Feridun Bey'miş. Ama bir görseniz, ne şık geziyor. Göğsünde altın kösteği var bir kulaç... İskarpinleri sivri burunlu, pırıl pırıl yanar!

Öteki kız da tefi bırakarak:

— Daha evvel Çakır Emine Abla'yı bir İrfan Bey severmiş; onun sesine tutkunmuş, sonracığıma bu Feridun, İrfan Bey'i kışlamış Emine'nin yanından...

Etem:

— Bu İrfan Bey kimmiş?

Kız:

— İrfan Bey mi? Ha! O şeymiş... Dur bakayım hele! (Öteki kıza sorar) Akı, süylesene, o İrfan Bey kimmiş?

Öteki kız:

— Harmancı Todilerin kâtibiymiş!

Kocakarı:

— Amma siz bir görseniz o Çakır Emine'yi gazel okurken, şaşarsınız! Sakallı Reha Bey'i belkim işitmişsinizdir. Hani menşur Yenikapılı Sakallı Reha Bey... Eskiden bizim Sulukule'yi beğenmeyen; hep Ayvansaray'da ömrünü geçiren o bilem şimdi bizim mahalleden ayrılmıyor.

Kocakarının ve çocukların bize verdikleri bu malumatı kulağımızın arkasına attık ve yine biz kendi muhabbetimize daldık. Etem önündeki ikinci küçük şişeyi de bitirip üçüncüye başladığı zaman değişti. Deminki neşesini ve birkaç aylık tabii halini kaybedip pis pis düşünmeye; ikide bir derin derin ahlar, oflar çekmeye ve ikide bir elini dizine vurarak:

— Hey gidi kavanoz dipli dünya, hey! diye sızlanmaya başladı.

Sordum:

— Ne oluyorsun Etem? Yoksa aklına, geçende başkasına ucuzca satmış olduğun ayın mı geldi?

— Bırağasın Allah aşkına, ne ayısı canım sen de... Allah, eli nimetlim, kesesi devletlim İrfan Efendiciğime uzun ömürler buyursun! O sağ kaldıkça, alırız ayının daha iyisini biz... Zati o sattığımızı da geçen sene, gene almamış mıydık onun sayesinde...

— Ya, niye böyle pis pis düşünüyorsun, ikide bir ah, of çekiyorsun?

Ağlar gibi yaparak:

— Abe efendiciğim, ben düşünmeyim de kim düşünsün; ben ah, of çekmeyeyim de kim çeksin!

— Peki, derdin nedir şimdi, söyle?

— Geldi gene şinci benim sevgilim gözümün önüne!

— Kim senin sevgilin, Gülizar mı?

— Ha ha! Gülizar dökmez onun eline su!

— Yoksa Nazlı mı?

— Ha ha! Nazlı onun yanında kalır lokmacı kocakarı!

— Anladım şimdi... Haznedardaki Deli Sümbül!

— Amma da yaptın ha, eli nimetlim efendim, Gâvur Etem kaldı kaldı da üyle timarhane kaçkınlarına mı kaldı?

— Peki kim öyleyse sevgilin, söyle de biz de öğrenelim!

— Amma kalacak sana bu sır!.. Deyivermeyeceksin kimseciklere... Zere duyarsa bizim karı bu sırrı, yıkılır çadır başımıza!

— Peki, bende kalacak... Kimseye söylemeyeceğim.

— Et bana bir yemin bakayım!

— Vallahi, billahi!..

Ağır ağır elini koynuna sokup kulakları halkalı, kolları bilezikli, yüzü benler içinde ve çikolata renkli, balıketinden, ceylan bakışlı bir Arap Çingene kızı resmi çıkardı:

— Bunun adı nedir Etem?

— Buna derler Sitti Makbule!

— Sen bunu nereden tanıyorsun?

— Bu kadar üğrendin ya... Bırağ ötesini şinci... Sırası gelinces oralarını da hikâyetlerim zatınıza! Şinci ben kendisinden geçende gizlice bir mektup aldım; yazar bana ki geleceğim bu İdrellez'de İstanbul'a, orada bulacağım seni... Allah vere gelsin İdrellez de o dediğim küyde bizim sevgili de beraber yapalım seninle bir başka çeşit teferiz ki güresin nasıl olurmuş Çingeneces mahabbet!

— Etem, bu kadın mı, kız mı?

— Bırağ dedik ya onları, şinci karıştırma, sonra anlarsın ne mal olduğunu!

— Sen bunu Arabistan'da mı tanıdın?

— Nerede tanadım, tanadım, deşme şinci oraları, dedim sana ki sonra üğrenirsin o işleri!

Sanırsam artık benim Nazlı'dan, Gülizar'dan hiç bahsetmediğimi, her şeyden elimi ayağımı çektiğimi anlayan Etem, resmini gösterdiği bu çok güzel kadınla beni yeniden oyalamak, bu suretle beni Çingenelerden soğutmayıp onlara karşı yeniden büsbütün tutuşturmak istiyordu.

O gece, Etem'le Veliefendi'den arabayla dönerken, Topkapı dışındaki kahvelerin birinde Benli Latif, Feridun, Tornavida Hasan nargile içiyorlardı. Biz onları gördük amma onlar bizi fark ettiler mi bilmem!

***

Zavallı Zurnacı Şahin, zavallı Klarnetçi İnce Mehmet, zavallı Kemancı Kör Andon, ara sıra yolda beni gördükçe ne candan âşinalık ediyor ve işin içyüzünü pek bilmedikleri için, "Neye artık bizleri hiç arayıp sormuyorsunuz, ne yaptık yoksa bilmeyerek bir kusur işledik, sizi gücendirdik mi?" diye serzenişlerde bulunuyorlar.

Bu sabah, Kasımpaşa İskelesi'nde vapur beklerken Ayvansaraylı Çengi Küheylan'la orada karşılaştım, "Nasıl? Beni bırakıp da onlara kaçar mısın? Oh olsun!" der gibi bana bir bakış baktı, sonra da hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi:

— Gel de bir akşam bize, sana kemanla, utla adamakıllı bir döktüreyim (göbek atayım), dedi.

Ben de şu karşılığı verdim:

— Reha Bey'e döktür, Reha Bey'e; ben artık öyle şeylerden elimi ayağımı çektim!

Lakin kâfir karı hâlâ endamlı mı endamlı, cilveli mi cilveli, fettan mı fettan, çalımlı mı çalımlı ha!

Benim bu sözüm üzerine, askerlerin eller kalçada vaziyeti gibi, iki elini birden kalçalarına dayayıp kollarını birer testi kulpu biçimine soktu, böylece karşımda gerdan kırarak benimle alaya başladı:

— Amanın da beyimin cancazını sevsinler; bu ne kurum ayol, bu ne caka, bu ne fiyaka? Acaba sen mi öyle şeylerden elini çektin, yoksa başkaları mı sana böyle şeylerden el çektirdiler?

Ben hiç cevap vermeyip yürüdüm ve o, peşim sıra tekrarladı:

— Ha de bakayım bana, benim tonton İrfan Beyciğim, sana öyle şeylerden kimler, hangi boyu bosu devrilesiceler el çektirdi tosunum?

Canım sıkılarak geriye döndüm:

— Küheylan, kendine gel, terbiyeni takın, sırnaşıklığın sırası değil!

Benim bu sert sözüm ona dokundu ve hemen tavrını değiştirdi:

— Darılma benim güzel İrfancığım, darılma benim tonton İrfancığım, ben şaka yapıyorum sana... Bir zamanlar senin pek hoşuna giden Çengi Küheylancığın sana bu kadarcık da nazı geçmez mi oldu şimdi? Hem ben her şeyi biliyorum... Seni bizden soğutanlar, dilerim Allahlarından bulsunlar. Ne yazık ki Reha Bey gibi, kırk yıllık uslu, akıllı, kibar, nazik beybabamız da onlara uyup, senin gibi aslan bir delikanlıyı

gücendirdi. Ne olacak, o da artık yaşlana yaşlana bunadı. O Feridun denilen zıpçıktı oğlanla, o oğlanın bir dediğini iki etmeyen Benli Latif kartalozuna uydu; senin gibi alnı açık, yüreği temiz, gülbeşekeri bir civan delikanlıyı darılttı. Sen onlara bakma İrfan Beyciğim, benim kapım bacam sana her zaman açık; sana bir değil, yüzlerce Emine'ler, Râna'lar feda olsun! Kurban olsun Küheylan Abla seni yaradana anacığım! Onlara darıldınsa bana da darılmadın ya! Gel şekerim, gel civanım, gel elmasım, bana gel. Ne zaman istersen gel. Güzel ses, aynalı keriz, yanık ut, keman salt onlarda mı? Bunlar bende yok mu? Bende onların daniskası ne hanendeler ne çengiler ne köçekler var ki senin Sulukuleli Emine'ler, Râna'lar onların pabuçları bilem olamazlar.

Bu aralık, iskelenin dış tarafında, koltuğunda uduyla Küheylan'ı beklemekte olan Ayvansaraylı Utçu Salih, ona seslendi:

— Haydi Küheylan Abla, bırak çeneyi, yürü, geç kaldık!

Küheylan:

— Dur ayol, patlama, geliyorum... Bekle biraz!

— Bekleyemem artık, geç kaldık diyorum!

— Ulan ananın karnında dokuz ay on gün nasıl bekledin? Birazacık da bunun burasında bekle! Çoktandır cemalini görmediğim İrfan Beyciğim ile ayakta biraz kaynatıyoruz!

Çaresiz, laf olsun diye sordum:

— Siz şimdi nereye böyle?

— Kulaksız'da bir düğün varmış da oraya gidiyoruz. İstersen haydi gel seni de götürelim, orası yabancı değil.

— Beni mazur görün, bugün işim var.

— Başka vakit bize geleceğine söz ver bakayım!

Yarım ağızla:

— Gelirim...

— Yemin et bakayım!

— Gelirim diyorum!

— Gelmezsen, gençliğinin hayrını görmiyesin mi?

— Öyle olsun!

— Öyleyse gözlerim yolda beklerim, gel!

— Peki!

— Haydi Rabbiye emanet ol tosunum!

— Güle güle Küheylan Hanım!

Küheylan'dan ayrıldıktan sonra, baktım, içi rengârenk yeldirmeli sazende ve hanendelerle dolu bir Balat kayığı da gelmiş, iskeleye yanaşıyordu. Anlaşılan bunlar vapuru kaçırmışlar; aynı düğüne yetişmek için sandalla Balat'tan geliyorlardı. Bunları görünce ödüm patladı. Çünkü içlerinde Ayvansaray'dan, Sulukule'den beni tanıyanlar vardı. Aksiliğe bakın ki korktuğum da başıma geldi. Cemaat beni iskelede görüp tanıyınca, Sulukuleli kızlardan biri yanındakilere beni göstererek:

— Bir hoca Ali'm var! diye bağırdı.

Ötekiler:

— Her kime?

— Topçularlı İrfan Beyimize!

— Ala ala hey!

Artık bütün iskeledekilere maskara olmuş, kaçacak delik arıyordum. Bereket vapur geldi de kendimi vapura dar attım!

***

Etem artık boyuna yeni sevgilisinden bahsediyor; boyuna bana, koynundan onun resmini çıkarıp gösteriyor; boyuna, gittikçe yaklaşan Hıdrellez'de yapacağımız eşsiz âlemi sayıklıyor. Etem, sözde, dün gece sevgilisini rüyasında görmüş, kız ona demiş ki:

— Etem, bu sıralarda dolaşır tepeniz üzerinde bir kara bulut. İlle velakin yoktur ziyancığı... Çünkü bu bulut yaz bulutudur; bugün yarın şırlayacak, arkasından açılacak havanız... Olacak gene günleriniz eskisi gibi süt limanlık...

Etem, bizim evin geniş bahçesinde bu rüyasını bana anlatırken bir şopar gelip bahçe kapısından Etem'i çağırdı:

— Hoy Etem Dayı, hoy Etem Dayı sekerdan! Ale kapis mani mani! (Orada ne yapıyorsun? Gel çabuk kapıya!)

Etem hemen çapayı bırakıp bahçe kapısına koştu:

— Ne o ulan sümüklü şopar, ne istersin?

Çocuk orada beni görünce bu sefer Türkçe söyledi:

— Gelmiş iki candar (jandarma) bizim kulubaya, sorarlar anamdan hökümatça bir sival... Ha bilmez o da ne cuvap etsin!

Jandarma sözünü duyunca Etem, telaşla:

— Ben, dedi, varıp bakayım, ne isterler, sonra gene gelirim.

Etem gittikten on dakika sonra gülerek geldi, dedi ki:

— Bana getirmişler bir celep!

— Ulan sen kasap mısın, koyun tüccarı mı, celeplerle senin ne işin var?

— Diyil üyle celep... Bu celep gelir hökümattan... Kavas (mübaşir) getirmiş, bırağmış candar karakoluna, onlar da ulaştırmışlar bizim çadırlara... (Kuşağının arasındaki celbi çıkarıp bana uzatarak) Te süylemez bu meret bana, hafızla (oku) bakalım sen şu celebi de ne karalamışlar içinde anlayalım!

Kâğıda biraz göz gezdirdikten sonra:

— Ulan, dedim, bu celep değil, celp, celp! Seni mahkemeden istiyorlar. Hani, Tornavida Hasan senin kafanı yarmamış mıydı, işte onun için...

— Hay Allah razı olsun hökümattan! O nasıl yarmıştı benim kafacığımı, şinci de yakalasınlar kuyruğundan, onu da tıksınlar deliğe, o da görsün nineciğinin kirmanını!

Bugün Etem'e gelen celpten biraz sonra hiç ummadığımız bir şey oldu. Hasta annem, bahçe üstündeki odada öğle uykusu kestiriyor; Etem bahçedeki baklaların, enginarların diplerini kabartıyor; ben de havuz etrafındaki lavantinlerin[1] uzayan dallarını makasla düzeltiyordum. Bu aralık, sokak kapısı acı acı çalındı. Elimden makası atıp hemen koştum ve merakla kapıyı açar açmaz karşımda alı al, moru mor Emine'yi gördüm ve afalladım. O, benim bu şaşkınlığım karşısında gülümseyerek:

— Misafir kabul eder misiniz? dedi.

---

1 Lavanta çiçeğinin bir türü.

Bu sefer olanca ciddiyetimle:

— Gelen misafir tabii kovulmaz ancak...

— Şu halde, içeriye girebilirim demek!

Ben şimdi ne evet ne hayır demeden o, sokağın sağına soluna telaşlı birer göz atıp içeriye daldı ve kendi eliyle kapıyı kapadıktan sonra sordu:

— Cici anne yok mu?

— Hasta, yatıyor!

— Vah vah! Rahatsız ettim sizi... Kendisini azıcık göremez miyim?

— Kendisini görmeye ne hacet, ne diyeceksen bana de!

— Ayol, hastayı bir yoklayamaz mıyım, zavallının mübarek hatırcığını bir soramaz mıyım demek istiyorum!

— İyi amma gece hiç uyuyamadı, şimdi biraz daldı.

— Öyleyse sizinle biraz görüşelim, sonra uyanırsa gider onun da ellerinden öperim!

— Benimle ne görüşeceksin?

Ev altındaki bir hasır sandalyeye ilişerek:

— Aşk olsun sana İrfan Bey! Nihayet bana, benim gibi zavallı bir maksim (masum) kızcağıza yapacağın bu muydu?

— Ne yapmışım ben sana?

— Daha ne yapacaksın ki... Benim gönlüm demir değil ki ayol, bu kadar cefaya katlansın!

— Ne cefasına?

— Mektubumda sana yazmamış mıydım, senin yüzünden ne cefalar çektiğimi?

— Şimdi sen o masalları bırak da başka ne istiyorsan onu söyle!

— Ben senden başka bir şeycikler istemiyorum. Ben senden şimdi sadece, benden çalmış olduğun zavallı gönülcüğümü geri istiyorum!

— Ne yapacaksın onu geri alıp, Feridun Bey'e mi vereceksin?

— Ah, onun Feridun gibi boyu bosu devrilsin! Hep o değil mi bu dertleri benim başıma çıkaran! Yoksa önceleri biz seninle canciğer kuzu sarması gibi değil miydik?

— Sen sanki şimdi buraya geldin de iyi mi ettin? Ya herif bugün buraya geldiğini duyarsa, senin de benim de başıma yeniden daha fena dertler çıkmaz mı? Onun için haydi yavrum, aklın varsa burada fazla oturma, kalk, usulca kapıdan çık, yine usulca, kimseye görünmeden evine sıvış...

— Yaaa İrfan Bey! Demek şimdi beni buradan kovuyorsun!

— Ben kovmuyorum... Seni şimdi buradan talihin kovduruyor. Sen bilmiyor muydun ki iki karpuzun bir koltuğa sığamayacağını? Mademki sen, benden önce Feridun'la sevişiyordun; sonra niçin benimle âşıktaşlığa kalkıştın?

— Peki ama ya sen! Ya sen benden önce Nazlı denilen o çergeci hırpani karıyı seviyordun da sonradan niçin geldin de bana tebelleş oldun?

— Ben sana tebelleş olmadım, Lonca'daki o büyük düğünde ilk önce sen bana gelip göz süzdün, kaş oynattın, gerdan kırdın, dil çıkardın!

— Haydi öyle olsun; lakin sen istersen o zaman bana yüz vermez, benim şalvarlı, falcı karılarından sevgilim var, defol oradan derdin; ben de hemen senin yanından zamkinos ederdim.

— Mademki o zaman öyle oldu; şimdi seni buraya Lofça[1] çivisiyle çakmadılar ya, şimdi kalk, hemen yine geldiğin yere zamkinos et!

— İrfan Bey, bana yapma bu hıyanetlikleri, bak yüzüme, bak gözlerime, (eliyle kalbini göstererek) bak yüreğime... Ben hastayım, bu genç yaşımda bana yazıktır. Ben Ayvansaraylı Çengi Küheylan Abla gibi kaşerlenmiş bir dul kadın değilim ki bana bunu yapıyorsun!

— Ya ne yapmamı istiyorsun bu çapraşık vaziyette?

— Orasını artık sen bilirsin... Sen erkeksin, okuyup yazmışsın, mektep medrese görmüşsün...

— İyi amma kızım, bu işin içinden artık mektep medrese değil, darülfünun bile çıkamaz. Feridun denilen katır,

1 Bulgaristan'da tarihi bir şehir. Lofça çivisi en sağlam çivilerden olduğundan bir dönem marka olarak dile yerleşmiştir.

biliyorsun ki belalı, atak herifin biri... Yanında gezdirdiği o Tornavida Hasan ise ondan daha ...a salan!

— Ha! İrfan Beyciğim, canım ciğerim, nazlı civanım, o Tornavida Hasan geçende sizin Etem'in başını mı yarmış, ne yapmış?

— Evet, fukaranın hiç kabahati yokken o haltı da etmiş...

— Darılma amma şekerim, sizin o Etem de pek hırlı bir matah değil! Eskiden o, ara sıra bizim Sulukule'ye gelirdi de kendisini oradan tanırım. At hırsızının biri o!

Tam bu sırada mutfağın penceresinden başını uzatan Etem:

— Affedersin sen onu, dedi, Çingene hemşireciğim; Etem olsaydı bir at hırsızı, çalardı önce sizin kibarlardan Küheylan Abla'yı, ururdu onun sırtına bir Çerkes kaltağı,[1] atlardı üstüne cenabetin, çalardı kamçıyı ona, geçerdi Üsküdar'a çoktan!

Emine fena bozuldu. Meğer köpoğlu Etem, deminden beri bahçeden mutfağa geçmiş, oradaki pencerenin dibinde bizi dinliyormuş. Buna canım sıkıldı, kendisini azarladım:

— Haydi sen git işine, karışma böyle şeylere, hem ayıptır gelip de gizli konuşulan şeyleri dinlemek!

— Peki, ben giderim şinci işime ve dua ederim zatınıza ki sizin sayenizde olduk şinci bir de at hırsızı... Bakalım yakında da oluruz belki it çobanı!

Etem gittikten sonra Emine tekrarladı:

— Tornavida bunun kafasını niçin yarmış acaba?

— Onu git de Reha Bey'e, Feridun'a, Benli Latif'e sor! Bak, işin içine kafa göz yarmak da girdi. Artık bu işlerden hayır gelir mi? İyisi mi sen çekil bir tarafa, keyfine bak, ben de burada biraz başımı dinleyeyim!

— Keyfime mi bakayım? İlahi İrfan Beyciğim, bende keyif kaldı mı ki? Ayol hastayım, ayol ben bitkinim, ayol ben peruşanım, ayol ben genç yaşta verem olacağım!

— Bol süt, yumurta iç, et ye, hava al, bir şeyciğin kalmaz!

---

1 Kuskunsuz eyer, çıplak eyer.

— Benim derdim yetişip de artıyor İrfan Bey, şimdi yeni yeni yâreler açma bana, yeni yeni zehirler akıtma kalbime!

Bu aralık yukarıdan uyanan annem seslendi:

— İrfan, kim var aşağıda, kiminle konuşuyorsun?

— Hiç anne, şey... Etem'le...

Annem merdiven başından uzanarak:

— Etem'in sesi değil o, kimdir o yanındaki öyle?

Emine, annemi merdiven başında görür görmez hemen deli gibi yerinden fırladı, merdivenleri ikişer üçer atlayarak gitti, annemin boynuna sarıldı:

— Ah benim cici anacığım, ah benim canımın içi anacığım, ah benim hanım sultan anacığım, ah benim bir tanecik cennetlik anacığım!

Annem şaşırdı:

— Aa, aa... Bu deli mi olmuş, ne olmuş böyle?

Emine ağlayarak:

— Deliden beter oldum cici anacığım! İrfan'ın sevdası bak beni ne hallere koydu, nineciğim! Şirin Hatun Validemiz de sevse sevse mübarek Âşık Ferhat Efendimizi bu kadar severdi anneciğim! Hiç çocukken Karagöz'ün perdesinde Tahir ile Zühre'yi seyrettin miydi benim kıymatlı anacığım? Ben küçükken, rahmetli ağabeyciğim ramazanlarda Sultanhamam'daki Karagöz Kahvesi'nde[1] keman çalarken seyretmiştim. Hani o Tahir'le Zühre oyununda Zühre'nin anası, zavallı Tahirciğe büyü yapar da iki genci birbirinden soğutmaya çalışırdı. Sanarsam şindi benim canım ciğerim, gülbeşekerim İrfan Beyciğime de şu harmancı kocakarılarından birisi büyü yaptı da onu benden soğuttu... Hal bu ise anacığım, işte görüyorsun, ben İrfanımın sevdasından çayır çayır yanıyorum. Bak anacığım, bak anacığım (kalbini göstererek) şuraya daya kulağını da doktor gibi kalbimi bir dinle; bak bak, yanıyor, tutuşuyor orası...

Birden tavrını, benliğini değiştirip merdiven başında tıpkı kantocu bir kız gibi ellerini şakırdatıp omuzlarını titreterek:

---

1 Karagöz oynatılan kahvehane.

Yangın var, yangın var! Ah yanıyorum!
Yetişin a dostlar, Tutuşuyorum!

Zavallı anneciğim, büsbütün şaşırarak:

— Ayol bu enikonu sapıtmış; bunu doktora mı götürecekler, hocaya mı? Nereye götüreceklerse götürseler bari!

Mutfak tarafından Etem'in sesi:

— Ben bilirim onun şifasını amma bırakmazlar ki bana!

Emine, annemin ayaklarına kapanarak:

— Doktor ne hayreder bana, hoca ne hayreder anacığım? İşte sana yeminle, en menşur evliya Etem Babamız, Hoca Ali Efendimiz, sonracığıma efendim Çınardibi'ndeki Toklu Dedemiz, Tokmaktepe'deki Kandilli Hocamız, Küçükmustafapaşa'daki Cibali Hazretlerimiz beni çarpsın ki derdim büyüktür anacığım... Benim derdimi temizlese temizlese kara topraklar temizler. Belki bilirsin, civanlığında senin de başından geçmiştir anacığım; aşkın ilacı ya vuslattır[1] anacığım —amma bu vuslat bizim Kasımpaşalı Sandalyeci Cemil'in kaynanası Vuslat değil ha!— benim dediğim vuslat nedir bilirsin, değil mi anacığım? Aşkın, sevdanın ilacı ya bu dediğim vuslattır yahut da ki ölümdür, ölüm anacığım! Tevekkeli şarkısını bilem yapmamışlar bunun...

Hemen yine tavrını, benliğini değiştirerek makamla şu uşşak şarkıyı tutturdu:

Ölse de âşık unulmaz yâresi
Aşkın ölmekten de güçtür çaresi[2]

Aman Allahım, şimdi Emine bu şarkıyı okurken bilseniz ne kadar güzelleşmiş, o çakır, şehla gözleri ne kadar baygınlaşmış, az kısıkça sesi ne kadar baş döndürücü bir hal almıştı! Şarkının sonlarına doğru yine mutfak tarafından Etem'in sesi:

---

1 Sevgiliye kavuşma.

2 Bestesi Şevki Bey'e ait uşşak şarkı.

— Eli nimetlim, nasıl, gidip alayım tulumcuğumu da geleyim, bulaşayım mı ben de Emine'yle barabar cümbüşe?

Emine, ağlar gibi bir sesle okuduğu şarkısını bitirdikten sonra:

— Amanın dostlar, bana bir fenalık geliyor; amanın, bana biraz lavanta çiçeği, biraz limon, biraz lokman ruhu getirin! deyip, olduğu yere yığılıverdi.

Bu manzara karşısında anneciğim sapsarı kesilmiş, yüzüme bakıyor:

— İlahi İrfan, İlahi İrfan, beğeniyor musun şu yaptıklarını? Ne olacak şimdi, ne yapacağız? diye çırpınıyordu.

Emine'nin bu hali biraz yapmacık da olsa, şimdi ben de şaşırmıştım, elim ayağım buz kesilmişti. Bereket versin, Etem çabucak yetişti ve mutfaktan getirdiği, geçen yıldan kalma halis gül sirkesiyle Emine'nin yüzünü gözünü, şakaklarını, kalbini, kollarını, bacaklarını iyice ovdu; beş dakika sonra onu kendine getirdi. Ve o gün Emine, annem, ben, üçümüz bir arada bizim arka odada verdiğimiz karar şu oldu:

Ben gidip, bana iki yıl önce Bakırköy'de darılıp kaçan eski arkadaşlarımdan Aksaraylı Nâzım'ı bulacağım, ona tarziye verip,[1] kendisiyle barışacağım. Nâzım yarı efendi, yarı çapkınlık hayatından biraz çaktığı ve belki de bu âlemlerde Feridun'u da tanımış olduğu için ona bütün meseleleri anlatacağım, yalvaracağım, yakaracağım; kendisini ne yapıp yapıp Feridun'a göndereceğim, olmazsa araya başka vasıtalar da koydurup Feridun'u yumuşatmaya çalışacağım ve sonra yine Nâzım vasıtasıyla Feridun'a, bizim evde parlak ve dört başı mamur bir ziyafet çekeceğim. Bu ziyafette onunla ahret kardeşi olacağım. Bu da olduktan sonra, ziyafetteki diğer ahbaplar, kendisine Emine'nin bu halini münasip bir dille tasvir edecekler ve bir genç kız hayatının kurtarılması için ondan artık Emine'nin serbest bırakılmasını dileyecekler. Hatta bunun için icap ederse annem de kalkıp Feridun'un annesine giderek bu işi uzun boylu görüşecek. Ve hatta daha olmazsa

1 Özür dilemek, gönlünü almak.

Feridun'un annesinin, vaktiyle beslemelik[1] ettiği büyük ve kibar bir ailenin hanımefendisi de bu çok nazik ve acıklı mesele için eteklenip[2] kendisinden bu işte yardımı istenecek.

Karardan sonra Emine'nin yüzüne öyle bir şenlik, çakırımsı ela gözlerine öyle bir civeleklik geldi ki bu haliyle sevincinden annemin ellerini bırakıp yanaklarına, yanaklarını bırakıp ayaklarına sarılıyor ve arada bir neşesinden kalkıp odanın ortasında, "Hohohoy yallah / Patakoz yolla!"diye göbek atıyordu. Biraz sonra Emine civelek gülüşler arasında sokak kapısından çıkıp da, "Allahaısmarladık benim canım ciğerim, gülbeşekerim İrfan Beyciğim; hoşça kalasın benim cennetlik cici anam!" diye bize veda ederken mutfak tarafından da Etem'in sesi geliyordu, "Bizim Nazlıcık gene yaksın başına kınacığını! Çakır Emine urdu gene turnayı gözünden; bizim eli nimetli de dönecek şinci tekrar sözünden!"

***

Ertesi sabah, bizim bahçeye çalışmaya gelen Etem'le birlikte baktım, Nazlı da geldi. Hoppala! Çattık belaya... Dün Emine derken bugün de Nazlı, aynı firaklı[3] sahneyi annemin önünde tekrarlayacak olursa mutlaka kadıncağızın bir tarafına inerdi.

Bir gün önceki hadisenin böyle sıcağı sıcağına Nazlı'yı da birlikte getirmesine canımın sıkılacağını anlayan Etem, bahçe kapısında kulağıma eğildi:

— Müjde, dedi, müjde!

— Ne müjdesi?

Nazlı'ya dönerek:

— Ha konuş şinci sen benim eli nimetlim ile baş başa istediğin gibi. Ben bulaşayım kendi işime.

Etem bahçeye yürüdü ve ben Nazlı'ya sordum:

— Niye geldin?

---

1 Evlerde boğaz tokluğuna çalıştırılan küçük hizmetçi kız, evlatlık.

2 Yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek.

3 Dokunaklı, içe işleyen.

— Geldim mümbarek olsuna!

— Rica ederim Nazlı!

— Yok, yok, ricaya micaya hacetlik yok! Doğrusu ben buna çok sevindim. Dünkü ne olup bitti, hepsiciğini bilirim.

— Tabii, geveze Etem söyledi.

— Ve de çok ıslah etti, süyledi. Zere yer idi benim içimi te o geçen yaz gecesinden beridir bir kurt. Ben seni gene severim, bilirim sen de beni düşürmezsin hiçbir zaman gözünden. İlle velakin te görürsün işte, ben bir dul kadınım, var bir ençiğim kucağımda, bir de var ki vermişsim onu Çeribaşı Ağa'ya evlatlık. Onu tutardım şinciye kadar senden gizli. Şinci ben hem dul hem iki çocuk anası. Sen ise daha ergen bir delikanlı. Doğrusunu istersen, yoktu benden sana bir hayır temelli. Sen alsaydın bile beni imamın kavli ilen, sonra çabuktan usanacaktın benden. Olmayacaktı aramızda geçinme yolu. Sen bıkınca benden, bulaşacaktın gece gündüz benimle marazaya. Yiyecektik birbirimizi köpekler gibi ev içerisinde. Hem de uymazdı efendim bizim âdetlerimiz sizinkilere. Buna sebep, üzülürdüm nice zamanlar buna. Sonra senin koca nine de olacaktı bizim yüzümüzden farfara. Gel gelelim şinci o çalgıcı kızı Emine'ye... O daha gençtir, kızoğlankızdır; yoktur başında benim gibi encikli püsküllü belası. Sen genç, o genç, sen ergen, o ergen... Sonra sen kasabalı, Çingene de olsa o da kasabalı... Uyar birazıcık ev âdetleri onun belki size... Sonra onun sevdası genç kız sevdası; benimki ise benzer kırkından sonra Etem'in tulum çalmasına... Geçen yaz, o gece nasıl ki yaptık teferizi Kazıklıbağ'da... O gece, baktım o kızcağızın haline, zavallıcığın yanar içerisi bizim demirci ocakları gibi harıl harıl zatınıza karşı. Biz göçebe, cahil Çingeneleriz amma anlarız insanoğlunun yüreğinde ne var, dalağında ne var...

— Peki Nazlıcığım, şimdi şu dakikada benim yüreğimde ne var?

— Ne olsun istersin? Şinci sen kalmışsın zavallı, iki cami arasında beynamaz gibi... O mu, ben mi? Acırım sana çok, benim Beyzadem, İrfan Beyciğim; ben derim sana ki o, o!

Alasın çakır gözlü, maksim (masum) kızcağızı, bakasın keyfine! Belki büylelikle evdeki ihtiyar anacığın da kavuşur birazacık rahata. Ben de görürüm sizi, yaz avşamları burada gezerken o bizim İstanbullu Todi kardeşle kol kola, kabartırım göğsümü!

— Bunları yürekten mi söylüyorsun Nazlı?

— Yürekten, yürekten, ha bakayım sen işine! Zere yoktur bu işin başka çıkarı. Salt senden son bir ricam var!

— Nedir o rican?

— (Elini omzuma dayayarak) Beni de çıkarmayacaksın gönlünden ha! Ara sıra alıp çakır hanımını, geleceksin bizim çadırlara... Sonra ben alıp enceğimi geleceğim sizin evinize...

— Tabii, tabii, ona şüphe mi var?

— İnan olsun Beyzadem, İrfan Beyim ki ben nasıl sevmiştim şunun şurasında sizi... Sonradan görüncesi o gece yanık yanık ağladığını Emine'nin, işte o vakit onu da sevmiştim tıpkı sizin gibi... Ona sebep, siz onunla birleştikten sonra bir aydınlık yaz gecesinde isterim ki siz alasınız kemançenizi, o alsın tefini, darbukasını, gelesiniz bizim çadırlar yanına çalasınız bana (eliyle Tepebaşı'nı göstererek) te oracıktaki mızıkanın çaldığı o güzel havayı!

— O da olur inşallah Nazlıcığım!

— Eh, artık kalasınız hoşça, ben kaçayım!

— İçeri gir, bir kahve iç de öyle git kız!

— Yok, şinci vardır işim kolubada, gelirim avşam ya yarın sabaha senin koca nineye de mümbarek olsun demeye.

— Haydi güle güle, haydi cadevlesa (selametle) Nazlıcığım!

***

Ooh, hayat ne güzel şeymiş yahu!

Bugün başım ne kadar dinç, gönlüm ne kadar ferah! Sinirlerim sanki bugün ince bir eter yağmuruyla yıkanmış gibi... Bugün Etem de benim gibi çok neşeli. Diyor ki:

— Gayrik (artık) Çakır Eminecik ilen düğününüzü bu İdrellez'de yaparız, o mahana (bahane) ilen de olur iki şenlik bir arada... Bakalım benim çadır uşağını da (karımı da)

kandırabilirsem, o zamana kadar buraya gelecek olan sevgilimi sizin düğününüzde takar takıştırır, çengi diye oynatırız! Hem sizin düğünü, isterseniz bizim çadırlar yanındaki meydanda yaparız. Gülerek:

— Dur bakalım daha Etem; dereyi görmeden paçanı sıvama! Bakalım daha Feridun denilen herifi yola yatırmak lazım... Hele ben şimdi gidip şu bizim Aksaraylı Nâzım'ı bir bulayım!

— Kimdir o Aksaraylı Nâzım?

— Senden iyi olmasın, çok iyi ve işgüzar bir arkadaştır.

— Ha durma, git sen, kimi bulacaksan bul, vaktiyle her iş olsun bitsin!

Evden çıkarken annem:

— En sonunda, beni Çingene kaynanası yapıyorsun ya! dedi. Neyse, kızın haline pek acıdım; yoksa ben dünyada bu işe razı olmazdım. Ah, rahmetli babacığın şimdi mezardan başını kaldırsa da bu hali görse, kim bilir bize neler derdi? Haydi, git güle güle, Nâzım'a benden de çok selam söyle, her ne kadar kendisini pek tanımasam da gözlerinden öperim! Amma sakın akşama geç kalıp da beni merakta bırakma! Hem bu akşam dışarıda çok kaçırma, gel vaktiyle evine... İstersen, ben size güzel mezeler hazırlayayım. Etem'le birlikte bu akşam da bizim havuz başında için.

— Peki anneciğim, bu akşam da öyle yapalım, ben dışarıda hiç içmeden erkence buraya gelirim, müsaade edersen Nazlı'yı da çağırırız. Etem, Nazlı, ben üçümüz bizim havuz başında bir âlem yaparız.

— Artık Emine'den sonra tekrar Nazlı'yı mazlıyı eve almak olur mu ya?

— İş senin bildiğin gibi değil anneciğim; Nazlı artık benim ahret kardeşim oldu!

— Tu... Allah müstahakkını versin senin İrfan; desene ki sen Çingenelerin çeşidiyle çeşnicibaşı[1] olmak istiyorsun!

Gevrek gevrek gülerek kapıyı çektim:

---

1 (Argo) Sık sık eş değiştiren erkek.

— Şimdilik allahaısmarladık anneciğim!

— Güle güle yavrum... Akşama erken gelmeyi unutma!

***

Nâzım'ı koydunuzsa bulun! O gün aramadığım ne dairesi kaldı ne çıktığı kahveler ne Aksaray'daki evi... Halbuki o Aksaray'dan çıkıp Kadıköy'e taşınalı dört beş ay olmuş. Sonra, kendi askerlik işiyle uğraştığı için dört beş gündür daireye de gelmiyormuş. Arkadaşlarından Kadıköy'deki adresini aldım, yarın Kadıköy'e gideceğim.

Bugün ben evden çıktıktan sonra, akşama doğru Nazlı bize gelmiş; bana söylediklerini anneme de aynen tekrarlamış. "Şimdiden sonra İrfan benim dünya ve ahiret kardeşim, sen de benim dünya ve ahiret anam; sonra Emine artık dünya ve ahiret görümcemdir!" diye annemin ellerine, boynuna sarılmış. İkisi de karşılıklı bir müddet ağlamışlar. Sonra annem onu akşam yemeğine alıkoymak istemiş fakat çadırdaki küçük şoparı bugün biraz rahatsız olduğu için, "Bu akşam bana müsaade, lakin yarın akşam muhakkak gelirim!" deyip gitmiş.

Eeey İrfan! İş artık Nâzım'ı ve öteki vasıtaları bulup Feridun'u insafa getirerek yola yatırmaya kaldı. Haydi Allah yardımcımız olsun!

Üçüncü Kısım

Çocukluk ve gençlik arkadaşım İrfan'ın buraya kadar düzgün devam eden hatıra defteri burada birdenbire zınk diye duruyor. Hatıraların en sonundaki o, "Haydi Allah yardımcımız olsun!" sözünden sonra yarım kalan sayfanın boş yerlerini şöyle "....." noktalar dolduruyor; ondan sonraki gelen sayfa da simsiyah mürekkeple baştan başa karaya boyanmış görünüyordu. Bu kapkara sayfanın karşı tarafına gelen sayfadaysa iri harflerle ve bir çerçeve içinde şu kısa yazı, şu şekilde göze çarpıyordu:

ON İKİ BUÇUK SENE İSTİRAHAT!

Bu kısacık yazının alt tarafında da kurşun kalemle ve silikler içinde şunlar okunuyordu:

> Sayfayı pek yavaş çevirin ki yaprağın acı, zehir gibi hışırtısıyla bundan önce okumuş olduğunuz iki buçuk yıllık o tatlı, saf, masum hatırat ürkmesin! Onlar orada tatlı tatlı uyusun ve siz buradan ötesine kahkahaları salıverin! Çünkü ben, haline ağlanacak değil, gülünecek bir adam, daha doğrusu bir budalaymışım!

On iki buçuk sene bu, dile kolay! İnsan, değil on iki buçuk seneyi, on iki buçuk saati bile serbestisinden mahrum, kapalı bir yerde geçirse benliği sarsılıyor. Bense işte şimdi

tam on iki buçuk sene kapalı kaldıktan sonra benliğim büsbütün değişmiş olarak hayata çıkıyorum...

Çıkıyorum amma nereye gideceğim, kime başvuracağım? Annem öleli on bir sene olmuş... Evimiz, barkımız, eşyamız alacaklılar tarafından çoktan haczedilmiş, satılmış, darmadağın hale gelmiş... Hani Etem'ler, Nazlı'lar, Gülizar'lar, Çakır Emine'ler, Râna'lar, Reha Bey'ler nerede? Şu elimde kalan biricik kıymetli malım, hatıra defterimi de iyi ki vaktiyle Etem evden alıp getirmiş, bana vermişti.

Dün, sonbahar sonlarının o kılık kıyafetçe benden daha sararmış, benden daha perişan gününde sallana titreye, düşe kalka güç halle Topçular'a kadar uzandım; ne dersiniz, beni orada kimse tanıyamadı...

....

....

Lakin ne de vurmuşum herife ha! Bundan tam on iki buçuk yıl önce katırın kafasına sandalyeyi ne de indirmişim ha! Eğer onun kafasının bu kadar çürük olmuş olduğunu bilseydim, o zaman, katiyen elimi kolumu kıpırdatmaz; onlardan dayağı, sopayı, tekmeyi hatta kurşunu bal gibi yer; o rahmetli katırın yerine ben öbür dünyayı boylardım! O katıroğlu katıra rahmetli dediğimin sebebi, bizde ölüleri daima hayırla andıkları içindir. Yoksa gerçekte rahmet, hiç öylelerinin üzerinden geçer mi?

Bundan tam on iki buçuk yıl önce Aksaray'dan Kadıköy'e taşınmış olan Nâzım'a gittiğim günün akşamıydı. Hoş, o gün Nâzım'ı akşama kadar orada da bulamamış, yeni askere gittiğini duyunca, Feridun'u insafa getirmek için zihnimde başka vasıtalar araştırarak meyus bir halde geriye dönmüştüm. Akşamüstü vapurdan Köprü'ye çıkınca şeytan beni dürtmüş, "Haydi İrfan" demişti, "şuracıkta, rıhtımdaki gazinoların birinde serin serin birkaç bira çekiştir; belki orada bir iki candan ahbaba da rast gelirsin, onlarla da biraz dertleşirsin!.."

Hay ayaklarım kırılaydı da gidemez olaydım! Amma içime de doğmamış değildi. Rıhtımdan doğru giderken

içimden, "Ya o gideceğin yerde" diyordum, "şimdi Benli Latiflere, Feridunlara, Tornavidalara rastlarsan!" Sonra yine, "Rastlamam ya! Onlar şimdi ya Balat meyhanelerindedirler yahut Topkapı taraflarında... Hem bir de onlara rastlamış olsam bile ne çıkar? Daha iyi, yanlarına gider, kendilerini selamlar; onlarla barışır; Feridun'un samimiyetle ellerini sıkar, 'Şimdiye kadar birbirimizi boş yere incitmiş, kırmışız Feriduncuğum, şimdiden sonra ise seninle dünya ve ahret kardeşiz' der ve o bana, 'Bu neden icap etti, böyle?' deyince, ben de ona, 'Bunu sana sonra anlatırlar, şimdi yeniden başlayan kardeşliğimizin şerefine muhabbete bakalım!' deyip, böylelikle Emine işinin ilk kapısını açmış olurum" diyordum. Tevekkeli dememişler, kuruntuya balık yağı birebirmiş diye...

Uzatmayalım, biraz sonra rıhtımdaki birahanelerden birine daldım; bir kenara iliştim; biramı önüme aldım, tatlı hayallerimi kurmaya başladım:

Bu işin böyle olduğu gerçekten iyi oldu. Evet, Emine'ye nispetle Nazlı'nın gönlümdeki yeri büsbütün başka, büsbütün nazlı bir köşecikti amma kendinin de dediği gibi, o duldu, benden oldukça yaşlıydı, iki çocuğu vardı, sonra biraz mangaptut, isterikti, kendisinde hafif bir karasevda gibi bir şey vardı. Dalgındı ve daima göçebe, çerge, çadır hayatı yaşadığı için onun ev hayatına alışması mümkün değildi. Emine öyle miydi ya? Benden genç, körpecik bir kızoğlankızdı. Nazlı gibi mangaptutluğu filan yoktu. Vücudu, yüzü, duruşu Nazlı kadar dokunaklı değilse de ondan çok güzeldi. Hele limonküfü rengindeki şehla gözlerini süzerek şarkı söyleyişi, oynayışı insanı mest ediyordu. Sonra bu şehirde doğup büyüdüğü, şehirlilerle çok düşüp kalktığı, kibar konaklarına girip çıktığı için bizim ev hayatımıza zaten alışık demekti. Ve bunu bizim eve sokmak için Nazlı gibi şalvarını, cepkenini, belindeki alaca şalını, omzundaki heybesini çarşıdaki elbiseci dükkânlarında çıkarıp onu orada çarşafa, peçeye sokarak mütenekkiren[1] bizim eve getirme zahmeti yoktu. O, zaten

1 Tanınmamak için kıyafet değiştirerek.

her zaman, mevsimine göre ince veya kalın, şıkça bir maşlah ve ipek bir başörtüsüyle geziyordu. Hele bize son geldiği gün, tertemiz ve son moda bir çarşafla gelmişti ki onu o gün yolda bu haliyle görenler, kendisinin Çingene olduğunu katiyen fark etmemişlerdi.

Hele dil, şive, lehçe meselelerinde insan, Nazlı'yı alıp hiçbir yere, bir misafirliğe gidemezdi; çünkü o daha ağzını açarken halis muhlis bir sepetçi Çingene olduğu anlaşılırdı. Halbuki Emine'nin bir Çingene kızı olduğunu anlamak için konuşmasına çok inceden inceye dikkat etmek lazımdı. O, ikide bir kendi aralarında kullandıkları "akı" kelimesini de bize gelince bir haftanın içinde unutur giderdi.

Üstelik benim gibi bir musiki meraklısı için Emine, Nazlı'dan bin kat faydalıydı. Nazlı, nihayet isimlerini bile hiç işitmediği *Carmen*, *Aida*,[1] *Traviata*, "Tuna Dalgası" gibi çok enfes alafranga havaları bir saatlik yerden çalınırken anlayıp onları sevecek, onlara bayılacak kadar duygulu, içli, sanatkâr ruhlu bir kadındı; fakat zavallının, benim musiki işlerime yarayacak bir, "Rağduk kele kana, beşe kana dana dana!" ninnisinden başka nesi vardı? Halbuki Emine, *Carmen*'den filan anlamadığı halde kendisinde Nazlı'nınki kadar baygın ve yanık olmamakla beraber ondan çok kıvrak, çok usule, notaya yatkın bir sesi ve yüzlerce de şarkı, gazel, türkü, mâni ve daha bilmem neler vardı. Daha sonra, çok güzel oyun oynuyor ve ara sıra biraz da keman, ut tıngırdatır gibi oluyordu.

Ben Emine'ye biraz nota ve biraz alafranga öğretecek olursam, o sonra gitgide neler olmazdı ve ikimiz birlikte çalışarak ortaya yepyeni ne romanslar ne serenatlar ne operalar, neler çıkarmazdık!..

Ben kurduğum bu tatlı hayallere iyice dalmışken bir de ne bakayım, bizim ağalar paldır küldür içeriye girmesinler mi? Önde Feridun; ortada o Beyoğlu'ndaki birahanelerden

---

1 İtalyan besteci Giuseppe Verdi'nin (1813-1901) ilk kez Mısır'da sahnelenen operası.

birinde kendisiyle beraber gördüğüm orta boylu, tıknazca oğlan; arkada kopuk dalkavukları Tornavida Hasan...

Şimdi birdenbire bunlara karşı ne tavır takınacağımı şaşırdım. Acaba yüzlerine gülümseyerek iltifat mı edeyim, yoksa şimdilik hiç aldırmayıp önüme mi bakayım?

Üçü de yan yan beni süzerek geçtiler; tam karşıma, benden üç dört metre kadar açığa kuruldular ve kurulmalarıyla beraber hemen aralarında bir fiskos geçtiler. Garson gelip ne içeceklerini sordu. Tornavida bağırdı:

— Erkek içkisi getir bize!

Hemen anladım, vaziyet iyi değildi. Bundan önce, Beyoğlu'nda bana yaptıklarının daha fenasını bu akşam burada yapmak niyetindeydiler. Hesap görmek için garsonu çağırdım. Benim kalkacağımı gören Tornavida tekrar cıvıdı:

— Erkekler gelince buraya, karılar işte böyle kaçar!

Hiç aldırmadan hesabımı gördüm, kalktım ve tam kapıdan çıkarken Tornavida geldi, yakama sarıldı:

— Kaçamazsın! dedi. Garsonla hesabını gördün amma gir içeriye, Feridun Ağabey'le de hesabını temizle, öyle git!

— Tornavida, dedim, kendine gel! Burada elâlemin içinde böyle şey olur mu? Feridun Bey'in benimle görülecek hesabı varsa gelsin dışarıya, kendisiyle görüşelim!

Ve yürüdüm... Birkaç adım attım atmadım, baktım Feridun peşimden yetişti ve yakamdan çekerek:

— Ulan, dedi, kıtıpiyos[1] züppe! Yoksa sen canına mı susadın?

— Hayrola azizim, ben size ne yaptım?

— Daha ne yaptım, diyor, hergeleoğlu hergele! Ne yapacaksın? Emine'yi çarşafa sokup evine alırsın ha!

— Haaa... Bak azizim, bak kardeşim, o mesele...

Lafım ağzımda kaldı, suratıma şiddetli bir tokat indi. Ben kendimi müdafaa edeyim diye arkamı oradaki bir kahvenin parmaklığına vereyim derken, bu sefer de arka taraftan enseme bir yumruk indi. Ben, "Ay, aman!" deyinceye kadar

---

1 İşe yaramaz, adi.

baktım, yüzüme, gözüme, enseme, belime yumrukların, tekmelerin biri inip biri kalkıyordu. Karanlık olduğu için orası biraz tenhacaydı. Bir iki gelip geçen, sade uzaktan bize bakıyor, kimse yanımıza sokulmuyordu. Feridun'un, kasıklarıma doğru indirdiği son bir tekme üzerine can havliyle onun gırtlağına atıldım. Fakat rahmetli katır benden atik davrandı, koynundan pırıl pırıl parlayan bir şey çıkardı. Pek az kalmıştı ki beni bıçakla yere serecekti. Bu sefer, nasılsa oradaki parmaklığın dibinde duran koskoca, kapkalın bir kahve iskemlesi elime geçti; ona bir sarılış sarıldım ve sarılır sarılmaz da, "Alnının ortası budur!" deyip, bütün kuvvetimle kulaktozuna indirdim. Ve o yalnız bir kere acı acı bağırdı, işte o kadar...

Oradan ötesini sorarsanız, o, iskemleyi kulaktozuna yiyince, yattığı yerden bir daha kalkamamış ve galiba da kıyamette İsrafil surunu çaldığı zaman kalkacakmış... İşte bize, tam on iki buçuk yıl serbestimizden mahrum, kapalı dam altında çile doldurtan hadise!..

Ben ki hakikatte karıncayı incitmekten çekinen İrfan! Ben ki Çingeneleri kendisine ahret arkadaşı yapacak insanları seven İrfan! Ben ki o zavallı Emine kızcağızı kurtarmak için Nazlı gibi beni canevimden tutuşturmuş bir sevgiliyi fedaya kalkışan İrfan! Ben ki ince duygulu, sanatkâr ruhlu, tabiatın en ufak bir zerresinden kulağına muhabbet sesleri gelen İrfan! Nasıl olur da koskoca, aslan gibi bir delikanlının canına kıyarım?

....

....

O zaman onun kafasına olanca kuvvetimle iskemleyi indiren ben değildim! O, o menhus iskemleyi kendi kafasına, kendi indirdi! O, öyle istedi ve öyle oldu!

Ve o, o vakit bana karşı yaptıklarını, Emine'yi gerçekten ve candan sevdiğinden yapmıyor, sırf caka, fiyaka, afi, gösteriş için yapıyordu. Onu da buna en çok teşvik eden Benli Latif'ti. Çünkü Benli Latif denilen ve bir zamanlar anası da kendi gibi Hamamcı Benli Şaziment diye anılan ve yalnız bu âlemlerde değil; o zamanki karı âlemlerinin her

türlüsünde kaşarlanmış olan bu elli elli beşlik kart herif, sözde Emine'nin arkadaşı Râna'yı seviyor gibi görünerek, onun on yedi yaşındaki körpecik kızoğlankız arkadaşı olan Emine'ye saldırmak istiyor ve Emine'nin bende gönlü olduğunu görünce zaten kızdan, kendi hesabına, sadece süfli[1] istifadesini koparmak isteyen o Feridun katırını bana musallat ederek beni aradan dehlemeye çalışıyordu.

Neyse, olan oldu, biten bitti ve bizim gençlik ve bizim o saf, masum gençlikle birlikte bütün hayat da gümledi gitti.

....

....

Hapishaneden çıktıktan bir gün sonra, sonbahar sonlarının benden daha sararmış, benden daha perişan bir gününde sallana titreye, düşe kalka bizim Topçular'a kadar gitmiştim ve beni orada kimse tanıyamamıştı. Nasıl tanıyacaklardı? Ben buradan, yirmi beş yirmi altı yaşlarında levent gibi ve tertemiz bir genç irisi olarak ayrılmış, şimdi ise buraya perişan kılıklı, saç sakala karışmış, kir pas içinde yaşlı ve bunak bir serseri gibi dönmüştüm.

Ben hapse girdikten bir yıl kadar sonra annem ölünce bizim ev de bir müddet, içinde cinler yatan metruk bir türbeye dönmüş. Sonra alacaklılar tarafından satılmış, yerine, hiç tanımadığım yepyeni başka bir ev yapılmış. Bu yeni evin pencerelerine bakarak oradan adeta sürüne sürüne geçerken kapıdan avcuma birkaç para uzattılar. Kahveci Mıstın'ın da öldüğünü hapishanede duymuştum. Fakat oralarda beni tanıyan bulunur diye Kazıklıbağ'a uzandım. Sonbahar sonları olduğu için orada ancak iki ihtiyar otçu[2] ile bir bahçıvan iskambil oynuyorlardı. Beni görünce sadaka isteyecek diye başlarını çevirdiler. Neden sonra da orada uzandığım çimenliğin kenarına, omzu tüfekli ve orta yaşlı biri geldi; bu adam oraların Arnavut korucusuydu. Beni tanıyamadı, bana şüpheli şüpheli bakarak:

1 Adi, aşağılık.

2 Otlarla hasta tedavi eden kişi, otacı.

— Babalık, dedi, ne yatarsın burada?

— Yoruldum da evlat!

— Sen buraların yabancısısın galiba! Ne ararsın buralarda?

— Pek yabancı değilim, eskiden, on on iki sene evvel buralarda biraz rençperlik etmiştim!

— Peki, şimdi ne arıyorsun burada?

— Geldim yine, belki bir rençperlik filan bulurum diye!..

— Sen diyorsun, eskiden buralarda rençperlik ettim, diye... Peki, söyle bakayım bana ki herhangi bir kimseyi tanar mısın buralardan?

— Burada bir Kahveci Mıstın vardı!

— Allah rahmet etsin, o gitti yerine!

— Yaa... Şuradaki bahçeleri, bayırları, tarlaları tutan Toskalar vardı.

— Onların da büyüğü öldü, küçük kardeşi Sotiri sağdır.

— O vakit buralarda rençperlik ettiğim zaman, yazın buraya harmancı Çingeneler gelirdi.

— Gene gelirler yazın. Amma şimdi yaz bitti, onlar da çekildiler başka yerlere. Var şimdi burada iki çadır amma onlar da akşama sabaha kaçacaklar!

Korucu bana bir cıgara verip uzaklaştı. Ben de gün batarken ağır ağır kalkıp Toskaların harman yerine doğruldum. İncirliğe gelince, korucunun söylediği o iki çadır gözüme ilişti. Titreyerek içimi çektim. İncirin birine yaslanarak çadırlara baktım, baktım... Sonra çadırların birinden çıkan iki şoparı görünce büsbütün fenalaştım. Kendimden geçtim, "Etem! Etem!" diye çadırlara doğru başladım bağırmaya, "Hoy Etem, hoy Etem! Sokerdan, sarsan (nasılsın, ne yapıyorsun Etem?)" Elimdeki cıgarayı çadırlara doğru uzatarak, "Alle karigana, dati dal tike rohano Etem! (Gel benim Etemciğim, gel sana cıgara vereyim!)"

Bu benim bağırtılarıma o iki şoparla otuz otuz beşlik bir kadıncağız koştu. Kadın bana doğru gelirken gözlerim sanki Nazlı'yı görüyordu. O, yanıma gelince, beni merakla süzerek sordu:

— Ne istersin, sen kimsin, ne bağırırsın Etem, Etem diye burada? Hem ne yapacaksın Etem'i?

— Etem benim çook eski dostum!

— Etem yok burada şinci, o gitti sepet satmaya mahallelere...

— Sen Etem'in nesisin?

— Anası!

— Anası mı? Etem senden çok yaşlı yahu!

— Sen sorarsın hangi Etem'i?

— Gâvur Etem'i!

— Hangi Gâvur Etem'i?

— Hani bundan on on iki sene önce burada çadır kurardı. Kendisi ayı oynatırdı.

— Ha ha! Buldun şinci sen o Etem'i burada! O çoktan üldü be üldü!..

— Yaa? Hasta oldu da mı öldü?

— Yok, kederinden bir gece içti, içti, kalktı buradan gitti Ferhatpaşa Çiftliği'ne... Orada savroş savroş girdi o büyük havuz içine yüzeyim diye, orada boğulup üldü.

— Vah Etem vah! Vah Etem vah! Vah Etem vah! Neymiş o gece onun kederi ki o kadar içmiş?

— Kim bilsin? Biz yoktuk o zaman buralarda... Biz duyduk sonradan bu işi Küçükköy taraflarında... Varmış galiba ki bir arkadaşı onun, bir kişizade![1] O, birisini öldürüp hapse mi gitmiş, ne olmuş, ona sebep Etem de kederlenmiş derler çok!

— Ya Nazlı?

— Nasıl Nazlı?

— O zaman burada Nazlı isimli bir de kadın vardı!

— Tanımam, kim bilsin kimdir, hangi Nazlı'dır?

— Mangaptut Nazlı, Mangaptut!

— Haaa... Mangaptut Nazlı!.. O da ülmüştür Etem'den biraz sonra timarhanede...

— Vah Nazlı! Vah Nazlı! Vah Nazlı!

Kadın şaşırarak:

---

1 Soylu, asil.

— Abe, sen yoksam Romanes misin? (Çingene misin?)

— Bir de onlarla beraber Gülizar vardı... Gülizar... Tirşe gözlü Gülizar!

Kadın büsbütün şaşırarak:

— Abe, sen mutlak Romanessin! (Çingenesin) Zere çağırırdın demin Etem'i Çingenece, "Gel sana tütün vereyim!" diye...

Biraz durdum, kadının yüzüne melül melül baktım. Sonra, yanı başımızda bizi seyreden esmer oğlanı sağ koluma, sarıca saçlı kızı sol koluma alıp birer defa yanaklarından öptüm. Hapishaneden çıkarken arkadaşların toplamış olduğu ianeden[1] artakalan son kuruşları da onlara toslayıp kadının şaşkın bakışları önünde döndüm ve Çamlıca'nın üzerinden yeni doğmakta olan aya karşı:

Rağduk kele kana, beşe kana
Oropa dana dana
Tospa dana dana!

ninnisini söyleyerek alacakaranlıkta Edirnekapı'daki kale kovuklarına doğru yürüdüm...

***

Şimdi bana Emine'yi soracaksınız, "Ya Emine ne olmuş, Emine nerede şimdi?" Emine, ben hapse girdikten sonra, birkaç defa Râna ile gelip beni yoklamış fakat sonra gelmez ve görünmez olmuştu. Şimdi benim meskenim olan kale kovukları ki Sulukule'nin arkasındadır ben oradan sabah akşam Emine'nin kart sesini, yeni doğan üçüncü çocuğuna ninni söylerken duyuyorum ve Emine de dahil olduğu halde bütün Sulukuleliler beni şimdi menşur evliyaları Etem Baba yerine, "İrfan Baba!" diye çağırıyor ve Allah razı olsun ara sıra da lütfen beni, mahut kemanım koltuğumda, peşlerine takıp kıvır zıvır fukara eğlentilerine götürüyor, avcuma beş on para sıkıştırıyorlar!..

---

1 Yardım için toplanan para.

Son Kısım

Sultanahmet'te, hapishanenin yanındaki kahveyi bilirsiniz. Buraya en çok, Tapu Dairesi'nde işleri olanlar ve öğle paydoslarında tapu memurları filan çıkarlar. Öğle paydosu zamanıyla akşam paydosundan sonra bu kahvenin ön ve arka bahçesi çok kalabalık olur. Ben, hele yaz günleri, böyle kalabalıklardan hiç hoşlanmadığım halde, evvelki yaz bir öğle vakti, bir işim dolayısıyla nasılsa o kahvenin ön bahçesine oturmuş, birisini bekliyordum.

Bu gibi kahve bahçelerinin, yaz günleri insanın başını ağrıtan bütün gürültüleri hep birden kulağımın dibinde ötüyordu. Sağımda solumda, önümde arkamda dört beş takım tavla birden oynanıyor ve her pul, olanca şiddetiyle hanesine indikçe kulaklarım zonk zonk ötüyordu.

Kılıksız kılıksız nane şekeri, karamelacı çocuklarının biri susmadan öteki başlıyor; kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu dilencilerin üçü gidip beşi geliyor; kahvenin arka bahçesindeki yaz lokantasının çatal tabak şakırtıları arasında ikide bir garsonların oradaki iyi sucuya, "Ahmet çavuş, suuu!" diye bağırmalarının hiç ardı arası kesilmiyor ve bütün bu curcuna arasında ut, kanun ve teften mürekkep üç kişilik gezgin bir incesaz takımı oracıkta piyasa şarkılarının en külüstürlerini çalıyordu.

Bu alacalı ve berbat şamata arasında yarım saat kadar beklediğim halde yolunu gözlediğim adam, nedense gelmemişti. Paydos zamanı bitip de Tapu Dairesi'nde işleri olanlar

yavaş yavaş oradan kalkmaya başlarken artık benim için de kalkma zamanı gelmiş sayılırdı. Ancak tam kalkmak için elimdeki kahve parasını mermer masanın kenarına vururken beklediğim adam da geldi. Merhabadan, bir iki hoşbeşten sonra, "Aman" dedi, "pek yorgunum. Müsaade et, bir nargile içeyim, kalkarız!"

Bahçe şimdi bir hayli tenhalaşmış, gürültünün onda sekizi kesilmiş, gezgin saz takımı susup başka tarafa göç etmiş; gel gelelim, bunlara mukabil, şimdi de kulağımın dibinde bizim ahbabın nargile tokurtuları başlamıştı.

Oradan bir an önce kalkıp serin deniz kenarına ulaşmak için ben olduğum yerde can atıyordum; bizim ahbap ise şimdi gideceğimiz o deniz kenarını filan unutmuş, nargilenin verdiği keyifle oracıkta tatlı bir uyuşukluğa dalmıştı. Derken bir de baktım, arka taraftan kulağıma hafif hafif bir gıygıydır geldi.

"Bu da nesi?" diye döndüm ve gördüm ki saç sakala karışmış, suratsız, perişan, berbat bir herif, kendisinden daha kırtıpil kemanını çenesine dayamış, taksim etmeye çabalıyor. Nargile tiryakisi ahbaba:

— Çabuk ol da, dedim, kalkalım! Zaten bir saattir burada kafam kazana döndü. Şimdi bir de bu yeni zırıltıyla o kazanı patlatmayalım!

O itiraz etti:

— Adam, yapma be, tam nargilenin tadı gelmişken onu kaçırma; otur biraz daha da şunu bitireyim!

Biz çaresiz, "Peki!" dedik; herif de arkamızda gıygıyını artırdı. Hicazdan mı, hüzzamdan mı, uşşaktan mı kıtıpiyos bir taksim yaptı; arkasından şarkısına geçti. Hay geçmez olaydı. Çünkü taksimi yalnız yayla yapıyordu. Şimdiyse şarkıya kendisinin o pürüzlü, boğuk ve tıkanık sesi de karışıyordu.

İstemeyerek biraz kulak kabarttım, çalıp söylemek istediği şarkı şuydu, "Meyle teskin eyle saki ah-ü ateşzarımı!"[1]

1 Hacı Faik Bey'in (1831-1885) bestelediği hicaz şarkı.

Sonra dönüp, o saç sakala karışmış, bitkin, perişan yüzüne ve o seksen yerinden yamalı, yağlı kıyafetine bakıp içimden, "Be herif" dedim, "ya darülacezeye ya darüşşifaya yahut Edirnekapı mezarlıklarına birkaç öksürükle birkaç tıksırık borcun kalmış; sen hâlâ, 'Meyle teskin eyle saki ah-ü ateşzarımı!' diye yalvarıyorsun! Sende artık mey içecek, bilmem ne yapacak hal mi kalmış? Sen şimdi vazgeçsen de şu meyden, onun yerine, 'Çayla teskin eyle garson mide-i pürzarımı!' diye tuttursan da kahveci sana bir bardak çay getirse ve şuradaki hayır sahiplerinden biri de sana altmış paralık bir simit alsa da akşamüstü biraz safra bastırsan fena mı olur?"

Ben içimden böyle söylenirken o, bu eski şarkıyı bitirip bir yeni piyasa şarkısına geçti. Yarım yamalak onu da çalıp söyledikten sonra kalktı, bir çay tabağıyla oradakilerden para toplamaya başladı ve en sonra bizim önümüze geldi. O zaman baktım, tabağın içinde tam yetmiş para vardı. Orada oturan on beş kişiden ancak bu kadar toplayabilmişti. Bizim önümüze tabağı uzattığı vakit yüzünü yere eğip, derin bir ah çekti, "Aaaah! Felek!.."

Tabağın içine bir yüzlük arkadaşım fırlattı, bir yüzlük de ben attım. Hiç ummadığı halde böyle iki yüzlüğü birden görünce bitik herifin gözleri fal taşı gibi açıldı, "Allah razı olsun, Allah gönlünüze göre versin!" dedi ve yanımızdan uzaklaşırken dönüp bizi bir süzdü. Sonra gitti, yerine oturdu, teşekkür makamında kemanını eline alıp yeni bir şey daha tutturdu. Bir iki daha mırıldandı. Şimdi bizim ahbabın nargilesi de bitmişti. Marpucu elinden bırakıp kollarını sandalyenin arkasına doğru uzatarak şöyle dört başı mamur bir gerindikten sonra:

— İstersen kalkalım! dedi.

Garsonu çağırıp para verirken baktım, o külüstür herif, çaldığı havayı birden değiştirdi ve birden başka amma bambaşka, acayip bir havaya geçti. Allah Allah, bu da nesiydi böyle? Bu ne taksime ne peşreve ne şarkıya ne türküye ne de kantoya benzeyen, pek tuhaf, pek garip bir şeydi. Arkadaş tekrarladı:

— Haydi, kalkıyor muyuz?

— Kalkalım amma hele bir dakika dur bakalım, şu herif ne çalıyor?

— Bırak canım, dinlenir mi o?

— Dur, dur, dur hele yahu! Aa... Bu havayı ben vaktiyle bir yerde dinlemiştim amma...

— Buna derler bam bili bim bom havası...

— Dur yahu, sus azıcık...

Kemancı, oturduğu yerden kalktı, aynı havayı ayakta çala çala yürüyerek karşımıza geldi; gözlerini yere eğdi ve ağzıyla çalgısına iştirak etti:

Rağduk kele kana, beşe kana
Tospa dana dana
Dan dini dana dana...

Bizim nargile tiryakisi ahbap gülmekten katılıyor, bense derin derin düşünüyordum. Biraz sonra ahenk durdu, herif, başından yırtık ve yağlı kasketini çıkarıp bana uzattı;

— İsterseniz size bir de *Carmen* çalayım!

Zelzeleyi ömründe ilk defa duyan bir çocuk gibi oldum. Hiçbir şey söylemeden, bir müddet, adamın yere eğilmiş yüzüne baktım. Bizim şimdi bu karşılıklı duruşumuz, tıpkı rahmetli Manakyan'ın[1] melodramlarındaki bazı hazin ve ibretli manzaraları andırıyordu. Artık ne o bir şey söyleyebiliyor ne de benim dudaklarım kıpırdıyordu. Nihayet elimi cebime sokup bir yirmi beş kuruşluk çıkarıp yırtık, yağlı kasketin içine koydum.

O, iki kolunu göğsünde çaprazlayıp, yarı eski dervişlerin gerdan kırması yarı da reverans yapar gibi önümde eğildi:

— Allah, dedi, kimseyi düşürmesin!..

Ve ayaklarını sürüyerek yanımızdan uzaklaşmaya başladı. Birkaç adım gitti gitmedi, tekrar döndü geldi:

— Siz her vakit buralara gelir misiniz?

---

1 Mardiros Mınakyan (1839-1920) Osmanlı tiyatro sanatçısı ve yönetmeni.

— Ara sıra!

— Ben bugün buraya ilk defa geliyorum. Zaten bir daha ya gelirim ya gelmem... Yalnız sizi bir kere daha bir yerde görmek isterim.

— Görebilirsin...

— Nerede?

— Ne vakit istersen yine burada...

— Yarın bu vakit gelsem, bulabilir miyim?

— Hay hay!..

— Amma yarın çalgıyla gelmeyeceğim; başka bir şeyle geleceğim...

— Nedir o başka bir şey?

— Onu yarın anlarsınız... Herhalde o sizin işinize yarar. Yarın her ne kadar zahmetse bu vakit buraya teşrif edersiniz...

— Peki, gelirim muhakkak...

— Allahaısmarladık, eski dost!

— Güle güle!..

Bizim nargile tiryakisi arkadaş, deniz kenarına giderken yolda bana boyuna bu herifi soruyor; ben de ona eski bir mektep arkadaşımdı, düşmüş, bu hale gelmiş, diye işi kısa kesiyor ve hep onun yarın bana getireceği şeyi düşünüyordum.

Ertesi gün, serseri kemancı, yine aynı yere, yine aynı perişan kılıkla geldi, beni buldu fakat bugün koltuğunda kemanı yoktu.

Bugün yanıma sokulurken dünkünden daha serbest, daha cesur gibiydi. Karşımda gülerek hem eğildi hem de eliyle beni selamladı. Sonra etraftakileri yan gözle süzerek, berbat koynundan eski püskü, soluk gazete kâğıtlarına sarılı koca bir paket çıkarıp uzattı.

— Bu, dedi, size emanet yahut yadigâr! Bu koca paketin içinde sizi eğlendirecek, güldürecek, ağlatacak, düşündürecek ve bana uzun uzadıya lanetler ettirecek çok şey var! Sizden ayrılalı ve bir daha yüzünüzü görmeyeli belki yirmi yıl, belki de daha fazla bir zaman oldu. İşte bütün o upuzun

yıllar, bütün o kolay kolay bitmez tükenmez zamanların birçoğu, hep bu paketin içinde gömülüdür! Artık fazla söyleyip de başınızı ağrıtmayayım... İşte görüyorsunuz, dün neydim, bugün ne oldum? Dün koskoca İstanbul'un uçsuz bucaksız kırlarına, bayırlarına, dağlarına, ormanlarına, denizlerine, derelerine sığamaz hoppa bir gençken bugün zavallı bir darülaceze düşkünüyüm... Eğer bu kadar yorgun argın, bu kadar düşkün, bitkin, bu kadar meyus ve perişan olmasaydım da biraz dinç ve elim ayağım tutar bir halde bulunsaydım, belki kemanım yine beni az çok geçindirirdi. Gel gelelim, artık ne kollarımda ne kafamda onu da çalacak bir kudret kalmadı. Neyse, bu paket sizde kalsın, şimdi vaktiniz yoksa okumayın, uzun kış gecelerinde canınız sıkılıp uykunuz kaçtıkça okur, vakit geçirirsiniz... Şimdilik müsaadenizle!

Kendisine, "Hele otur, bir kahve iç de öyle gidersin!" deyinceye kadar bir de baktım, beriki arkasına bile bakmadan hızla oradan yollandı ve peşi sıra ne kadar seslendimse de aldırmayıp savuştu gitti. Ondan sonra ben artık kendisini bir daha göremedim. Fakat geçen kış, Aksaraylı Nâzım, onun bir gece polisler tarafından sokakta ölü olarak bulunmuş olduğunu bana söyledi.

***

İrfan'ın, Sultanahmet Kahvesi'nde bana vermiş olduğu eski püskü paketin içinde ne olduğunu tabii anladınız değil mi? İşte, onun bir tesadüf olarak elime geçmiş olan ikinci kısım hatıra defteri, bu paketin içindeydi.

ALBÜM

Çingeneler arasında

Yazımız Bugün başlıyor

Osman Cemal Kaygısız, bugün HABER okuyucularına hakikî hayat sahnelerinden birini veriyor. Bu yazı uzun senelerini çingene olmadığı halde çingenelr içinde geçirmeğe mecbur kalmış birinin hakikî maceralarıdır.

Osman Cemalin bu seri yazısında çingene hayatının d üşünemiyeceğiniz garip safhaları ile karşılaştıkça hayretten hayrete düşecek ve onların serbest, hür yaşayışlarını, çingene aşkının sıcaklığını içinizde bulacaksınız.

Osman Cemalin sürükleyici kalemi bu yazı silsilesine tam değerini vermiş bulunmaktadır. Bugünden itibaren bu yazıyı 6 ıncı sayfamızda okuyacaksınız.

Topçular'da Toskalar'ın harman yerinde şirin Çingene çocukları akşamüstü kendi kendilerine teferiz (eğlence) yapıyorlar. Ortada amcasının armoniğini çalmaya uğraşan Küçük Arif'tir. Sağdaki zayıf kız Gülizar, soldaki esmer Fethiye, arkada oynayan Zekiye, sağda arkadaki Küçük Altın'dır.

Edirne'den Unkapanı'na kız almaya gelen kafileden at üstünde iki Çingene delikanlısı. Kucaktaki küçük esmer kız obanın en güzel kızıdır.

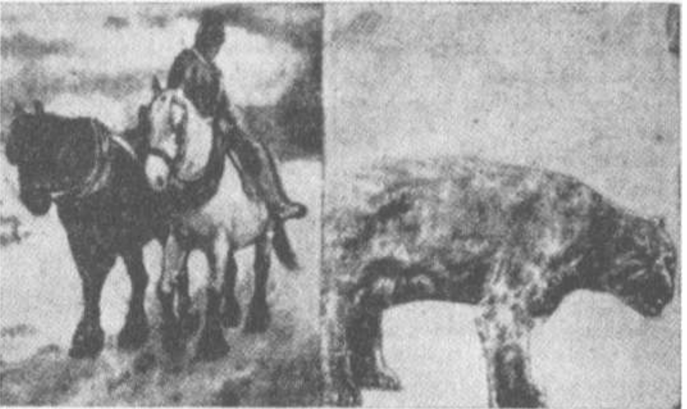
Birkaç Çingene çocuğu tipi.

Çadırı önünde bir Çingene kadını ve çocuğu.

Unkapanı Değirmeni arkasındaki hemşerilerinden oğullarına nikâhla kız almaya gelen Edirne'nin meşhur ince sepetçileri. Bunların yaptığı sepetler Venedik sepetleri gibi çok ince ve zarif sepetler ve örme bavullardır. Sağdaki kara bıyıklı adam, kâhyaları Seyfettin'dir. Yanındaki kızın adı Şaziye, ortada yaşlı, siyah örtülünün Dudu Nino'dur. Arabanın içinde ayakta duran kızın adı Güzel Ağuş'tur.

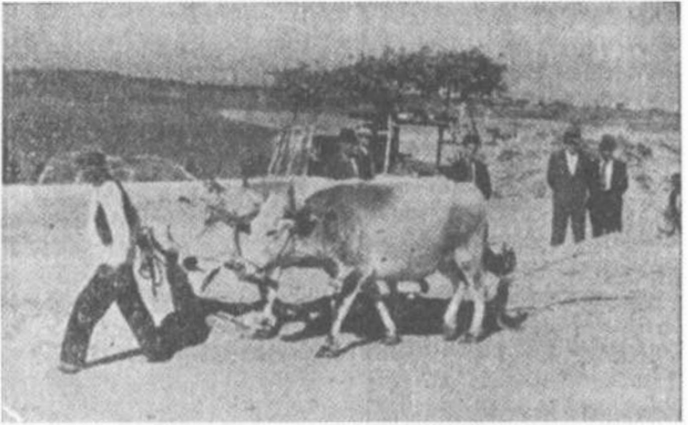
Vidos ile Litroz'da eski Çingene hayatı manzaralarından.

Kışı Büyükdere'de, Çayırbaşı'nda, yazı Topçular ile Bakırköy arasında geçiren sepetçi ve harmancılardan iki çadır.

Göçebe Çingenelerin en çalışkan ve en zanaat sahiplerinden olan bir demirci çadırı.

Haznedar Çiftliği'nde harmancılar.

ÇO LER DE ÇEN Gİ Çİ NA ZİK DİL BER NEM Şİ VE KÂR

NER DE OL SA DÜ GÜN DER NEM KO ŞAR GI BER GÖ BEK A TAR OY NAR

KODA

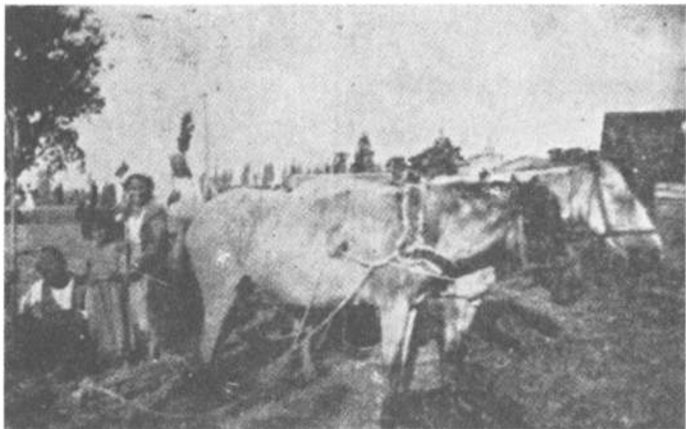
Kantonun öteki parçaları da yukarıdaki parçalar gibi aynen tekrar edilir.

Mübadil Çingenelerinden olup Tahtakale'de Küçük Bahçe denilen yerde oturan ve yollarda baba kız ip satanlardan.

Yazın Bakırköy'de Haznedar Çiftliği'nde çalışan harmancılardan Topal Gülizar ile kardeşleri.

Harmancılardan Kel Aziz ile torunları İbrahim, Güllü ve Esma.

Kırda keyif çatan Çingeneler.

Sulukule'nin Kâhyası Şişboyun Hasan ile Sulukuleli meşhur hanende ve çengilerden Kara Fatma ile kızı.

İstanbul Maltepe'si ile Gümüşsuyu arasındaki harmancı çocuklar. Soldaki kadın iki delikanlıya eski bir Çingene masalı anlatıyor.

Mecidiyeköy civarındaki harmancı Çingenelerin akşam sefası.

Haznedar Çiftliği'nde eski Çeribaşı Arif'in obasında hampur oynayan Deli Sümbül. Bu kadın aynı zamanda hünsadır.

Göçebe Çingenelerden bir kadınla çocuğu.

Mecidiyeköy Çingenelerinin akşam eğlenceleri.

Yazı Topçular, Rami, Bakırköy kırlarında tırpancılık, harmancılık ve sepetçilikle geçiren iki yaşlı sepetçi kadın.

Bir Çingene Tipi: Topal Güllü, Haznedar'daki sepetçilerin en güzel kızlarındandır. Kucağındaki çocuk oranın en sevilen küçük kızı Kıvırcık Nigar'dır. Topal Güllü'nün bir ayağını bundan dört beş yıl önce Fatih'te tramvay kesmişti.

Mecidiyeköy Çingeneleri.

Zincirlikuyu Çingenelerinden bir grup çadırları önünde.

Selanik'in meşhur armonikçilerinden olup şimdi İstanbul'un kır gazinolarında çok dinlenilen Armonikçi Küçük Ali ile yanında tef çalan kendi kızı sevimli Şahsene.

Tahtakale'deki Küçük Bahçe'de oynayan Çingene çocukları.

Tahtakale'deki Küçük Bahçe'nin Çingene çocukları.

Zincirlikuyu'daki demirci ve değirmenci Kıptilerden Nazif Usta ile çocukları ve torunları. Arkada görünen yazlık köşk oraya Nazif Usta'nın kendi yaptığı köşktür.

Mecidiyeköy'deki Karkuyusu'nda oturanlardan Uzun Sıdıka.

Tahtakale'nin üst tarafındaki küçük Çingene mahallesinden bir görünüş.

Mecidiyeköy'deki göçebe kızlar Cendere Boğazı taraflarında kantaron çiçeği toplarken.

Eskiden Aksaray-Haseki taraflarında çok dolaşan meşhur bir ayıcı Çingene.

Yaz günleri Çırpıcı, Veli Efendi taraflarında tef çalıp göbek atan Sulukule'nin küçük kızları.

Bundan yirmi yirmi beş yıl önce Gebze taraflarında çalışan tırpancı Çingenelerden bir grup.

Sulukuleliler Çırpıcı Çayır'ında keriz ederlerken.

Dudullu'daki harmancı Çingenelerden bir grup.

Tahtakale'deki Küçük Bahçe'de bir Çingene çocuğu.

Şişli kırları ile Kâğıthane sırtları arasında yazı geçiren demirci Çingenlerin en kibarlarından birkaç kadın.

Tefrikamızda kendilerinden bahsedilen Topçular'daki harmancılardan ve tirşe gözlü Gülizar'ın akrabalarından Koca Sümbül ile Fethiye.

Yeşilköy kırlarında harmancı Çingeneler.

Taksim'in arkasındaki Çöplük denilen Çingene mahallesinin güler yüzlü çocukları.

Tefrikamızın anlattığı yıllarda yani bundan yirmi yirmi beş yıl önce Kartal taraflarında çalışan tırpancı Müslüman Çingeneler.

Yollarda ip satan Çingene kadınlarından birkaç tip.

Sulukule çocukları Kale Boyu'nda oynuyorlar.

Tefrikamızın başından beri adı sık sık geçen Etem, bundan on beş yirmi yıl önce bir ayı oynatırken. Bugün ihtiyar halinde İstanbul'da gezgin satıcılık yaparak geçinen Etem, ayı ile birlikte yüzünün çıkmasını istemediği için resmini böylece yarım koyduk.

Küçükçekmece'de harmanda çalışan tırpancı Çingeneler.

Taksim'deki meşhur Klarnetçi Kadri'nin yeğenleri Küçük Nazmiye ile Pembe, klarnet ve çifte nara çalmasını meşk ediyorlar.

Bugünün en meşhur zurnacısı Sulukuleli Sami ile Naracı Tevfik. Kenarda oynayan kızlar Sulukule'nin şirin kızlarıdır.

Sulukulelilerin bir Kâğıthane âlemi.

Sulukule'nin meşhur hanende ve kerizcilerinden
Kara Fatma keriz ederken.

Bir Çingene kadını tipi.

Topkapılı meşhur Zurnacı İbrahim mehter kıyafetinde.

Eski büyük Çingene düğünlerinde gecede elli altmış lira bahşiş toplayan Balatlı Berber Tayyar.

İstanbul kahvelerinde gezgin kemancılık yapan Serezli Cemil.

Tefrikamızda adı ve sanı sık sık geçen Etem'in en yakın arkadaşlarından ve İstanbul'un en meşhur ayıcılarından Vidoslu Nazif. Bu adam bir aralık tirşe gözlü Gülizar'ı sevmiş fakat evlenememişti. Ortadaki şebekçinin adı Çakıcı Salih'tir. Klarnet çalan da Nazlı'nın akrabasıdır.

Tefrikamızda adı geçen ve bir zamanlar İstanbul'un en meşhur zurnacısı olup şimdi yetmiş yaşında, gözleri alil olarak dolaşan Zurnacı Şahin ile torunları Nigâr ve Yaşar.

Etem'in eski arkadaşlarından bir tulumcu.

Avrupa'nın harmancı Çingeneleri.

On beş yıl önce İstanbul'un en güzel maşacı ve falcı kızlarından ve Nazlı'nın akrabalarından Tombul Zilha.

Tefrikamızdaki Gâvur Etem'in baldızı Asiye.

Etem'in Arabistan'daki sevgilisi Sitti Makbule.

Topkapı Maltepe'sinde Bay Şerif'in bağında çalışan iki harmancı güzeli ile teyzeleri.

Tefrikamızdaki maceranın geçtiği yıllarda henüz birer genç kızken şimdi ihtiyarlamış olan Vidoslu Hanife ile Konca.

Beyoğlu sokaklarında "Şifalı kantaron çiçeği! Mis kokulu lavanta çiçeği!" satan Çöplüklü Güler Fatma.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 69

"Osman Cemal'in *Çingeneler*'i muhakkak bir şaheserdir. Osman Cemal şimdiden sonra bir tek yazı yazmasa Türk edebiyatına kazandırdığı bu şaheserle gene mahzun ve gene yarı meçhul aramızda dolaşsa, bu, hiçbir zaman değeri birdenbire, bir çığlık halinde meydana çıkarmayı unutmayan edebiyat denilen şey ona bu şaheserinin layık olduğu mevkii vermekte gecikmeyecektir. Okudukça şaşırıyorum. Sayfaları çevirdikçe içim hüzün, sevinç ile dolu karmakarışık bir âleme giriyor. Gâvur Etem kitaptan fırlıyor, karşımda Apukur Çorbacı'nın kim olduğunu izah ediyor. Akman Ağa'yı arabasını sürerken, yaz yağmurlarını, çadırı, böğürtlen dolu sepeti, ayaklarını köpekler dalamış tirşe gözlü Gülizar'ı, Büyükdere köylerine giden musiki ve avantür delisi delikanlıyı, yılanları, Nazlı'yı görüyorum, duyuyorum..." Sait Faik

Çingeneler, Osman Cemal Kaygılı'nın tefrikada kullandığı fotoğraflarla birlikte ilk defa bu baskıda okurla buluşuyor.

Osman Cemal Kaygılı (1890-1945)

İstanbul'da doğan Osman Cemal Kaygılı, iptidâî mektep ve rüştiyeden sonra Menşe-i Küttâb-ı Askerî'den (Askeri Kâtip Yetiştirme Okulu) mezun oldu. 1906'da Erkânıharbiye'de memurluğa başladı. 1912'de Tepebaşı Tiyatrosu'ndaki bir gösteri sırasında taşkınlık yapması ve Mahmut Şevket Paşa suikastına adının karışması dolayısıyla Refik Halit ve Refi Cevat gibi isimlerle birlikte Sinop'a sürüldü. Sürgünden sonra memuriyete geri döndü. I. Dünya Savaşı'nda seferberlik ilan edilince seyyar tümenlerde kâtiplik yapmaya başladı. Bir süre sonra sağlığı bozuldu ve malulen emekli oldu. Geçinebilmek için tiyatroculuk, sütçülük, pazarcılık, vapurlarda biletçilik gibi çeşitli işler yaptı. 1925'te başladığı Türkçe öğretmenliğine 1944 yılına kadar devam etti. İlk yazıları 1910 yılında *Eşek* ve *Karagöz* dergilerinde çıktı. 1921'de *Ayine* adında bir mizah dergisi çıkardı. Yazılarında Anber, Kanber ve Cımbız takma adlarını da kullanan Osman Cemal Kaygılı'nın *Alay*, *Güleryüz*, *Aydede*, *Akbaba*, *Kurun*, *Zümrüd-i Anka*, *Şebab*, *Yıldız*, *Papağan*, *Yenigün*, *Haber*, *Son Telgraf* gibi çeşitli süreli yayınlarda fıkra, hikâye, roman, mizah, anı, sohbet, araştırma, sözlük ve röportaj türünde yazıları ve eserleri yayımlandı. Yazarın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

